

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
ЛІГА СТУДЕНТІВ АСОЦІАЦІЇ ПРАВНИКІВ УКРАЇНИ

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ

II Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 18–19 травня 2018 року)

У двох частинах

Частина 2

Суми
Сумський державний університет
2018

Редакційна колегія:

А. М. Куліш – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;
О. М. Рєзнік – кандидат юридичних наук, доцент;
Ю. В. Гаруст – доктор юридичних наук, доцент;
В. В. Пахомов – доктор юридичних наук, доцент;
М. В. Старинський – доктор юридичних наук, професор;
В. В. Сухонос – доктор юридичних наук, професор;
В. М. Завгородня – кандидат юридичних наук, доцент;
В. М. Власенко – кандидат історичних наук, доцент;
А. В. Семенова – аспірантка ННІ права СумДУ.

*Рекомендовано до видання
рішенням вченої ради Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 10 від 10 травня 2018 року)*

Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції : у 2 ч. (м. Суми, 18–19 травня 2018 року) / редколегія: проф. А. М. Куліш, О. М. Рєзнік. – Суми : Сумський державний університет, 2018. – Ч. 2. – 384 с.

До матеріалів увійшли тези доповідей учасників II Міжнародної науково-практичної конференції «Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів», що містять результати теоретичних досліджень та окремі питання актуальних проблем щодо реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів. Тексти доповідей і повідомлень друкуються мовою оригіналу в авторській редакції.

УДК 341-044.247(4:477)(06)

© Куліш А. М., Рєзнік О. М. та ін., 2018
© Сумський державний університет, 2018
© Ліга студентів асоціації правників України, 2018

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 6 АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Строкач В. Г. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ УПРАВЛІННЯ У ПРАВООХОРОННІЙ СИСТЕМІ.....	8
Ейсьмонт А. С. ЩОДО РОЗУМІННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	12
Селезньова О. М. КЛЮЧОВІ КОНЦЕПТИ ТЕОРІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	17
Тимошенко О. О. ЕВОЛЮЦІЯ СПІВВІДНОШЕНЬ ПОНЯТЬ ПОДАТОК ТА ЗБІР В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ, ЇХ СПІЛЬНІ ТА ВІДМІННІ ОЗНАКИ	20
Пономарьова А. В. ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПОДАТКУ НА ОСНОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЙОГО ОСНОВНИХ ОЗНАК	24
Гамалій І. О. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОГАШЕННЯ ВИПУСКУ АКЦІЙ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОГО БАНКУ В ПРОЦЕСІ ЙОГО ЛІКВІДАЦІЇ.....	27
Лапко Б. І. ЗАСТОСУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ ПРАКТИКИ КРАЇН ЄС ПРИ РОЗГЛЯДІ ФЕНОМЕНУ ПОДАТКУ НА РОЗКІШІ В УКРАЇНІ.....	29
Думчиков М. О. ОСНОВНІ НЕДОЛІКИ НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	32
Петренко В. О. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ НАРАХУВАННЯ ТА ВИПЛАТИ ДИВІДЕНДІВ	35
Толочна В. О. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ	40
Чірка І. В. ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПОДАТКОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	44
Курочка А. І., Резнік О. М. ЩОДО РОЗУМІННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ	48
Надточій В. В. ЩОДО ОБРАННЯ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ (НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ).....	53
Ярусевич Є. Ю. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА МІЖНАРОДНИМИ ПЕРЕДАЧАМИ ТОВАРІВ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПОДВІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ.....	56
Біловодська Т. Г. ОБ'ЄКТ ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕХАНІЗМУ ЄДИНОГО ПОДАТКУ В УКРАЇНІ.....	61
Сидоренко О. В. ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ	65
Петренко В. О. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ	70
Курочка А. І. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ ВІДШКОДУВАННЯ ФОНДОМ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ КОШТІВ ЗА ВКЛАДАМИ ПРИ ЛІКВІДАЦІЇ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОГО БАНКУ	74
Горошко Д. О. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ	78
Хурсенко К. І. ДЕРЖАВНА СЛУЖБА ЯК РІЗНОВИД ПРОФЕСІЙНОЇ СЛУЖБИ.....	83
Михайловська Є. В. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, ЯК СКЛАДОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	86
Назаренко В. О. РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ В ОРГАНІЗАЦІЇ І ФУНКЦІОНУВАННІ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ.....	90

Миргород-Карпова В. В. ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАК ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ.....	95
Губа К. І. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	97
Потапенко А. І. ПРАВОВИЙ СТАТУС НОТАРІУСА ЯК СУБ'ЄКТА ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ.....	100
Божко Є. І. ПРОБЛЕМАТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	104
Дробязко Н. С. СУЧАСНА БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ.....	106
Савченко А. В. ПЛОТНИЙ ПРОЕКТ «ШЛЮБ ЗА ДОБУ»: ПЕРСПЕКТИВА ЧИ НЕДОЛІК ШВИДКОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА МОЛОДЯТ.....	110
Трофімцова Ю. В. ЦИВІЛЬНО – ПРАВОВЕ РОЗУМІННЯ ІНФОРМАЦІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ.....	114
Дегтяр Р. О. ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА ВІЙСЬКОВОЇ ЮСТИЦІЇ.....	117
Дегтяр Р. О. ВІЙСЬКОВА АДВОКАТУРА ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ОРГАН ВІЙСЬКОВОЇ ЮСТИЦІЇ.....	121
Цабєка А. В. ПОНЯТТЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЇЇ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ.....	125
Цабєка К. Є. КОРУПЦІЯ ЯК НЕГАТИВНЕ ЯВИЩЕ: СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ.....	129
Риженко О. С. НАРОДНИМИ ОБРАНЦЯМИ ЗАКЛАДЕНО ОСНОВУ СИСТЕМИ КІБЕРБЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	134
Раїмов Р. І., Пасічник А. В. ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ.....	137
Гришина Н. В. СУТНІСТЬ ДИСЦИПЛІНИ ТА ФЕНОМЕН ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	140
Швагер О. А. КОМПЕТЕНЦІЯ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	144
Гонтарь Т. А. ПОНЯТТЯ ТА СПОСОБИ РЕЙДЕРСТВА.....	149
Семенова А. В. ДЕРЖАВНА АУДИТОРСЬКА СЛУЖБА УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	153
Сінянський К. П. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У ПУБЛІЧНОМУ ПРАВІ.....	156
Янішевська К. Д. ЩОДО ПРОБЛЕМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОСЛУГ З ЕСТЕТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ.....	159
Пасько Т. Г. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДОПЕРЕВІРОЧНОГО АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ ПЛАТНИКА ПОДАТКУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ НЕВИЇЗНОЇ ПОДАТКОВОЇ ПЕРЕВІРКИ.....	162
Голишевська А. Р. ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ОЗНАКИ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ.....	166
Новицька М. М. ОСНОВНІ СТРИМУЮЧІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ТРАНСПЛАНТОЛОГІЇ ОРГАНІВ І ТКАНИН ЛЮДИНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗАКОНОДАВЧОГО ВИРШЕННЯ.....	171
Дем'яненко О. С. РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ВІДОМЧИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МВС У ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	175
Подолінний Л. А. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ.....	179
Логвиненко М. І. ІНСТИТУТ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОГО СУДУ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ.....	182
Марченко В. В. СИСТЕМА МИТНИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ.....	187

Снагощенко А. О. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ, ПРОМИСЛОВОСТІ ТА БУДІВНИЦТВИ.....	191
Жерьобкіна Є. А. ЩОДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	193
Гаруст Ю. В., Павленко Б. О. СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ У 2017 РОЦІ	196
Леонтенко Я. А. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	199
Янішевська К. Д., Харченко А. Л. ЩОДО ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДОЗВІЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	203
Маланчук Т. В. ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ НА РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ	206
Кривошесв К. О. ОСНОВНІ РИЗИКИ ТА ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ.....	209
Банчук О. А. СТАН ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ ВЛАДИ У СФЕРІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	211
Grigorik V. A. CHARACTERISTIC OF SOURCES OF ADMINISTRATIVE LAW OF UKRAINE	214
Лозовицький А. В. ДО ПИТАННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПРИВАТНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ.....	216
Недайхліб О. В. ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ПОХОВАННЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ	220
Кухно М. Ф. ДО ПИТАННЯ ПРО ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ ПОЛІЦЕЙСЬКИМ	224
Андрійченко Н. С. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ОЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ЗАХИСТУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	227
Малетов Д. В. ПОЗИТИВНИЙ ВПЛИВ ПРИНЦИПУ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ В АСПЕКТІ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩИХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СУДІВ	231
Іваненко Д. Д. ДО ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРАТОРА ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО	233
Міхновський Г. Ю. ПРАВОВІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ НАДІЙНОСТІ ПЕРСОНАЛУ.....	237
Андрійко О. Ф. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА АДМІНІСТРАТИВНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ.....	239
Глушенко Н. В. ДО ПИТАННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	243
Нагребельний В. П. МОДЕРНІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ЯК СКЛАДОВОЇ РЕФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ.....	244
Гонтарь Т. А., Клочко Е. Д. МЕДИЧНА КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ	248
Воротіна Н. В. ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	252
Костецька Т. А. ОКРЕМІ ПИТАННЯ КОНТРОЛЮ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ	255
Ісаєва Н. К. РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИЙ ПЕРІОД.....	259
Кужель О. В. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	264

СЕКЦІЯ 7
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

Бондаренко О. С. «ПОТЕРПІЛИЙ» І «ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНУ»: ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ.....	268
Бондаренко О. С., Божко Є. І. ПОШИРЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ СУБКУЛЬТУРИ НА СУСПІЛЬСТВО.....	271
Кондєєв Є. С. РИСИ КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ.....	273
Іваній В. І. ДО ПИТАННЯ ПРО КРИМІНАЛІЗАЦІЮ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	276
Бондаренко О. С., Щербак Н. М. ПОСТАНОВЛЕННЯ ЗАВІДОМО НЕПРАВОСУДНОГО ВИРОКУ, РІШЕННЯ, УХВАЛИ АБО ПОСТАНОВИ (СТ. 375 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ): КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	280
Куліш І. О. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО.....	283
Куліш І. О. ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЛИХОСЛІВ'Я.....	286
Бондаренко О. С., Білик Г. В. ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ.....	289
Клочко Е. Д. УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ ТА ІНШИХ ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ: ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА МЕХАНІЗМИ БОРОТЬБИ.....	293
Ільченко О. В., Запорожець О. Є. ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СТВОРЕННЯ З МЕТОЮ ВИКОРИСТАННЯ, РОЗПОВСЮДЖЕННЯ АБО ЗБУТУ ШКІДЛИВИХ ПРОГРАМНИХ АБО ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ.....	298
Янішевська К. Д., Супрун П. І. РЕЛІГІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ ПРОФІЛАКТИКИ І ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ.....	302
Янішевська К. Д., Горбачова М. І. УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ФОРМУВАНЬ У ПРОФІЛАКТИЦІ ЗЛОЧИНІВ.....	306
Полулях О. В. АНАЛІЗ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ТРУДОВИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА.....	309
Дегтяр Р. О. ПРОФІЛАКТИКА ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	312
Бондаренко О. С., Низова А. Р. ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ.....	315
Бондаренко О. С., Філоненко С. С. ПОНЯТТЯ ОБСТАВИН, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ ЗЛОЧИННІСТЬ ДІЯННЯ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	319
Кордунян І. В. ДО ПИТАННЯ ПРО НОВЕЛІЗАЦІЮ ЗГВАЛТУВАННЯ (СТ. 152 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ).....	322
Ільїна О. В. СПІВУЧАСТЬ У ЗЛОЧИНІ: АНАЛІЗ ДЕЯКИХ СПІРНИХ ПИТАНЬ ДАНОГО ІНСТИТУТУ.....	325
Божко Є. І. КРИПТОВАЛЮТА ЯК ЗАСІБ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ.....	328
Янішевська К. Д., Запорожець О. Є. СІМ'Я ЯК СУБ'ЄКТ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ.....	332
Янішевська К. Д., Головач А. І. КІБЕР-БУЛІНГ, ЯК ОДИН З ПРОЯВІВ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ.....	335
Опанасенко В. І. СПІВВІДНОШЕННЯ ФАЛЬСИФІКАЦІЇ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ТА ПРИХОВУВАННЯ ЗЛОЧИНУ.....	338

СЕКЦІЯ 8
КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА

Ільченко О. В. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	341
Ільченко О. В., Канівець А. М. ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	346
Кондєєв Є. С. ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	349
Ільченко О. В., Проценко В. О. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ	352
Сухонос В. В. ПРОКУРАТУРА ТА ЇЇ ПРЕДСТАВНИЦЬКА ФУНКЦІЯ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ	354
Кучерява К. О. ОBOB'ЯЗКОВІСТЬ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЯК ПРИНЦИП СУДОЧИНСТВА	359
Щербак С. В. ФУНДАМЕНТАЛЬНІСТЬ ПРАВА НА ВИКОНАННЯ ЯК ВИМОГА НА МАЙБУТНЄ У ВИКОНАВЧОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ	363
Пономарьова А. В. ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	365
Тимошенко О. О. ПРОЦЕСУАЛЬНІ КОЛІЗІЇ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	369
Чернадчук О. В. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ГАРАНТІЇ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ.....	372
Ільченко О. В., Малій Б. А. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСТАВИ ЯК ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	375
Фурс С. І. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ	379

СЕКЦІЯ 6

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ УПРАВЛІННЯ У ПРАВООХОРОННІЙ СИСТЕМІ

Строкач В. Г.

*Студент магістратури ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Шапіро В. С.

*к.ю.н., ст. викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Правоохоронна система держави є основою її національної безпеки. Правоохоронна система є багатоскладовою, кожна із її структур виконує певні правоохоронні функції. У необхідності реформування управління у правоохоронній системі України зацікавлені всі сторони цього складного процесу: суспільство, політики, правоохоронці. Важливість процесу реформування управління визначається внутрішніми та зовнішніми чинниками, потребує детального вивчення, аналізу та обґрунтованого підходу до реформування в усіх структурах правоохоронної системи держави. Обрання європейського шляху розвитку української державності та впровадження адміністративної реформи тісно пов'язане зі змінами у правоохоронній системі держави і, відповідно, в управлінні даною системою.

Завдання правоохоронної діяльності полягають у захисті встановлених Конституцією України [1]: суспільного ладу держави; економічної та політичної систем; законних інтересів фізичних та юридичних осіб - суб'єктів усіх форм власності; економічної та інформаційної безпеки держави; суверенітету та територіальної цілісності держави.

Проте у законодавстві на сьогодні відсутні визначення багатьох понять, зокрема таких, як правоохоронна система, правоохоронні органи, правоохоронна діяльність, державна правоохоронна служба та ін. Законодавчо не закріплено вичерпний перелік правоохоронних органів [2].

В Україні правоохоронні функції у тій чи іншій мірі в межах своєї компетенції виконують: правоохоронні органи (НАБУ), Державне бюро розслідувань; правоохоронні органи спеціального призначення (СБУ), Управління державної охорони, Державна прикордонна служба України; військові формування з функціями правоохоронних органів

(Національна гвардія); спеціальне правоохоронне формування (Військова служба правопорядку у Збройних Силах України; центральний орган влади, що надає поліцейські послуги (Національна поліція); центральний орган виконавчої влади, що здійснює правозастосовні та правоохоронні функції (Державна кримінально-виконавча служба) [2].

На думку А. Куліша, правоохоронна система – це багаторівнева соціальна система, яку складають правові засоби, методи та гарантії, що забезпечують охорону суспільних відносин від протиправних посягань, та державні органи, які виконують правоохоронні функції. Вона має наступні властивості: цілісність, структурність, взаємозалежність системи і середовища, ієрархічність [3; 4].

Структуру сучасної правоохоронної системи України становлять наступні підсистеми: 1) нормативна (регулятивна); 2) інституційна; 3) функціональна [5].

Цілісна і скоординована взаємодія правоохоронних органів не може існувати без належного рівня забезпечення управлінської та штатної роботи в таких органах, а, відповідно, повинна мати комплексне та досконале правове забезпечення з метою досягнення основної мети правоохоронної діяльності в цілому – охорони та захисту прав і свобод людини і громадянина, інтересів суспільства та держави [6].

Згідно зі ст. 75 Конституції України [1] єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України [8]. До компетенції ВР України Конституцією та законодавством віднесено виконання складних і комплексних функцій, таких як: законодавча, установча, контрольна, фінансово-бюджетна, квазісудова тощо [7]. Головними, на нашу думку, є законодавча та установча діяльність, проте інші напрямки діяльності Верховної ради мають досить вагомe значення.

Відповідно до Закону України «Про Кабінет Міністрів України» КМУ здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів АРК та місцеві державні адміністрації, спрямовує, координує та контролює діяльність цих органів [9].

Одним з основних завдань КМУ є здійснення заходів щодо забезпечення обороноздатності та національної безпеки України, громадського порядку, боротьби із злочинністю, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Відповідно ст. 131-1 Конституції України в Україні діє прокуратура, яка здійснює підтримання публічного обвинувачення в суді; організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом [10].

У діяльності прокуратури важливими є обґрунтованість та актуальність управлінських впливів прокурорів вищих рівнів, а також доручень інших компетентних органів (ВР України, КМУ, Президента). До таких дій зараховують: конкретні завдання (наглядові перевірки, узагальнення досвіду роботи); інформаційні листи про позитивний досвід роботи або про її недоліки в певних прокуратурах і вказівки іншим прокуратурам [11; 12]. А тому централізація органів прокуратури, вертикальне підпорядкування прокурорів нижчого рівня та незалежність їх від будь-якого місцевого впливу є основою зміцнення законності, забезпечення демократичних принципів правової держави [13].

Важливе місце в забезпеченні правоохоронних функцій держави належить Національній поліції, МВС, СБУ, Національній гвардії, Державній прикордонній службі та іншим структурам правоохоронної системи. Діяльність кожної з них регулюється окремими законодавчими актами та відомчими нормативними документами, враховуючи специфіку кожної структури.

Проте, на нашу думку, одним з головних та визначальних факторів ефективного управління структурою та реформування управління у правоохоронній системі є висококваліфіковані спеціалісти, досвідчені керівники на всіх рівнях. Не менш важливими факторами є рівень законодавчого забезпечення реформування управління у правоохоронній системі та ефективності взаємодії між структурами системи.

Процеси реформування правоохоронної системи ставлять нові вимоги до керівного персоналу правоохоронних органів і також до їх штатної роботи. Як вказує Н. Т. Гончарук, вимоги до персоналу правоохоронних органів виходять із специфіки його діяльності, обов'язків державних службовців, основних принципів державної служби, встановлених у ст. 3 Закону України «Про державну службу» [6; 14]. На думку Н. Т. Гончарук, вимоги до працівників правоохоронних органів слід доповнити такими: громадянська зрілість, здатність забезпечити предметність, конкретність, професіоналізм в управлінні, глибокі спеціальні знання, вміння використовувати у своїй діяльності передові управлінські технології і досвід, прогресивні методи, прийоми, раціональні форми й організаційно-технічні засоби управління [6; 14].

Таким чином, на підставі викладеного вище можна констатувати, що діяльність із вдосконалення правових та організаційних аспектів управлінської та штатної роботи в правоохоронних органах ґрунтується на персональній відповідальності кожного працівника за прийняте ним управлінське рішення. Усі напрями модернізації управлінської та штатної роботи правоохоронних органів залежать від практичного втілення принципів правоохоронної системи згідно з європейськими вимогами і

стандартами в національному законодавстві. Якість здійснення правоохоронної функції, впровадження політики якості добору працівників правоохоронних органів на займані посади обумовлює чітку зміну акцентів у сфері державного управління, наближення його до конкретної людини.

Підсумовуючи все викладене вище можемо констатувати, що успіх радикальних змін і політичних перетворень в Україні в правоохоронній сфері залежить від ефективної роботи органів виконавчої та судової влади усіх рівнів. При вдосконаленні кадрового забезпечення управління державною службою в правоохоронній сфері слід починати із становлення належного професіоналізму, стабільності, політичної неупередженості працівників правоохоронних органів, доступу їх до посад керівного складу із здобуттям належного досвіду, правове регулювання залучення іноземних та молодих спеціалістів до вдосконалення системи державного управління сферою правової охорони людини і громадянина [6; 14].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Литвиненко В. Концептуальні засади реформування правоохоронних органів України / В. І. Литвиненко// Наукові праці МАУП. – 2017. – № 52(1). – С. 7-16.
3. Крет В. А. Місце правоохоронних органів у механізмі держави / Науково-практична Інтернет-конференція 22.06.2017. Секція № 6. URL: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1592%3A180617-17&catid=190%3A6-062017&Itemid=235&lang=ru
4. Бородін Д.І. Правоохоронні органи України: поняття та функції. Юридичний вісник. 2015. № 2. С. 47-51. URL: http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2015/statji_n2_35_2015/11.pdf
5. Лелет С.М. Адміністративно-правове регулювання управління в Національній поліції України / Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – На правах рукопису Київ – 2017. URL: http://dndi.mvs.gov.ua/index_html_files/dis_Lelet_111.pdf
6. Гриценко В.Г. Шляхи вдосконалення управлінської та штатної роботи правоохоронних органів. Право та інновації. 2015. № 1. С. 87-91. URL: <http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2016/06/Gritsenko9.pdf>

7. Шаптала Н., Задорожня Н. Конституційне право України : навч. посібник для студ. ВНЗ / Н.К. Шаптала, Г.В. Задорожня. – Дніпропетровськ: ЛізуновПрес, 2012. URL: http://pidruchniki.com/1679042246901/pravo/kompetentsiya_verhovnoyi_radi_ukrayini
8. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 14-15, № 16-17. – Ст. 133.
9. Про кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-18 // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 13. – Ст. 222
10. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-18// Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 2-3. – Ст. 19.
11. Сливенко В.А. Новації у сфері управління діяльністю прокуратури / В.А. Сливенко // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Менеджмент інновацій. – 2016. – № 6. – С. 123-130.
12. Сливенко В.А., Сливенко О.В. Інновації у стратегічному управлінні в правоохоронній сфері у період реформування / В.А. Сливенко, О.В. Сливенко // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Менеджмент інновацій. – 2015. – Т. 23, № 4. – С. 85–92.
13. Маляренко В.Т. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: підруч. – К.: Юрінком Інтер, 2007.
14. Гончарук Н.Т. Управління керівним персоналом у сфері державної служби України: теорія та практика : монографія / Нац. акад. держ. управл. у сфері держ. служби України. – Д.: ДРІДУ НАДУ. – 2012. – 592 с.

ЩОДО РОЗУМІННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ейсьмонт А. С.

*Студент магістратури ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Бондаренко О. С.
к.ю.н., викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Широкомасштабні соціально-економічні та суспільно-політичні перетворення у нашій державі, пов'язані із виникненням складної економічної системи, розвитком підприємницької діяльності, вимагають докорінних змін до підходів з організації боротьби із злочинністю та забезпечення безпеки всіх форм власності. Вказане призвело до необхідності здійснення комплексу додаткових заходів з профілактики та запобігання

злочинних та протиправних діянь при забезпеченні безпеки особи, підприємницької діяльності та охорони майна власників.

Аналізуючи економічну злочинність як специфічний вид діяльності, був зроблений висновок, що саме альтернативна вартість часу є одним з вирішальних факторів, що впливають на розвиток економічної злочинності. Отже, на динаміку економічних злочинів впливає не тільки ефективність правоохоронної системи, але й ефективність функціонування інших економічних і політичних інститутів. Зменшення безробіття, демократизація і збільшення залученості населення в процеси державного управління сприяють зменшенню економічної злочинності [1, с. 9].

У зв'язку з викладеним діяльність недержавних (приватних) охоронних організацій необхідно розглядати як закономірне доповнення до діяльності державних правоохоронних, вивчаючи її в якості суб'єкта діяльності, що має ознаки правоохоронної. В той же час у співвідношенні із державною правоохоронною діяльністю недержавна (приватна) охоронна діяльність є підлеглою та додатковою, її характер та масштаби повинні бути визначені законодавчо та обмежуватися укладеними договірними обов'язками та санкціонованих законом прав та обов'язків сторін.

Актуальність дослідження функціонування та правового регулювання діяльності приватних служб безпеки зумовлена як необхідністю пошуку резервів з забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання, підвищення їх стійкості, ефективності запобіжної, протизлочинної діяльності на Україні в умовах правової кризи, так і неповнотою вивчення проблеми. Використання приватних служб у забезпеченні економічної безпеки суб'єктів господарювання, підвищення рівня їх захисту від кримінальних посягань відноситься до важливих складових забезпечення внутрішньої безпеки держави.

Виокремити особливості діяльності недержавних служб безпеки з забезпечення захисту економічної безпеки суб'єктів господарювання, а тим більше сформулювати її концептуальні основи неможливо без аналізу змісту правоохоронної діяльності та її основної економічної складової загалом.

І. С. Самощенко, один з перших дослідників зазначеної проблематики, до змісту правоохоронної діяльності включає: спостереження за виконанням вимог права; дослідження обставин діянь, у яких наявні ознаки неправомірності; вирішення по суті справ про порушення законності, реалізація ухвалених рішень і вживання спеціальних заходів щодо профілактики майбутніх порушень.

Термін «правоохоронна діяльність», започаткування якого в юридичній літературі пов'язують з ім'ям І. С. Самощенко, сьогодні міцно ввійшов у тезаурус українського

законодавства та юридичної науки. На цей час у теорії держави і права та галузевих юридичних науках можна зазначити тенденцію до того, що більше ніж за 50 років термін «правоохоронна діяльність» був адаптований різними галузями вітчизняного права.

Правоохоронну діяльність доцільно розглядати як: специфічний вид соціальної діяльності; особливий державно-правовий тип соціального керування.

Такий підхід дозволяє проаналізувати правоохоронну діяльність у широкому й вузькому значенні, дослідити її приватний та інші структурні елементи й на цій основі з'ясувати значення кожного з них у правоохоронній діяльності, екстраполювати її загальні ознаки й властивості на діяльність недержавних служб безпеки, як суб'єктів забезпечення економічної безпеки господарського комплексу держави в цілому. Згідно зі статтею 17 Конституції України – захист та забезпечення економічної безпеки України є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу.

Сьогодні в українському законодавстві діє більш 1500 нормативних актів, що містять терміни «правоохоронна діяльність» та «правоохоронні органи». Не дивлячись на чітко виражену волю законодавця, у наукових колах не досягнуто загальновизнаності використовуваної у правотворчості термінології. Йде активний процес переосмислення правової сутності цих термінів.

Разом з тим, поняття «правоохоронна діяльність» є досить сталим та традиційним.

У визначеннях вітчизняних вчених явно відслідковуються декілька спільних положень. По-перше, правоохоронна діяльність – це державна діяльність; по-друге, ця діяльність здійснюється спеціальними уповноваженими органами; по-третє, правоохоронна діяльність спрямована на захист законних прав та свобод громадянина, інтересів держави, боротьбу зі злочинністю та правопорушеннями; по-четверте, ця діяльність здійснюється у відповідності із чинним законодавством.

Інша група дослідників-правників, досліджуючи термін «правоохоронна діяльність», визначають її як:

- закріплені чинними процесуальними нормами дії компетентних суб'єктів державних і недержавних організацій та їх посадових осіб із розгляду юридичних справ, охорони й захисту суспільних відносин від правопорушень і прийняття спеціальних актів реалізації матеріальних правових норм із метою забезпечення законності та охорони правопорядку;

- діяльність спеціально уповноважених органів з охорони права від правопорушень, що здійснюється у встановленій законом формі, згідно з компетенцією того чи іншого органу. Інакше кажучи, це система заходів, спрямованих на забезпечення виконання Конституції, законодавчих та інших нормативно-правових актів держави. Правоохоронна

діяльність – це засіб забезпечення законності і правопорядку, захисту конституційних прав громадян. Це визначення правоохоронної діяльності має більш загальний характер порівняно з попередніми, оскільки передбачає її здійснення не тільки державними органами, а й іншими компетентними суб'єктами [2, с. 148].

- діяльність державних та суспільних організацій, що здійснюється з метою охорони права спеціально на те уповноваженими органами та громадськими формуваннями шляхом застосування заходів юридичної відповідальності, у відповідності із законом та із додержанням установлених процедур.

Однією з причин полярності наукових поглядів є відсутність дефінітивних норм, що закріплюють істотні ознаки даних юридичних понять.

Безпосереднім об'єктом правоохоронної діяльності недержавних служб безпеки постає суб'єкт господарювання та людина-підприємець, її права та конституційні свободи, опосередкованим об'єктом – суспільні економічні відносини, у яких реалізуються суб'єктивні права суб'єктів господарювання та людини-підприємця, виконуються договірні обов'язки.

До суб'єктів недержавної правоохоронної діяльності відносяться недержавні (приватні) охоронні організації, які мають специфічні ознаки:

- їх діяльність здійснюється комерційними структурами та є відплатною;
- обов'язковою умовою здійснення їх діяльності є укладення із клієнтом цивільно-правової угоди;
- здійснення вказаного виду діяльності дозволено тільки тим особам, які пройшли державну реєстрацію та отримали відповідну ліцензію.

В.В. Іванов відмітив, що правоохоронна діяльність, яка здійснюється недержавними охоронними структурами, відрізняється від державної тим, що за своїм характером вона є підприємницькою, здійснюється на договірній основі та розрахована на отримання прибутку; уявляє собою сукупність договірних відносин, де чітко визначаються межі, час виникнення та припинення цих відносин; охоронні послуги надаються тільки клієнтам та обмежені рамками угоди; повноваження державних правоохоронних органів відсутні; має превентивний характер та її компетенція припиняється (переходить до державних правоохоронних органів) у разі вчинення протиправних діянь стосовно клієнта.

До основних ознак, що характерні для державної і недержавної правоохоронної діяльності, провідні дослідники у галузі забезпечення економічної безпеки відносять:

1. Може здійснюватися лише за допомогою застосування юридичних заходів впливу, визначених у конкретному законі;

2. Тільки закон або інший правовий акт можуть слугувати підставою застосування конкретного заходу юридичного впливу й чітко визначати його зміст;

3. Реалізація їх у встановленому законом порядку з дотриманням певних процедур;

4. Реалізація цієї діяльності покладається на спеціально створені підприємства, що пройшли державну реєстрацію й одержали ліцензію на право здійснення певного виду недержавної правоохоронної діяльності [2, с. 96].

Така правоохоронна функція недержавних служб безпеки, як забезпечення правопорядку має подвійний характер: управлінський і правоохоронний. З одного боку, недержавні служби безпеки включені до системи органів управління суб'єктів господарювання і здійснюють управлінський вплив на економічні відносини цих суб'єктів, з другого боку недержавні служби безпеки є активною ланкою правоохоронної системи суспільства і здійснюють охорону правових норм від порушень. На наш погляд, недержавні служби безпеки протягом деякого часу стануть основною ланкою системи забезпечення господарського правопорядку і будуть володіти такою розмаїтістю завдань і функцій, яких не має жоден із правоохоронних органів.

У практичній діяльності недержавних служб безпеки, спрямованій на спостереження за виконанням вимог права та дослідження обставин неправомірних діянь, центральним завданням треба вважати здобуття інформації щодо реальної поведінки учасників охоронюваних суспільних відносин з подальшою корекцією за необхідності їх діяльності. Спектр одержання такої інформації охоплює всі форми контролю за дотриманням нормативних правових актів, у тому числі нагляд, інспектування, ревізії, перевірки, контроль. Здобування інформації притаманні як для зовнішньоспрямованої, так і внутрішньоорганізаційної діяльності недержавних служб безпеки. Оперативне реагування на порушення законності учасниками суспільних відносин змушує їх утримуватися від правопорушень. У цьому полягає соціальна функція спостереження й міститься її значний запобіжний потенціал.

На користь наведеного судження висловлюється ціла група авторів. Наприклад, С. М. Ковальов вказує, що «головне в правоохоронній діяльності – не фіксація правопорушень і стягнень за них, а активний профілактичний, попереджувальний вплив, недопущення правопорушень» [3, с. 130-131]. Аналогічного висновку доходить О. В. Болотіна, що вважає основним напрямком діяльності правоохоронних органів є здійснення загальної і часткової превенції [4, с. 18].

Таким чином під правоохоронною діяльністю ми розуміємо законні діяння правоохоронних органів, державних і недержавних організацій, недержавних охоронних структур та служб безпеки з захисту встановлених Конституцією України прав і свобод

людини і громадянина, законних інтересів юридичних осіб – суб'єктів усіх форм власності, а також інтересів держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Хайлова Т. В. Формування державного механізму управління економічною безпекою підприємництва: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Т. В. Хайлова. – Донецьк, 2004. – 17 с.
2. Користін О.Є. Економічна безпека : навч. посіб. / Користін О.Є., Барановський О.І., Л.В. Герасименко. – К.: КНУВС. – 2010. – 368 с.
3. Кузнецов С.М. Правоохранительная деятельность органов внутренних дел (административно-правовые аспекты): Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Кузнецов Сергей Михайлович. – М., 1997. – С. 130 – 131.
4. Болотина Е.В. Правоохранительная функция государства и разделение властей / Е.В. Болотина // Государство и право на рубеже веков. – СПб. : Санкт-Петерб. Ун-т МВД России, 2001. – С. 18.

КЛЮЧОВІ КОНЦЕПТИ ТЕОРІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Селезньова О. М.

*д.ю.н., доцент, завідувач кафедри професійних та спеціальних правових дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»*

Інформаційне суспільство – це якісно новий етап розвитку людства, в якому будь-яка особа за допомогою інформаційних та комп'ютерних засобів має можливість створювати, отримувати, переробляти, поширювати, знищувати інформацію, а натомість держава виконує обов'язок забезпечення належного стану інформатизації в державних органах та у всіх сферах народного господарства.

Проблеми інформаційного суспільства та інформації стали предметом зацікавлення філософів, політологів, соціологів та спеціалістів інших гуманітарних та технічних наук після другої світової війни, коли економіки країн Західної Європи і Північної Америки здійснили якісний прорив у своєму розвитку. Постіндустріальна доба стала часом формування нових ідей про інформаційну природу суспільства. Особливу увагу дослідженню нових відносин, що виникають, розвиваються і припиняються у зв'язку із становленням інформаційного суспільства, приділяє юриспруденція, яка має за мету охопити правовою регламентацією більшість відносин, існуючих у соціумі. Разом з тим, з огляду на новизну відповідних відносин, юридична наука стоїть лише на початковому

шляху вивчення і інформаційних відносин, і самого інформаційного суспільства як середовища, що провокує появу таких відносин. Саме тому різні аспекти дослідження інформаційного суспільства є на сьогодні вкрай актуальними і своєчасними, оскільки сприятимуть належній нормативній регламентації інформаційних відносин та подальшому розвитку науки інформаційного права, що, у свою чергу, полегшить практику застосування інформаційно-правових норм.

Вбачається доцільним, дослідити теоретичну сутність інформаційного суспільства саме для того, щоб Україна змогла визначитись з своїм місцем у світовому інформаційному середовищі та вибудувати стратегію свого подальшого розвитку у напрямку глобалізації.

Деякі питання порушеної тематики підіймалися такими вітчизняними вченими, як: І. В. Арістова, В. Ю. Баскаков, В. М. Брижко, В. Д. Гавловський, Р. А. Калюжний, Л. П. Коваленко, А. В. Колодюк, Б. А. Кормич, Т. А. Костецька, А. І. Марушак, А. М. Новицький, О. В. Олійник, В. М. Скалацький, В. С. Цимбалюк та ін. Проте інформаційне суспільство як об'єкт правознавства на даний час знаходиться лише на початковій стадії свого дослідження, що вимагає його подальшого вивчення.

На основі чинного законодавства України та актів міжнародного законодавства, а також теоретичного аналізу ряду наукових праць з різних сфер науки, зокрема з теорії та філософії права, інформаційного права та інших галузей права, можемо виділити такі ключові концепти теорії інформаційного суспільства:

1. Поняття «інформатика», «інформатизація», «інформаційне суспільство» є взаємопов'язаними та мають достатньо довгу історію свого становлення. На сьогодні їх цілком справедливо можна вважати самостійними об'єктами правознавства, що потребують свого подальшого наукового вивчення. Поняття «інформація» є складнішим для наукового визначення. Вважаємо, що інформація є базовим інститутом як для галузі інформаційного права, так в теорії інформаційного суспільства. Її природа – широкомасштабна, тому для її вивчення свою увагу на неї звертають науковці різних галузей знань – починаючи від філософів та кібернетиків і закінчуючи політологами та юристами. Оскільки нас, зокрема, цікавить погляд на інформацію з позиції юриспруденції, то звернімося до нормативно-правових актів, що регламентують сферу інформаційних відносин. Так, в Законі України «Про інформацію» під інформацією розуміються будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. У свою чергу, Цивільний кодекс України дублює це положення.

2. Формування інформаційного суспільства, крім позитивних змін у соціумі, передбачає й низку негативного. Проте, на нашу думку, відмова від побудови інформаційного суспільства є неможливою і неправильною. Держави, що застигнуть на одному етапі розвитку, поступово втрачатимуть передові світові можливості та будуть відкинуті як в економічному, так і соціальному плані далеко назад. Це дає підстави прийти до висновку, що побудова інформаційного суспільства в світі, та в окремій державі зокрема, є необхідною, проте повинна бути підкріплена належним нормативно-правовим забезпеченням.

Варто підкреслити, що належне нормативне поле регулювання, як власне інформаційних, так і інших відносин, що виникають, змінюються та припиняються в інформаційному суспільстві, може якщо не вирішити окремі проблеми, але принаймні пом'якшити негативні впливи інформаційного суспільства. Провідну роль у такому регулюванні має відіграти інформаційне право, що забезпечить спеціалізовану регламентацію інформаційних відносин.

3. З'ясувавши ступінь розвитку інформаційного суспільства в Україні, стає очевидним, що входження нашої держави до глобального інформаційного співтовариства не може здійснюватися одним ривком за чиєюсь вказівкою. Значно посприятиме цьому процесу створення нової нормативно-правової бази, удосконалення існуючих актів, що регламентують перебіг становлення інформаційного суспільства в Україні та обумовлюють регулювання інформаційних відносин.

4. Інформаційне суспільство є третьою глобальною стадією цивілізаційного розвитку людства. Національні та регіональні особливості країн, які розбудовують інформаційне суспільство, впливають на специфіку його становлення і розвитку, що є важливим для подальшого дослідження цього процесу.

5. Для України корисний і цікавий досвід країн, які є лідерами у впровадженні інформаційно-комунікаційних технологій і які розпочали цей шлях, прийнявши власні програми становлення інформаційного суспільства. Ці держави не тільки декларують ідеї, їм вдалося реалізувати свої установки й цілі, що вони продовжують робити й надалі. Для них процес побудови інформаційного суспільства на принципах рівності й прозорості, взаєморозуміння й конструктивної співпраці поступово трансформується у національну ідею, яку впроваджують життя як державні структури, так і самі громадяни.

Регламентація інформаційних правовідносин у світі здійснюється виважено, цілеспрямовано, достатньо повно. Такі високо розвинуті країни, як Сполучені Штати Америки, Німеччина, Великобританія та скандинавські країни, мають досить розгалужену

систему інформаційного законодавства. Таке законодавство може бути як національного, так і міжнародного рівня.

Для належного становлення інформаційного суспільства в Україні зарубіжний досвід регламентації інформаційних правовідносин важливий, по ряду причин:

а) інформаційне законодавство світу базується на забезпеченні інформаційних прав і свобод, а це є вектором для України, нормативно-правова база регулювання інформаційних відносин якої побудована за адміністративними (публічними) принципами;

б) в країнах, де мають місце явища бюрократії, корупції та маніпулювання суспільною свідомістю, побудувати інформаційне суспільство вбачається вкрай складною справою. Тому Україні необхідно мінімізувати такі явища на своїй території і в ідеалі усунути їх;

в) виокремлення інформаційного права в самостійну галузь права не повинно зустрічати опір як у наукових колах, так і в офіційних документах, оскільки цей процес є нагальним та своєчасним в сучасних умовах;

г) українське інформаційне законодавство варто уніфікувати та систематизувати з метою удосконалення правової регламентації інформаційних відносин. На наш погляд, таку систематизацію варто проводити у формі кодифікації.

ЕВОЛЮЦІЯ СПІВВІДНОШЕНЬ ПОНЯТЬ ПОДАТОК ТА ЗБІР В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ, ЇХ СПІЛЬНІ ТА ВІДМІННІ ОЗНАКИ

Тимошенко О. О.

*Студент III курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Думчиков М. О.
аспірант АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету.*

Дослідження проблематики перебудови економіки України, засвідчує необхідність перегляду напрямів правового забезпечення соціальних процесів. Дослідження історичного досвіду показує, що податкова сфера держави є одним з основних елементів для її ефективного функціонування. Одночасно з цим треба відзначити, що наявність власної, національної, справедливої та ефективною системи оподаткування є важливою ознакою суверенної держави. В той же момент не можна не відмітити той факт, що сьогодні пересічний громадянин не знає чим відрізняються податкові платежі від неподаткових.

Варто визначити, що незважаючи на проведення чи малих досліджень у визначенні поняття податку, в податковій системі України в визначення податку у його теперішньому вигляді пройшло певну еволюцію. В перше на законодавчому рівні поняття податку було закріплене у статті 2 Закону України «Про систему оподаткування»: під податком, збором, іншим обов'язковим платежем до бюджетів і внеском до державних цільових фондів розуміється обов'язковий внесок до бюджету відповідного рівня або державного цільового фонду, здійснюваний платниками у порядку і на умовах, що визначаються законодавчими актами України [1]. Доцільно відмітити, що податок, збір та обов'язковий платіж мають однакове значення. Таке визначення податку, що дає нам Закону України «Про систему оподаткування» є недосконалим і не до кінця зрозумілим. З визначення важко зрозуміти, що саме є податком, збором, та обов'язковим платежем. Нажаль в період становлення незалежності України в законодавстві спостерігаються прогалини у нормативно правових актах з питань визначення важливих категорій таких як, податки, збори, мито, плата, платежі. Саме цьому в період дії Закону України «Про систему оподаткування» постає багато запитань стосовно податку та збору, що призводить до різних висновків що до їх трактування не кажучи вже про пересічного громадянина для якого з законодавчого визначення взагалі унеможлиблює зрозуміти відмінність між збором і податком. Без чіткого визначення терміна «податок» неможливо правильно й одноманітно застосовувати норми законодавства, що регулюють порядок установа й стягнення податкових платежів, та визначають обсяг повноважень і компетенцію податкових органів, неможливо, зокрема, правильно встановити фінансову відповідальність за порушення строків оплати обов'язкових платежів.

Фактично податок являє собою обов'язковий платіж, що стягується державою з юридичних і фізичних осіб. Однак таке визначення податку є доволі невдалим, адже воно не дає можливості визначити відмінність від податкових плажежів та неподаткових. Огляд літературних джерел показав, що у світовій практиці оподаткування вироблені два основних підходи до тлумачення економічної сутності податку: розширювальний і вузький. Розширювальний підхід до поняття податків передбачає віднесення до них будь-яких вилучень коштів для фінансування публічних видатків. При такому підході будь-який внесок, відрахування, збір, тариф підпадають під поняття податків. Стаття 1 Закону України «Про систему оподаткування» передбачає саме таке трактування. Вузький підхід дозволяє розглядати податок як одну з різновидів фіскальних платежів, що відповідає певним вимогам. Вибір відповідного підходу багато в чому визначається конкретними особливостями національного законодавства. Так, якщо виходити зі змісту

ст. 15 Закону України «Про систему оподаткування», то можна зробити висновок, що місцеві збори податками не вважаються.

На тлі економічних перетворень та спроби України увірватися до європейського простору злагоджена та збалансована політика у частині оподаткування стає одним з найважливіших завдань держави. Нагромадження нормативно – правовими актами в сфері оподаткування, а їх на той момент було більше тисячі не дає змогу збудувати підґрунтя для якісної сучасної і справедливої податкової системи.

З прийняттям податкового кодексу законодавчо закріплене визначення поняття податок змінюється, в 6 статті податок визначається як обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку відповідно до податкового кодексу України [3]. В законодавчо закріпленому понятті податку містяться і 3 основні його ознаки, а саме безумовність, обов'язковість платежу, а також нецільовий характер платежу до відповідного бюджету. Серед інших ознак податку можна виділити його грошовий вираз, законну форму встановлення такого платежу, спеціальна процедура сплати податку та безповоротність.

Якщо в Законі України «Про систему оподаткування» податки та збори визначалися як одна категорія, то в Податковому Кодексі поняття збір мають різні значення. Збором (платою, внеском) є обов'язковий платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій.

Для кращого розуміння сутності такого платежу як збір треба розглянути його в співвідношенні з податком, адже їм присутні як спільні так і відмінні риси. Варто зазначити, що розмежування податків та зборів не є суто теоретичною проблемою, але й проблемою практичного походження. Якщо ми говоримо про податки, то це перш за все нецільові та безумовні платежі, після надходження в бюджет яких подальше простеження за цими коштами практично неможливе. З іншої сторони розглядаючи збори як певний тип платежу виражається його чітке цільове призначення, а отже і цільовий характер надходжень. Як зазначено вище, податки надходять до бюджетів в той час коли збори можуть формувати цільові фонди.

Як і податок, збір стягується на основі законодавчо закріплених норм і у відповідні бюджети за якими вони закріплені, крім того як і податок, збір має примусовий характер стягнення. Обов'язковість сплати податку та збору теж має свої певні особливості, якщо податок платить особа на безумовній підставі, то сплативши збір особа має право

вимагати від органів державної влади здійснення на її користь певних юридичних дій, і має право на оскарження такого рішення в разі його неналежного виконання або відмови від виконання. Однак в податковому законодавстві були прогалини з цього питання, а саме в ЗУ про систему оподаткування, збір за забруднення навколишнього природного середовища можна вважати податком, адже за його сплату не передбачено жодних дій з боку ОДВ.

Стосовно грошового вираження, то тут податкам властивий регулярний характер сплати, збори в свою чергу мають разовий характер сплати, за здійснення на користь платника податку певної послуги чи надання дозволу. Відповідно до податкового законодавства України, при встановленні податків враховується фактична здатність платника до сплати податку. У зв'язку з цим можна стверджувати, що розмір податку залежить від платоспроможності платника, із зміною бази оподаткування змінюється і податок. Розмір же збору для усіх платників повинен бути однаковий щодо дій держави, які здійснюються для платників. Цей розмір визначається не індивідуальними характеристиками об'єктів оподаткування, а масштабом наданих послуг. При визначенні розміру податку домінуючим принципом виступає суб'єкт податку (враховується його платоспроможність). При визначенні розміру збору домінує об'єкт оподаткування (враховується характер відносин, у зв'язку з якими виникає обов'язковість платежу) [4, с. 33].

На основі певного співвідношення понять податку та збору можна виділити основні ознаки збору: збір має цільовий характер; законність встановлення; обов'язковість сплати; індивідуальна відплатність; можливість поворотної дії при сплаті платежу.

На основі визначення та розкриття основних ознак податків було запропоновано власне визначення поняття податку та збору.

Збір – це законний обов'язковий платіж, що має цільове призначення, сплата якого є однією з умов здійснення на користь платника такого платежу певних юридично значущих дій, у тому числі надання певних прав чи видачу дозволів або ліцензій, яке здійснюється органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Податок – це індивідуальний, безвідплатний, безумовний та безповоротний обов'язковий грошовий платіж, що справляється до відповідного бюджету в порядку і в строки встановлені законодавством.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України Про систему оподаткування № 1251-12 від 01 жовтня 1991. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1251-12/conv>.

2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р (зі змінами) // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
3. Податковий Кодекс України: Затверджений Верховною радою України № 2755-VI від 02 груд. 2010 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Оніщик Ю. В. Податок і збір як системоутворюючі категорії податкового права: поняття, ознаки, сутність. Адвокат. 2010. № 2. С. 32-35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/adv_2010_2_5.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПОДАТКУ НА ОСНОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЙОГО ОСНОВНИХ ОЗНАК

Пономарьова А. В.

*Студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Думчиков М. О.
Аспірант АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

З прийняттям податкового кодексу законодавчо було закріплене визначення поняття податок яке нарешті було відділено від поняття збору та інших платежів, а саме в 6 статті податок визначається як обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку відповідно до податкового кодексу України [4]. В законодавчо закріпленому понятті містяться і 3 основні його ознаки, а саме безумовність, обов'язковість платежу, а також нецільовий характер платежу до відповідного бюджету. Саме обов'язковість податку і відрізняє його від неподаткових платежів та зборів. В 67 статті Конституції України визначається, що кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом.

К. Г. Рау говорив, що обов'язковість податку розкривається наступним чином:

- всі громадяни підлягають обов'язку що до сплати податків, крім випадків якщо їх майнове положення в даний час робить їх нездатними виділяти що небудь державі без шкоди до необхідних засобів існування .

- всі громадяни мають бути залучені до оподаткування на однакових правилах та в однаковій мірі [3].

Варто зазначити, що примусовість такого платежу як податок не заперечує, а навпаки передбачає та певною мірою навіть заохочує платника податку до його добровільної добросовісної сплати. Загалом податок є законною підставою до зміни права

власності, від платника податків до держави. Примусове забезпечення виконання податкового обов'язку, одна з головних умов фінансової самостійності та незалежності держави.

Безумовність сплати податку виражається в його забезпеченні заходами примусового характеру в разі такої потреби. На перший погляд, може скластися враження, що сплата і податків, і зборів пов'язана з певною умовою (наприклад, сплата податку на прибуток – з одержанням прибутку). Однак безумовність платежу характеризується тим, що в податках умовою сплати може бути формування об'єкта оподаткування. Так, до одержання прибутку не може існувати обов'язку зі сплати податку на прибуток, тому що немає об'єкта. Умовний характер платежу означає, що об'єкт оподаткування існує, але обов'язок зі сплати відповідного платежу виникає при певній події. Наприклад, мито сплачується залежно від вартості певного товару (яка існує незалежно від обов'язку зі сплати мита), але тільки за певної умови – перетинанні митного кордону [2, с. 54].

Нецільовий характер податку відмежує податок від всіх інших податкових платежів, означає надходження його у фонди, що акумулюються державою і використовуються на задоволення державних потреб. Але з даного правила можна зробити виняток, а саме в ЗУ про державний бюджет на 2018 рік в 11 статті вказується: надходження від погашення податкового боргу, в тому числі реструктуризованого або розстроченого (відстроченого), з податку на прибуток підприємств (з урахуванням штрафних санкцій, пені та процентів, нарахованих на суму цього боргу), що склався станом на 1 січня 2018 року, який сплачується підприємствами електроенергетичної, нафтогазової, вугільної галузей; надходження від погашення податкового боргу, в тому числі реструктуризованого або розстроченого (відстроченого), із сплати частини чистого прибутку (доходу) державних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до державного бюджету відповідно до закону (з урахуванням штрафних санкцій, пені та процентів, нарахованих на суму цього боргу), що склався станом на 1 січня 2018 року, який сплачується підприємствами електроенергетичної, нафтогазової, вугільної галузей, сплачуються до спеціального фонду Державного бюджету України, а отже мають цільовий характер [1].

Серед інших ознак податку можна виділити його грошовий вираз, законну форму встановлення такого платежу, спеціальна процедура сплати податку та безповоротність.

Законність встановлення полягає у тому, що податки встановлюються на підставі і у порядку з законами України.

Грошовий вираз податку означає не що інакше, як його сплату в грошовій формі, цим самим податок можна вважати грошовий платіж який перебуває у складі майнових

відносин, такі відносини звісно виникають між платником податків з одного боку і державою з іншого. Цікавим є той факт, навіть якщо на платника податків накладається стягнення майна, платник зобов'язаний виконати обов'язок що до сплати лише у грошовій формі після реалізації майна. Грошовий вираз у справленні податку дозволяє уникнути проблем, які могли би виникнути при його сплаті у натуральній формі. Так наприклад, Закону України про фіксований сільськогосподарський податок існувала практика сплати податку в натуральній формі, а саме платнику податку надавався певний вибір з його сплати у натуральній формі (поставка сільськогосподарської продукції) або грошовій формі. Така практика не могла бути успішною з тієї причини, що порушувався принцип рівності сплати податку. Сплата податку в натуральній формі тягнула за собою витрати на його зберігання, а також проблеми з реалізації зазначеної продукції, крім того факт псування та браку продукції був великим. Відповідно до ПК України сплата податків може здійснюватися в готівковій або безготівковій формі, а у випадках отримання доходу в іноземній валюті здійснюється перерахунок в національну в день отримання доходу за курсом НБУ. Податки не відлягають поверненню з бюджету крім випадків прямо передбачених в законі, а саме переплаті платником податків. В цьому разі переплачена сума повертається платнику податків відповідно до норм ПК України, а саме статті 43.

Безповоротність сплати податку можна охарактеризувати тим, що після сплати податку право власності платників податку припиняється і виникає право власності у держави. З моменту сплати податку платник не має права вимагати повернення таких коштів, якщо вони сплачені у відповідності до закону.

Така ознака податку як безвідплатність означає, що особа платник податку яка його сплатила не в праві розраховувати на певне зустрічне задоволення потреби платника, тобто податку не надається жодний еквівалент. Тобто стягнення податкових платежів не супроводжується обов'язком держави надавати певні еквіваленти стосовно порівняння до сплачених платником коштів. Однак без еквівалентність податку є доволі умовною, адже держава витрачає податкові кошти на розвиток економіки та за для досягнення добробуту суспільства.

На основі визначених ознак які притаманні податку вважаю за доцільне запропонувати власне визначення податку. Податок – це індивідуальний, безвідплатний, безумовний та безповоротний обов'язковий грошовий платіж, що справляється до відповідного бюджету в порядку і в строки встановлені законодавством.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України від 7 грудня 2017 року № 2246-VIII «Про Державний бюджет України на 2018 рік». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>.
2. Кучерявенко М.П. Навчальний посібник. – Харків: Право, 2013. – 536 с.
3. Рау К. Г. Основные начала финансовой науки: Перевод с 5 немецкого издания. Т. 1-2 / Под ред. и с предисл.: А. Корсак, В. Лебедев. С.-Пб.: Тип. Майкова, 1867. – С.703.
4. Податковий Кодекс України: Затверджений Верховною радою України № 2755-VI від 02 груд. 2010 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОГАШЕННЯ ВИПУСКУ АКЦІЙ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОГО БАНКУ В ПРОЦЕСІ ЙОГО ЛІКВІДАЦІЇ

Гамалій І. О.

*Студентка V курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Швагер О. А.
асистент кафедри ЦПДФП ННІ права
Сумського державного університету*

Банківську діяльність можна вважати однією з найбільш прибуткових. Однак, останнім часом, як ми можемо спостерігати, цей факт можна поставити під сумнів, оскільки збільшується тенденція до ліквідації великої кількості банків. Базисним нормативно-правовим актом для банків є Закон України «Про банки і банківську діяльність». Статтею 6 даного Закону встановлено, що однією з організаційно-правових форм банку є акціонерне товариство. До таких банків застосовуються положення законодавства про акціонерні товариства. На підставі статті 33 цього документу банки мають право здійснювати емісію власних акцій та беруть участь в їх купівлі-продажу. Відповідно до статті 77 вказаного Закону у разі прийняття Національним банком України рішення про ліквідацію банку Фонд гарантування вкладів фізичних осіб у день його отримання набуває прав ліквідатора банку та розпочинає процедуру його ліквідації відповідно до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [1].

Частиною 5 статті 44 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» визначено, що ліквідація банку має бути завершена не пізніше двох років з дня початку процедури ліквідації банку. Фонд має право прийняти рішення про продовження ліквідації банку на строк до двох років з можливістю повторного продовження на строк до одного року. Відповідно до статті 45 цього Закону протягом 30 днів з дня опублікування відомостей про відкликання банківської ліцензії, ліквідацію банку кредитори мають право

заявити Фонду про свої вимоги до банку. Вимоги фізичних осіб-вкладників у межах гарантованої Фондом суми відшкодування за вкладом не заявляються. У разі призначення уповноваженої особи Фонду, якій делеговано Фондом повноваження щодо складення реєстру акцептованих вимог кредиторів, кредитори заявляють про свої вимоги до банку такій уповноваженій особі Фонду. Стаття 50 передбачає формування ліквідаційної маси, до якої включаються будь-яке нерухоме та рухоме майно, кошти, майнові права та інші активи банку, а статтею 52 встановлена черговість здійснення задоволення вимог [2].

Відповідно до пункту 2 Положення про виведення неплатоспроможного банку з ринку суть ліквідації полягає у припиненні діяльності банку як юридичної особи. За даним документом для здійснення даної процедури Фонд призначає уповноважену особу Фонду на ліквідацію банку. Відповідно до пункту 2.8. даного Положення повноважена особа Фонду на ліквідацію банку зобов'язана повідомити про відкликання банківської ліцензії, призначення уповноваженої особи Фонду на ліквідацію банку та початок процедури ліквідації інші органи, в тому числі Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку. Фонд організовує продаж цінних паперів (у тому числі похідних цінних паперів) через професійного учасника фондового ринку в порядку, визначеному законодавством, згідно з договором, укладеним між Фондом (уповноваженою особою Фонду на ліквідацію) і торгівцем цінними паперами [3].

В процесі припинення діяльності банку для погашення заборгованості здійснюється реалізація всіх його активів (майна). Особливої уваги заслуговує погашення випуску акцій. Відповідно до пункту 1 розділу 2 Порядку скасування реєстрації випусків акцій одним з документів, які має подати ліквідаційна комісія (ліквідатор) до реєстрального органу є копія рішення про ліквідацію акціонерного товариства і призначення ліквідаційної комісії (ліквідатора), засвідчена підписом голови ліквідаційної комісії (ліквідатора) і печаткою товариства. При цьому у разі прийняття постанови Правління Національного банку України про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку подається копія такої постанови, а також, додатково подається копія рішення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб про призначення уповноваженої особи, яка виконує функції з ліквідації банку. Згідно з пунктом 15 розділу 1 цього документу розпорядження про зупинення обігу акцій містить інформацію про дату, з якої забороняється вчинення правочинів, пов'язаних з переходом прав власності на акції (крім спадкування або правонаступництва акцій, правочинів, які вчиняються на виконання рішення суду, при викупі акцій їх емітентом або у разі, якщо акції входять до складу майна банкрута, продаж якого здійснюється ліквідатором такого банкрута).

Виходячи з наведеного ми можемо зазначити наступне. Погашення акцій як цінних паперів на стадії ліквідації банку здійснюється уповноваженою особою Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Відповідно до положень законодавства формується ліквідаційна маса, яка підлягає реалізації для здійснення Фондом відповідних виплат, для отримання яких вкладники та кредитори мають звернутися до Фонду або уповноваженої ним особи. При цьому необхідно зважати на черговість здійснення виплат та достатність коштів від реалізації активів банку. Продаж цінних паперів здійснюється через професійного учасника фондового ринку в порядку, визначеному законодавством, згідно з договором, укладеним між Фондом і торгівцем цінними паперами. Якщо особа не звернулася з відповідним вимогами, то цінні папери переходять на зберігання до Центрального депозитарію, куди особа може звернутися пізніше.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07 березня 2018 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page>.
2. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 06 січня 2018 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.
3. Про затвердження Положення про виведення неплатоспроможного банку з ринку: Рішення виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 04 листопада 2017 року. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1581-12>.
4. Порядок скасування реєстрації випусків акцій: Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 16 лютого 2018. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0822-13>.

ЗАСТОСУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ ПРАКТИКИ КРАЇН ЄС ПРИ РОЗГЛЯДІ ФЕНОМЕНУ ПОДАТКУ НА РОЗКІШ В УКРАЇНІ

Ланко Б. І.

*студент III курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Думчиков М. О
аспірант АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

У цілому майже у всіх європейських країнах, існує податок на розкіш, стосується він в основному дорогої нерухомості. Так, в Австрії власники нерухомості площею 500-600 кв. м повинні платити державі близько 10-15 тис. євро в рік. Британцям доводиться

платити 40% від розміру прибутку, якщо будинок не є їх основним місцем проживання та здається в оренду [2].

В Європі існують податки, які застосовуються до власників дорогих яхт і приватних літаків. Так, кожен зліт або посадка приватного літака на італійських курортах може коштувати власнику від 200 до 1000 євро залежно від типу авіалайнера. У Німеччині таким податком регулюються відношення у сфері автомобільного транспорту, і цей податок поділений на дві складові. Перший податок є традиційним для країн, де існує постійний транспортний податок, і він залежить від об'єму двигуна автомобіля. Чим більше об'єм двигуна, тим, відповідно, він потужніший. Німецька влада встановила тарифну сітку, відповідно з якою кожні 100 кубічних сантиметрів об'єму автомобільного бензинового двигуна коштує 2 євро. Таким чином, якщо, наприклад, об'єм двигуна складає 2500 куб. см, то за такий автомобіль потрібно заплатити 50 євро транспортного податку. І на цей раз вже незалежно від марки, ваги, габаритів автомобіля. Для дизельних двигунів встановлені інші розцінки: за кожні 100 кубічних сантиметрів власник автомобіля повинен віддати 9 євро [1].

Можна стверджувати, що в країні немає податку на розкіш як такого, власники квартир та будинків площею більше 300кв, 500кв, відповідно та власники машин яким не має 5 років і вартістю більше 1.3млн.грн повинні сплачувати кожен рік по 25000 за один такий об'єкт. Варто зазначити, що в деяких країнах податок на розкіш є прогресивним, тобто чим більше буде вартість об'єкта оподаткування тим більше за нього треба буде платити.

Спроба застосування в Україні податку на розкіш як зазначається вище вже має свої позитивні моменти, однак на мою думку перелік таких об'єктів варто розширити, а ставки збільшити застосовуючи їх диференціацію.

В об'єкт оподаткування можна включити: легкові автомобілі, середньоринкова вартість яких становить понад 1млн.грн. без прив'язки до мінімальної заробітної плати; мотоцикли, середньоринкова вартість яких становить понад 500 тис.грн. без прив'язки до мінімальної заробітної плати; судна (яхти та інші плавучі засоби для дозвілля або спорту, зазначені у товарній позиції 8903 згідно з УКТ ЗЕД), зареєстровані у Державному судновому реєстрі України або Судновій книзі України, оснащені стаціонарним або підвісним двигуном (двигунами) потужністю понад 55 кВт; літаки і вертольоти, зареєстровані у Державному реєстрі цивільних повітряних суден України.

В частині майнового оподаткування, що до квартир та будинків площею 300 кв.м. та 500 кв.м. відповідно, пропонується ввести певну диференційовану ставку. До таких об'єктів житлової нерухомості запровадити ставку 25000 грн. за перший такий об'єктів і

прогресивне збільшення на кожен наступний, а саме 10%, 20%, 35% від 25000 грн. гранична ставка. Тобто маємо, що особа яка має у власності один із зазначених об'єктів щорічно сплачуватиме в місцевий бюджет 25000 гривень, при праві власності на два об'єкти в місцевий бюджет поступить вже 55000 грн. тобто в даному випадку власники двох об'єктів житлової нерухомості вже будуть вплачувати 27500 на рік за кожен такий об'єкт. Власники чотирьох об'єктів житлової нерухомості сплачуватимуть по 33750 грн. за кожен такий об'єкт. Також доцільним буде виключити пільги, що до квартир площею більше 180 кв.м. і до будинків понад 400 кв.м. Такі зміни допоможуть наповнити місцеві бюджети, варто відмітити, що ухилитися від сплати такого податку фактично не можливо.

Як зазначалося власники машин якім не має 5 років, а також які коштують понад 375 мінімальних заробітних плат, що року сплачують 25000 за один такий об'єкт. Не є секретом, що дорогі, люксові транспортні засоби реєструють в офшорах на юридичних осіб навіть не розмитнюючи в Україні. Варто відмітити, що в країні по різному сприймають факт розкішності авто. Вважаю за необхідне замінити прив'язку до відповідних розмірів мінімальної заробітної плати, а створити певну фіксовану суму яка б переглядалася щороку. На даному етапі економічного розвитку вважаю, що найдоцільніше застосувати фіксовану суму у розмірі 1млн. гривень або 40 тис. доларів. Податок пропоную сплачувати не на протязі 5 років як зазначено в чинному законодавстві, справляти його один раз при купівлі транспортного засобу. Вважаю за доцільним встановити ставку на рівні 10% до машин понад 600000 грн. до 1000000. Ставку устанавити на рівні 30 відсотків від суми, що перевищує 1 млн. грн або 40 тис. доларів. Таким чином буде реалізований принцип справедливості. Особа, що має у власності машину volkswagen passat ціною в 1200000 грн. повинна сплатити 60000 грн. , а власник bentley continental ціною в 10000000 замість 25000 грн. по ставці, що діє наразі, 270000 грн.

Варто підкреслити, що незважаючи на позитивну практику в питанні податку на розкіш, українські законодавці мають певні занепокоєння в частині відтоку капіталу з країни. Звичайно, що податок на розкіш не можна співвідносити з обсягом оподаткування в розвинутих країнах. Нагадаю, що проектом ліберального податкового кодексу пропонується взагалі виключити податок на розкіш.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Біла Л. М. Спільні і відмінні риси податкових систем країн Європейського Союзу та України. Глобальні та національні проблеми економіки від 2015, № 6. URL:

<http://global-national.in.ua/issue-6-2015/14-vipusk-6-lipen-2015-r/1107-bila-l-m-spilni-i-vidminni-risi-podatkovikh-sistem-krajin-evropejskogo-soyuzu-ta-ukrajini>.

2. Николаева Е. В. Сравнительный анализ налога на роскошь в зарубежных странах . Е.В. Николаева URL: <http://ekonomika.snauka.ru/2014.05.5225>.

ОСНОВНІ НЕДОЛІКИ НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ЇХ ВИРІШЕННЯ

*Думчиков М. О.
аспірант АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

На сьогодні в Україні постійно проводяться оптимізаційні зміни системи оподаткування, які полягають у зміні ставок податків та кількісному їх обмеженні. Проте з ряду причин реформування не забезпечує ефективності системи оподаткування, що зумовлює зростання податкового навантаження, тінізації прибутків та доходів суб'єктів господарювання. Тому визначення підходів до зміни податкової системи та усунення основних недоліків я вважаю суттєвою проблематикою для дослідження.

В Україні протягом поступового реформування системи оподаткування загалом відбулося суттєве скорочення видів податків та зборів. Разом з тим, на сьогодні в Україні податки та збори в багатьох випадках є неефективними фіскальними інструментами, адже не забезпечують подолання тінізації та корупції. Обраний курс нашої держави до євроінтеграції зумовлює необхідність в найкоротші строки визначити основні недоліки вітчизняної системи загальнодержавних та місцевих податків та зборів, а також виробити певні концептуальні підходи до їх подолання.

Загальновідомим є той факт, що на рівень споживчого попиту, рівень інвестицій в державу а також рівень цін загалом впливає непряме оподаткування. Варто зазначити, що непрямі податки не тільки виступають одним з найефективніших інструментів фіскальної політики, а і певним інструментом впливу на споживання та виробництво. Як показує практика кризові явища в економіках країн співдружності, необхідним моментом в розвитку податкової системи в частині непрямого оподаткування повинно стати певне зміцнення акценту з оподаткування капіталу на оподаткування споживання. Варто відмітити, що саме від надходжень непрямого оподаткування була забезпечена стабільність надходжень грошових коштів до державних бюджетів більшості країн європейського співтовариства.

Варто відзначити, що угода про асоціацію вимагає імплементації чисельної кількості положень в частині справляння мита, зокрема пропонується створення структури митних операторів, що дозволить встановити новий формат взаємодії між митними органами та бізнесом шляхом підвищення ефективності здійснення митних процедур та спрощення формальностей. Процес приєднання держави до спільної транзитної системи ЄС має бути значно прискорений, адже таке приєднання значно сприятиме розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та ЄС, забезпечить ефективну протидію контрабанді та значно прискорить митні процедури. За для досягнення зазначеної мети Державна Фіскальна Служба розробляє певні положення в частині впровадження NCTS (New Computerized Transit System) для здійснення ефективного електронного документообігу.

Доцільно виділити, що податкова система України надскладна в адмініструванні про що свідчать рейтинги шкали Paying Taxes рейтингу Doing Business, а саме Україна посідає 107 з 189 інших країн. Серед типових проблем податкового адміністрування визначаються: недостатня прозорість системи електронного адміністрування ПДВ та затримка з поверненням бюджетного відшкодування до її запровадження, одностороннє розірвання фіскальною службою договорів про визнання електронних документів, порушення мораторію на податкові перевірки платників з обсягом доходу до 20 млн грн за попередній календарний рік; призначення та проведення податкових перевірок за відсутності достатніх підстав, процесуальні порушення в її ході та/або прийняття необґрунтованих рішень за її результатами; неефективність процедури адміністративного оскарження – обмежений строк оскарження для платника податків, формальні підходи податкових органів, обмежена особиста відповідальність посадових осіб податкових органів [1].

Серед інших недоліків податку на додану вартість можна виділити [3]: можливі шляхи ухилення від сплати податку платниками, особливо в умовах нестабільного нормативно-правового забезпечення; несвоєчасне бюджетне відшкодування; негативний вплив на високотехнічні та наукомісткі виробництва.

Визначивши основні недоліки в частині податку на додану вартість економіст Демченко Е. М. пропонує наступні шляхи їх подолання [1]: спростити механізм справляння податку на додану вартість, а саме – виключити з бази оподаткування інші податки і збори та обов’язкові платежі; змінити дату виникнення податкового зобов’язання і відповідно податкового кредиту; посилити контроль за здійсненням відшкодування ПДВ з бюджету; обмежити перелік пільг, залишити тільки пільги, що стосуються предметів першої необхідності.

Варто відзначити, що угода про асоціацію вимагає імплементації чисельної кількості положень в частині справляння мита, зокрема пропонується створення структури митних операторів, що дозволить встановити новий формат взаємодії між митними органами та бізнесом шляхом підвищення ефективності здійснення митних процедур та спрощення формальностей. Процес приєднання держави до спільної транзитної системи ЄС має бути значно прискорений, адже таке приєднання значно сприятиме розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та ЄС, забезпечить ефективну протидію контрабанді та значно прискорить митні процедури. За для досягнення зазначеної мети Державна Фіскальна Служба розробляє певні положення в частині впровадження NCTS (New Computerized Transit System) для здійснення ефективного електронного документообігу.

Експерти також наголошують на слабкому рівні комунікацій у середині служби та з громадськістю, недостатності інформації, однобічно позитивних показниках висвітлення роботи ДФС на відомчому сайті. Податкова та митна служби наразі очолюють анти-рейтинг органів державної влади за рівнем корупції, хоча в Європі вони зазвичай користуються високим ступенем довіри, професійним іміджем та авторитетом. У цих умовах для підприємців економічно більш вигідним постає тіньова економіка та корупція, оскільки можливо уникати покарання за ухилення від оподаткування [2].

Нагадаю, що Угодою про Асоціацію між Україною та ЄС передбачається трансформація податкової системи України до стандартів ЄС, в тому числі з питань акцизного оподаткування.

На даний час в ЄС основною нормативною базою з акцизного оподаткування є 6-та директива та 2 регламенти Єврокомісії: Директива Про гармонізацію структури акцизних зборів на алкоголь та алкогольні напої; Директива Про зближення ставок акцизного збору на алкоголь та алкогольні напої; Директива Про структуру та ставки акцизного збору на тютюнові вироби; Регламент про вза'ємне визнання процедури повної денатурації спирту для цілей звільнення від оплати акцизного збору; Регламент про комп'ютерні процедури при переміщенні підакцизних товарів на умовах відстроченої оплати податку.

На сьогодні в частині акцизного оподаткування вбачаються проблеми в нецільовому використанні підакцизних товарів, поширення підпільного виробництва підакцизних товарів, нелегальний роздрібний продаж підакцизних товарів та порушення сфери обігу акцизних марок. Шляхами подолання зазначених недоліків вбачаю створення електронної системи контролю за обігом підакцизних товарів, наявність ефективного механізму боротьби з контрабандою, удосконалення системи заходів щодо цільового

використання податкових пільг стосовно підакцизних товарів та запровадження електронної акцизної марки.

Узагальнюючи все вище зазначене вважаю, що податкова політика України повинна формуватися та удосконалюватися з урахуванням наступних чинників, зокрема: функціонування сектору тіньової економіки. В період державної кризи, намагання адаптації норм законодавства України до норм країн європейської співдружності, реформуванням податкової системи загалом, спонукає підприємницький сектор вдаватися до використання різноманітних тіньових схем. На даному етапі спостерігаємо погіршення умов здорової економічної конкуренції з чесними платниками податків, а також суттєві втрати грошових коштів які приховуються. Тому однією з головних цілей держави повинно стати боротьба з тіньовим сектором економіки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дмитренко Е. Удосконалення механізму адміністрування та відшкодування ПДВ як один із чинників забезпечення фінансової безпеки України / Е. Дмитренко // Вісник прокуратури. – 2007. – № 8. – С. 109–113.
2. Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ужгород, 23 листопада 2017 р.). – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2017. – 432 с.
3. Касперович Ю.В – Податкові механізми відновлення соціально-економічного розвитку в контексті реформ 2016 року. Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2299/>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ НАРАХУВАННЯ ТА ВИПЛАТИ ДИВІДЕНДІВ

Петренко В. О.

*Студентка V курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Швагер О. А.
асистент кафедри ЦПДФП ННІ права
Сумського державного університету*

У сучасних умовах господарювання особливої актуальності набуває питання побудови ефективної дивідендної політики. Правильно побудована дивідендна стратегія збільшує, а неправильна руйнує вартість товариства.

Дивідендна політика має важливе значення для акціонерів, оскільки виступає показником спроможності товариства приносити дохід власникам. Акціонерне товариство повинно зберігати баланс між сплатою достатніх дивідендів акціонерам, щоб підтримувати їх прихильність та реінвестуванням доходів, щоб розвиватись у майбутньому і максимізувати власний капітал і ціну підприємства. Дивідендна політика – сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються власниками підприємства для нарахування та виплати собі доходу за рахунок чистого прибутку [1, с. 149].

Розробкою дивідендної політики акціонерного товариства, яка конкретизується у формі пропозицій щодо використання прибутку, займається уповноважений орган управління, схвалений вищим органом акціонерного товариства, і керується позицією акціонерів. Загальні особливості та засади розподілу прибутку акціонерного товариства регламентуються чинним законодавством України, що регулює діяльність акціонерних товариств і оподаткування, та його установчими документами, а саме – статутом.

Відповідно до положень статті 10 Закону України «Про господарські товариства» право на отримання частки прибутку (дивідендів) пропорційно частці кожного з учасників і дане право мають особи, які є учасниками товариства на початок строку виплати дивідендів [2]. Реалізувати дане право власники простих акцій можуть лише за наявності джерела для виплати дивідендів. Відповідно до Закону України «Про акціонерні товариства» виплата дивідендів за простими і привілейованими акціями здійснюється з наступних джерел: чистого прибутку звітного року; нерозподіленого прибутку минулих років [3].

Однак зазначений закон передбачає й інші джерела виплати дивідендів. Зокрема, щодо дивідендів, що виплачуються за привілейованими акціями, в разі відсутності або недостатності зазначених джерел можуть використовуватися додаткові джерела виплати дивідендів – резервний капітал товариства або спеціальний фонд для виплати дивідендів за привілейованими акціями.

Слід урахувати також те, що законодавство передбачає, що акціонерні товариства, які є емітентами простих і привілейованих акцій, зобов'язані формувати резервний капітал, на відмінну від акціонерних товариств, які здійснюють розміщення тільки простих акцій, оскільки для цих товариств формування резервного капіталу виступає лише як право.

Резервний капітал акціонерного товариства формується у розмірі не менше ніж 15 відсотків статутного капіталу товариства шляхом щорічних відрахувань від чистого прибутку товариства або за рахунок нерозподіленого прибутку. До досягнення

встановленого статутом розміру резервного капіталу розмір щорічних відрахувань не може бути меншим ніж 5 відсотків суми чистого прибутку товариства за рік [3]. Тобто виходячи з цього акціонерні товариства, які формують резервний капітал не можуть спрямувати на виплату дивідендів увесь чистий прибуток звітнього року, оскільки частина прибутку спрямовується на формування резервного капіталу.

Законодавством визначено, що рішення про виплату дивідендів та їх розмір за простими акціями приймається загальними зборами акціонерного товариства, а розмір дивідендів за привілейованими акціями всіх класів визначається у статуті акціонерного товариства. Тобто, якщо зазначений орган прийме рішення не виплачувати дивіденди та спрямувати прибуток на інші цілі, такі як, наприклад, створення резервного фонду, дивіденди не виплачуються акціонерам взагалі [4]. Також серед особливостей виплати дивідендів можна зазначити те, що у разі прийняття загальними зборами акціонерного товариства рішення про виплату дивідендів і недостатності чистого прибутку звітнього року та / або нерозподіленого прибутку минулих років за рахунок резервного капіталу товариства або спеціального фонду для виплати дивідендів за привілейованими акціями здійснюється лише виплата дивідендів за привілейованими акціями, а виплата дивідендів за простими акціями не провадиться.

За загальним правилом дивіденди можуть виплачуватися у грошовій та в натуральній формі, однак Закон України «Про акціонерні товариства» закріплює виключно грошову форму виплати акціонерам дивідендів. Акціонерне товариство здійснює виплату дивідендів двома шляхами, а саме: шляхом виплати всієї суми дивідендів у повному обсязі; шляхом виплати дивідендів кількома частками, якщо це передбачено рішенням загальних зборів або наглядової ради товариства. У разі прийняття рішення загальними зборами або наглядовою радою товариства про виплату дивідендів частками, такі виплати здійснюються одночасно всім особам, які мають право на отримання дивідендів, пропорційно [5].

Законом «Про господарські товариства» закріплено, що статут акціонерного товариства обов'язково повинен містити положення про визначення строку та порядку виплати частки прибутку (дивідендів), а саме один раз на рік за підсумками календарного року [2]. Закон України «Про акціонерні товариства» не регламентує кількість виплат дивідендів протягом року, однак закріплює строк виплати. Відповідно до вищезазначеного закону дивіденди виплачуються у такі строки: за простими акціями – у строк, що не перевищує шість місяців з дня прийняття загальними зборами рішення про виплату дивідендів; за привілейованими акціями – у строк, що не перевищує шість місяців після закінчення звітнього року [3].

Умови та порядок виплати частини прибутку визначаються загальними зборами, тому дивіденди можуть виплачуватися не тільки за підсумками звітного року, а й щоквартально, що підтверджують і офіційні органи, зокрема Міністерство юстиції у своєму листі «Щодо виплат дивідендів» [6].

Сума дивідендів, які нараховуються та виплачуються акціонерам, залежить від наступних факторів: розміру частки акціонера в статутному капіталі акціонерного товариства; кількості та виду акцій, що належать акціонеру.

Як правило, акціонерні товариства намагаються не тільки виплачувати дивіденди, а й утримувати або нарощувати темп росту дивідендів. Це пов'язано з тим, що очікування майбутніх дивідендів є одним з найбільш значимих чинників, що впливають на рішення інвестора про придбання акцій [7, с. 29].

Порядок прийняття рішення щодо виплати дивідендів в акціонерному товаристві залежить від виду належної власнику акції. За простими акціями рішення щодо виплати дивідендів та їх сум приймається на загальних зборах акціонерного товариства, які в обов'язковому порядку проводяться не пізніше 30 квітня наступного за звітним року. При цьому до порядку денного річних загальних зборів обов'язково вноситься питання про затвердження розміру річних дивідендів з урахуванням вимог, передбачених законом [3]. Прийняття загальними зборами рішення про виплату дивідендів означає, що дивіденд оголошений – і з цього моменту в акціонерів виникає право вимагати від акціонерного товариства виплати дивідендів.

Відповідно до Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами корпоративних спорів» якщо питання про розподіл прибутку не було включено до порядку денного загальних зборів, рішення загальних зборів може бути визнано недійсним [8]. За привілейованими акціями порядок виплати дивідендів та їх сума визначаються у статуті акціонерного товариства і не залежать від прийняття рішення на загальних зборах.

Для кожної виплати дивідендів наглядова рада акціонерного товариства встановлює дату складення переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів, порядок і строк їх виплати. Перелік осіб, які мають право на отримання дивідендів за привілейованими акціями, складається протягом одного місяця після закінчення звітного року. Акціонерне товариство повідомляє осіб про їх включення до переліку.

Акціонерне товариство здійснює виплату дивідендів через депозитарну систему України або безпосередньо акціонерам, однак конкретний спосіб виплати дивідендів визначається відповідним рішенням загальних зборів акціонерів щодо всього випуску акцій відповідного акціонерного товариства. Виплата дивідендів як за простими акціями,

так і за привілейованими безпосередньо акціонерам здійснюється в порядку, встановленому наглядовою радою акціонерного товариства [5].

У разі обрання загальними зборами акціонерного товариства системи виплати дивідендів через депозитарну систему України, незалежно від того, чи перераховує акціонерне товариство Центральному депозитарію суму дивідендів у повному обсязі, чи частками, виплата відповідних коштів здійснюється Центральним депозитарієм [9].

Виплата дивідендів у разі обрання акціонерним товариством способу виплати через депозитарну систему України здійснюється наступними етапами: 1) акціонерне товариство забезпечує зарахування коштів, що підлягають виплаті особам, які мають право на отримання дивідендів, на грошовий рахунок Центрального депозитарію; 2) Центральний депозитарій надає Розрахунковому центру розрахунковий документ щодо переказу коштів з рахунку Центрального депозитарію, необхідних для здійснення виплати дивідендів. 3) депозитарні установи здійснюють виплату отриманих від Центрального депозитарію коштів особам, що мають право на отримання дивідендів [5].

Таким чином враховуючи вищенаведене можна дійти висновку, що загальні особливості та засади розподілу прибутку акціонерного товариства регламентуються чинним законодавством України, що регулює діяльність акціонерних товариств і оподаткування, та його установчими документами, а саме – статутом. Виплата дивідендів за простими і привілейованими акціями здійснюється виключно в грошовій формі з чистого прибутку звітного року та / або з нерозподіленого прибутку минулих років. Порядок виплати дивідендів акціонерам включає наступні етапи: прийняття рішення про виплату дивідендів на загальних зборах акціонерного товариства; встановлення наглядовою радою товариства дати складання переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів, порядку і строку їх виплати; складання переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів; повідомлення осіб, які мають право на отримання дивідендів, про дату, розмір, порядок і строк їх виплати; виплата дивідендів акціонерам або нарахування відповідної суми Центральному депозитарію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Харченко Н. В. Аналіз практики дивідендних виплат / Н. В. Харченко // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2012. – № 1. – С. 148 – 153.
2. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576 – XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.
3. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 № 514 – VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/514-17>.

4. Карпова В. Виплата дивідендів: процедурні питання. URL: http://bz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/BZ009708.
5. Порядок виплати акціонерним товариством дивідендів: Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 12.04.2016 № 391. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0639-16>.
6. Щодо виплати дивідендів: Лист Міністерства юстиції України від 10.06.2011 № 379 – 0 – 2 – 11 – 8.1. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0379323-11>.
7. Пойда-Носик Н. Н. Дивідендна політика акціонерних товариств / Н. Н. Пойда-Носик, Г. Ємець // Ринок цінних паперів України. – 2010. – № 3 / 4. – С. 27 – 33.
8. Про практику розгляду судами корпоративних спорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2008 № 13. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-08>.
9. Аналіз порядку виплати дивідендів акціонерним товариством. URL: <https://www.pard.ua/uk/news/4083-27052016-roku-nabyraue-chynnosti-poryadok-vyplaty/>.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Толочна В. О.

*Студентка V курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Швагер О. А.
*асистент кафедри ЦПДФП ННІ права
Сумського державного університету*

Гроші є невід’ємною частиною життєдіяльності людей. Їх кількість, дизайн та форма постійно змінюється. Останньою новацією стали електронні гроші. Відразу варто відмітити, що це є досить зручним для оплати товарів, послуг тощо. Однак, на скільки безпечно зберігати гроші в такій формі залежить від правового регулювання. Для початку ми розглянемо поняття «електронні гроші» та що саме до них відносять. Відповідно до частини 1 статті 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» електронні гроші являють собою певні одиниці вартості, які приймаються як засіб платежу іншими особами, що зберігаються на електронних пристроях, що здійснюється в готівковій або безготівковій формах, та виступають грошовими зобов’язаннями тієї особи, що є їх емітентом. Також, даною статтею визначено, що право випуску таких грошей надається лише банкам лише в національній валюті на підставі погодження з

Національним банком України правил використання таких грошей. Користувачами електронних грошей виступають суб'єкти господарювання та фізичні особи, і мають право їх використовувати для оплати товарів, послуг тощо [1]. Термін «електронні гроші» є відносно новим поняттям. До електронних грошей часто відносять безготівкові гроші, кібергроші, інтернет гроші та інші подібні платіжні інструменти, але такий підхід на їх думку є хибним. Дослідники вважають, що електронні гроші варто відносити до категорії «фідучіарні гроші», які повністю відповідають всім ознакам таких грошей: є зобов'язаннями емітента, емітуються для здійснення розрахунків і не мають власної вартості [2, с. 6]. Положення про електронні гроші в Україні, затверджене Постановою Правління Національного банку України регулює порядок випуску та використання таких грошей. Згідно з пунктом 1.3. даного Положення під використанням електронних грошей розуміється система відносин між емітентом, оператором, агентами, торговцями та користувачами з приводу випуску, розрахунків, поширення, погашення та обміну електронних грошей та поповнення ними електронних пристроїв. Однак, терміну «електронні гроші» даний документ не містить. Також, в цьому документі визначені права та обов'язки всіх суб'єктів, які мають право використовувати електронні гроші [3]. Ще одним документом є Лист Національного банку України «Про особливості здійснення операцій з електронними грошима», пунктом 1 якого визначено, що електронні гроші є електронним замінником банкнот і монет та грошовим зобов'язанням емітента. Суб'єктами їх використання є емітент електронних грошей, оператор, агенти, торговці та користувачі, мають право їх здійснювати лише за правилами, узгодженими з Національним банком України [4]. У Листі Національного банку України «Стосовно використання електронних грошей суб'єктами господарювання», відмічено, що Національний банк України не узгоджував правила використання електронних грошей WebMoney Transfer, Інтернет.Гроші, VkrMoney, RBKMoney, Яндекс. Гроші, QJWI, E-gold [5].

Враховуючи вище викладене, ми можемо стверджувати, що поняття «електронні гроші» в законодавстві України передбачене, проте, повністю відсутнє тлумачення того, що саме до них відносити, які саме гроші чи інші об'єкти можна вважати електронними грошима та чи є гарантії безпеки та стабільності для їх впровадження.

Вважаємо за потрібне проаналізувати деякі аспекти правового регулювання використання електронних грошей закордоном. Розглянемо на прикладі Франції як в даній країні регламентується порядок використання таких грошей. Відповідно до статті L315-1 французького Грошового та фінансового кодексу під електронними грошима розуміється грошова вартість, яка зберігається в електронній формі, в тому числі

магнітній, що представляє собою вимогу до емітента, яка видається для перерахування грошових коштів з метою платіжних операцій, визначених у статті L. 133-3 та яка приймається фізичною або юридичною особою, крім емітента електронних грошей. Одиниці електронних грошей називаються одиницями вартості, кожна з яких представляє собою дебіторську заборгованість [6]. Як зазначено на офіційному сайті центрального банку Франції: якщо хтось бажає випускати і надавати електронні гроші в ході звичайної діяльності, особа повинна подати заявку на отримання ліцензії до відповідного органу – Французький фінансовий регулятор (орган пруденційного нагляду, який підпорядкований центральному банку Франції (ACPR). На додаток до видачі, управління та надання електронних грошей установи електронних грошей можуть надавати платіжні послуги і послуги, пов'язані з електронними грошима або платіжними послугами. Перед ліцензуванням установи вказаний орган перевіряє придатність юридичної форми для пропонованої діяльності, достатній початковий капітал, програми для операцій, технічні і фінансові ресурси, опис розподільної мережі, особистість і статус прямих і непрямих вкладників капіталу і їх гарантії, центральний офіс такої організації, раціональні механізми управління, включаючи чітку організаційну структуру з чітко визначеним, прозорим і послідовним розподілом обов'язків, осіб, що керують установою чи осіб, які відповідальні за діяльність в області електронних грошей в разі гібридних установ (закладів, що займаються іншою комерційною діяльністю), повинні відповідати вимогам знань та досвіду, процедури виявлення і контролю ризиків, управління та контролю і належну систему внутрішнього контролю, включаючи обґрунтовані адміністративні і бухгалтерські процедури і відповідні заходи щодо запобігання відмивання грошей і фінансування тероризму, захист коштів користувачів, ресурси, що забезпечують безпеку платежів та загальної організації для забезпечення безпеки, нагляду за запобіганням шахрайства [7]. Отже, у Франції досить відповідально підходять до питання використання електронних грошей. Є чіткий встановлений порядок ліцензування та перевірки відповідності визначеним критеріям юридичних осіб, які прагнуть здійснювати таку діяльність. Великим плюсом є наявність окремого органу при центральному банку Франції, що займається таким питанням.

Не зважаючи на велику кількість різних підходів до трактування поняття «електронних грошей», немає універсального значення даного явища. Більшість продовжує пов'язувати електронні гроші з безготівковими розрахунками, які обов'язково повинні проходити через банківську установу. Прибічники інформаційного аспекту як взагалі грошей, так і електронних розглядають останні насамперед як потік інформації і лише потім як засіб платежу. Отже, сьогодні не існує єдиного методологічного підходу до

визначення сутності електронних грошей та їх типів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 04.06.2017 № 2346-14 // Відомості Верховної Ради України від 20.07.2001 р. № 29, ст. 137 – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>.
2. Віталій Кравчук, Дмитро Науменко, Андрій Глибовець. Електронні гроші в Україні. / Аналітичний звіт. – К.: Альфа-ППК, 2012. – 64 с.
3. Постанова Правління Національного банку України «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей» від 30.07.2016 № 481 / Офіційний вісник України від 04.01.2011 р. № 100, стор. 76, ст. 3571. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10/paran19#n19>.
4. Лист Національного банку України «Про особливості здійснення операцій з електронними грошима» від 07.02.2014 № 25-109/5294 / Бізнес-Бухгалтерія-Право. Податки. Консультації від 26.05.2014 р. № 21, стор. 29. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v5294500-14>.
5. Лист Національного банку України «Стосовно використання електронних грошей суб'єктами господарювання» від 26.06.2014 № 25-109/33434 / Бізнес-Бухгалтерія-Право. Податки. Консультації від 25.08.2014 р. № 34, стр. 43. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v3343500-14>.
6. Code monétaire et financier. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do;jsessionid=F0ACC64F0DA7BFAEB949E222B8F5346E.tplgfr39s_2?cidTexte=LEGITEXT000006072026&idArticle=LEGIARTI000020860740&dateTexte=20180318&categorieLien=cid#LEGIARTI000020860740. – Назва з екрану.
7. Établissement de monnaie électronique. URL: <https://acpr.banque-france.fr/autoriser/procedures-secteur-banque/agrement-autorisation-ou-enregistrement/etablissement-de-monnaie-electronique>.

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПОДАТКОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Чірка І. В.

Студентка II курсу ЦЗДВН

Сумського державного університету

Науковий керівник: Плотнікова М. В.

к.ю.н., доцент кафедри ЦДПФП ННІ права

Сумського державного університету

Фінансові ресурси, завдяки яким здійснюється функціонування адміністративно-територіальних одиниць, накопичуються у місцевих фондах коштів. Формування, розподіл та використання місцевих фондів коштів забезпечується шляхом закріплення за органами місцевого самоврядування на законодавчому рівні повноважень у фінансовій сфері, які розподіляються на бюджетні та податкові. Для наповнення бюджетів сіл, селищ та міст за рахунок податкових надходжень органам місцевого самоврядування надано визначене законом коло податкових повноважень.

Податкові повноваження органів місцевого самоврядування пройшли тривалий шлях свого становлення, починаючи з часів проголошення незалежності України. Концептуальний напрямок податкових повноважень органів місцевого самоврядування закріпила Конституція України з 1996 року. З 1997 року Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» було нормативно закріплено та реалізовано встановлені Основним законом податкові повноваження органів місцевого самоврядування. З 2011 року відповідні повноваження закріплюються також і в кодифікованому акті – Податковому кодексі України.

Податкові повноваження мають безпосередній зв'язок із податковими правовідносинами. Податкові правовідносини є особливою формою взаємного зв'язку між конкретними суб'єктами через їх права, обов'язки і відповідальність, які закріплені в нормах податкового права [6, с. 37]. Податкові правовідносини являють собою відносини, що виникають відповідно до податкових норм (регулюють встановлення, зміну та скасування податкових платежів) та юридичних фактів, учасники яких наділені суб'єктивними правами і мають юридичні обов'язки, пов'язані зі сплатою податків та зборів у бюджети [8, с. 210].

Серед загальних ознак податкових правовідносин, як підвиду фінансових правовідносин, можна виділити такі [7, с. 179]: що виникають у сфері фінансової діяльності держави; є публічними; мають владно-майновий характер; відображають об'єктивно існуючі економічні відносини, зумовлюючи єдність економічного змісту і правової форми податкових відносин.

Повноваження встановлюються в нормах права як на законодавчому, так і на підзаконному правових рівнях [5, с. 149]. Повноваження у податковій сфері пов'язані із встановленням місцевих податків і зборів відповідно до закону, здійснення яких покладається на представницький орган місцевого самоврядування – місцеві (сільські, селищні, міські) ради.

На сьогодні ч. 1 ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (далі – Закон № 280) [2] закріплює виняткову компетенцію представницьких органів місцевого самоврядування – сільських, селищних, міських рад в частині податкових повноважень: встановлення місцевих податків і зборів відповідно до Податкового кодексу України; прийняття рішень щодо надання відповідно до чинного законодавства пільг по місцевих податках і зборах, а також земельному податку.

Більш детально податкові повноваження органів місцевого самоврядування визначено в Податковому кодексі України (далі – ПК України). Відповідно до п. 12.3. ст. 12 ПК України [1] сільські, селищні, міські ради, в межах своїх повноважень приймають рішення про встановлення місцевих податків та зборів. Пп. 12.3.1 – 12.3.4 п. 12.3. ст. 12 ПК України визначено наступне: 1) встановлення місцевих податків та зборів здійснюється у порядку, визначеному цим Кодексом; 2) при прийнятті рішення про встановлення місцевих податків та зборів обов'язково визначаються об'єкт оподаткування, платник податків і зборів, розмір ставки, податковий період та інші обов'язкові елементи, визначенні ст. 7 цього Кодексу з дотриманням критеріїв, встановлених розділом XII цього Кодексу для відповідного місцевого податку чи збору; 3) копія прийнятого рішення про встановлення місцевих податків чи зборів надсилається у десятиденний строк з дня оприлюднення до контролюючого органу, в якому перебувають на обліку платники відповідних місцевих податків та зборів; 4) рішення про встановлення місцевих податків та зборів офіційно оприлюднюється відповідним органом місцевого самоврядування до 15 липня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосування встановлюваних місцевих податків та зборів або змін (плановий період). В іншому разі норми відповідних рішень застосовуються не раніше початку бюджетного періоду, що настає за плановим періодом.

Відповідно до п. 12.4 ст. 12 ПК України до повноважень сільських, селищних, міських рад щодо податків та зборів належать: 1) встановлення ставок місцевих податків та зборів в межах ставок, визначених цим Кодексом; 2) визначення переліку податкових агентів згідно із ст. 268 цього Кодексу; 3) до початку наступного бюджетного періоду прийняття рішення про встановлення місцевих податків та зборів, зміну розміру їх ставок, об'єкта оподаткування, порядку справляння чи надання податкових пільг, яке тягне за

собою зміну податкових зобов'язань платників податків та яке набирає чинності з початку бюджетного періоду.

Норми податкового законодавства, в частині визначення підстав, порядку і умов застосування *пільг з податків* і зборів, не можуть мати *індивідуального* характеру.

Положеннями ст. 12 ПК України визначено, що «офіційно оприлюднене рішення про встановлення місцевих податків та зборів є нормативно-правовим актом з питань оподаткування місцевими податками та зборами».

Податкові повноваження органів місцевого самоврядування, в аспекті нормотворчої діяльності, ґрунтуються на дотриманні таких принципів як: верховенства права, законності, гласності, відповідальності, врахування інтересів територіальної громади тощо. По відношенню до досліджуваного питання найбільш значущими є принцип верховенства права та принцип законності.

Принцип верховенства права закріплено ст. 8 Конституції України та ст. 4 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування». Цей принцип полягає у наступному: визначає спрямованість нормотворчої діяльності органів місцевого самоврядування; передбачає відповідність актів органів місцевого самоврядування праву як мірі загальної і рівної для усіх свободи та справедливості; стабілізує діяльність органів місцевого самоврядування та територіальної громади [9].

Принцип законності визначено ст. 19 Конституції України та ст. 4 Закону № 280. Цей принцип полягає в тому, що органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі та в межах повноважень і у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Податкові повноваження органів місцевого самоврядування є законодавчо визначеними та мають владний характер. Ознака владності в контексті податкових повноважень органів місцевого самоврядування з одного боку пов'язана із волею держави, а з іншого – спрямована на виконання завдань та функцій місцевого самоврядування на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

На сьогодні податкові повноваження органів місцевого самоврядування, в частині прийняття рішень про встановлення місцевих податків і зборів, потребують реалізації процедур, передбачених Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Зазначене пов'язане з тим, що відповідні рішення містять ознаки регуляторних актів, а тому до них мають застосовуватися норми наведеного вище закону. Рекомендації відповідного змісту містяться в інформаційному листі роз'яснені Державної регуляторної служби України стосовно прийняття рішень органами місцевого самоврядування щодо встановлення місцевих податків і зборів на 2017 рік [4].

Стосовно форми рішень органів сільських, селищних, міських рад за деякими місцевими податками слід зазначити, що постановою Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 483 [3] затверджено форми наступних типових рішень: форма типового рішення про встановлення ставок та пільг із сплати земельного податку; форма типового рішення про встановлення ставок та пільг із сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

Такі вимоги встановлені пп. 266.4.2 п. 266.4 ст. 266, п. 284.1 ст. 284 ПК України, згідно із якими органи місцевого самоврядування до 25 грудня року, що передує звітному, подають відповідному контролюючому органу рішення щодо ставок відповідних податків та наданих пільг по їх сплаті за формою, затвердженою Кабінетом Міністрів України. Відповідні норми були внесені до ПК України в редакції Закону № 1797-VIII від 21.12.2016.

Таким чином, повноваження органів місцевого самоврядування у податковій сфері пов'язані із встановленням місцевих податків і зборів відповідно до закону, здійснення яких покладається на представницький орган місцевого самоврядування – місцеві (сільські, селищні, міські) ради. На сьогодні податкові повноваження місцевих рад є нормативно закріпленими в Конституції України, Податковому кодексі України та Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні». Водночас при здійсненні податкових повноважень органи місцевого самоврядування повинні враховувати вимоги деяких законів та підзаконних нормативно-правових актів, що забезпечують здійснення таких повноважень в повному обсязі (Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», постанова Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 483 «Про затвердження форм типових рішень про встановлення ставок та пільг із сплати земельного податку та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки»).

Враховуючи викладене вище, зважаючи на те, що в науковій юридичній літературі поняття «податкові повноваження органів місцевого самоврядування» не є дефінованим авторське визначення досліджуваного поняття можна сформулювати наступним чином: податково-правові повноваження органів місцевого самоврядування – це сукупність встановлених чинним законодавством прав та обов'язків органів місцевого самоврядування (сільських, селищних, міських рад) щодо встановлення місцевих податків і зборів та розмірів їх ставок, надання пільг по місцевих податках і зборах шляхом прийняття нормативно-правових актів з цих питань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/page2>
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 483 «Про затвердження форм типових рішень про встановлення ставок та пільг із сплати земельного податку та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/483-2017-%D0%BF#n11>
4. Інформаційний лист роз'яснення Державної регуляторної служби України стосовно прийняття рішень органами місцевого самоврядування щодо встановлення місцевих податків і зборів на 2017 рік від 03.03.2017. URL: http://www.drs.gov.ua/regulatory_policy/informatsijnyj-lyst-roz-yasnennya-stosovno-pryjnyattya-rishen-organamy-mistseвого-samovryaduvannya-shhodo-vstanovlennya-mistsevy
5. Голосніченко І. П. Теорія повноважень, їх легітимність та врахування потреб і інтересів при встановленні на законодавчому рівні. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць. 2011. № 1 (9). С. 147-155.
6. Пасічна І. О. Поняття і суть податкових правовідносин. Юридична наука. 2015. № 3. С. 36.
7. Теремецький В.І. Загальна характеристика елементів структури податкових правовідносин. Вісник Вищої ради юстиції. 2012. № 1 (9). С. 175–188.
8. Фінансове право: підручник/ М.В. Кучерявенко, Д.О. Білінський, О.О. та ін.; за ред. М.П. Кучерявенка. – Х.: Право, 2013. – 400 с.
9. Шаган О.В. Принципи нормотворчості органів місцевого самоврядування. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2165/vnulpurn201480130.pdf>

ЩОДО РОЗУМІННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Курочка А. І.

*Студент V курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Резнік О. М.

*к.ю.н., доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

У відповідності до Конвенції про дорожній рух від 08 листопада 1968 року поняття дорожній рух визначають як сукупність суспільних правовідносин, що виникають у

процесі переміщення людей і вантажів за допомогою транспортних засобів або без таких у межах доріг.

Під поняттям «безпека дорожнього руху» прийнято розуміти стан захищеності учасників дорожнього руху від аварій, травматизму та інших небезпечних наслідків. Регулювання даних правовідносин втілено у Главу 10 Кодексу про адміністративні правопорушення України, якою встановлено адміністративну відповідальність за вчинення правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху [1].

Правопорушеннями у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху визнаються протиправні діяння, які становлять або можуть спричинити стан суспільної небезпеки, що посягають на встановлений законом або визначений іншими нормативно-правовими актами порядок безпечного дорожнього руху та належного функціонування транспортних засобів.

Загальне розуміння адміністративної відповідальності у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху прирівнюється до засобів реагування держави на правопорушення, а саме порушення правил дорожнього руху, що полягає у застосуванні уповноваженим владним суб'єктом адміністративних стягнень передбачених законодавством України.

Достатньо уваги приділялося дослідженню зазначених питань і вченими - юристами: Н. Бортник, С. Єсімов у роботі «Зміст адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху»; Л. Веселова у роботі «Адміністративна відповідальність як засіб гарантування безпеки дорожнього руху»; Д. Щербатюк у роботі «Особливості адміністративної відповідальності у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху»; В. Крижановська у роботі «Адміністративна відповідальність юридичних осіб у сфері безпеки дорожнього руху: актуальні проблеми».

У своїй роботі Л. Ю. Веселова визначає поняття адміністративної відповідальності у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху як один із важливих правових інститутів, що слугує цілям виховання й покарання правопорушників, відновлення правопорядку та запобігання вчинення нових правопорушень у даній сфері правового регулювання [3, с. 66-69].

Погоджуючись з Л. Ю. Веселова, Д. Г. Щербатюк зазначив, що адміністративною відповідальністю у сфері безпеки дорожнього руху є процесуальна превентивна дія, яка полягає у припиненні протиправних дій, що створюють небезпеку нормальному забезпеченню дорожнього руху [5, с. 867-871].

У свою чергу Н. Бортник та С. Єсімов в своїх роботах зазначили, що адміністративною відповідальністю за вчинення правопорушень у сфері забезпечення

дорожнього руху є юридично значущим наслідком скоєного протиправного діяння, що охоплює перелік правових обмежень, які накладені на винну особу на підставі санкції адміністративно-правової норми [2, с. 38-46].

На думку В. А. Крижановська, адміністративну відповідальність у сфері безпеки дорожнього руху є міра покарання винної особи, яка порушила правила дорожнього руху, що створило реальну загрозу виникнення небезпеки порушення стану дорожнього руху [4, с. 65-66].

Проаналізувавши вищезазначені роботи, можна стверджувати що, адміністративна відповідальність у сфері безпеки дорожнього руху: гарантує дію інших правових інститутів; гарантує стабільність правовідносин у сфері дорожнього руху; гарантує захист від протиправних посягань; гарантує учасникам дорожнього руху безпечно пересування вулично-дорожньою мережею за умови виконання та дотримання встановлених правил дорожнього руху.

Необхідним є також визначення цілей адміністративної відповідальності у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху: запобігання; припинення; поновлення; виховання; покарання; обмеження [3, с. 66-69].

Доцільно також буде класифікувати засоби адміністративної відповідальності у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху: засоби, що спрямовані на припинення або запобігання протиправній поведінки; засоби, що спрямовані на забезпечення виконання приписів; засоби, що спрямовані на створення належних і безпечних умов.

У юридичні та судовій практиці, фахівцями з питань права було виокремлено класифікацію адміністративних правопорушень, за порушення яких, винні особи притягаються уповноваженими органами до адміністративної відповідальності у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. Серед таких правопорушень, що є підставами для притягнення до адміністративної відповідальності за порушення безпеки дорожнього руху виділяють:

1. правопорушення у галузі реєстрації транспортних засобів (видовим об'єктом виступає встановлений законом порядок реєстрації транспортних засобів);
2. правопорушення у галузі експлуатації транспортних засобів (видовим об'єктом є встановлений законом порядок їх експлуатації);
3. порушення учасниками дорожнього руху Правил дорожнього руху (видовим об'єктом виступає встановлений законом порядок дорожнього руху);
4. правопорушення у галузі утримання доріг і дорожнього будівництва (видовим об'єктом виступає порядок проведення дорожніх робіт);

5. правопорушення що призводять до посягання на встановлений законом порядок управління транспортними засобами (видовим об'єктом виступає встановлений законом порядок допуску водіїв до керування транспортними засобами) [2, с. 38-46].

Адміністративна відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху має власний суб'єктивний склад її застосування. Суб'єктами правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху є виключно учасники дорожнього руху, а саме: водії транспортних засобів, пасажери, пішоходи, представники автотранспортних підприємств, а також інші особи що забезпечують безпеку дорожнього руху.

Аналізуючи правове становище водія як суб'єкта дорожньо-транспортної пригоди, В. В. Новіковим було звернуто уваги на обставини, щодо яких є можливість виявлення колізії законодавства. Керування велосипедом без навісного двигуна або гужовим транспортом (віз), дозволяється особам з чотирнадцятирічного віку. Хоча, відповідно до статті 12 КУпАП, зазначено, що адміністративна відповідальність настає тільки у шістнадцятирічному віці. Тобто, є неможливість здійснення та нормальної реалізації санкції за порушення правил дорожнього руху [5, с. 867-871].

Також, як вже відомо, що юридична особа також може виступати суб'єктом адміністративних порушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. Тобто, адміністративна відповідальність може бути застосована до водія транспортного засобу що належить юридичній особі. Але, з цього моменту виникає питання, адже адміністративна відповідальність є індивідуальною та протоколюється до фізичної особи-водія транспортного засобу. У зв'язку з цим можна стверджувати що так, суб'єктами вчинення адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху можуть бути особи, які безпосередньо не беруть безпосередньої участі у дорожньому русі. Таким суб'єктами є: [4, с. 65-66]

– керівники підприємств, установ, організацій, інші посадові особи, які є відповідальними за технічний стан, обладнання, експлуатацію транспортних засобів. Вони несуть відповідальність за випуск на лінію транспортних засобів, технічний стан, обладнання або комплекс тніть яких не відповідає вимогам, стандартам та правилам, що застосовуються для створення безпеки дорожнього руху, за допущення водії які перебувають у стані алкогольного, наркотичного сп'яніння, чи таких, що не мають права керування транспортними засобами.

– посадові особи, до обов'язків яких входить контроль за додержання правил та стандартів, що безпосередньо стосуються безпеки дорожнього руху. Такі особи відповідальні за невиконання правил, норм та стандартів.

Порушення поведінки учасниками дорожнього руху найчастіше виявляється в нехтуванні правилами дорожнього руху. Водії транспортних засобів повинні турбуватися не тільки про особисту безпеку, але й про безпеку всіх учасників дорожнього руху.

Отже, можна дійти висновку про те, що адміністративною відповідальністю є система правових положень, що направлена на забезпечення невідворотності покарання за вчинення адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху через призму правових способів, засобів та методів, які передбачені законодавством України. Нажаль, станом на сьогодні, процедура застосування адміністративної відповідальності до осіб, винних у вчиненні правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху, є недосконалою. У зв'язку з цим, питаннями порядку денного для України повинні бути питання щодо удосконалення правових засобів та способів щодо регулювання та забезпечення безпеки дорожнього руху.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Рада УРСР. URL: <http://zakon.nau.ua>.
2. Бортник Н., Єсімов С. Зміст адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2016. № 855. С. 38-47.
3. Веселова Л. Ю. Адміністративна відповідальність як засіб гарантування безпеки дорожнього руху. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2015. Вип. 4. Т. 2. С. 66-69.
4. Крижановська В. А. Адміністративна відповідальність юридичних осіб у сфері безпеки дорожнього руху. Науково практичний журнал «Адміністративне право і процес». 2015. № 4 (14). С. 65-66.
5. Щербатюк Д. Г. Особливості адміністративної відповідальності у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху: наукова стаття. Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, 2011. С. 867-871.

ЩОДО ОБРАННЯ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ (НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ)

Надточій В. В.

*Студент магістратури ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Бондаренко О. С.
к.ю.н., викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Як відомо, в Україні продовжується реформування органів поліції. Працювати за радянською схемою сьогодні неможливо. І не в першу чергу питання реформування повинні стосуватися змін в організації і побудові моделі управління поліцією України.

Сформувати модель управління поліцією можливо «з чистого аркуша». Застосування методу спроб і помилок ми уже проходили, коли досвід роботи поліції Російської імперії нівелювався, а так звана «народна міліція» у перші роки працювала навмання. Тому треба шукати інші способи як організації роботи поліції України, так і побудови моделі управління поліцією України.

Приклади для української моделі управління поліцією можна пошукати у відповідному досвіді роботи та управління такою роботою у зарубіжних країнах (у першу чергу – у європейських). Можна взяти за зразок найкращі елементи в управлінні поліцією європейських держав і запровадити в українські практику і законодавство.

Крім практичного досвіду роботи поліцейських служб у різних зарубіжних країнах важливу допомогу може надати вивчення міжнародного та національного законодавства. Так, серед першого на сьогодні важливе значення мають норми права, сформульовані і закріплені у таких фундаментальних міжнародних документах, як: «Декларація про поліцію», прийнята Парламентом Асамблеї Ради Європи 8 травня 1979 року; «Кодекс поведінки посадових осіб із підтримки правопорядку», затверджений резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 17 грудня 1979 року; «Керівні принципи в галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя в контексті розвитку нового міжнародного економічного порядку», затверджений резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 4 грудня 1985 року та ін. У преамбулі Міжнародних стандартів юридичного забезпечення прав і свобод людини ООН зазначено, що «норми міжнародного права у сфері захисту прав людини обов'язкові для всіх держав та їхніх органів, у тому числі співробітників правоохоронних установ» [1, с. 101-102].

Зарубіжний досвід вказує, що найбільш ефективною є боротьба зі злочинністю за допомогою упровадження спеціальних програм, які включають юридичні, організаційно-управлінські та інші взаємопов'язані заходи з достатнім фінансовим забезпеченням. Серед

таких програм первинне і фундаментальне значення мають програми, спрямовані на удосконалення усієї моделі управління поліцією держави. Такий досвід може бути корисним для українських МВС та Національної поліції.

На сьогодні у зарубіжних державах існує три основні моделі управління поліцією:

- 1) централізована із чіткою вертикаллю та директивним стилем управління;
- 2) децентралізована, в якій відсутній єдиний загальнодержавний управлінський центр, проте наявна значна кількість територіальних органів управління роботою поліції;
- 3) змішана або напівцентралізована, в якій наявний центральний загальнодержавний орган управління поліцією (як правило, міністерство) та значна кількість місцевих осередків управління поліцією регіонів. Робота останніх координується, а не імперативно керується загальнодержавним органом.

Централізована модель присутня в багатьох країнах континентальної Європи. Саме тому її називають континентальною. Ця модель функціонує у двох видах. Перший притаманний державам, які забезпечують свою внутрішню безпеку самими лише зусиллями цивільної поліції: Ірландія, Фінляндія, Швеція, Данія, Норвегія. У цих країнах спостерігається невисокий рівень злочинності, відсутність серйозних політичних і соціальних конфліктів, а тому й немає потреби у спеціальних поліцейських формуваннях [2]. До країн другого (основного) виду централізованої моделі управління поліцією належать держави, у яких працюють спеціальні поліцейські формування – жандармерія: Франція, Іспанія, Італія, Португалія, Бельгія, Голландія, Люксембург. Цим країнам притаманна не лише жорстка централізація діяльності правоохоронних органів, але й традиційне використання національної поліції та жандармерії [3, с. 142]. Така модель тривалий час працювала й у посткомуністичних країнах, зокрема і в країнах, що здобули незалежність після розпаду колишнього СРСР. Ця модель у повній мірі була притаманна й Україні.

За цією моделлю управління міліцією, зазвичай, будувалося на засадах жорсткого підпорядкування центральним органам підрозділів регіонального (обласного) та місцевого рівнів. Практика створення комунальних (муніципальних) служб міліції була недостатньо поширеною. Про це свідчить, зокрема, досвід державного управління поліцією у Словенії. Відповідно до Закону про поліцію Словенії від 18 липня 1998 р. усі поліцейські служби країни були підпорядковані МВС, уповноваженому вирішувати організаційні, кадрові і фінансові питання функціонування органів поліції, а також забезпечувати взаємодію її підрозділів з іншими органами державної влади [4, с. 98-100].

Існування децентралізованої моделі поліцейської системи держави пов'язане із побоюваннями населення та керівництва держави щодо можливості зловживання поліцією своїми правами. Серед розвинених європейських держав модель децентралізованої

поліції, організованої на принципах самоврядування, зберігається лише у Швейцарії [5, с. 57]. Часткова децентралізація поліцейської діяльності здійснена в таких країнах, як Болгарія, Чехія, Румунія. Низький рівень децентралізації властивий організаційним структурам поліцейських систем в Угорщині та Польщі. Управління поліцією Польщі здійснюється за такою схемою: Головна комендатура поліції – воєводська комендатура – повітова (районна) комендатура. Поліція Польщі складається з галузевих служб: кримінальної, превентивної і допоміжної діяльності поліції. У структурі поліції функціонує також судова поліція, повноваження та засади організації якої визначаються Міністром внутрішніх справ і адміністрації за погодженням з Міністром юстиції [6, с. 385-386].

Комбінована модель управління поліцією притаманна Великій Британії, ФРН, Нідерландам, в яких поєднуються ознаки двох згаданих вище моделей. Систему підрозділів поліції в Англії та Уельсі утворюють незалежні формування провінційних сил поліції, столична поліція (складовою частиною її є Новий Скотланд-Ярд), самостійна поліція лондонського Сіті, у Шотландії – об'єднання поліцейських загонів та окремі підрозділи поліції міст. Міністр внутрішніх справ Великої Британії безпосередньо не керує поліцією графств (місцевою поліцією). Також систему управління охороною правопорядку доповнюють незалежні спеціальні поліцейські організації (транспортна поліція, поліція відомства з питань атомної енергетики, військова поліція та ін.) [7, с. 73].

Отже, централізована модель управління поліцією у країнах Європи передбачає жорстке відомче управління і вертикаль органів, підпорядкованих МВС. Децентралізована модель управління передбачає наявність значної кількості НПА, переважна більшість із яких має підзаконний рівень. За такої системи відсутній єдиний загальнодержавний орган управління поліцією. Змішана модель управління поліцією передбачає наявність органів управління на загальнонаціональному (як правило, федеральному) та на регіональному (штат, земля, округ, графство), які співпрацюють між собою та з муніципальною поліцією.

Підсумовуючи наведене вище, можна зробити висновок про те, що Україна на сьогодні тяжіє до використання централізованої моделі управління поліцією. Проте вивчення досвіду правового регулювання діяльності як поліцейської системи цілих держав, так і окремих поліцейських підрозділів у зарубіжних країнах може бути корисним для України в якості прикладу як можна удосконалити наявну централізовану модель, так і як перейти до децентралізованої або змішаної моделі. Видається, що на сьогодні в світлі українських адміністративної, децентралізаційної та інших реформ з метою побудови поліції європейського зразку потрібно переходити до змішаної моделі управління поліцією. Проте при реформуванні потрібно враховувати історичний і правовий досвід

держав, моделі управління поліцією яких будуть взяті за зразок, а також вітчизняні особливості і специфіку життя і роботи як суспільства в цілому, так і його складових зокрема. Для оптимального переходу до змішаної (інтегрованої) моделі управління поліцією потрібно продовжувати дослідження і узагальнення найкращих елементів у роботі моделі управління поліцією різних європейських держав і намагатися віднаходити ресурси для підвищення її організаційного, матеріального і кадрового забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Юхно О. Актуальні проблеми координації діяльності правоохоронних органів у стратегії і тактиці держави щодо боротьби зі злочинністю / О. Юхно // Вісник прокуратури. – 2009. – № 6. – С. 98–107.
2. Криштанович М.В. Європейський досвід державного управління органами поліції та можливості його використання в Україні / М.В. Криштанович [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2015-1/doc/4/02.pdf>.
3. Губанов А.В. Полиция зарубежных стран. Организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности / А.В. Губанов. – М. : МАЭП, 1999. – 288 с.
4. Пагон М. Сущность полицейской реформы в Словении / М. Пагон // Реформирование полиции в странах Центральной и Восточной Европы: процесс и прогресс. – К.: Задруга, 2005. – С. 98–100.
5. Осипов Ю.И. Организация и деятельность полиции за рубежом : учеб. пособие / Ю.И. Осипов. – М. : ВНИИ МВД России, 1992. – 196 с.
6. Білоконь М.В. Державне управління у сфері охорони громадського порядку : монографія / М.В. Білоконь. – Х.: НУВС, 2004. – 700 с.
7. Мартиненко О.А. Стан дотримання законності у діяльності британської поліції / О.А. Мартиненко // Вісник нац. ун-ту внутр. справ. – 2004. – № 26. – С. 70–75.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА МІЖНАРОДНИМИ ПЕРЕДАЧАМИ ТОВАРІВ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПОДВІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ

Ярусевич Є. Ю.

*Аспірант кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Частина четверта статті 20 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» встановлює державну монополію на експорт та імпорт озброєння, боєприпасів, військової

техніки та спеціальних комплектуючих виробів для їх виробництва, вибухових речовин, ядерних матеріалів, а також інших видів продукції, технологій і послуг, які використовуються при створенні озброєнь і військової техніки [1].

Взявши на себе міжнародні зобов'язання щодо нерозповсюдження зброї масового знищення, засобів її доставки, обмеження передач звичайних видів озброєння, а також здійснення заходів щодо недопущення використання зазначених товарів у терористичних та інших протиправних цілях, Україна на законодавчому рівні запровадила систему державного контролю за міжнародними передачами вказаних товарів, шляхом ухвалення Верховною Радою України 20 лютого 2003 року № 549-IV Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» [2].

Визначаючи поняття державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання, законодавець вводить поняття державного експортного контролю. Відповідно до абзацу 35 статті 1 Закону № 549-IV, державний експортний контроль – це комплекс заходів з контролю за міжнародними передачами товарів, їх використанням юридичною чи фізичною особою, що здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю, та іншими державними органами з метою забезпечення захисту інтересів національної безпеки та відповідно до міжнародних зобов'язань України [2].

Вказане визначення є правовим (нормативним), оскільки сформульовано та внесено до нормативно-правового акту законодавцем з метою врегулювання специфічних суспільних відносин. У ньому з урахуванням міжнародних зобов'язань держави відзеркалено концептуальне бачення уповноважених органів державної влади про зміст, призначення та механізм експортного контролю [3].

Проте, потрібно враховувати, що таке визначення має загальний характер і може поширюватися на інші товари, для яких встановлено обмежений режим експорту, тому що дане визначення експортного контролю є єдиним, що наведене у системі законодавстві.

Поняття експортного контролю у науковій доктрині дещо по-іншому розкриває його зміст. Так, С. В. Мочерний наводить наступне визначення: «Експортний контроль – система організаційно-правових та економічних заходів держави, спрямованих на заборону, обмеження і контроль експорту товарів» [4, с. 491].

Галака С. П., Гришуткін О. М., Перепелиця Г. М., Сівер О. І., дотримуються іншого визначення: «Експортний контроль являє собою сукупність норм міжнародного права, договірних і політичних зобов'язань та заходів з контролю за міжнародними передачами

та використанням товарів військового призначення, товарів подвійного використання та інших «чутливих», з точки зору безпеки, розповсюдження або тероризму товарів [5, с. 31].

Аналізуючи викладене, слід зазначити, що науковці під експортним контролем розуміють не лише процес перевірки певних явищ і процесів (переміщення товарів, послуг і технологій), а включають до нього також норми міжнародного права, договірні та політичні зобов'язання.

Особливістю регламентації терміну «державний експортний контроль» є те, що у його змісті законодавцем вживаються й інші терміни, які в подальшому знаходять своє визначення в рамках статті 1 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання».

У абзаці другому статті 1 вищевказаного закону [2], термін «міжнародні передачі товарів» законодавець визначив як «експорт, імпорт, реекспорт товарів, їх тимчасове вивезення за межі України або тимчасове ввезення на її територію, транзит товарів територією України, а також будь-які інші передачі товарів, що здійснюються за межами України».

Цей термін вживається у контексті законодавчого акта як узагальнююче значення для всіх форм передач товарів військового призначення, товарів подвійного використання та інших товарів, щодо яких відповідно до цього закону застосовуються процедури державного експортного контролю [6].

У законодавстві ЄС розділяються два поняття: «експорт» та «передача». Коли йдеться мова про експорт, мається на увазі вивезення товару за митну територію Європейського Союзу. Передача – це переміщення товару між державами-членами ЄС, яка, як правило, не вимагає відповідної ліцензії (дозволу). Режим контролю Спільноти над експортом товарів та їх передачею засновано Регламентом Ради Європи № 1334/2000 [7].

В Україні законодавець узагальнює та ототожнює поняття державного експортного контролю та контролю за міжнародними передачами товарів.

Відповідно до пункту 1 частини 1 статті 4 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [1], експорт та імпорт товарів належать до зовнішньоекономічної діяльності, а отже, з урахування визначень наведених в Законі №549-IV [2], міжнародні передачі товарів належать до зовнішньоекономічної діяльності.

Виходячи з вищенаведеного, державний експортний контроль та контроль за міжнародними передачами товарів входять до системи регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання.

Відповідно до абзацу 35 статті 1 Закону № 549-IV [2] державний експортний контроль здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю, та іншими державними органами.

Проте, існують і інші структури без статусу державного органу, що здійснюють заходи щодо експортного контролю, насамперед – це Державний концерн «Укроборонпром» (питання погодження маркетингу ринку збуту і зовнішніх цін в системі експортного контролю, та інші [8]) та Міжвідомча комісія з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю при Апараті Ради національної безпеки і оборони України, яка утворена з метою підвищення ефективності державного регулювання у сфері експортного контролю [9].

Частина друга статті 20 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [1] встановлює, що виключно уповноваженими Україною як державою суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності може здійснюватись експорт та імпорт озброєння, боєприпасів, військової техніки та спеціальних комплектуючих виробів для їх виробництва. Цією ж статтею встановлено, що призначення уповноважених суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які можуть здійснювати зазначені експорт та імпорт, і регулювання відповідних експортно-імпортних операцій належать до компетенції Кабінету Міністрів України, який має погоджувати свої рішення з відповідними Комітетами Верховної Ради України.

Відповідно до частини третьої статті 20 вказаного вище Закону [1], будь-які організації, у тому числі державні, не мають права здійснювати функції, що прямо чи побічно перешкоджають іншим суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності вільно здійснювати таку діяльність або в іншій формі, за винятком випадків, прямо зазначених в цьому Законі.

Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» [2] та Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [1] взагалі не регулюють питання наявності будь-якої компетенції Концерну чи Міжвідомчої комісії при апараті РНБО у цій сфері.

Здійснення заходів державного експортного контролю іншими суб'єктами ніж визначено Законом є недопустимим і не відповідає меті експортного контролю та міжнародним зобов'язанням України.

Тому, потрібно на законодавчому рівні удосконалити поняття «державного експортного контролю» виклавши його у такій редакції: «це комплекс заходів з контролю за міжнародними передачами товарів, їх використанням юридичною чи фізичною особою, що здійснюється виключно центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну

політику у сфері державного експортного контролю, та іншими державними органами в межах їх повноважень та компетенції відповідно до законів України».

Таким чином, поняття державного контролю за міжнародними передачами військових товарів та товарів подвійного призначення, доцільно визначити як – комплекс заходів у системі регулювання зовнішньоекономічної діяльності стосовно товарів військового призначення та подвійного використання, що здійснюються виключно органами державної влади, з метою забезпечення захисту національних інтересів України, дотримання нею міжнародних зобов'язань щодо нерозповсюдження зброї масового знищення, засобів її доставки, обмеження передачі звичайних видів озброєння, а також здійснення заходів щодо недопущення використання зазначених товарів у терористичних та інших протиправних цілях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-XII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.
2. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання: Закон України від 20.02.2003 № 549-IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/549-15/print1522652754333156>
3. Неботов П. Г. Организационно-экономический механизм экспортного контроля: теоретико-методологический аспект. Экономический вестник университета. Сборник научных трудов ученых и аспирантов. ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди», 2017. Вип. 32-1, С. 72–81.
4. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т1. / Редкол.: С.В. Мочерний (відп.ред) та ін. Київ: Академія, 2000. - 864 с.
5. Експортний контроль в системі міжнародної безпеки: навчальний посібник / С.П. Галаката ін.; за ред. О.М. Гришуткіна. Київ: КНУ, 2013. 336 с.
6. Науково-практичний коментар Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» / За редакцією Дмитрієва А.І. - К.: КВІЦ, 2015. 368 с.
7. Інформація про міжнародний семінар «Основні елементи законодавства у галузі експортного контролю Європейського Союзу та України» (Київ, 28-29 листопада 2007 р.). Київ, 2007. URL: http://dsecu.gov.ua/control/uk/publish/article;jsessionid=00E04319AE55FC57C3A4768920219B4A?art_id=40890&cat_id=34940&search_param=%EF%EE%F0%FF%E4%EE&searchPublishing=1

8. Про затвердження Положення про порядок надання суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю: Кабінет Міністрів України. Положення від 08.06.1998 № 838 URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/838-98-%D0%BF>

9. Про Міжвідомчу комісію з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю: Указ Президента України від 05.03.2007 № 180/2007 URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/180/2007>.

ОБ'ЄКТ ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕХАНІЗМУ ЄДИНОГО ПОДАТКУ В УКРАЇНІ

Біловодська Т. Г.

Студентка II курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Плотнікова М. В.

к.ю.н., доцент кафедри ЦПДФП ННІ права

Сумського державного університету

До прийняття Податкового кодексу України (далі – ПК України) законодавство в сфері спрощеного оподаткування підлягало критиці через відсутність конкретного і чіткого визначення об'єкта оподаткування для платників єдиного податку. Така ситуація, як зазначалося була «підґрунтям для неоднозначного його розуміння органами державної податкової служби України та платниками єдиного податку» [1, с. 76]. Об'єкт оподаткування при спрощеній системі оподаткування доволі складно виявити, оскільки цей об'єкт прямо не виражається в нормах ПК України. В той же час податок не може вважатися визначеним/встановленим, якщо невизначеним залишається його об'єкт.

Відповідно до 22 ПК України, об'єктом оподаткування можуть бути майно, товари, дохід (прибуток) або його частина, обороти з реалізації товарів (робіт, послуг), операції з постачання товарів (робіт, послуг) та інші об'єкти, визначені податковим законодавством, з наявністю яких податкове законодавство пов'язує виникнення у платника податкового обов'язку.

Зупинимося без зайвої деталізації на визначенні самого поняття «об'єкт оподаткування». Як зазначається в літературі, об'єкт податку є відправним елементом для створення податкових правовідносин, виникнення податкового обов'язку, початку практичної реалізації правового механізму податку [2, с. 193]. О. В. Покатаєва визначає об'єкт оподаткування як юридичний факт (дія, подія), що має майнову характеристику

(набуття права власності, права оренди) або економічну характеристику (отримання доходу; прибутку; поставка, ввезення, вивезення, пересилання товарів та послуг; вчинення юридично значущих дій), та зумовлюють до виникнення у юридичної особи, її філії, відділення, іншого відокремленого підрозділу, що не мають статусу юридичної особи, а також фізичної особи, які мають статус суб'єктів підприємницької діяльності чи не мають такого статусу, обов'язку зі сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) [3, с. 253].

Вважаємо, що підстав визначати об'єкт оподаткування через юридичний факт немає, оскільки юридичні факти самі по собі мають місце в податковому праві і з ними пов'язують виникнення податкових прав та обов'язків у суб'єктів податкового права. Окрім того, є податки, в яких досить чітко прослідковується розмежування об'єкту та юридичного факту. Так, земельний податок – обов'язковий платіж, що справляється з власників земельних ділянок та земельних часток (паїв), а також постійних землекористувачів. Відповідно до ст. 270 ПК України об'єктами оподаткування земельним податком є земельні ділянки, які перебувають у власності або користуванні та земельні частки (паї), які перебувають у власності. А от юридичним фактом, у зв'язку з яким виникає обов'язок у фізичної особи сплатити земельний податок, є вручення цій особі податкового повідомлення-рішення.

Цей висновок напрошується ще й у зв'язку з тим, що обов'язок вважається таким, що існує, якщо у зв'язку з його виникненням та невиконанням можуть наступити негативні наслідки у вигляді відповідної санкції. Однак, якщо існує лише сам об'єкт оподаткування, про виникнення обов'язку мова не йде, хіба що лише гіпотетично. Таким чином, об'єкт оподаткування не є юридичним фактом. В той же час з його існуванням або вчиненням (якщо об'єктом виступають операції) податкове законодавство пов'язує виникнення у платника податкового обов'язку. Така «пов'язаність» реалізується через юридичний факт: існує об'єкт – настає юридичний факт – виникає податковий обов'язок.

Окрім того, аналізуючи норми податкового законодавства щодо виявлення об'єкту оподаткування при застосуванні спрощеної системи оподаткування також є підстави вважати, що об'єкт оподаткування та юридичний факт виникнення саме суб'єктивного податкового обов'язку щодо обрахування та сплати податку мають розмежовуватися. Непрямим підтвердженням такої точки зору є викладені в літературі погляди на об'єкт оподаткування як на те, що обкладається податком. Так Н. Ю. Пришва відзначає, що об'єктом оподаткування є все те, що підлягає обкладанню податком (доход або майно): заробітна плата, прибуток, доход, будівлі, транспортні засоби тощо [4, с. 117]. При цьому увага акцентується не на моменті виникнення обов'язку сплати податку, а саме на

наявності певного блага або явище, з наявністю якого такий обов'язок виникне у разі настання юридичного факту.

Однак таке розуміння об'єкту податку також потребує уточнення в силу того, що в якості додаткового елемента податку, хоча і обов'язкового, називають предмет податку. Вважаємо, що розмежування об'єкту та предмету податку має бути, це досить схожі елементи механізму оподаткування, однак не тотожні. Підтримуємо точку зору щодо того, що об'єктом виступає правовий стан певного блага або дія. В такому разі можна говорити про те, що об'єктом податку на нерухомість є право власності особи щодо нерухомості, об'єктом оподаткування у разі спадкування – є набуття права власності у порядку спадкування тощо.

Така точка зору дещо не співпадає з легальним визначенням об'єкта податку, що викладене в ст. 22 ПК України, однак саме визначення є дещо нелогічно побудованим і оперує неоднорідними поняттями.

Предметом виступають конкретні матеріальні об'єкти або конкретні дії. Предмет доказування деталізує об'єкт оподаткування. При цьому об'єктом виступає не юридичний факт, а певне правове становище, майновий режим, з якими податкове законодавство пов'язує виникнення податкового обов'язку.

Виходячи з вищевикладеного об'єкт податку при спрощеній системі оподаткування є різним за групами платників податку.

При визначенні об'єкту оподаткування для суб'єктів господарювання, які перебувають у першій, другій та третій групі візьмемо за основу ставки податку та порядок їх обрахування. Відповідно до ст. 293 ПК України ставки єдиного податку для платників першої групи встановлюються у відсотках (фіксовані ставки) до розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня податкового (звітного) року (далі у цій главі – прожитковий мінімум), другої групи – у відсотках (фіксовані ставки) до розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року (далі у цій главі – мінімальна заробітна плата), третьої групи – у відсотках до доходу (відсоткові ставки). Такі положення дозволяють зробити висновок, що податок платниками фіксованих ставок сплачується не за отримання доходу, оскільки навіть при здійсненні підприємницької діяльності без отримання доходу платник податку має сплатити податок. Вважаємо, що об'єктом оподаткування в такому разі є правовий стан особи – суб'єкт підприємницької діяльності.

До дещо схожих висновків доходять окремі автори: «Об'єктом оподаткування для платників єдиного податку першої та другої групи є вид господарської діяльності, при здійсненні якого сплачується фіксована ставка» [5, с. 377], хоча вважаємо, що в такому

положенні мова йде не про об'єкт, а про предмет. Такий висновок є логічним враховуючи те, що механізм податку в частині його основних елементів має бути стабільним і більшою мірою незмінним. Законодавець може вільно обирати види діяльності, які підлягають оподаткуванню фіксованою ставкою єдиного податку не змінюючи при цьому об'єкта.

Щодо третьої групи, то ПК України об'єктом оподаткування називає дохід платника податку. Вважаємо, що кращий термін, який відповідає дійсності, є надходження платника податку. При правовому аналізі об'єкта оподаткування третьої групи постає питання щодо включення транзитних коштів до предмету оподаткування, а отже і для правильного визначення об'єкта.

Доходом (англ. income), у його загальному розумінні, є гроші або матеріальні цінності, одержувані певним суб'єктом (державою, юридичною та фізичною особою) внаслідок здійснення якої-небудь діяльності. На сьогодні кошти, які надійшли на розрахунковий рахунок, який відкрито фізичною особою для здійснення підприємницької діяльності, включаються до доходу фізичної особи підприємця – платника єдиного податку, з них обраховується податок, незалежно від того, чи належать ці кошти підприємцю на праві власності, чи отримані вони від здійснення підприємницької (господарської діяльності) тощо.

Виходячи з практики, яка склалася, об'єктом оподаткування в третій групі є надходження в грошовій та інших формах. До суми доходу платника єдиного податку включається вартість безоплатно отриманих протягом звітного періоду товарів (робіт, послуг). Отриманими на безоплатній основі вважаються товари, роботи, послуги, які надаються платнику третьої групи за договорами дарування та іншими договорами без компенсації вартості отриманих товарів, робіт послуг в грошовій та інших формах. При цьому за цими договорами має відступатися право власності (термінологією законодавця – не передбачено повернення товарів, робіт, послуг). Окрім того, безоплатно отриманими вважаються товари, передані платнику єдиного податку на відповідальне зберігання і використані таким платником єдиного податку.

Відповідно до ст. 292-1.1 ПК України об'єктом оподаткування для платників єдиного податку четвертої групи є площа сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень) та/або земель водного фонду (внутрішніх водойм, озер, ставків, водосховищ), що перебуває у власності сільськогосподарського товаровиробника або надана йому у користування, у тому числі на умовах оренди. Однак з урахуванням вище окреслених положень вбачається, що мова йде не про об'єкт, а про предмет, в той час коли об'єктом оподаткування є наявність у платника податку права

власності на земельну ділянку або права користування земельною ділянкою, в тому числі на підставі оренди.

Виходячи з вищевикладеного об'єкт податку при спрощеній системі оподаткування є різним за групами платників податку. Об'єктом оподаткування для платників єдиного податку першої та другої групи є здійснення підприємницької діяльності. Щодо третьої групи, то об'єктом оподаткування є дохід платника податку. Оскільки дохід може бути отриманий в різних формах (грошовій та майновій), то в такому разі ці конкретні форми надходжень (доходів) мають визначатися як предмети податку. Визначено, що об'єктом оподаткуванням четвертої групи є наявність у платника податку права власності на земельну ділянку або права користування земельною ділянкою, в тому числі на підставі оренди.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Пожидаєва М. А. Правове регулювання єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2005. 204 с.
2. Хомутиннік В. Ю. Загальні засади встановлення податків та зборів: дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків. 2015. 193 с.
3. Покотаєва О. В. Правове визначення об'єкта оподаткування. Право і безпека. 2010. № 5. С. 251-255
4. Фінансове право (За законодавством України): навчальний посібник для студентів юридичних вузів та факультетів / за ред. Л. К. Воронової і Д. А. Бекерської. Київ. 1995. 272 с.
5. Гетманець О. П., Шуміло О. М., Покотаєва О. В. Податкове право України : навч. посіб. / за ред. О. П. Гетманець, О. М. Шуміла. Київ. 2013. 432 с.

ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Сидоренко О. В.

*Аспірант кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

В умовах проголошення курсу на євроінтеграцію та підписання угоди про асоціацію України з ЄС розвиток української державності потребує удосконалення апарату держави та системи органів публічного управління. Одним з подібних стратегічних завдань стало покращення і спрощення взаємовідносин держави з платниками податків, зборів та інших соціальних платежів. Саме це стало причиною

введення нової системи фіскальних органів, на прикладі їх функціонування в багатьох країнах Європи.

Поняття адміністративно-правового статусу та його елементи визначаються різними науковцями по різному, однак на основі аналізу наданих даних можна виділити, що адміністративно-правовий статус це юридична конструкція, врегульована нормами адміністративного права, яка включає в себе правову основу діяльності органу, форми й методи її здійснення, завдання, функції та мету діяльності, їх повноваження, адміністративні права та обов'язки, а також гарантії їх діяльності та їх відповідальність [1, с. 125].

Щодо основних елементів адміністративно-правового статусу митних органів України, то ними є правова основа їх діяльності, повноваження (права та обов'язки), гарантії діяльності та їх юридична відповідальність, закріплені нормами адміністративного права.

В своїй науковій праці В. Попова зазначає, що побудова демократичного та громадянського суспільства в нашій країні нерозривно пов'язана з підвищенням ефективності діяльності органів державної влади, зокрема органів державної податкової та митної служби, оскільки ефективність їх функціонування впливає на ведення бізнесу в державі та фінансово-бюджетне забезпечення функціонування усього державного апарату [2, с. 161].

Митні органи України за часи суверенності держави неодноразово піддавалися реформуванню, яке зумовлювало ліквідацію одних органів і утворення інших з відповідними завданнями, функціями, повноваженнями, компетенцією тощо, зміну нормативно-правової бази, що забезпечувала такі реформи. З внесенням змін до Митного кодексу України Законом України «Про внесення змін до Митного кодексу України у зв'язку з проведенням адміністративної реформи» [3] почався новий етап реформування митних органів.

Внаслідок реформ в Україні було утворено єдиний уніфікований орган доходів і зборів – Міністерства доходів і зборів України шляхом об'єднання Державної податкової служби України та Державної митної служби України, однак у 2014 році воно було реорганізовано на Державну фіскальну службу України.

Однак, незважаючи на певну самостійність, надану ДФС України, формування державної податкової політики, державної політики у сфері державної митної справи, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати

єдиного внеску здійснює міністр фінансів України. Він же здійснює координацію діяльності ДФС України у межах, необхідних для реалізації цієї політики [2, с. 162].

Структура ДФС України є трирівневою. Вона складається з центрального апарату ДФС України, територіальних органів та спеціалізованих департаментів. До центрального апарату ДФС України належать наступні департаменти та управління: організації роботи Служби; охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації; матеріального забезпечення та розвитку інфраструктури; кадрової політики та роботи з персоналом; організації митного контролю; адміністрування митних платежів; організації протидії митним правопорушенням та міжнародної взаємодії та інші. Регіональний рівень фіскальних органів представлений Головними управліннями ДФС України та митницями ДФС України в областях та м. Києві. Найнижчою районною ланкою ДФС є об'єднані державні податкові інспекції Головного управління ДФС України у районах та містах і державні податкові інспекції Головного управління ДФС України у районах міст, а також їх відділення [4].

Не дивлячись на численні реорганізації, які проходили у системі митних та податкових органів України, вони ефективно виконують свої функції, спрямовані на реалізацію державної податкової політики, державної політики у сфері державної митної справи, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску.

Особливість адміністративно-правового статусу митних органів України, внаслідок реорганізацій, визначається Положенням про Державну фіскальну службу України, зокрема те, що ДФС України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра фінансів і який реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску [5]. Також особливістю правового статусу фіскальних органів є правонаступництво Державної фіскальної служби України, оскільки вони утворились і діють на базі Міністерства.

Правовою основою діяльності митних органів України, є широке коло правових актів різної юридичної сили, які визначають державно-владні повноваження цих органів, їх завдання, функції, гарантії діяльності, систему органів, основи взаємодії з іншими

суб'єктами митних відносин, їх відповідальність тощо. Взагалі митне законодавство є надзвичайно динамічним і мінливим, це зумовлено постійними реформами даної сфери діяльності, навіть основа митного законодавства – Митний кодекс, який найбільшою мірою визначає адміністративно-правовий статус митних органів України за часи незалежності неодноразово змінювався.

Із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України у зв'язку з проведенням адміністративної реформи» від 04.07.2013 року та деяких інших законів суттєвих змін зазнав адміністративно-правовий статус митних органів України та відбулося їх перетворення в органи доходів і зборів, що спричинило невизначеність у термінології, діяльності та статусу. На сьогодні органом, який очолює систему органів доходів і зборів, є Державна фіскальна служба України, правовий статус якої визначається безпосередньо статтею 545 Митного кодексу України, Податковим кодексом України, постановами Кабінету Міністрів України «Про утворення Державної фіскальної служби» від 21 травня 2014 р., «Про Державну фіскальну службу України» від 21 травня 2014 р., та іншими.

Особливістю адміністративно-правового статусу ДФС України як центрального органу виконавчої влади є те, що вона лише реалізує державну податкову політику та державну політику у сфері державної митної справи, а центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування єдиної державної податкової, митної політики, є Міністерство фінансів України [6].

Нормами законів України термін «митні органи» фактично вилучено з законодавчих актів і замінено на термін «органи доходів і зборів», «контролюючі органи», при цьому в деяких підзаконних правових актах і надалі застосовується термін «митні органи». Тобто, законодавчі зміни спричинили значну плутанину в митній термінології щодо визначення терміна, який позначає органи, які безпосередньо здійснюють державну митну справу й реалізують державну митну політику. Зміст діяльності органів, які здійснюють державну митну справу є надзвичайно багатогранним, багатоаспектним і включає в себе багато складових, тому на мою думку, саме термін «митні органи» найбільше підходить для позначення тих органів, які здійснюють митну справу, реалізують митну політику держави. Також даний термін має найширше закріплення в міжнародних правових актах, міжнародній митній практиці. Тому доречно було б позначати органи, які здійснюють державну митну справу, формують і реалізують державну митну політику, саме терміном «митні органи», та більш чітко відокремлення в системі органів доходів і зборів.

Відповідно до норм чинного законодавства безпосереднє здійснення державної

митної справи покладається на органи доходів і зборів. Призначенням органів доходів і зборів є створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення безпеки суспільства, захист митних інтересів України. Здійснюючи державну митну справу, органи доходів і зборів виконують такі основні завдання: забезпечення правильного застосування, неухильного дотримання та запобігання невиконанню вимог законодавства України з питань державної митної справи; забезпечення виконання зобов'язань, передбачених міжнародними договорами України з питань державної митної справи, укладеними відповідно до закону; створення сприятливих умов для полегшення торгівлі, сприяння транзиту, збільшення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України, здійснення разом з митними органами інших держав заходів щодо удосконалення процедури пропуску товарів, транспортних засобів через митний кордон України, їх митного контролю та митного оформлення; здійснення митного контролю та виконання митних формальностей щодо товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України, у тому числі на підставі електронних документів (електронне декларування), за допомогою технічних засобів контролю та інші [7].

За допомогою адміністративно-правових засобів, визначених законодавством, митні органи забезпечують порядок переміщення через митний кордон України товарів, предметів і транспортних засобів, здійснюють митне регулювання, пов'язане із встановленням та справлянням податків і зборів, процедурою митного контролю та оформлення, боротьбу з порушенням митних правил, що становить основні напрямки їх діяльності, крім того, вони виконують інші дії, спрямовані на реалізацію митної політики [8, с. 27].

Отже, підсумовуючи, варто зазначити, що поняття та особливості адміністративно-правового статусу митних органів України перебувають у полі наукового дослідження. Митні органи України за часи суверенності держави неодноразово піддавалися реформуванню, і як наслідок було створено єдиний уніфікований фіскальний орган – Державну фіскальну службу України. Особливість адміністративно-правового статусу митних органів України, внаслідок реорганізацій, визначається Положенням про Державну фіскальну службу України, та полягає в тому, що цей уніфікований орган фактично має статус міністерства, підпорядковуючись безпосередньо Кабінету Міністрів України, а також те, що він є правонаступником, оскільки утворився і діє на базі Міністерства. Призначенням органів доходів і зборів є створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення безпеки суспільства, захист митних інтересів України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Комзюк В. Т. Деякі питання адміністративно-правового статусу митних органів України в умовах їх реформування. Адміністративне право і процес. 2016. № 15. С. 124.
2. Попова В. Реорганізація системи податкових органів: організаційно-структурні аспекти міжвідомчої інтеграції. Вісник Національної академії державного управління. 2012. № 4. С. 159 – 168.
3. Про внесення змін до Митного кодексу України у зв'язку з проведенням адміністративної реформи: Закон України від 04 липня 2013 р. № 405-VII / Верховна рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/405-18>.
4. Структура Державної фіскальної служби України // Сайт Державної фіскальної служби. URL: <http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/struktura/> (дата звернення 12.03.2018).
5. Про Державну фіскальну службу України: Постанова від 21 травня 2014 р. № 236 / Кабінет міністрів України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF>.
6. Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України: Постанова від 20 серпня 2014 р. № 375 / Кабінет міністрів України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF>.
7. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI / Верховна рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
8. Комзюк В. Поняття та структура адміністративно-правового статусу митних органів. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. 2013. № 5. С. 25 – 28.

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ¹

Петренко В. О.

*Студентка V курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Куліш А. М.

*Заслужений юрист України, д.ю.н., професор, директор ННІ права
Сумського державного університету*

Питання юридичної відповідальності працівників прокуратури в сучасних реаліях заслуговує значної уваги, оскільки дана проблема є актуальною не лише в адміністративно-правовій науці, але являється однією із складових реформування всієї системи прокуратури України. Працівники органів прокуратури, як виконавці завдань держави, повинні забезпечити верховенство права, дотримання прав і свобод людини та

---

¹ Виконано в рамках проекту №118U003575

громадянина, при цьому вони не повинні порушувати чинне законодавство та належним чином виконувати свої службові обов'язки. Питання, що торкаються правопорушень працівників прокуратури та їх юридичної відповідальності є надзвичайно важливими, оскільки вони взаємопов'язані з авторитетом інституту прокуратури України.

Розглядаючи позитивну й негативну юридичну відповідальність прокурорів, варто зазначити, що в сучасній юридичній думці сформувалось декілька позицій щодо цього, зокрема, учені розділились на такі групи: 1) категорично заперечують «двоаспектну» юридичну відповідальність прокурорів; 2) не менш категорично констатують її наявність; 3) згадують у працях про наявність негативної (ретроспективної) і позитивної юридичної відповідальності прокурорів, не аргументують власну позицію із цього приводу [1, с. 398].

Юридична відповідальність прокурора є примусовим заходом, що виражається в осуді правопорушення, у встановленні для прокурора-правопорушника визначених негативних, несприятливих наслідків у вигляді обмежень, позбавлень особистого чи майнового характеру. Так І. Самощенко й М. Фарукшин зауважують, що юридична відповідальність загалом і відповідальність прокурорів зокрема із часу її появи завжди була відповідальністю за минуле, за зроблене діяння. Будучи реакцією на правопорушення, юридична відповідальність має державно-примусовий характер, адже відповідальність у разі правопорушення покладається незалежно від волі й бажання правопорушника та має щодо нього зовнішній характер [2, с. 43 – 44].

Таким чином, необхідно зазначити, що юридична відповідальність прокурорів – це заходи за недотримання встановлених законом заборон, невиконання або неналежне виконання встановлених законом обов'язків, порушення правил субординації, які супроводжуються державним примусом та полягають в негативних наслідках, визначених законодавством для працівників прокуратури.

Існує декілька критеріїв поділу юридичної відповідальності, а саме: 1) залежно від кількості правопорушників: а) індивідуальна; б) колективна; 2) залежно від виконуваних функцій: а) правовідновлююча; б) штрафна; 3) за суб'єктом скоєння правопорушення: а) загальна; б) спеціальна; 4) залежно від галузевої структури права: конституційно-правова, матеріальна, кримінальна, адміністративна та дисциплінарна.

Конституційно-правова відповідальність виступає самостійним видом юридичної відповідальності. Норми Конституції, як основного закону, є нормами прямої дії, маючи високий ступінь нормативної концентрації та ціннісної орієнтації. Питання про притягнення працівників органів прокуратури до конституційно-правової відповідальності вирішується виключно судами [3, с. 398]. Оскільки більшість

конституційно-правових норм не містять санкції, то за умови їх порушення настає юридична відповідальність, передбачена іншими галузями права.

Наступним видом відповідальності працівників прокуратури є матеріальна відповідальність, яка полягає в тому, що кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень [4]. Відповідно до законодавства України, шкода завдана громадянину діяльністю працівників прокуратури, відшкодовується в повному обсязі незалежно від вини посадових осіб органів прокуратури [5].

Працівники прокуратури також підпадають кримінальній відповідальності, яка настає за вчинення злочинів, передбачених Кримінальним кодексом України. Даний вид відповідальності встановлюється лише законом та реалізується виключно в судовому порядку. Посадові особи органів прокуратури притягуються до кримінальної відповідальності на загальних підставах відповідно до Кримінального кодексу України, окрім так званих службових злочинів, до яких відносять: зловживання владою або службовим становищем; перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу; службове підроблення; та інші [6].

Оскільки працівники прокуратури є посадовими особами, то на них поширюється адміністративна відповідальність, яка характеризується застосуванням державного примусу в формах запобіжного заходу, міри відповідальності, засобу адміністративно-процесуального забезпечення, що здійснюються від імені держави його представниками – посадовими особами або судом. Загалом, до працівників прокуратури застосовуються адміністративні стягнення у вигляді попередження та штрафу [3, с. 399].

Ще одним видом відповідальності щодо працівників прокуратури є дисциплінарна. Правовими підставами даного виду відповідальності є норми Закону України «Про державну службу» та Кодексу законів про працю, де передбачено загальні види дисциплінарних стягнень. Відповідно до норм Кодексу законів про працю України за порушення трудової дисципліни до працівника може бути застосовано лише один із заходів стягнення – догана чи звільнення. Законодавством, статутами і положеннями про дисципліну можуть бути передбачені для окремих категорій працівників й інші дисциплінарні стягнення [7]. Новий Закон «Про прокуратуру» 2014 р. передбачає накладення на працівників прокуратури таких дисциплінарних стягнень, як: 1) догана; 2) заборона на строк до одного року на переведення до органу прокуратури вищого рівня чи на призначення на вищу посаду в органі прокуратури, в якому прокурор обіймає

посаду (крім Генерального прокурора України); 3) звільнення з посади в органах прокуратури.

До прокурора антикорупційної прокуратури можуть бути застосовані всі традиційні види юридичної відповідальності: дисциплінарна, адміністративна, цивільно-правова, кримінальна. Нормами адміністративного права закріплено і врегульовано два види юридичної відповідальності прокурорів антикорупційної прокуратури – дисциплінарну й адміністративну. Основним видом юридичної відповідальності прокурорів є дисциплінарна відповідальність [8].

Хоча чинне законодавство не містить поняття дисциплінарного проступку, проте його зміст визначається в ч. 1 ст. 43 Закону України «Про прокуратуру» через: 1) невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків; 2) необґрунтоване зволікання з розглядом звернення; 3) розголошення таємниці, що охороняється законом, яка стала відомою прокуророві під час виконання повноважень; 4) порушення встановленого законом порядку подання декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру; та інше [8].

Отже, у разі якщо працівники прокуратури не виконують або неналежно виконують свої службові обов'язки вони притягуються до юридичної відповідальності. Регулювання питань відповідальності державних службовців органів прокуратури, здійснюється на підставі Кодексу законів про працю, Законів України «Про державну службу», «Про прокуратуру» та інших нормативно-правових актів. Працівники органів прокуратури України можуть притягуватися до наступних видів відповідальності: конституційно-правової, дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної, кожна з яких різниться негативними наслідками, визначеними законодавством.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Музичук О. Проблеми класифікації контролю за діяльністю правоохоронних органів в Україні. *Право і Безпека*. 2010. № 3. С. 84 – 89.
2. Остапчук В. Щодо сутності і правових аспектів служби в органах прокуратури як спеціалізованої публічної служби та порядку доступу до неї. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2011. № 1. С. 25 – 32.
3. Івчук М.Ю. Юридична відповідальність працівників прокуратури України. *Форум права*. 2010. № 4. С. 397 – 401.
4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

5. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинуві незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 1 грудня 1994 р. № 266/94-ВР / Верховна рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80>.
6. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III / Верховна рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
7. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII / Верховна рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
8. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII / Верховна рада України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ ВІДШКОДУВАННЯ ФОНДОМ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ КОШТІВ ЗА ВКЛАДАМИ ПРИ ЛІКВІДАЦІЇ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОГО БАНКУ

Курочка А. І.

Студент V курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Швагер О. А.

асистент кафедри ЦПДФП ННІ права

Сумського державного університету

Правовідносини щодо відшкодування коштів за вкладами Фондом гарантування вкладів фізичних осіб – це врегульовані нормами права відносини, що виникають між Фондом гарантування вкладів фізичних осіб та вкладниками (зокрема фізичними особами), які полягають у компенсації можливої втрати вкладу у банку, який визнаний неплатоспроможним, та щодо якого відкрита процедура ліквідації.

Правове регулювання порядку відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів за вкладами при ліквідації неплатоспроможного банку регулюється нормами наступних нормативно-правових та підзаконних актів: Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 року, Порядком «Про здійснення Фондом гарантування вкладів фізичних осіб захисту прав та охоронюваних законом інтересів вкладників № 825 від 26.05.2016 року, Положенням «Про порядок відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів за вкладами» № 14 від 09.08.2012 року.

У Розділі V Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» передбачені загальні теоретичні положення, які спрямовані на деталізацію умов, за яких вкладник має право на відшкодування свого вкладу при визнанні банку неплатоспроможним та відкриття процедури ліквідації.

Статтею 26 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» визначені умови, на яких Фонд проводить відшкодування вкладів [1]:

1. Фонд гарантує кожному вкладнику банку відшкодування коштів за його вкладом.

2. Фонд відшкодовує кошти в розмірі вкладу, включаючи відсотки, станом на день початку процедури виведення Фондом банку з ринку, але не більше суми граничного розміру відшкодування коштів за вкладами, встановленого на цей день, незалежно від кількості вкладів в одному банку.

3. Сума граничного розміру відшкодування коштів за вкладами не може бути меншою 200000 гривень.

4. Застереження щодо неможливості прийняття рішення Адміністративною радою Фонду про зменшення граничної суми відшкодування коштів за вкладами.

Вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що вкладник має право на одержання гарантованої суми відшкодування коштів за вкладами за рахунок коштів Фонду виключно у межах граничного розміру відшкодування коштів за вкладами. Якщо відбувається проведення тимчасової адміністрації, то за таких обставин вкладник набуває право на одержання гарантованої суми відшкодування коштів за вкладами за рахунок коштів Фонду в межах граничного розміру відшкодування за вкладами за договорами, строк дії яких закінчився станом на день початку проведення процедури виведення Фондом банку з ринку.

Також, статтею 27 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» передбачено порядок визначення вкладників, які мають право на відшкодування коштів за вкладами. Уповноважена особа Фондом поводить відбір вкладників шляхом складання переліку рахунків вкладників та визначення розрахункових сум відшкодування коштів за вкладами за рахунок коштів Фонду, якщо вкладники відповідають вимогам, що передбачені вищезазначеним Законом [1].

Статтею 28 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» визначено строки проведення процедури відшкодування вкладів. Фонд розпочинає виплату відшкодування коштів у національній валюті України в порядку та у черговості, встановлених Фондом, не пізніше 20 робочих днів (для банків, база даних про вкладників

яких містить інформацію про більше ніж 500000 рахунків, - не пізніше 30 робочих днів) з дня початку процедури виведення Фондом банку з ринку [1].

Порядком «Про здійснення Фондом гарантування вкладів фізичних осіб захисту прав та охоронюваних законом інтересів вкладників» № 825 від 26.05.2016 року, визначено права та обов'язки вкладника та банку у випадку визнання банку неплатоспроможним та проведення процедури ліквідації.

Розділом II Порядку «Про здійснення Фондом гарантування вкладів фізичних осіб захисту прав та охоронюваних законом інтересів вкладників» визначено наступні права вкладника [2]: отримати в готівковій або безготівковій формі (за вибором вкладника) виплату гарантованої суми відшкодування за вкладом в неплатоспроможному банку або банку, щодо якого прийнято рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку з підстав, визначених частиною другою статті 77 Закону України «Про банки і банківську діяльність», в банку-агенті у порядку, встановленому Законом та нормативно-правовими актами Фонду; відмовитися від укладення договору банківського вкладу/рахунку з банком-агентом, який здійснює виплату гарантованої суми відшкодування за вкладом вкладника в неплатоспроможному банку або банку, щодо якого прийнято рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку з підстав, визначених частиною другою статті 77 Закону України «Про банки і банківську діяльність»; заявляти до Фонду або уповноваженій особі Фонду (у разі делегування їй відповідних повноважень) кредиторські вимоги до банку, щодо якого розпочато процедуру ліквідації, у разі наявності невиконаних банком зобов'язань перед таким вкладником в обсязі, що перевищує гарантовану Фондом суму відшкодування коштів за вкладом; у разі неотримання гарантованої Фондом суми відшкодування коштів за вкладом під час здійснення виплат відповідно до загального реєстру/частини загального реєстру отримати кошти за результатами розгляду Фондом індивідуального звернення у порядку, за умов та підстав, визначених Положенням про порядок відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів за вкладом, затвердженим рішенням виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 09 серпня 2012 року № 14, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 07 вересня 2012 року за № 1548/21860 (із змінами), крім випадків повідомлення вкладника про нікчемність договору відповідно до статті 38 Закону.

Відповідно до Розділу III Порядку «Про здійснення Фондом гарантування вкладів фізичних осіб захисту прав та охоронюваних законом інтересів вкладників» банк зобов'язаний [2]: виплатити на першу вимогу вкладника належні йому кошти за договором банківського вкладу (депозиту) на вимогу, банківського рахунку в банку, який

не віднесений до категорії неплатоспроможних або щодо якого прийнято рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку з підстав, визначених частиною другою статті 77 Закону України «Про банки і банківську діяльність», з урахуванням вимог законодавства; виплатити вкладнику кошти за договором банківського строкового вкладу (депозиту) із спливом строку, визначеного у договорі банківського вкладу, в банку, який не віднесено до категорії неплатоспроможних або щодо якого прийнято рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку з підстав, визначених частиною другою статті 77 Закону України «Про банки і банківську діяльність», з урахуванням вимог законодавства.

Положенням «Про порядок відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів за вкладами» передбачено деталізовану процедуру відшкодування Фондом вкладів у випадку ліквідації банку. Дана процедура поділена на чотири етапи [3]:

1. На першому етапі відбувається перевірка щодо: не включення до переліку вкладників інформації про рахунки вкладників, наявності необхідних для проведення ідентифікації реквізитів вкладника, коректності реквізитів вкладника та іншої інформації.

2. На другому етапі Фонд складає на підставі Переліку реєстр відшкодувань вкладникам для здійснення виплат.

3. Третім етапом слугує прийняття рішення Фондом про початок виплати вкладів.

4. На четвертому етапі, на підставі рішення виконавчої дирекції Фонду Фонд розпочинає виплату відшкодування коштів у національній валюті України не пізніше 20 робочих днів (для банків, база даних про вкладників яких містить інформацію про більше ніж 500000 рахунків, – не пізніше 30 робочих днів) з дня початку процедури виведення Фондом банку з ринку.

Отже, проаналізувавши встановлений порядок відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів за вкладами при ліквідації неплатоспроможного банку можна зробити висновок про те, що станом на сьогодні, процедура є чітко деталізованою, але ефективність її проведення дуже низька, що підтверджується реальним станом банківської системи. З 2016 по 2017 рік економіка України зазнала значних змін через нестабільність банківської системи. У зазначений період було ліквідовано понад 50 українських банків, але до сих пір не всі вкладники отримали відшкодування своїх вкладів. Також, виникають проблеми щодо правового регулювання порядку відшкодування вкладів юридичних осіб. Адже, станом на сьогодні, законодавством не було розроблено даної процедури, що призводить до затягування відшкодування за вкладами юридичних осіб у процедурі ліквідації банку. Не менш важливим є питання щодо збільшення лімітів відшкодування вкладів, адже багато з тих,

хто має вклад понад встановлену суму виплат, не має змоги її отримати після проведення процедури ліквідації банку.

Відповідно до цього, система гарантування вкладів повинна бути змінена до реалій сьогодення. Адже, через невизначеність, порушується конституційне право українського народу на вільне володіння, користування та розпоряджання своїм майном, що суперечить принципам Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4452-17/page>.
2. Порядок «Про здійснення Фондом гарантування вкладів фізичних осіб захисту прав та охоронюваних законом інтересів вкладників № 825 від 26.05.2016 року. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0874-16>.
3. Положення «Про порядок відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів за вкладами» № 14 від 09.08.2012 року. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1548-12/para672#n672>.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ

Горошко Д. О.

Студентка V курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Колеснікова М. В.

к.ю.н., старший викладач кафедри АГПФЕБ ННІ права

Сумського державного університету

З моменту здобуття незалежності Україна прагне до визнання її правовою, демократичною державою, цивілізованою країною з розвинутим громадянським суспільством, у якому перш за все забезпечується пріоритет загальнолюдських цінностей. На шляху країни до рівня європейської високорозвиненої держави особливе місце займає реформа державної служби. Постає нагальна необхідність у концептуально нових механізмах для реалізації та захисту прав і свобод громадян. В цьому процесі важливу роль відіграє інститут адміністративної відповідальності посадових осіб.

Проте, сьогодні доволі проблематичним є питання щодо посадової особи як спеціального суб'єкта адміністративної відповідальності. Зазначимо, що цю проблему в

наукових дослідженнях розглянуто досить фрагментарно. Це свідчить про необхідність поглибленої розробки питань, які стосуються адміністративної відповідальності посадових осіб, і підкреслює актуальність реалізації цих питань у контексті адміністративної реформи.

Так, останнім часом відбувається неухильне зростання випадків, коли посадові особи, користуючись прогалинами в законодавстві, порушують права громадян, діють усупереч їх інтересам, задовольняючи свої. Звертаючись за допомогою до органів публічної влади громадяни не отримують вирішення своєї проблеми по суті, а враховуючи запутаність та незрозумілість чинного законодавства, іноді навіть не знають як саме захистити свої права. Такі випадки, на жаль, доволі поширені. Замість народовладдя ми фактично маємо безправ'я. Посадові особи завдяки наданим їм повноваженням мають значну перевагу і можливість впливати на людей. Надзвичайно актуальним у цьому аспекті є вдосконалення відповідальності посадових осіб з урахуванням європейського досвіду [1, с. 88].

Розкриваючи загальну характеристику адміністративної відповідальності посадових осіб, насамперед, слід зазначити, що у чинному законодавстві відсутнє визначення адміністративної відповідальності, що призводить до виникнення різноманітних тлумачень і суперечностей.

Досліджуючи це питання, звернемось до загальних розробок науковців щодо адміністративної відповідальності. Так, відомий вчений-адміністративіст В. Б. Авер'янов визначає адміністративну відповідальність як специфічний засіб реалізації примусу в державному управлінні, що полягає у застосуванні до об'єкта управління, у випадку невідповідності його поведінки вимогам правових актів, передбачених законом адміністративних стягнень, і зараховує її до сфери особливих суспільних відносин – відносин державного управління [2, с. 363].

Ю. П. Битяк указує, що під адміністративною відповідальністю слід розуміти накладення на правопорушників адміністративних стягнень, котрі тягнуть за собою для цих осіб обтяжливі наслідки матеріального чи морального характеру внаслідок невиконання загальнообов'язкових правил, які діють у державному управлінні [3, с. 7]. На думку В. К. Колпакова, адміністративна відповідальність – це примусове, з додержанням встановленої процедури, застосування правомочним суб'єктом передбачених законодавством за вчинення адміністративного проступку заходів впливу, які виконані правопорушником [4, с. 252]. В свою чергу, С. В. Ківалов та Л. Р. Біла зазначають, що адміністративна відповідальність – це вид юридичної відповідальності, яка характеризується такими самими ознаками, як остання (настає на підставі норм права, за

порушення правових норм, пов'язана з державним примусом, назначається державними органами) [5, с. 44].

Наведені визначення є доктринальними та всі звертають увагу, на юрисдикційний характер адміністративної відповідальності.

Разом із тим, слід додати, що на даний час ні в законодавстві про адміністративні правопорушення, ні в адміністративно-правовій науці не вирішена також і проблема розуміння категорії «посадова особа». Незважаючи на те, що в значній частині юридичних складів адміністративних проступків спеціальним суб'єктом відповідальності законодавець визначив посадових осіб, КУпАП не містить їх визначення.

Так, відповідно до чинного законодавства (ст. 14 КУпАП) посадові особи підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з недодержанням установлених правил у сферах: охорони порядку управління; державного і громадського порядку; природи, здоров'я населення та інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків [6].

З цього приводу Н. Христинченко пропонує внести зміни до чинного законодавства щодо визначення поняття «посадова особа» з метою уніфікації термінології. На думку науковця, з метою усунення прогалин та уникнення колізій в правовому регулюванні даного питання, слід відійти від суто галузевого підходу до питання визначення поняття «посадова особа» та на законодавчому рівні закріпити загальне поняття посадової особи для всіх галузей права та шляхом внесення змін до чинних нормативно-правових актів усунути невизначеність терміну «посадова особа» та підміну його поняттям «службова особа». А також доповнити статтю 14 КУпАП таким визначенням даного поняття: посадова особа – це особлива категорія керівників та службових осіб підприємств, установ, організацій різних форм власності, які постійно або тимчасово, за призначенням, вибором чи в іншому встановленому порядку займають передбачені посади, і при цьому наділені організаційно-розпорядчими та адміністративно-господарськими повноваженнями [7, с. 936-937]. Дійсно, закріплення єдиного для всіх галузей права нормативно-правового визначення поняття «посадової особи» дозволить більш ефективно здійснювати правозастосування, дасть поштовх для початку якісно нового етапу в правовій науці.

Отже, в науковій літературі пропонується під адміністративною відповідальністю посадових осіб розуміти регламентовану адміністративно-деліктними нормами реакцію з боку уповноважених суб'єктів на діяння посадової (службової) особи, які виявилися у порушенні нею встановлених законом заборон або невиконанні покладених на неї обов'язків, що полягає у застосуванні до посадової (службової) особи заходів державного

примусу у вигляді адміністративних стягнень, які тягнуть за собою несприятливі наслідки особистого, майнового та іншого характеру і владний осуд винного суб'єкта з метою запобігання та припинення правопорушення [7, с. 937].

Також слід додати, що підставою для адміністративної відповідальності посадових осіб є порушення загальнообов'язкових правил, передбачених законами України прямої дії, іншими нормативними актами, якщо дотримання цих правил визначено за посадовий обов'язок державного службовця. Підставою для адміністративної відповідальності службовців є діяння, яке водночас може бути як адміністративною, так і посадовою провиною [8, с. 146].

До того ж, до державних службовців застосовуються лише два види адміністративних покарань – попередження і штрафи, які накладаються суб'єктами функціональної влади (представниками влади, посадовими особами контролюючо-наглядових органів). З цього приводу, у науковій літературі зазначається, що система адміністративних стягнень закріплена чинним законодавством не досконала і потребує доповнення ще одним видом адміністративного стягнення – звільнення з посади та заборона займати посади державного службовця [9, с. 292]. Тобто ст. 24 КУпАП пропонується доповнити словами такого змісту: «звільнення посадової особи; заборона займати посади державного службовця» і визначити такі стягнення за певні правопорушення в сфері державного управління.

Важливо додати, що реформування інституту адміністративної відповідальності посадових осіб можливе шляхом здійснення таких дій: – кодифікація законодавства України про адміністративні правопорушення, прийняття окремого кодифікованого акта, який буде регулювати адміністративну відповідальність посадових осіб; – виокремлення окремої глави кодифікованого адміністративного акта щодо класифікації адміністративних правопорушень посадових осіб; – точність законодавчих термінів і дефініцій, їх відповідне закріплення; – розширення підстав притягнення посадових осіб органів публічної влади до адміністративної відповідальності; – взаємодія і взаємодоповнення адміністративної та дисциплінарної відповідальності; – система специфічних адміністративних стягнень, посилення їх суворості для посадових осіб; – виважене та послідовне запровадження позитивного зарубіжного досвіду у національну правову систему, гармонізація внутрішнього законодавства відповідно до вимог законодавства ЄС [10, с. 77].

Посадові особи органів публічної влади повинні нести відповідальність перед суспільством за свої дії. Недостатнє застосування засобів адміністративної

відповідальності призводить до значного зростання кількості адміністративних проступків.

Таким чином, вдосконалення інституту адміністративної відповідальності посадових осіб, кардинальне реформування чинного законодавства у цій сфері, є надзвичайно актуальними питаннями сучасних реформ в контексті адміністративно-правової реформи. До того ж, подібні кроки реалізації адміністративно-правової реформи є вкрай важливими для подальшої розбудови Української держави та розвинутого громадянського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Губанов О. О. Відповідальність державних службовців як основна характеристика, яка притаманна державній службі в європейському адміністративному просторі, як сфера модернізації української державної служби. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2016. № 5. С. 87–94.
2. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяк, І. П. Голосніченко, Р. А. Калюжний [та ін.]; відповід. ред. В. Б. Авер'янов. – К.: Юридична думка, 2004. – Т. 1. – 584 с.
3. Адміністративне право: підручник / за заг.ред.: Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, В. В. Зуй. – 2-ге вид., переробл. та допов. – Х. : Право, 2013. – 656 с.
4. Курс адміністративного права України: підручник / [ред.: В. К. Колпаков та ін.]. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 872 с.
5. Ківалов С. В., Біла Л. Р. Адміністративне право України: Навчальний посібник. – 3-є вид., перероб і доп. – Одеса: Юридична література, 2006. – 488 с.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
7. Христинченко Н. П. Застосування адміністративної відповідальності до посадових осіб / Н. П. Христинченко // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 933-938.
8. Скоріков В. Види відповідальності державних службовців / В. Скоріков // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2017. – Вип. 1. – С. 145-151.
9. Лебедева Ю. Л. Адміністративна відповідальність посадових осіб / Лебедева Юлія Леонідівна // Від громадянського суспільства – до правової держави: Тези VIII Міжнародної наукової Internet-конференції студентів та молодих вчених. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – С. 291–293.
10. Парненко В. С Сучасні тенденції розвитку інституту адміністративної відповідальності за кордоном / В. С. Парненко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2014. – № 2. – С. 75-81.

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА ЯК РІЗНОВИД ПРОФЕСІЙНОЇ СЛУЖБИ

Хурсенко К. І.

Студентка V курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Колеснікова М. В.

к.ю.н., старший викладач кафедри АППФЕБ ННІ права

Сумського державного університету

Становлення демократичної, правової, соціальної держави, розвиток громадянського суспільства, інтеграція України в Європейське співтовариство є неможливими без функціонування якісно нової системи державної служби. У процесі розвитку держави у правовому соціальному напрямку кардинально змінюється призначення державної служби.

Адже у період панування комуністичної ідеології в Україні не існувало навіть інституту державної служби, а чиновники були механічними виконавцями рішень так званої партійної номенклатури – «керівної і спрямовуючої» радянського суспільства. Таким чином у державі сформувалась модель, що складалася не з професійних управлінців – виконавців волі народу, а з чиновників – провідників компартійних ідей.

На сучасному же етапі державотворення головною сутнісною парадигмою державної служби стає реалізація законів держави, забезпечення захисту прав та інтересів громадян і накладення на них відповідних обов'язків, а її суспільне призначення полягає в оптимальному здійсненні функцій державного управління.

Проблематика державної служби є сьогодні вкрай актуальною, їй присвячено достатньо літератури, наукових розвідок, вона стала повноправною частиною теорії державного управління, зайняла місце серед навчальних дисциплін із підготовки фахівців у галузі державного управління.

До того ж, важливо зазначити, що ключовим вектором розвитку України після ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом визначено впровадження європейських стандартів життя шляхом дотримання цінностей ЄС та наближення державної служби та служби в органах місцевого самоврядування до європейських принципів, які висуваються до країн - кандидатів на вступ до ЄС, а також принципів «належного врядування», які закріплені рішеннями Ради Європи [1; 2]. Такі прагнення є підтвердженням дійсних напрямів нашої держави у Європейське співтовариство.

Одним із основних напрямів реалізації Стратегії реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні на період до 2017 року [1] визначено гармонізацію державної служби шляхом відповідності законодавства у сфері

державної служби міжнародним стандартам та нормам ЄС. На виконання цього й стало прийняття нового Закону України від 15 грудня 2015 року «Про державну службу» [3]. Вивчення положень якого та їх подальша реалізація й обумовлюють актуальність цієї проблеми.

Взагалі, державна служба – це державний правовий і соціальний інститут, який здійснює в рамках своєї компетенції реалізацію цілей та функцій органів державної влади шляхом професійного виконання службовцями своїх посадових обов’язків і повноважень, що забезпечують взаємодію держави й громадян у реалізації їх інтересів, прав і обов’язків [4, с. 83]. Тобто діяльність такого інституту насамперед носить професійний характер, що обумовлено важливістю виконання державних функцій та завдань.

Державна служба органічно пов’язана з державою, її роллю та місцем у житті суспільства. В реальній дійсності вона втілюється у виконання певних завдань і функцій держави – законодавчих, виконавчих, судових, прокурорсько-наглядових; її напрямки фактично відповідають основним формам державної діяльності.

Важливо усвідомлювати, що державна служба – невід’ємний елемент будь-якої держави незалежно від її політичної системи, державного устрою і типу. Вона забезпечує функціонування механізму управління суспільством і є його обов’язковим інститутом. Можна з упевненістю стверджувати, що державна служба існує та існуватиме доти, доки публічна влада в суспільстві організовується за допомогою державних інститутів.

Як складне системне явище, державна служба володіє певними цінностями, що пов’язані передусім із культурою управління і можуть змінюватися залежно від часових параметрів та місця її здійснення [5, с. 38]. Головні цінності такі:

а) нейтральність – власні переконання службовця не повинні мати значення і це дає можливість співпрацювати з будь-яким політиком;

б) чесність і непідкупність – в основу діяльності службовця покладено його служіння суспільству й державі. Він не може представляти приватні інтереси, оскільки це може призвести до корумпованості державного апарату;

в) професійна честь – правила поведінки службовця повинні включати такі моральні якості, як лояльність, безпристрасність, гордість за добре виконану роботу;

г) постійне перебування на посаді – вступ і проходження служби базується на засадах кар’єрної служби. Саме ці цінності й визначають сутність та соціальне призначення державної служби в державі та суспільстві.

Стосовно завдань державної служби, то вони зазнають у перехідний період докорінної зміни. Можна визначити такі завдання:

- охорона конституційного устрою, створення умов для розвитку відкритого громадянського суспільства, захист прав та свобод людини та громадянина, а також якісне надання населенню різноманітних управлінських послуг;

- досягнення цілісності державного механізму й стійкості засад державного управління. Цього можна досягти чітким дотриманням апаратом управління Конституції, законів та інших нормативно-правових актів;

- забезпечення ефективного функціонування органів державної влади відповідно до їх повноважень і компетенції, що можливо при впровадженні новітніх досягнень науки;

- демократизація діяльності апарату, забезпечення прозорості в його діяльності, подолання бюрократизму, корупції, протекціонізму та інших негативних проявів у державній службі, створення сприятливих соціально-правових, матеріально-фінансових, інформаційних та інших умов, що необхідні для ефективної діяльності державних службовців [6, с. 10; 3]. Зазначені завдання свідчать про високий статус інституту державної служби, про його важливість та необхідність.

Таким чином, державна служба – це публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави. До того ж, враховуючи сучасну державну політику щодо євроінтеграції до ЄС головною рисою нинішньої державної служби має стати пріоритет прав та інтересів особи зі зміною співвідношення державного й власного інтересів на користь останнього. Державна служба має забезпечувати виконання місії сучасної держави – служби суспільству. Саме за виконання таких умов можна буде стверджувати про європейські стандарти у діяльності органів державної влади в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про затвердження Стратегії реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні на період до 2017 року та плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.03.2015 № 227-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/227-2015-%D1%80>.
2. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 № 1678-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1678-18>
3. Про державну службу: Закон України від 15 грудня 2015 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 26. – Ст. 273.
4. Великий енциклопедичний юридичний словник. А-Я / за ред. Ю. С. Шемшученка. – 2-е вид., переробл. і допов. – К.: Юридична думка, 2012. – 1017 с.

5. Кунев Ю. Д. Державна служба: дієвість основних положень нового закону України / Ю. Д. Кунев // Правова позиція. – 2017. – № 1. – С. 38–43.
6. Алексеева О. Є. Новітні засади нормативно-правового регулювання державної служби в Україні / О. Є. Алексеева // Форум права. – 2016. – № 1. – С. 10–15.

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, ЯК СКЛАДОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Михайловська Є. В.

*Аспірантка кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Наукові керівники: Кобзєва Т. А.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Гончарова А. В.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри ЦПДФП ННІ права
Сумського державного університету*

Сучасний стан розвитку державної служби та служби в органах місцевого самоврядування потребує нормативно-правового удосконалення та актуалізації положень законодавства щодо, чіткого і прозорого механізму відповідальності державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, за порушення вимог законодавства, невиконання чи неналежне виконання своїх обов'язків.

Відповідальність державного службовця – здатність усвідомлювати і виконувати покладені на нього завдання та обов'язки, передбачати наслідки своїх вчинків, дій та бездіяльності як у сфері наданих повноважень, так і в суспільній сфері [1, с. 32].

Правовий статус державних службовців прописаний в Законі України «Про державну службу». Серед ключових елементів правового статусу державного службовця, Законом виділені основні права та обов'язки державних службовців, особливості їх юридичної відповідальності (дисциплінарної та матеріальної). Окремо виділені обмеження, пов'язані з призначенням на посаду державної служби, оплата праці, заохочення та соціальні гарантії [2].

Необхідно зазначити, що правовий статус державних службовців безпосередньо залежить від умов, в яких проходить державна служба, особливості правового статусу державного службовця також можуть визначатися суспільно-політичною або державно-правовою ситуацією, зміст правового статусу державного службовця може змінюватися; державні службовці можуть отримувати додаткові права та повноваження; для них

можуть встановлюватися особливі умови проходження служби, але здійснення правопорушень державними службовцями завжди тягне за собою юридичну відповідальність у вигляді застосування заходів державного примусу каральної спрямованості та втрат правопорушником особистого, організаційного чи матеріального характеру.

Дослідженням проблематики питання юридичної відповідальності державного службовця в різних її аспектах та правовій площині займалися такі видатні науковці та практикуючі юристи, як: Ю. В. Ковбасюк, О. Ю. Оболенський, С. М. Серьогін, І. С. Канзафарова, О. В. Кузьменко, В. М. Хомик, О. І. Харитонova, В. С. Щербина та інші.

Юридична відповідальність державних службовців - це врегульовані нормами права відносини між державою, в особі її компетентних органів і посадових осіб, та державними службовцями, що виникають на підставі вчинених ними службових правопорушень і дістають вияв у застосуванні до винних осіб заходів державного примусу, а також характеризуються засудженням правопорушника та протиправного діяння з боку держави та суспільства з метою запобігання та недопущення в майбутньому інших правопорушень [3, с. 72].

За порушення правових норм державні службовці несуть дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну та кримінальну відповідальність. Детально, необхідно розглянути, саме цивільно-правову відповідальність державних службовців, адже цивільно-правова відповідальність може застосовуватися незалежно від притягнення службовця до дисциплінарної, адміністративної або кримінальної відповідальності за те саме порушення.

Цивільно-правова відповідальність є самостійним видом юридичної відповідальності, що передбачає застосування державного примусу до правопорушника, шляхом позбавлення особи певних благ чи покладення на правопорушника обов'язків майнового характеру [4].

І. С. Канзафарова, визначає поняття «цивільно-правової відповідальності» як обумовлену особливостями предмета і методу цивільно-правового регулювання систему цивільно-правових засобів, за допомогою яких, з одного боку, забезпечується і гарантується захист цивільних прав та інтересів суб'єктів цивільного права, з другого – здійснюється штрафний і виховний вплив на правопорушників [5, с. 104].

Тобто, особливістю цивільно-правової відповідальності державних службовців, є те, що вона має майновий характер, стягується на користь

потерпілої сторони та має компенсаційну природу, тобто спрямованість на відновлення майнової сфери потерпілого.

Відповідно до статті 56 Конституції України кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень [6].

Відповідно до Закону України «Про державну службу», матеріальна та моральна шкода, заподіяна фізичним та юридичним особам незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю державних службовців під час здійснення ними своїх повноважень, відшкодовується за рахунок держави. Орган державної влади, має право зворотної вимоги (регресу) у розмірі та порядку, визначених законом, проти посадової особи чи державного службовця, який спричинив шкоду. У разі застосування зворотної вимоги (регресу) державний службовець несе матеріальну відповідальність тільки за шкоду, умисно заподіяну його протиправними діями або бездіяльністю [2].

Якщо ж зазначена шкода заподіюється державним службовцем у позаробочий час, тобто у час, коли така особа не виконує завдання і функції держави, держава звільняється від обов'язку щодо відшкодування заподіяної шкоди державним службовцем.

Матеріальна та моральна шкода, що спричинюється державному службовцеві внаслідок вимушеного прогулу або у зв'язку з необхідністю виконання нижче оплачуваної роботи також відшкодовується державою, оскільки безпосередній керівник державного службовця також працює в системі відповідного державного органу.

Відповідно до Закону України «Про державну службу», державний службовець зобов'язаний відшкодувати державі шкоду, заподіяну внаслідок неналежного виконання ним посадових обов'язків. Під шкодою, яка заподіяна державним службовцем державі, мається на увазі також виплачене державою відшкодування матеріальної чи моральної шкоди, заподіяної державним службовцем третій особі внаслідок неналежного виконання ним посадових обов'язків. У разі спільного заподіяння шкоди кількома державними службовцями кожен із них несе відповідальність у розмірі, пропорційному ступеню вини. Під час визначення розміру відшкодування враховуються майнове становище державного службовця, співвідношення розміру заподіяної шкоди до його заробітної плати, ризик виникнення шкоди, досвід державної служби, надані державному службовцю накази (розпорядження), а також інші обставини, у зв'язку з якими повне відшкодування державним службовцем шкоди буде необґрунтованим [2].

Для відшкодування шкоди керівник державної служби вносить державному службовцю письмову пропозицію, в зазначає розмір, порядок і строки відшкодування шкоди, а також обставини, що стали підставою для відшкодування. Державний службовець, у свою чергу, повинен дати відповідь на пропозицію про добровільне відшкодування шкоди у письмовій формі. Пропозиція має бути винесена протягом трьох місяців з дня, коли керівник державної служби дізнався чи мав дізнатися про обставини, що є підставою для пред'явлення вимоги, і не пізніше ніж через три роки з дня заподіяння шкоди.

Державний службовець повинен дати відповідь на пропозицію про відшкодування шкоди в письмовій формі протягом двох тижнів з дня отримання пропозиції. У разі ненадання державним службовцем відповіді на пропозицію про добровільне відшкодування шкоди, відмови від відшкодування шкоди чи невідшкодування шкоди до зазначеного у пропозиції строку керівник державної служби може звернутися з позовом про таке відшкодування до суду [2].

Приходимо до висновку, що цивільно-правова відповідальність, як складовий елемент правового статусу державного службовця в системі державного управління, спрямована на виконання: компенсаційної функції, сутність якої полягає у відновленні стану, що існував до порушення суб'єктивного права, а у разі неможливості такого відновлення – грошового чи іншого відшкодування заподіяної шкоди; виховної функції, сутність якої полягає у попередженні таких цивільно-правових порушень у майбутньому, як з боку правопорушника, так і з боку інших учасників правовідносин; стимулюючої, що розкриває позитивний аспект відповідальності та полягає в тому, що встановлення у законодавстві цивільно-правової відповідальності стимулює інших учасників до належної поведінки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державна служба: підручник: у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; редкол.: Ю. В. Ковбасюк (голова), О. Ю. Оболенський (заст. голови), С. М. Серьогін (заст. голови) [та ін.]. – К.; Одеса: НАДУ, 2013. – Т. 2. – 348 с.
2. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/889-19>
3. Кузьменко О. В. Адміністративно-процесуальне право України: підручник / О. В. Кузьменко, Т. О. Гурій; за ред. О. В. Кузьменко. – К.: Атіка, 2007. – 416 с.
4. Хомик В. М. Особливості юридичної відповідальності державних службовців. – В. М. Хомик. – Лютий, 2016. URL: <http://www.turadm.gov.ua/reformy-v-ukraini/item/2721-osoblyvosti-yurydychnoyi-vidpovidal-nosti-derzhavnyh-sluzhbovciv>

5. Кандафарава І. С. Матеріальний зміст і процесуальна форма цивільного права на захист: окремі теоретичні аспекти // Південноукраїнський правничий часопис. – 2006. – № 1. – 103-105 с.
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ В ОРГАНІЗАЦІЇ І ФУНКЦІОНУВАННІ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ

Назаренко В. О.

*Аспірантка кафедри ЦПДФП ННІ права
Сумського державного університету*

Національний банк України (далі – НБУ) у межах своїх повноважень сприяє стабільності фінансово-кредитної системи та додержанню стійких темпів економічного зростання держави. А в свою чергу, налагоджений, відповідним чином, платіжний механізм забезпечує проведення грошово-кредитної політики, яка направлена на зростання економіки держави. Так, безготівкова економіка прискорює комерційну взаємодію суб'єктів економічної діяльності, а також виступає надзвичайно сильним інструментом боротьби з «тіньовим» обігом коштів та оздоровлення економіки, що зокрема зазначено в «Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки» [10]. І тому НБУ, як центральний банк країни, бере активну участь в розвитку та регулюванні діяльності платіжних систем. Відповідно до статті 7 Закону України «Про Національний банк України» НБУ регулює діяльність платіжних систем та систем розрахунків в Україні, створює та забезпечує безперервне, надійне та ефективне функціонування, розвиток створених ним платіжних систем [9].

Основними законами, які регулюють діяльність платіжних систем в Україні є Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [8], «Про Національний банк України» [9], «Про банки і банківську діяльність» [7], якими визначено загальні засади функціонування платіжних систем в Україні. Крім цього до платіжного законодавства відносяться і нормативно-правові акти НБУ. Як визначила, М. В. Плотнікова, сферою дії нормативно-правових актів НБУ є відносини, в яких реалізуються регулюючі, контрольні й обслуговуючі функції НБУ в межах повноважень Правління НБУ. Статус НБУ як особливого органу державного управління зумовлює специфічне місце нормативно-правових актів НБУ в системі підзаконних нормативно-правових актів України [2, с. 15]. До основних нормативно-правових актів, щодо сфери регулювання, нагляду та розвитку

платіжних систем в Україні, відносять – «Положення про порядок реєстрації платіжних систем, учасників платіжних систем та операторів послуг платіжної інфраструктури» [6], «Інструкція про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті» [1], «Положення про нагляд (оверсайт) платіжних систем та систем розрахунків в Україні» [5], «Положення про порядок проведення перевірок щодо дотримання об'єктами нагляду (оверсайта) вимог законодавства України з питань діяльності платіжних систем в Україні» [4], «Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення об'єктами нагляду (оверсайта) законодавства України з питань діяльності платіжних систем в Україні» [3], та інші.

Розглянемо правові засади участі НБУ в організації та функціонуванні платіжних систем. В першу чергу НБУ, будучи банком, бере участь у функціонуванні платіжних систем як оператор власної платіжної системи. Функція НБУ, як оператора власної платіжної системи, реалізується відповідно до статті 11 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», в якій зазначено, що НБУ має право створювати системи міжбанківських розрахунків, системи роздрібних платежів та інші види платіжних систем. Створені НБУ платіжні системи є державними платіжними системами [8]. На сьогодні в Україні функціонують дві платіжні системи, платіжною організацією та розрахунковим банком яких є НБУ: Система електронних платежів (СЕП) та Національна платіжна система «Український платіжний ПРОСТІР». Система електронних платежів Національного банку (СЕП) – державна банківська платіжна система, що забезпечує проведення міжбанківського переказу через рахунки, відкриті в Національному банку України. СЕП забезпечує здійснення розрахунків у межах України між банками як за дорученнями клієнтів банків, так і за зобов'язаннями банків та інших учасників системи. СЕП визнана системно важливою платіжною системою в Україні. Системна важливість СЕП обумовлена тим, що вона забезпечує здійснення 97% міжбанківських переказів у національній валюті в межах України. Національна платіжна система ПРОСТІР – це система роздрібних платежів, у якій розрахунки за товари та послуги, отримання готівки та інші операції з національною валютою здійснюються за допомогою електронних платіжних засобів, а саме платіжних карток ПРОСТІР.

Участь НБУ у діяльності платіжних систем не обмежується тільки функціонуванням власних платіжних систем, але й, виходячи з його статусу особливого центрального органу державного управління, має і регулюючі функції щодо платіжних систем. Повноваження НБУ, як регулюючого органу, у сфері діяльності платіжних систем визначені Законом України «Про Національний банк України», відповідно до якого, НБУ виконує такі функції:

- регулює діяльність платіжних систем та систем розрахунків в Україні, визначає порядок і форми платежів, у тому числі між банками;
- визначає напрямки розвитку сучасних електронних банківських технологій, створення та забезпечення безперервного, надійного та ефективного функціонування, розвитку створених ним платіжних та облікових систем, контролює створення платіжних інструментів, систем автоматизації банківської діяльності та засобів захисту банківської інформації;
- веде офіційний реєстр ідентифікаційних номерів емітентів платіжних карток внутрішньодержавних платіжних систем;
- визначає порядок здійснення в Україні маршрутизації, клірингу та взаєморозрахунків між учасниками платіжної системи за операціями, які здійснені в межах України із застосуванням платіжних карток, емітованих банками-резидентами;
- видає ліцензії небанківським фінансовим установам, які мають намір стати учасниками платіжних систем, на переказ коштів без відкриття рахунків та відкликає їх відповідно до законодавства;
- веде реєстр платіжних систем, систем розрахунків, учасників цих систем та операторів послуг платіжної інфраструктури [9].

Крім цього «Положення про порядок реєстрації платіжних систем, учасників платіжних систем та операторів послуг платіжної інфраструктури» визначає порядок реєстрації Національним банком внутрішньодержавних і міжнародних платіжних систем та систем розрахунків, учасників/членів платіжних систем та операторів послуг платіжної інфраструктури. Таким чином, НБУ повністю регулює появу нових платіжних систем в Україні, узгоджує правила платіжної системи, платіжною організацією якої є резидент та порядок діяльності в Україні міжнародної платіжної системи, платіжною організацією якої є нерезидент.

Ще одним законодавчо закріпленим напрямом діяльності НБУ в зазначеній сфері є здійснення нагляду (оверсайт) платіжних систем та систем розрахунків, відповідно до ст. 41 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні». Об'єктами нагляду (оверсайту) платіжних систем є платіжні організації платіжних систем, клірингові та процесингові установи, учасники платіжних систем, інші особи, уповноважені надавати окремі види послуг або здійснювати операційні та інші технологічні функції в платіжних системах. НБУ має право встановлювати такі категорії важливості платіжних систем: системно важливі, важливі та соціально важливі платіжні системи, а також вимоги до таких систем. Критеріями визначення важливості платіжних систем є обсяги операцій і види послуг, які надаються платіжними системами. НБУ здійснює оцінювання системно

важливих платіжних систем, важливих платіжних систем та соціально важливих платіжних систем на відповідність вимогам законодавства України та міжнародним стандартам нагляду (оверсайту) платіжних систем для мінімізації ризиків, які властиві платіжним системам. Порядок здійснення нагляду (оверсайту) платіжних систем визначається нормативно-правовими актами Національного банку України. НБУ має право безоплатно отримувати інформацію з питань діяльності платіжних систем від об'єктів нагляду (оверсайту) та проводити їх перевірки в порядку та у строки, що встановлені нормативно-правовими актами Національного банку України. НБУ має право вимагати від об'єктів нагляду (оверсайту) усунення порушень законодавства України з питань діяльності платіжних систем, а також застосовувати до них такі заходи впливу: проведення переговорів зособами, які є об'єктами нагляду (оверсайту), стосовно необхідності приведення їх діяльності у відповідність із встановленими вимогами; письмове застереження щодо усунення порушень; обмеження, зупинення чи припинення надання окремих видів послуг у платіжних системах в Україні; накладання штрафів на посадових осіб юридичних осіб або фізичних осіб-підприємців, які є об'єктами нагляду (оверсайту), у порядку, встановленому законодавством України; НБУ для здійснення нагляду (оверсайту) платіжних систем співпрацює з органами державної влади України, центральними банками інших держав та міжнародними організаціями [8]. Отже, НБУ здійснює нагляд (оверсайт) платіжних систем, визначає важливість платіжних систем, перевіряє відповідність платіжних систем, що здійснюють діяльність на території України до вимог законодавства, а також розробляє порядок перевірок платіжних систем.

Таким чином, проаналізувавши платіжне законодавство, ми дійшли висновку, що НБУ, по відношенню до платіжних систем, може виступати: як оператор платіжних систем; як орган, що регулює діяльність платіжних систем; як орган, що здійснює нагляд (оверсайт) платіжних систем.

Тобто, роль НБУ у діяльності платіжних систем обумовлена його особливим подвійним правовим статусом і проявляється в тому, що він виступає і як учасник, і як суб'єкт, який організовує функціонування платіжних систем в Україні. НБУ, як центральний банк, виконує регулюючу та наглядову функції по відношенню до платіжних систем які функціонують в Україні, а також виступає оператором двох власних платіжних систем. Як оператор НБУ, може надавати і при цьому розвивати платіжні послуги в країні. Належне виконання НБУ функції регулятора платіжних систем, сприяє підвищенню рівня довіри населення до платіжних послуг, оскільки забезпечує безпечно використання безготівкових розрахунків та сприяє підвищенню рівня захисту прав споживачів. Реалізація ж наглядової функції НБУ за платіжними системами надає можливість

мінімізувати ризики від системних збоїв, які властиві платіжним системам, і таким чином «убезпечити» фінансову систему на державному рівні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Інструкція про міжбанківський переказ коштів в Україні у національній валюті [Електронний ресурс]: затверджено постановою Національного банку України від 16.08.2006 № 320. – <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1035-06>
2. Плотнікова М. В. Правові акти Національного банку України як засіб державного регулювання діяльності банків в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Марія Володимирівна Плотнікова. – К., 2014. – 20 с.
3. Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення об'єктами нагляду (оверсайта) законодавства України з питань діяльності платіжних систем в Україні [Електронний ресурс]: затверджено постановою Правління НБУ від 19.12.2013 № 524. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0062-14>.
4. Положення про порядок проведення перевірок щодо дотримання об'єктами нагляду (оверсайта) вимог законодавства України з питань діяльності платіжних систем в Україні [Електронний ресурс]: затверджено постановою Правління НБУ від 09.12.2013 № 503. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z2213-13>.
5. Положення про прогляд (оверсайт) платіжних систем та систем розрахунків в Україні [Електронний ресурс]: затверджено постановою Правління НБУ від 28.11.2014 № 755 – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0755500-14>
6. Положення про порядок реєстрації платіжних систем, учасників платіжних систем та операторів послуг платіжної інфраструктури [Електронний ресурс]: затверджено постановою Правління НБУ від 04.02.2014 № 43, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 05.03.2014 року № 348/25125. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0348-14>.
7. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс]: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
8. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 05.04.2001 № 2346-III зі змінами та доповненнями. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>.
9. Про Національний банк України [Електронний ресурс]: Закон України від 20.05.99 № 679-XIV, зі змінами та доповненнями. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.

10. Розпорядження про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації [Електронний ресурс] Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Концепція, План [...] від 17.01.2018 № 67-р – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАК ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ²

Миргород-Карнова В. В.
*аспірант, фахівець кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Термін «фінансова система», на теперішній час, є один з найпоширеніших і часто вживаних в нормативно-правових актах, засобах масової інформації, у виступах глави держави. В Україні продовжується становлення фінансової системи, яке було розпочато після проголошення незалежності. Цей процес є складним, тривалим та суперечливим, до того ж, саме по собі поняття «фінансова система» дуже динамічне. Його зміст уточнювався і змінювався в зв'язку із розвитком фінансової науки. Окрім цього, на його нестабільність та багатогранність впливає і факт відсутності законодавчого закріплення визначення дефініції. Все це породжує низку теоретичних підходів щодо тлумачення.

Динамічність категорії «фінансова система» призводить до існування різних поглядів на тлумачення даного поняття як у вітчизняній, так і в зарубіжній науці. На нашу думку, під фінансовою системою слід розуміти сукупність взаємозалежних, однорідних елементів, які утворюють одне ціле та виступають у вигляді ланок і інститутів груп фінансових відносин, які виникають в процесі формування, розподілу та використання фондів грошових коштів, котрий регламентовано державою та контролюється нею [1, с. 90].

Досліджуючи дану правову категорію можна виділити наступні ознаки:

1) фінансова система держави завжди є взаємопов'язаною із її фінансовою діяльністю, яка є діяльністю щодо формування, розподілу та використання централізованих і децентралізованих грошових фондів та має за мету забезпечення здійснення функцій держави, завдань соціального та економічного характеру, обороноздатності, управління і діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування [3, с. 12];

---

² Робота виконана в рамках проекту №118U003582

2) за допомогою фінансової системи відбувається здійснення фінансової діяльності держави, адже власне саме здійснення і не можливе без існування фінансової системи (бюджетної, банківської, податкової систем тощо);

3) структура фінансової системи держави повністю є зумовленою та залежить від завдань, цілей фінансової діяльності (того заради чого здійснюється фінансова діяльність держави) [1, с. 125];

4) фінансова система держави є сукупністю однорідних елементів, за допомогою яких і здійснюється фінансова діяльність держави – контроль з приводу публічних фондів коштів, їх накопичення, розподіл, використання;

5) фінансова система держави є динамічною системою, котра може змінювати якісні та кількісні характеристики під впливом відповідних чинників;

6) залежно від етапу фінансової діяльності держави, фінансовій системі приманний розподіл та подальше використання елементів, наприклад, під час збирання коштів та їх мобілізації використовуються кредитна система та податкова, під час розподілу коштів використовується бюджетна система тощо [1, с. 125].

7) ланки та інститути фінансової системи держави є відносно самостійними;

8) ланки фінансової системи держави мають власні, притаманні кожній окремо методи реалізації коштів, з метою створення фондів фінансових ресурсів та їх подальше використання;

9) між всіма ланками фінансової системи є тісний взаємозв'язок та, як результат, ефективне функціонування цілісної фінансової системи можливе лише у випадку досконалості та ефективності кожної з ланок;

10) найбільш ефективною фінансова система держави є тоді, коли наявне чітке законодавче закріплення діяльності кожної ланки та інституту.

Загальна організація фінансової системи та ефективна реалізація фінансової політики перебувають у правовому полі є головним завданням держави. Тому дослідження проблематики, починаючи з самої сутності цієї категорії, будуть завжди актуальними для юриспруденції. Однак для сучасної української правової науки не є характерним вивчення фінансової системи держави як правової категорії, дослідження її загального стану, перспектив подальшого розвитку та інтеграції. На нашу думку, даний факт впливає на рівень стабільності фінансової системи України, її реагування на найменші коливання пов'язані із темпами інфляції та коливання курсу національної валюти, постійне зростання дефіциту державного бюджету та збільшення зовнішнього боргу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дуравкін П. М. Ознаки фінансової системи держави. Форум права. 2016. №4. С.119-126.
2. Миргород-Карпова В. В. Порівняльно-правовий аналіз категорії «фінансова система» у розробках вітчизняних та західних науковців. *Leges et Vita*. 2017. №9. С.87-91.
3. Фінансове право: підручник; за ред. д.ю.н., проф., М.П. Кучерявенка. Х.: Право, 2013. 400с.

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Губа К. І.

Студентка V курсу, ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Колеснікова М. В.

к.ю.н., старший викладач кафедри АППФЕБ ННІ права

Сумського державного університету

Вирішення завдань підвищення ефективності та якості діяльності підрозділів Національної поліції неможливо зробити без використання новітніх телекомунікаційних технологій. Забезпечення публічної безпеки і порядку, охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності та інші завдання, що вирішуються органами поліції, потребують постійного вдосконалення техніки і методів управління на основі сучасних досягнень науки та практики, розроблення і впровадження комп'ютеризованих систем. У таких умовах інформаційне забезпечення діяльності поліції відіграє вирішальну роль щодо успішного розв'язання правоохоронних завдань, оперативності дій поліції на скоєні злочини, швидке їх виявлення і розслідування [5, с. 169]. Як зазначає, С. С. Єсімов та Н. О. Пустова, інформаційно-аналітична діяльність спрямована на забезпечення публічного порядку та безпеки, боротьбу зі злочинністю, охорону прав і свобод громадян, власності. Інформаційно-аналітична діяльність, яка є системо утворюючим елементом будь-якої управлінської діяльності, належить до неправових форм адміністративної діяльності поліції [1, с. 139].

Відповідно до ст. 25 Закон України «Про Національну поліцію України» поліція здійснює інформаційно-аналітичну діяльність, яка здійснюється шляхом: 1) формування бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України; 2) користування базами (банкми) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади; 3) здійснення інформаційно-пошукової та інформаційно-аналітичної роботи; 4) здійснення інформаційної взаємодії з іншими

органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями [4].

Поліція може створювати власні бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) поліції у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, відносин документообігу, а також міжвідомчі інформаційно-аналітичні системи, необхідні для виконання покладених на неї повноважень. Крім того, вся інформаційно-аналітична діяльність здійснюється під постійним контролем, тобто кожна дія поліцейського щодо отримання інформації з інформаційних ресурсів, передбачених статтями 26, 27 Закон України «Про Національну поліцію України», фіксується у спеціальному електронному архіві, ведення якого покладається на службу інформаційних технологій Міністерства внутрішніх справ України. І, при цьому, поліцейські несуть персональну дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність за вчинені ними діяння, що призвели до порушень прав і свобод людини, пов'язаних з обробкою інформації.

Досліджуючи проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади на загальному рівні, Є. В. Коломієць виділяє такі проблеми у цій сфері: загальні, притаманні інформаційно-аналітичному забезпеченню діяльності органу державної влади в цілому; специфічні, обумовлені особливостями функціонування органів виконавчої влади в конкретній сфері, станом і тенденціями її розвитку. Так, серед загальних недоліків існуючої системи збирання та поширення інформації відзначають: – значні витрати часу, великі обсяги та недостатню якість даних, у тому числі їх дублювання; – відсутність класифікаторів, реєстрів, довідників; – несвоєчасне, недиференційоване надання інформації користувачам тощо [2, с. 3]. Ці проблеми є актуальними і для діяльності органів Національної поліції України, особливо що стосується такої сфери інформаційно-аналітичної діяльності як інформаційна взаємодія з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями.

Найбільшої уваги потребує проблема захищеності баз даних, які створюються та використовуються Національною поліцією. З цією метою здійснює свою діяльність Управління режиму та технічного захисту інформації Національної поліції України, що входить до структури зазначеного органу. Окрім цього варто зазначити, що інформаційно-аналітичне та організаційно-технологічне забезпечення службової діяльності структурних підрозділів районних, міських, лінійних управлінь (відділів) головних управлінь, управлінь МВС України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, на залізницях, центрального апарату МВС України – є головним

призначенням інтегрованої інформаційно-пошукової системи ОВС (ІПС). На нашу думку Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України від 12.10.2009 р. № 436 є досить застарілим, і не відповідає сучасним реаліям, а саме цим положення регулюється в тому числі і інформаційно-аналітична діяльність органів Національної поліції України як складової ОВС. Хоча ті завдання, на які спрямована діяльність ІПС є достатньо актуальними і для Національної поліції, зокрема: автоматизація процесів обліку отриманої інформації, обробки інформаційних запитів, пошук та відбір необхідної інформації; виконання інформаційно-пошукових заходів, проведення аналітичних досліджень; обмін інформацією між інтегрованими банками даних ІПС відповідних рівнів та забезпечення постійного зв'язку між ними, уніфікація технологічних процедур опрацювання документів, збирання, реєстрації, накопичення та обробки інформації, що надходить до кожного з банків даних; постійне формування, оновлення та адміністрування банків даних ІПС, забезпечення достовірності, оперативного доступу та збереження інформаційного ресурсу; формалізація технологічних процесів обробки інформації, визначення типових маршрутних технологічних схем для їх виконання; забезпечення надійного зберігання інформаційних обліків, максимально зручна їх систематизація; забезпечення комплексного захисту інформації та розмежування доступу до інформації, що зберігається в ІПС; автоматизація збирання даних про результати виконання технологічних процесів щодо інформаційних обліків, формування аналітичних і статистичних звітів (довідок); інформаційне забезпечення управлінської діяльності, підготовка аналітично-довідкових матеріалів; наскрізний контроль (підрозділ контролю, керівник ОВС, безпосередній виконавець) за своєчасністю і повнотою надання первинних облікових та інформаційно-пошукових документів, проведення аналізу їх повноти, сумісності та об'єктивності [3].

Отже, на підставі проведеного дослідження, можна дійти до висновку, що повноваження Національної поліції у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення можна ще розглядати як інформаційно-аналітичну діяльність Національної поліції, яка полягає в збиранні, обробці, зберіганні, доступі до інформації, розпоряджання інформацією, що отримана внаслідок професійної службової діяльності. З метою цієї діяльності в рамках Національної поліції створюються власні бази даних, або поліція має доступ до баз даних інших органів державної влади. Цей обіг інформації, її використання суворо контролюється на технічному рівні. Проте, проблеми безпеки та захисту інформації продовжує залишатися актуальною, оскільки злочинність продовжує вдосконалюватися і досить часто здійснюються замаху на отримання доступу до інформації, якою володіє поліція. Тому для вирішення цих проблем, перш за все

необхідно вдосконалити нормативно-правове забезпечення інформаційно-аналітичної діяльності поліції, оскільки ряд підзаконних нормативно-правових актів, відомчих актів Міністерства внутрішніх справ уже застарілі, прийняті задовго до утворення самої поліції, а тому потребують перегляду та належного їх вдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Єсімов С. С., Пустова Н. О. Інформаційно-аналітична діяльність МВС України як об'єкт правового регулювання. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 1. С. 138-141.
2. Коломієць Є. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення органів виконавчої влади в контексті проблем державного управління. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2014-1/doc/2/14.pdf>.
3. Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 12.10.2009 р. № 436.
4. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 40-41. ст.379.
5. Шорохова Г. М. Організаційно-правові аспекти використання сучасних інформаційних технологій у службовій діяльності територіальних органів поліції. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 3. С.169-172.

ПРАВОВИЙ СТАТУС НОТАРІУСА ЯК СУБ'ЄКТА ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ

Потапенко А. І.

Студент VI курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Плотнікова М. В.

к.ю.н., доцент кафедри ЦПДФП ННІ права

Сумського державного університету

Фінансовий моніторинг займає важливе місце серед заходів, які вживає держава для забезпечення правопорядку та економічного розвитку правової держави. Дослідження правових аспектів діяльності, пов'язаної з організацією та проведенням фінансового моніторингу має значення для визначення поточних проблем та напрямків їх вирішення. Одним з цікавих, а також досить важливим є дослідження особливостей проведення фінансового моніторингу такими суб'єктами як нотаріуси.

В законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» надається законодавчо закріплене визначення фінансового моніторингу, під яким розуміється сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [1].

Первинний фінансовий моніторинг являє собою сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами первинного фінансового моніторингу на виконання вимог Закону, і, у свою чергу, включають проведення обов'язкового фінансового моніторингу та внутрішнього фінансового моніторингу.

Нормами вище зазначеного закону п.п. «г» п. 7 ч. 2 ст. 5 нотаріус визначається як суб'єкт наділений компетенцією здійснювати фінансовий моніторинг, а саме нотаріус відноситься до спеціальних суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

У ч. 1 ст. 8 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», прописано особливості діяльності спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу, зазначено, що виконання обов'язків суб'єкта первинного фінансового моніторингу забезпечується, нотаріусами, якщо вони задіяні у фінансовій операції для свого клієнта щодо: 1) купівлі-продажу нерухомості; 2) управління активами клієнта; 3) управління банківським рахунком або рахунком у цінних паперах; 4) залучення коштів для утворення юридичних осіб, забезпечення їх діяльності та управління ними; 5) утворення юридичних осіб, забезпечення їх діяльності (включаючи аудит) чи управління ними, а також купівлі-продажу юридичних осіб (корпоративних прав) [1].

Загальний перелік завдань, обов'язків та прав суб'єкта первинного фінансового моніторингу визначено у статті 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Однак цією ж статтею передбачено, що на спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу, зокрема і нотаріусів, не поширюються певні обов'язки, в тому числі:

1. щодо виявлення фінансових операцій, які підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу відповідно до ст. 15 Закону;

2. щодо повідомлення Держфінмоніторингу про фінансові операції, які підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, – протягом трьох робочих днів із дня їх реєстрації або спроби їх проведення [1].

Для виконання обов'язку моніторити фінансові операції своїх клієнтів відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний стати на облік у Держфінмоніторинг у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [1]. Відповідний нормативний акт затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2015 р. № 552 [2]. Згідно з абз. 2 п. 5 Порядку визначено, що нотаріуси як спеціально визначені суб'єкти зобов'язані стати на облік у Держфінмоніторингу як суб'єкти не пізніше дня встановлення ділових відносин з клієнтом (проведення фінансової операції) у випадках, визначених статтею 8 Закону [2].

З метою забезпечення виконання зазначеного Порядку Держфінмоніторингом видано наказ від 29.01.2016 № 24 «Про затвердження форм обліку та подання інформації, пов'язаної із здійсненням фінансового моніторингу, та інструкції щодо їх заповнення». Наказом затверджено форму № 1-ФМ «Форма обліку суб'єкта первинного фінансового моніторингу». Нотаріуси заповнюють форму, передбачену для спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які провадять свою діяльність одноособово.

Пунктом 2 ч. 2 ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» нотаріус зобов'язується як суб'єкт первинного фінансового моніторингу здійснювати ідентифікацію та вивчення клієнта у випадках, установлених законом. Відповідно у ч. 3 ст. 9 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» визначені такі випадки проведення ідентифікації та вивчення фінансової діяльності клієнта: 1) встановлення ділових відносин з клієнтами; 2) виникнення підозри в тому, що фінансова операція може бути пов'язана з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або з фінансуванням тероризму; 3) проведення фінансової операції, що підлягає фінансовому моніторингу; 4) проведення фінансової операції без встановлення ділових відносин з клієнтами на суму, що дорівнює чи перевищує 150 000 гривень, або дорівнює чи перевищує суму в іноземній валюті, еквівалентну 150 000 гривень [1].

На думку С. Нечипорук, для ефективного виконання нотаріусами повноважень спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу доцільно було б на законодавчому рівні врегулювати питання надання відповідними органами документів, що підтверджували б наявність достатньої фінансової діяльності клієнта, а також підтверджували фінансовий стан клієнта, незалежно від того, фізична це чи юридична особа [3].

Викладене дає підстави зробити деякі узагальнення. Правовий статус нотаріуса є складним, зумовлюється обсягом функцій, які він виконує відповідно до законодавства. Його основна функція посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення і передбачені Законом України «Про нотаріат», з метою надання їм юридичної вірогідності. Однією з додаткових функцій є виконання нотаріусами обов'язків суб'єкта первинного фінансового моніторингу. Це доповнює правовий статус нотаріуса обов'язком стати на облік в Держфінмоніторингу, проводити ідентифікацію клієнтів за правилами законодавства про легалізацію, моніторити операції клієнтів.

В науці існують різні погляди стосовно віднесення нотаріуса до суб'єктів первинного фінансового моніторингу та надання повноважень щодо здійснення функцій пов'язаних з проведенням фінансового моніторингу. Відсутність у нотаріусів спеціальних навичок у сфері бухгалтерського обліку та аудиту, які не є необхідною умовою для доступу до професії, не дають можливості належно оцінювати фінансовий стан клієнта. Зазначене може вплинути на неможливість належним чином виконувати нотаріусами обов'язків суб'єктів первинного фінансового, тому доцільно звузити перелік обов'язків, які повинні виконувати нотаріуси як суб'єкти первинного фінансового моніторингу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму: Закон України від 18.05.2010 № 2258-17 // Голос України від 22.05.2010. – № 93.
2. Порядок подання інформації для взяття на облік (зняття з обліку) суб'єктів первинного фінансового моніторингу, виявлення та реєстрації, а також подання суб'єктами первинного фінансового моніторингу Державній службі фінансового моніторингу інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, іншої інформації, що може бути пов'язана з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення: постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2010 № 747 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 64. – Ст. 2120.

3. Нечипорук С. Нотаріуси як спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу // Юридичний радник. – 2012. – №5(65). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yurradnik.com.ua/stati/d0-bd-d0-be-d1-82->. – Назва з екрану.

ПРОБЛЕМАТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Божко Є. І.

Студент III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Янішевська К. Д.

к.ю.н., викладач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Стаття 1 Конституції України визначає, що: Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [1]. Кожне слово цієї статті для українського народу є результатом багато вічних страждань та нездійснених мрій наших предків. Безпосереднім обов'язком кожного з нас є дотримання цих приписів.

Термін «правова держава» в нашій свідомості був спаплюжений радянською владою і для того, щоб він набув нового «європейського» змісту нам необхідно пройти довгий і нелегкий шлях. Роль права в житті суспільства відіграє дуже велике значення, і для того щоб збудувати по справжньому правову державу, на нашу думку, необхідно розробити якісну та ефективну систему вищої юридичної освіти.

Висококваліфіковані фахівці, які мають юридичну освіту, повинні стати основою кадрового забезпечення в ході становлення правової держави, адже вони будуть нести відповідальність за те, як дотримуються права та свободи кожної особи. Правник здійснюючи свою діяльність повинен проявляти повагу як до держави, так і, що дуже важливо, до кожної особи окремо. Реалізується це, в основному, через ті рішення, які приймає юрист, коли ці рішення суперечать законодавству, порушують або не захищають права громадян та інтереси держави, то це вже ніщо інше як беззаконня, що, власне, суперечить ідеї правової держави.

Нинішня ситуація в країні вказує на наявність таких проблем вищої юридичної освіти: 1) невідповідність системи вищої юридичної освіти реальним потребам держави; 2) невідповідність рівня підготовки юридичних кадрів стандартам якості вищої юридичної освіти; 3) низький рівень поглиблення міжнародних аспектів юридичної освіти.

В Україні створена розгалужена мережа юридичної освіти, яка не відповідає реальним потребам держави і суспільства. В Україні функціонує 288 вищих навчальних закладів (разом із відокремленими підрозділами), що дають випускникам диплом юриста.

Для порівняння, хотів би зазначити, що до 1991 року в Україні було всього 5 вищих навчальних закладів, які займались підготовкою юристів як для нашої держави, так і для інших держав [2].

Звичайно, потреба в фахівцях з юриспруденції при розвитку держави в демократичному напрямку значно зростає, проте все рівно необхідно контролювати кількісну межу цих фахівців, бо з часом виникає питання про якість підготовлених кадрів. Наразі дану проблему ми можемо спостерігати на українському ринку праці. Ця проблема характеризується тим, що велика кількість осіб з юридичним дипломом є непрацевлаштованими відповідно до свого фаху, проте органи державної влади та інші господарюючі суб'єкти з важкістю можуть знайти кваліфікованого юриста. Тож очевидно, що велика кількість вузів, які випускають правників, не відповідає поставленим завданням, об'єктивним потребам суспільства, а лише негативно позначається на якості підготовки спеціалістів.

Також не можна не відзначити наявну проблему з стандартизацією вищої юридичної освіти, адже ті стандарти, які діють на даний час або не виконуються, у зв'язку з низьким рівнем контролю, або є застарілими і не відповідають потребам модерного суспільства.

Необхідність і доцільність державних освітніх стандартів пов'язується з тим, що вони виступають інструментом упорядкування стихійних процесів, гарантією захисту учасників освітньої діяльності, умовою наступності в навчанні тощо. Особливо слід відзначити, що державні освітні стандарти мають сприяти інноваціям в освіті, її соціальній ефективності та розвитку автономії вузів, що є визначальним у наш час [3].

На сучасному етапі розвитку нашої держави актуальною проблемою є питання інтеграції вищої юридичної освіти в європейський та світовий простір. Це зумовлюється тим, що зараз відбувається процес зближення економічних регіонів різних країн світу, розширяється міжнародний ринок, також важливим є те, що Україна, взявши шлях на євроінтеграцію, повинна провести гармонізацію національного законодавства у відповідності до європейських стандартів.

Отже, на даний час сфера вищої юридичної освіти потребує якісних змін. Основною проблемою ми бачимо низький рівень освіти який надається ВНЗ. І хоча в 2017 році на розгляд Верховної Ради України було подано проект Закону України «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії» він не тільки не допоміг вирішити наявні проблеми, але і не зміг дати поштовх для їх вирішення. Це в першу чергу пов'язано з абсурдністю норм цього проекту. Але радує те, що законотворці розуміють, що проблема є, і її необхідно вирішувати, тож в недалекому майбутньому ми

сподіваємося побачити новий проект закону, який дійсно зможе вирішити наявні проблеми, бо цей фактор не дає повноцінно розвиватися Україні як правовій державі, обмежує можливість інтеграції України у світове співтовариство.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР/ Поточна редакція від 30.09.2016 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. В. Тацій, Проблеми вищої юридичної освіти в Україні: нові виклики сучасних реалій / Юридичний журнал: Право України, «Видавничий Дім «Ін Юре», 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///D:/content-pravoukr-2009-1-pravoukr_2009_1.pdf
3. Державні стандарти освіти і національне освітнє законодавство: навч. посіб. / Г. В. Лаврик, Г. В. Терела, Т. О. Харченко [та ін.] ; за ред. Г. В. Лаврик.– К. : «Центр учбової літератури», 2014 – 208 с.

СУЧАСНА БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Дробязко Н. С.

*Студентка I курсу магістратури ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Плотнікова М. В.

*к.ю.н., доцент кафедри ЦПДФП ННІ права
Сумський державний університет*

Становлення та розвиток банківської системи України є однією з основних умов для ефективного функціонування економіки країни, оскільки вона виступає як важливий інструмент грошово-кредитного регулювання економіки, при цьому банківська діяльність сприяє мобілізації та використанню грошових ресурсів, забезпечує виконання фінансових зобов'язань, визначає динаміку інвестиційного процесу.

Тобто, ефективно організована банківська система є запорукою сталого економічного зростання.

Не зважаючи на значимість банківської системи питання про визначення її змісту залишається все ж відкритим, оскільки єдиного визначення, яке було б закріплене на нормативному рівні, на сьогодні не існує. Так, наприклад, Законом України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 року № 2121-III передбачено основні складові банківської системи, але не розкрито зміст та наповнення самого поняття. Питанням

визначення сутності банківської системи приділили значну увагу науковці як у сфері економіки, так і у сфері права.

Що ж самого поняття «банківської системи», то у Енциклопедії банківської справи України вона визначається як сукупність різноманітних видів банків та банківських інститутів у їх взаємозв'язку, які діють у тій чи іншій країні в певний історичний період; складова кредитної системи [2, с. 48].

У свою чергу, О. А. Костюченко, під банківською системою розуміє розгалужену сукупність банків, банківських інститутів, фінансово-кредитних установ, що діють у межах єдиного фінансово-кредитного механізму на чолі з центральним банком і підпорядковуються йому. Вчений відносить до банківської системи також і фінансово-кредитні установи, що не мають статусу банку [3, с. 28].

Т. А. Латковська справедливо зазначає, що будь-яка банківська система не є ізольованою від навколишнього середовища, а навпаки, тісно взаємодіючи з ним, є важливою складовою більш загального утворення – фінансової системи держави. До елементів банківської системи України вона відносить: Національний банк України як конституційний орган, державні банки, акціонерні банки, кооперативні банки, філії та представництва іноземних банків [5, с. 12-14].

Тобто, проаналізувавши погляди деяких науковців, ми можемо визначити банківську систему України як складову фінансово-кредитної системи держави, елементами якої є Національний банк України, інші банки, філії іноземних банків, банківські об'єднання, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, а також банківські спілки та асоціації (як допоміжні елементи системи), що створені і діють на території України відповідно до законодавства України та зв'язки і взаємовідносини між зазначеними елементами.

Також важливо відмітити, що особливе місце у даній системі посідає Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, оскільки з набранням чинності Закону «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 № 4452-VI відбулося розширення компетенції Фонду поставивши однозначне питання про його місце в банківській системі та визначення його впливу на фінансові правовідносини як регулятора. Однак, однозначно віднести його до першого чи другого рівня банківської системи не можливо, оскільки, без сумніву, ми не можемо зарахувати Фонд до другого рівня банківської системи, однак і пряма вказівка в ст. 4 Закону України «Про банки і банківську діяльність» на те, що банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені й діють на території України відповідно законодавства України, не надає нам можливості зарахувати Фонд до першого (верхнього)

рівня банківської системи [1]. Слід погодитися з О. А. Швагер, що Фонд, будучи наділений відповідними спеціальними повноваженнями у сфері публічних фінансів, посідає своє особливе місце серед суб'єктів фінансових відносин, частково змінивши статус Національного банку України як монополіста в регулюванні банківської системи як частини фінансової [8, с. 40-43].

Сьогодні взаємодія вітчизняних банків з іноземними продовжує розвиватись через удосконалення банківського законодавства, що повинно створити більш сприятливі умови для іноземних банків на вітчизняному ринку, посилити зв'язки банківської системи України з міжнародним банківським середовищем. Тобто, відбувається інтеграція національних банківських систем у світовий фінансовий простір є одним із провідних напрямів економічної глобалізації. Оскільки, процеси глобалізації постійно змінюють умови розвитку світових політичних економічних, відносин, при цьому виступаючи певною основою для виникнення фінансової глобалізації, яка значним чином впливає на розвиток національних фінансових та банківських систем.

Тому такі процеси економічної глобалізації в банківській системі крізь призму вимог адаптації банківської системи України до світових та європейських стандартів потребують визначення її сутнісних ознак. Так, на думку А. Сищука та О. Костюк, вона є сучасною формою інтернаціоналізації банківського сектора національних економік і полягає у встановленні, розширенні та поглибленні його тісних взаємозв'язків з іноземними банківськими системами на основі використання міжнародних стандартів банківництва. Тобто, відкрита економіка дає змогу стимулювати поширення впливу чинників глобалізації на закриті в минулому національні економічні системи. Один із таких чинників – зростання значення банківських продуктів і послуг з обслуговування зовнішньоекономічної діяльності підприємств, зокрема у сферах фінансового консультування, управління активами, інформаційних послуг та ін. [7, с. 147-152].

Так, наприклад, однією з форм прояву процесів глобалізації в Україні є присутність іноземних банків.

Глобалізаційні процеси у фінансовій сфері зумовлюють міждержавне переміщення банківських капіталів і зростання питомої ваги іноземного капіталу у структурі банківського капіталу вітчизняної банківської системи. Це, у свою чергу, впливає на формування конкурентного середовища, рівень фінансової стійкості й ефективності функціонування кожної окремо взятої банківської системи зокрема і світової банківської системи в цілому. Виходячи із вищесказаного, глобалізація банківської діяльності потребує державного регулювання й контролю [4, с. 264-271].

Основними ж наслідками впливу фінансової глобалізації на функціонування та розвиток банківських систем учені вважають насамперед концентрацію банківського капіталу, транскордонні процеси злиття і поглинання, що призводять до виникнення невеликої кількості глобальних банків, які здатні контролювати значні обсяги фінансових ресурсів і впливати на функціонування національних банківських систем [6, с. 246-253].

Підсумовуючи слід зазначити, що банківська система на сьогодні є однією з найважливіших частин економічного механізму кожної розвинутої держави, бурхливий розвиток якої відбувається в наш час. Її розвиток є однією з необхідних умов ефективного функціонування економіки країни, оскільки він сприяє раціональному використанню фінансових ресурсів.

Основні тенденції функціонування ринку банківських послуг, як у світі, так і в Україні, формуються під впливом глобалізації. Фінансова глобалізація і створення інтеграційних об'єднань дедалі все більш зменшують кордони між національними та міжнародними ринками банківських послуг і формують глобальний ринок банківських послуг з притаманними йому рисами. В умовах глобалізації світового економічного розвитку банківські послуги набувають динамічного розвитку і стають одним із впливових чинників, від яких залежить зростання національної економіки, підвищення конкурентоспроможності країни на світових ринках, підвищення добробуту населення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III// Відомості Верховної Ради України від 09.02.2001, № 5, стаття 30 Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
2. Арбузов С. Г. Банківська енциклопедія / С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. – К.: Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. – 504 с.
3. Гетманцев Д. О., Шукліна Н. Г. Банківське право України. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
4. Кузнєцова. Л. В. Вплив глобалізаційних процесів на фінансову стійкість банківської системи / Л. В. Кузнєцова, В. В. Коваленко // Актуальні Проблеми Економіки. – 2012. – № 2. – С. 264-271.
5. Латковська Т. А. Фінансово-правове регулювання організації та функціонування банківської системи в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз / Латковська Тамара Анатоліївна: [авто- реф. дис. на здобуття наук. ступ. докт. юрид. наук:

спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право]. – Одеса, 2008. – 36 с.

6. Сенищ П.М. Сутність банківських систем: типологізація, класифікація і роль в економіці / П.М. Сенищ // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Проблеми інтеграції України у світовий фінансовий простір: збірник наукових праць / НАН України, Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2013. – С. 246-253.

7. Сищук А. Інтеграція банківських систем України та ЄС як чинник розвитку міжнародного бізнесу / А. Сищук, О. Костюк // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2014. - №14. – С. 147-152

8. Швагер О. А. Компетенція Фонду гарантування вкладів фізичних осіб: фінансово-правовий аспект / О. А. Швагер // Науковий Вісник Ужгородського Національного університету. Серія Право. – 2015. – Випуск 35. Частина II. Том 3. – С.40-43.

ПЛОТНИЙ ПРОЕКТ «ШЛЮБ ЗА ДОБУ»: ПЕРСПЕКТИВА ЧИ НЕДОЛІК ШВИДКОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА МОЛОДЯТ

Савченко А. В.

Студентка V курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Колеснікова М. В.

к. ю. н., старший викладач кафедри АГПФЕБ ННІ права

Сумського державного університету

Шлюб – це союз між чоловіком та жінкою, який ґрунтується на добровільній згоді, спрямований на створення сім'ї.

Законодавство України визначає сукупність соціальних норм, які санкціонують відносини чоловіка та дружини, їх взаємні права та обов'язки, істотних для функціонування інституту сім'ї. Шлюбні взаємини подружжя регулюються юридичними та культурними нормами [2].

Згідно норм Сімейного кодексу України шлюбний вік для обох осіб, що виявили бажання зареєструвати шлюб, становить 18 років. При цьому особа, яка досягла 14 років, має право здійснювати такий правочин лише за рішенням суду, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам [5].

Так, як Україна рухається стежкою реформ та євроінтеграції, не оминувся і «інститут сім'ї». З метою апробації європейських стандартів у сфері державної реєстрації актів цивільного стану, спрямованих на створення сприятливих умов для отримання фізичними особами адміністративних послуг у зазначеній сфері, та для забезпечення

реалізації гарантованого державною права на шлюб, зокрема для учасників антитерористичної операції та внутрішньо переміщених осіб, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 липня 2016 року № 502-р запроваджено реалізацію пілотного проекту щодо державної реєстрації шлюбу у скорочені строки за обраним заявниками місцем [4].

За нормами цього проекту, послуга з організації проведення державної реєстрації шлюбу надається суб'єктом господарювання, на підставі договору, укладеного у письмовій формі. Наступним етапом є надсилання даним суб'єктом всіх необхідних документів до уповноваженого органу державної реєстрації актів цивільного стану для подальшої перевірки та обробки даних. Державна реєстрація шлюбу проводиться уповноваженим працівником органу державної реєстрації актів цивільного стану у приміщенні організатора державної реєстрації шлюбу після підписання заявниками актового запису про шлюб. В результаті подружжя має на руках два свідоцтва про шлюб, що офіційно підтверджує проведення такої реєстрації. Відомості про реєстрацію шлюбу вносяться до Державного реєстру актів цивільного стану громадян у встановленому законодавством порядку.

Серед переваг реєстрації шлюбу за новою процедурою, слід відзначити, що проект «Шлюб за 24 години» дає можливість закоханим парам вільно розпоряджатися своїм часом та не залежати від строків, які зазвичай відводяться у відділах державної реєстрації актів цивільного стану. Вся процедура державної реєстрації шлюбу займе не більше доби з моменту подання заяви.

То ж, у молодят є вибір – без поспіху зареєструвати шлюб у традиційних відділах ДРАЦС, або ж скористатися «експрес-одруженням» і отримати свідоцтво про шлюб у прискореному режимі. Зважаючи на це, сподіваюсь, що кожна закохана пара, в планах якої укласти шлюб, обере найзручніший для себе спосіб реєстрації.

Нормативно цей проект достатньо врегульовано, але на практиці виникають суттєві проблеми. Це стосується громадян іншої держави, які подають заявку на реєстрацію шлюбу, котрі повинні бути не лише перевірені у Державному реєстрі актів цивільного стану громадян стосовно свого сімейного стану, а й органи Державної міграційної служби надають відомості щодо їх легального перебування на території України, яка має надаватися на протязі доби, що у практичному застосуванні спостерігається рідко.

Також постає питання ціни за дану послугу, яка становить кілька тисяч гривень. Оцінюючи економічну складову сьогодення, не всі громадяни мають фінансову можливість реалізувати своє право на шлюб в такий спосіб. Тому є підстава говорити, що

така висока вартість спричиняє порушення принципу рівноправності між громадянам, яким надано таке право законом.

Аналізуючи статистику шлюбів та розлучень між іноземцями та громадянами України, можна зробити висновок, що більшість таких правочинів стають фіктивними, задля реалізації своїх інтересів на території України. Тому було б доцільним, повернути норму законодавства, про підтвердження іноземцями свого сімейного статусу з громадянами нашої країни.

В майбутньому уповноважені працівники органів державної реєстрації актів цивільного стану можуть зіткнутися з проблемою, що спричинить невідворотні наслідки для такого відділу. Безпосередньо, це стосується норми, коли особи, в короткий термін подали заявку на реєстрацію шлюбу, в день такої реєстрації, відмовляються від даної послуги. Постає питання вирішення такої проблеми. Адже при звичайній державній реєстрації шлюбу, законодавчо визначено термін один місяць, протягом якого молодята змогли ще раз перевірити своє рішення, все обміркувати, зважити всі життєві обставини, які виникли у зв'язку з майбутнім шлюбом.

Щодо закордонного досвіду у сфері державної реєстрації шлюбу можна зазначити, згідно права в Голландії оприлюднення майбутнього одруження проводиться офіційно і не менш ніж за два тижні. Оголошено не породжує зобов'язання вступити в шлюб, разом з тим сторона, недобросовісно відмовилася від реєстрації шлюбу, може бути примушена до відшкодування матеріальних збитків добросовісної стороні. Моральна шкода при цьому стягненню не підлягає. Шлюб вважається укладеним з моменту його державної реєстрації уповноваженою посадовою особою.

У Франції відповідно до чинного законодавства шлюб укладається публічно в присутності реєстратора актів громадянського стану за місцем проживання або місцем постійного перебування (не менше місяця) одного з подружжя. Перед реєстрацією шлюбу реєстратор актів цивільного стану робить оголошення, вивішуючи афішу на двері мерії, в якій міститься інформація про майбутні подружжя: імена, прізвища, вік, професію, місце проживання або місце постійного перебування, а також вказується місце проведення одруження. Зазначена афіша повинна залишатися на двері мерії протягом 10 днів. Шлюб не може бути зареєстрований раніше десяти днів з дня оголошення, причому цей строк починає визначатися з дня, наступного за днем здійснення оголошення. Якщо протягом одного року після закінчення терміну оголошення реєстрація шлюбу не відбулася, вона може бути здійснена лише після нового оголошення, яке робиться в звичайному порядку [3].

Цивільний кодекс Латвійської Республіки допускає дві юридично рівні форми укладення шлюбу – державну і релігійну. Якщо був укладений шлюб, то духовні особи протягом 14 днів зобов'язані повідомити у відділ реєстрації актів громадянського стану, на території якого відбулося одруження. Заява про бажання вступити в шлюб подається особисто до відділу реєстрації актів цивільного стану за місцем проживання одного або іншої особи або за місцем проживання їх батьків. Якщо особи, що вступають у шлюб, належать до євангельсько-лютеранської, римсько-католицької, православної, старообрядницької, методистської, баптистської конфесії, конфесії адвентистів сьомого дня або віруючих в Мойсея і бажають укласти шлюб у духовної особи своєї конфесії, то вона повинна мати дозвіл керівництва відповідної конфесії. Одруження завжди має бути оприлюдненим [1].

Таким чином, на сьогоднішній день бачимо більше недоліків в наданні даної послуги. Надалі, органам державної влади потрібно відслідкувати доцільність існування такого пілотного проекту та зробити висновки, продовжувати реалізацію права на шлюб в такий спосіб, удосконаливши нормативно-правові акти в цій сфері, чи взагалі визнати нераціональним його використання.

Пропоную ввести зміни до даного проекту в частині збирання потрібних документів, здійснювати даний етап безпосередньо в приміщенні органу державної реєстрації актів цивільного стану, а з суб'єктом господарювання укласти договір лише на проведення даної церемонії, щоб уникнути непорозумінь між представниками державної влади та особам, що виявили бажання зареєструвати шлюб.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Апалькова І. С. Особливості укладення шлюбу в Україні та деяких європейських країнах // Особливості розгляду сімейних спорів: матеріали круглого столу (Одеса, 17 жовтня 2016 р.) / уклад.: Т. А. Стоянова, І. А. Яніцька; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – Одеса: Юридична література, 2016. – С. 16-18.
2. Вербець В.В. Соціологія: Навчальний посібник / В. В Вербець, О. А Субот, Т. А. Христюк. – К.: КОНДОР, – 2009. – 550 с.
3. Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона) / пер. с фр. В. Захватаева. – К. : Истина, 2006.
4. Про запровадження реалізації пілотного проекту щодо державної реєстрації шлюбу: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 липня 2016 р. № 502-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/502-2016-%D1%80>

5. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>

ЦИВІЛЬНО – ПРАВОВЕ РОЗУМІННЯ ІНФОРМАЦІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Трофімцова Ю. В.

*Аспірантка кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Колесникова М. В.

*к. ю. н., ст. викладач кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Гончарова А. В.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри ЦПДФП ННІ права
Сумського державного університету*

В Україні, так само, як і в усьому світі, дослідженню інформації та інформаційних відносин приділяють увагу фахівці різних галузей права, цьому сприяють стрімкі темпи розвитку інформаційних технологій та інформаційних мереж.

Найбільший інтерес науковців в останні роки викликають питання, пов'язані з цивільно – правовим регулюванням інформаційних відносин, дослідженнями особливостей інформації як об'єкта цивільних правовідносин, суб'єктного складу і змісту інформаційних правовідносин та принципів функціонування інформаційних правовідносин.

Законодавче закріплення інформація як об'єкт цивільних прав отримала завдяки розробникам Цивільного Кодексу України (далі – ЦК України), які заклали підвалини для розвитку інформаційних правовідносин саме в дусі приватного права на принципах цивільного права і основних засадах цивільного законодавства, гармонійно поєднавши предмет і основний метод регулювання цивільних та інформаційних відносин [1].

Отже, ЦК України виділяє серед об'єктів прав – інформацію, а також присвячує низку норм різним видам інформації.

Так, ст. 200 ЦК України дає визначення поняттю «інформація» як будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [1].

Інформація згідно з ЦК України належить до нематеріальних благ, до яких законодавством віднесено також і результати творчої діяльності, і особисті немайнові блага. Поєднання цих об'єктів у окрему групу пояснюється їх особливою правовою

природою та відсутністю у них матеріального змісту. Це є причиною для особливого правового регулювання відносин, пов'язаних із їх використанням і захистом [1].

Так, наприклад, особисті немайнові блага є невідчужуваними і не можуть передаватися іншим особам ні за яких умов. Відповідно до ст. 269 ЦК України фізична особа не може відмовитися від особистих немайнових прав, не може бути їх позбавлена й володіє ними довічно. Використання об'єктів права інтелектуальної власності іншою особою, але не тією, яка має виключне право дозволяти її використання, можливе лише з дозволу останньої. Межі вільного використання об'єктів інтелектуальної власності визначені законом [1].

У сучасному світі суспільна взаємодія неможлива без обміну інформацією, що породжує певні труднощі у визначенні особистих прав на неї, оскільки людство зацікавлене у вільному обміні інформацією.

Власне, вся суспільна взаємодія на сьогодні заснована на обміні інформацією, що призводить до виникнення певних труднощів у формуванні особливих прав на неї, оскільки суспільство зацікавлене у вільному обігу інформації і одночасно прагне захистити кожного свого члена від негативних та шкідливих її видів.

Відповідно до ст. 32 Конституції України, не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини, а згідно зі ст. 34 Конституції України, кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежено законом лише у передбачених ч. 3 ст. 34 Конституції України випадках [2].

На сьогодні сформувався декілька теорій щодо поняття, змісту і місця інформаційних відносин у системі права і системі законодавства України.

Сучасні автори називають предметом інформаційного права суспільні відносини, пов'язані з виробництвом, переданням, поширенням, пошуком і отриманням інформації, застосуванням інформаційних технологій, а також захистом інформації; методом інформаційного права вважають усі прийоми, способи і засоби впливу права на суспільні відносини, які дозволяють визначити сферу правового регулювання. Крім того, методи правового регулювання інформаційних відносин поділяються на адміністративно-правовий і цивільно-правовий, які мають, однаково особливе значення для регулювання інформаційних відносин [3].

З точки зору цивілістів режим правового регулювання інформаційних відносин не завжди заснований на рівності їх учасників, але останнє має бути пріоритетним, виходячи

із правової природи інформаційних відносин і враховуючи, що все інше – це завжди виключення із цього найважливішого правила.

Незважаючи на те, що, відповідно до ст. 200 ЦК України, інформація є об'єктом цивільних прав, зокрема одним із видів нематеріальних благ, реальне встановлення монопольних прав на інформацію залишається проблемою. Необхідність забезпечення суспільних інтересів примушує законодавця в ряді випадків вводити особливий режим поширення і використання інформації. Зокрема, дістають своє правове регулювання такі види інформації, як державна таємниця, конфіденційна інформація, інформація в автоматизованих системах [1].

Основними принципами інформаційних відносин є гарантованість права на інформацію, відкритість, доступність інформації та свобода її обміну; об'єктивність, повнота і точність інформації; законність одержання, використання, поширення та збереження інформації [4].

Усвідомлення інформації, перш за все, як нематеріального, неекономічного, тісно пов'язаного з особою блага відкрило широкі можливості для ефективної охорони і захисту інформаційних прав усіма цивільно – правовими засобами.

Саме завдяки застосуванню усього інструментарію цивільного права фізична особа має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію.

Крім того, в цивільному законодавстві визначають інформаційні правовідносини – як особисті немайнові, так і майнові, які мають приватноправову природу і не потребують штучного обмеження і безмежного контролю [3].

Виходячи з вищезазначеного, потрібно зазначити, що ЦК України містить значну кількість норм, котрі закріплюють поняття «інформація», як окремого нематеріального блага у складі інших нематеріальних благ, яке має свої характерні ознаки та особливості. Захист інформації та інформаційних прав здійснюється згідно з положеннями ЦК України: загальними способами, перерахованими у ст. 16 ЦК України, а також спеціальними способами, встановленими окремими законами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України // Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Конституція України // Закон України від від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

3. Кохановська О. В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві: Монографія / О. В. Кохановська // монографія. – К.: Виробничо – поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 463 с.
4. Про інформацію // Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА ВІЙСЬКОВОЇ ЮСТИЦІЇ

Дегтяр Р. О.

*Студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Пахомов В. В.

*д.ю.н., доцент, завідувач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Поняття військової юстиції обумовлює її складові частини. Основою системи військової юстиції є сукупність законодавства у сфері військової діяльності, система державних органів які уповноважені здійснювати правозастосування у цій сфері та дотримання дисципліни, що необхідна усім збройним силам не лише для забезпечення ефективного та надійного виконання покладених на них завдань. Щоб утримувати збройні сили у стані бойової готовності, військове командування повинне мати засоби оперативного та результативного підтримання внутрішньої дисципліни та правопорядку. Відповідно до цього є необхідним запровадження цілісної системи військової юстиції. Традиційно в число органів військової юстиції включаються військові суди, органи військової прокуратури та юридичної служби військових формувань. Ми пропонуємо до цього переліку також включити військову поліцію та військову адвокатуру.

Для визначення поняття військової юстиції необхідно зупинитися на тлумаченні терміну «юстиція».

Великий юридичний словник подає таку інформацію: «Юстиція (лат. Justitia – справедливість) – 1) те саме, що і правосуддя; 2) система судових установ, судове відомство. Залежно від виду і сфери судочинства, розрізняють кримінальну, цивільну, адміністративну, конституційну, міжнародну, військову, електоральну, ювенальну та інші види юстиції» [1, с. 18].

О. М. Пасенюк визначає юстицію, як законність, справедливість, правосуддя, що здійснюється системою судових установ [2, с. 16].

Так, В. І. Кириленко наголошує, що діяльність органів військової юстиції підпорядкована вирішенню важливих завдань по зміцненню державної дисципліни,

попередженню порушень законності, посиленню охорони державної власності, захисту прав і законних інтересів військових частин, військовослужбовців, працівників Збройних Сил, правовому вихованню особового складу військ і сил [3, с. 38].

Отже, з викладеного можна зазначити, що на сьогоднішній день не існує повного визначення та єдиного підходу до поняття «військова юстиція».

Ми, у свою чергу, з твердженнями погоджуємося та спираючись на проведений аналіз можемо визначити, що військова юстиція (у широкому розумінні) – це сукупність законодавства у сфері військової діяльності та система державних органів які забезпечують правозастосування, контроль та нагляд, попередження та розкриття правопорушень, досудове розслідування, судочинство, захист прав суб'єктів правовідносин та виконання рішень судів. У вузькому розумінні, військова юстиція – це сукупність діючого законодавства та система державних органів які уповноважені здійснювати правозастосування у військовій сфері.

Одним з визначальних факторів ефективної діяльності Збройних Сил України є налагоджена структура військової юстиції. На нашу думку повною є структура військової юстиції яка складається з: військових судів; військової прокуратури; військової поліції; військової адвокатури; юридичної служби військових формувань.

Функціонування військової юстиції не буде мати високий рівень загальної ефективності без важливого елемента, – військового суду.

До ліквідації у 2010 році військові суди входили до системи судів загальної юрисдикції. До їх компетенції був віднесений розгляд виключно кримінальних справ та справ про корупційні адміністративні правопорушення. До цього військовим судам також були підвідомчі справи про всі злочини, скоєні військовослужбовцями ЗСУ, прикордонних військ, СБУ та інших військових формувань, військовозобов'язаними під час проходження ними зборів, всі справи про шпигунство, а також деякі інші категорії справ, у тому числі, пов'язані із захистом прав і свобод військовослужбовців [4, с. 184].

Президент Петро Порошенко має намір внести до парламенту законопроект про військовий суд, який є частиною судової реформи. Законопроект передбачає віднести до підсудності військових судів, як кримінальні, так і адміністративні правопорушення за участю військовослужбовців, а також вирішення спірних питань щодо проходження військової служби.

Отже, відновлення діяльності системи військових судів сприятиме більш швидкому та точному розгляду справ стосовно військових, реалізації низки принципів правосуддя для військовослужбовців.

Також важливим органом у системі військової юстиції є військова прокуратура, яка має історичну практику функціонування на теренах України.

У зв'язку із обставинами які виникли на Сході України, за якими в Україні значно збільшено кількість мобілізованих до збройних сил та добровольчих формувань, 14 серпня 2014 року народні депутати підтримали в першому читанні і в цілому законопроект № 4446а «Про внесення змін до Закону України «Про прокуратуру» щодо створення військових прокуратур» [5].

Прийняття Закону України «Про Державне бюро розслідувань» [6] створило умови для позбавлення прокуратури функції попереднього слідства. Державне бюро розслідувань вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, вчинених службовими особами, перелік яких визначено у Законі України «Про Державне бюро розслідувань» та злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України (розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості).

Наступний орган, який є не менш важливим у системі військової юстиції – військова поліція.

Зважаючи на те, що нині Україна тільки знаходиться на шляху законодавчого визначення діяльності інституту Військової поліції, то проблеми з практики функціонування цього органу поки не можна визначити.

Створення військової поліції обговорювалось ще у 2015 році. Був зареєстрований відповідний законопроект №1805 народними депутатами Верховної Ради України Миколою Паламарчуком та Віктором Королем. У проекті закону «Про Військову поліцію» висовується пропозиція створення правоохоронного органу в підпорядкуванні Міністра оборони України, передбаченого для забезпечення правопорядку і законності у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України, окреслюються правові засади організації та функціонування Військової поліції, її загальна структура, завдання, функції та компетенція [7].

Отже, задля задовільного виявлення, розкриття та притягнення військовослужбовців до дисциплінарної відповідальності за вчинення злочинів, має бути створений інститут військової поліції.

Специфічним органом військової юстиції, якому на нашу думку, буде наділено повноваження, зокрема, здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги у цивільних, адміністративних та кримінальних провадженнях, які

стосуються військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістами під час проходження ними зборів, а також військових формувань Збройних Сил України є військова адвокатура.

Значним є запровадження такого інституту, оскільки адвокати не є фахівцями військової справи, тому складно здійснювати захист, представництво та надання інших видів правової допомоги у цивільних, адміністративних та кримінальних провадженнях, які стосуються військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістами під час проходження ними зборів, а також військових формувань Збройних Сил України. Тут існує специфіка, яка вимагає особливої підготовки й спеціалізованих знань стосовно того, яким чином діяти, до того ж комплексного та постійного їх удосконалення, через те, що військовослужбовці правовідносини характеризуються багатьма особливостями, які визначені у статутах Збройних Сил України та інших нормативно-правових актах.

Отже, практики функціонування інституту військової адвокатури в Україні немає, але це не змінює того факту, що на сьогодні існує потреба у такому органі, у зв'язку з обставинами які виникли на Сході України, за якими в Україні значно збільшено кількість мобілізованих до Збройних Сил та добровольчих формувань.

Не менш значним органом військової юстиції є юридична служба військових формувань.

У повсякденній діяльності військових службових (службових) осіб органів військового управління, військового командування постійно виникає необхідність реалізації правових норм. Юридичні питання виникають також у процесі діяльності забезпечуючих служб, відділів кадрів, стройових відділів та інших підрозділів. У той же час військові службові (службові) особи не завжди мають достатню правову підготовку і достатні юридичні знання та практичні навички. Тому виникає нагальна необхідність у особливих структурних підрозділах, які спеціалізувались би на наданні правової допомоги командирів (начальників) у належному виконанні своїх функціональних обов'язків у відповідності до норм чинного законодавства.

Основним завданням будь-якої юридичної служби є організація правової роботи, спрямованої на правильне застосування, неухильне дотримання та запобігання порушень вимог законодавства, інших нормативних актів органом виконавчої влади, підприємством, їх керівниками та працівниками під час виконання покладених на них завдань і функціональних обов'язків, а також представлення інтересів органу виконавчої влади, підприємства в судах [8, с. 45].

Таким чином, основним призначенням юридичної служби є правове забезпечення діяльності Міністерства оборони України та Збройних Сил України.

Спираючись на проведений аналіз можемо визначити, що задля задовільного забезпечення правозастосування, контролю та нагляду, попередження та розкриття правопорушень, досудового розслідування, судочинства, захисту прав суб'єктів правовідносин та виконання рішень судів, має бути створена військова юстиція.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Большой юридический словарь [Текст] / авт. и сост. А. Борисов. – 2-е изд. перераб. И доп. – Москва: Кн. мир, 2012. – 847 с.
2. Адміністративна юстиція України: проблеми теорій і практики. Настільна книга судді / За редакцією О. М. Пасенюка. – К: Істина, 2007. – 608 с.
3. Правова робота в Збройних Силах України: Навчальний посібник / За заг. ред. В. І. Кириленка. – К.: РВЦ «Військовий інститут», 2010. – 408 с.
4. Пахомов В. В., Дегтяр Р. О. Військові суди / В. В. Пахомов, Р. О. Дегтяр / Правові горизонти. – 2016. – № 2 (15). – С. 182-186
5. Про внесення змін до Закону України «Про прокуратуру» щодо удосконалення та особливостей застосування окремих положень: Закон України від 2 липня 2015 р. № 578-VIII// Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 34. – Ст. 336.ї
6. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 6. – Ст. 55.
7. Про військову поліцію: проект Закону України від 21.01.2015 р. № 1805/ URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53648
8. Правова робота в Збройних Силах України: Навчальний посібник / За заг. ред. В. І. Кириленка. – К.: РВЦ «Військовий інститут», 2010. – 408 с.

ВІЙСЬКОВА АДВОКАТУРА ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ОРГАН ВІЙСЬКОВІ ЮСТИЦІЇ

Дегтяр Р. О.

*Студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Пахомов В. В.

*д.ю.н., доцент, завідувач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

З огляду на те, що в Україні тільки обговорюється доцільність запровадження інституту Військової адвокатури, то проблеми з практики функціонування цього органу не можна визначити. Таким чином, дослідження усієї сукупності питань, що відносяться до конституційно-правового забезпечення статусу і діяльності військових адвокатів, які б

здійснювали захист, представництво та надання інших видів правової допомоги, в умовах недостатності і фрагментарності їх правового регулювання, є великою науковою проблемою, що має важливе значення для розвитку військової сфери.

Запровадження такого інституту є важливим, оскільки адвокати не є фахівцями військової справи, тому складно здійснювати захист, представництво та надання інших видів правової допомоги у цивільних, адміністративних та кримінальних провадженнях, які стосуються військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів під час проходження ними зборів, а також військових формувань Збройних Сил України. Тут існує специфіка, яка вимагає особливої підготовки й спеціалізованих знань стосовно того, яким чином діяти, до того ж комплексного та постійного їх удосконалення, через те, що військовослужбовці правовідносини характеризуються багатьма особливостями, які визначені у статутах Збройних Сил України та інших нормативно-правових актах у тому числі з обмеженим доступом. В Україні відсутні інститут та практика функціонування військової адвокатури, наукових досліджень вчених з даного питання бракує.

На нашу думку, новий інститут – Військову адвокатуру, буде наділено повноваженнями захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги у цивільних, адміністративних та кримінальних провадженнях, які стосуються військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів під час проходження ними зборів, а також військових формувань Збройних Сил України.

Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – Закон) визначено, що адвокатура України – недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку встановленому Законом. Адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю [1].

На території України юридична допомога військовослужбовцям зараз є вкрай необхідною, навіть, попри те, що правовідносини, які виникають у військовій сфері є досить специфічним. Це обґрунтовано тим, що більшість військових не повною мірою ознайомлені зі своїми правами й неспроможні захистити їх відповідним чином. Тому питання запровадження інституту Військової адвокатури є неабияким важливим на сьогодні.

Військовий адвокат дійсно потрібен військовослужбовцям, військовозобов'язаним тощо у вирішенні проблем, пов'язаних з: представництвом інтересів та захист прав військових в суді; призову на службу, укладання контракту, мобілізації, проходження військової служби або звільнення, страхування, отримання соціальних пільг та житла; відновленням на військовій службі, у разі незаконного звільнення; оскарженням у суді незаконних наказів командира (начальника); правовим захистом ветеранів АТО, Операції Об'єднаних Сил (ООС).

В Україні не має практики функціонування Військової адвокатури, тому для визначення доцільності впровадження такого інституту, поза сумнівом, потрібно враховувати досвід інших держав, та урахувати те, що умови кожної країни є унікальними.

На нашу думку, показовим у цьому питанні є досвід кількох держав. По-перше, Сполучених Штатів Америки.

Так, у Сполучених Штатах Америки діє Єдиний кодекс військового правосуддя (Uniform Code of Military Justice), це основний правовий кодекс який регулює питання внутрішнього військового правосуддя з 1951 року. UCMJ визначає правові засади організації і діяльності усіх членів військового штату, включаючи військових пенсіонерів, а також членів інших федеральних військових служб (таких як NOAA Corps та The Public Health Service Commissioned Corps) які приєднані до військових [2].

Кожен військовий адвокат може працювати в будь-якому відділенні військово-морського флоту, армії, морської піхоти або військово-повітряних сил, хоча кожна гілка має свою власну суддівську адвокатську групу (також відому як JAG). Військовослужбовець може звернутися до будь-якого офісу військової юридичної допомоги, якщо йому потрібне юридичне представництво.

Робота військового адвоката схожа на цивільного адвоката у своїй повсякденній роботі. Основною відмінністю є представництво інтересів клієнтів під юрисдикцією військових судів та права. Військовий адвокат працює виключно з військовослужбовцями та може представляти їх у цивільних та кримінальних справах.

Щоб стати військовим адвокатом, кандидат повинен закінчити ступінь бакалавра, подати заяву та скласти іспит з прийому до юридичних шкіл (LSAT) та закінчити юридичну школу.

Однією з головних відмінностей військового суду є військовий трибунал, який розглядає справи які належать до його юрисдикції під час воєнного часу.

Деякі функції військового юриста включають: консультування військових клієнтів, які звертаються до суду; складання та підготовка юридичних документів; підготовка

клієнта до судового розгляду; консультування командирів з питань міжнародного права, військового права та цивільного права [3].

Що ж до досвіду Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії, то у цій державі Суддя-Генерал-адвокат (Judge Advocate General) та Військовий суддя усіх сил (Judge Martial of all the Forces) відповідальні за судовий військовий процес у Королівському флоті, Британській армії та королівській авіації. Суддя-Генерал-адвокат був юридичним радником Збройних сил до 2000 року.

JAG складається із штатних суддів, до складу яких входять віце-суддя-адвокат (Vice-Judge Advocate General) і шість помічників судді-адвоката (Assistant Judge Advocates General), а також можуть звернутися за допомогою до заступників (позаштатних) суддів-адвокатів (Deputy (part-time) Judge Advocates).

JAG та багато суддів-адвокатів також засідають у Королівському суді. Також можливо, щоб суддя Вищого суду був призначений для того, щоб очолити Судовий військовий суд як адвокат; це робиться для надзвичайних або безпрецедентних випадків у Королівському суді [4].

Виходячи з аналізу позитивного досвіду зарубіжних країн можна сказати, що в Україні також можливе функціонування такого інституту як військова адвокатура. Робота військового адвоката буде полягати у консультації, представництві інтересів військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів під час проходження ними зборів під юрисдикцією військових судів. Вони можуть працювати у будь-якому військовому формуванні до яких належать: сухопутні (наземні), морські, повітряні або спеціальні війська держави, які призначені для оборони країни, захисту їх суверенітету, державної незалежності, територіальної цілісності тощо.

Отже, останнім часом у нашій країні юридична допомога військовослужбовцям набуває особливого значення і попиту Військовий адвокат повинен володіти усіма сучасними галузями права, враховуючи діяльність у військовій сфері. Вони мають бути здатними представляти широкий спектр юридичних послуг клієнтам, від молодого військовослужбовця до високопоставленого командира.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 27. – ст. 282
2. Uniform Code of Military Justice. URL: <http://www.ucmj.us/>
3. Military Attorney and Lawyers/ URL: <https://www.lawyeredu.org/military-lawyer.html>

4. Military // Courts and Tribunals Judiciary. URL: <https://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/the-justice-system/jurisdictions/military-jurisdiction/>

ПОНЯТТЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЇЇ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ

Цабєка А. В.

Аспірант ННІ права

Сумського державного університету

Актуальність проблеми проведення децентралізації складно переоцінити, адже практика показала, що надаючи більше повноважень на місця, рівень добробуту населення зростає. Це можна пояснити тим, що органи місцевого самоврядування більш чітко знають проблеми регіону, об'єктивно можуть реагувати швидше на поставлені проблеми. Питання імплементації реформи місцевого самоврядування в Україні визнано топовою необхідністю і визначено Європейським Союзом як одна із найнеобхідніших в державі. Самоорганізація населення в територіальних громадах для вирішення питань місцевого значення – ключове питання демократії. Відповідно до Європейської хартії про місцеве самоврядування воно є однією з основ будь-якого демократичного ладу. Стаття 2 цього документу визначає, що принцип місцевого самоврядування має бути визнаним у внутрішньому законодавстві й, по можливості, в Конституції держави [1]. Актуальність обраної теми полягає в тому, що запровадження реформи децентралізації влади є важливим кроком на шляху до розвитку України як демократичної правової держави.

Безпосередньо, достатньо велика кількість учених зосередили свою увагу на вивченні цього питання, серед яких О. Амосов, Б. Гурне, О. Глушко, Ж. Зіллера, О. Козиріна, З. Варналія, О. Оболенський, Г. Одінцева, Г. Мостовий, Н. Нижник, М. Харитончук та інші учені.

Термін «децентралізація» використовується у багатьох галузях науки, що і зумовлює його багатозначність. У політології термін «децентралізація» – (від лат. de. – префікс, що означає заперечення, і centralis – серединний) – управлінська політична система, покликана здійснювати владно значущі практичні рішення, що географічно чи організаційно перебувають поза межами безпосереднього впливу центральної влади; політичний процес, що передбачає делегування центральним урядом певних повноважень на місцевий рівень з метою оптимізації практичного вирішення питань загальнонаціонального значення, а також утілення в життя специфічних регіонально-локальних програм [2, с. 97-98]. Так, в офіційних джерелах, наукових статтях, монографіях і дисертаціях, матеріалах науково-практичних конференцій, публіцистичній

літературі зустрічаються такі підходи до визначення поняття «децентралізація»: характерне для сфери державного управління явище, зумовлене об'єктивними і суб'єктивними факторами, певний протилежний бік централізації, своєрідний засіб відображення централізації; самостійність у підходах до управління з урахуванням багатоманітності місцевих особливостей при збереженні єдності в основному; передання частини функцій державного управління центральних органів виконавчої влади місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування, розширення повноважень нижчих органів за рахунок вищих за рівнем; процес передачі частини функцій та повноважень вищими рівнями управління нижчим (від центральних органів виконавчої влади до місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування); у широкому розумінні – ослаблення або скасування централізації; самостійність у підходах до управління з урахуванням багатоманітності місцевих особливостей при збереженні єдності в основному, суттєвому [2, с. 98].

Велика кількість підходів до розуміння поняття «децентралізація», розбіжність трактувань науковців, нечітке формування законодавства ускладнює процеси дослідження даного феномену та як наслідок і його застосування у прогресивних методах діяльності державної влади.

В основу правового регулювання функцій та повноважень місцевого самоврядування зарубіжних країн покладено принцип децентралізації, що є визнаним на загальноєвропейському рівні. Виникнення принципу децентралізації пов'язане із формуванням поняття публічної адміністрації – єдиної системи публічного урядування за якої місцеві органи влади, місцеве самоврядування та місцеві інтереси не протиставляються державним, а навпаки, є інтегрованими в єдиний управлінський механізм, діяльність якого спрямована на комплексне вирішення завдань. У вказаному прикладі слід також розуміти, що держава розуміється як досить складний організм, котрий декларує з одного боку, що держава є носієм суверенітету, а відтак вона дійсно володіє монополією на деякі прерогативи публічної влади, що проявляються як у відносинах з іншими державами, так і у відносинах з будь-якими суб'єктами права на території даної держави. З іншого ж боку, держава є лише одним із суб'єктів публічного урядування – поряд з іншими суб'єктами, зокрема, органами місцевого самоврядування [3, ст. 45].

В силу особливостей становлення та розвитку моделі організації державної виконавчої влади і самоврядування на місцях в Україні, виникла одна з найскладніших проблем в цій сфері, а саме проблема розмежування функцій та повноважень між місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування. Так,

місцеві державні адміністрації створюються не лише для здійснення контрольно-наглядових функцій щодо місцевого самоврядування та його органів, а для виконання основного обсягу повноважень щодо управління територіями. Складність цієї проблеми обумовлена тим, що функціонально це по суті однорідні системи, оскільки вони займаються практично однаковими питаннями. Автори статті відносять до таких функцій: забезпечення послуг, необхідних для розвитку людських ресурсів, підвищення рівня життя місцевого населення; регулювання діяльності приватного сектору, що впливає на добробут громадян, освіту, стан здоров'я, соціальний захист та безпеку населення; надання послуг щодо підтримки виробничої діяльності та забезпечення умов для ефективної роботи приватних підприємств; забезпечення інфраструктури, необхідної для ефективної діяльності окремого регіону; врегулювання проблеми забезпечення фінансової спроможності окремого органу місцевого самоврядування та збору податків на своїй території [2, с. 98-99].

На сьогодні, можна назвати чотири основних форми адміністративної децентралізації:

1) Деконцентрація означає розширення компетенції місцевих адміністративних органів, які діють в межах цієї компетенції самостійно і до певної міри незалежно від централь-ної влади, хоча і призначаються центральним урядом. Це найпростіша форма децентралізації, оскільки вона не включає жодної передачі повноважень органам місцевого самоврядування.

2) Делегування повноважень – тимчасова передача своїх повноважень одними органами державної влади іншим органам державної влади або органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам та організаціям. За даної форми децентралізації немає постійної передачі повноважень.

3) Деволюція є більш інтенсивною формою децентралізації, за якої центральний уряд передає повноваження у прийнятті рішень, фінансуванні та управлінні органам місцевого самоврядування. Останні мають свою визначену законом юрисдикцію на виконання повноважень, в межах котрих вони виконують суспільні функції для своїх виборців, яким вони підзвітні. Деволюція – це та форма децентралізації, яка може призвести до реального самоврядування. На неї покладаються найбільші надії, але з нею ж пов'язаний найбільший ризик. В Україні ця форма поки що не знайшла свого реального втілення.

4) Делегування надання послуг означає, що певні послуги органи місцевого самоврядування вимушені надавати та оплачувати зі свого бюджету. Це значить, що центральний уряд доручає органам місцевого самоврядування надавати певні послуги без

фінансування з державного бюджету. Так, наприклад, у деяких країнах органи місцевого самоврядування платять за утримання закладів освіти та надання первинних медичних послуг [4, с. 7-8].

Досліджуючи досвід місцевого самоврядування зарубіжних держав, можна розглянути сусідню країну – Польщу, де найменша одиниця – гміна, об'єднується в повіти, а повіти – в воєводства. Тобто, структури самоврядування мають доповнюватись, а не накладатись. Ані повітове, ні воєводське самоврядування не здійснюють нагляду над гмінним самоврядуванням. Дивлячись на територіальний устрій Італійської республіки, можна прослідкувати те, що її базовою ланкою є комуни. Нині існує понад 8 000 комун, у кожній із яких функціонують мер та виборна рада чисельністю від 15 до 80 осіб. У свою чергу, комуни об'єднані у 103 провінційні райони. Також можна згадати досвід Швейцарії, де одиницею місцевого самоврядування є комуна. До компетенції комун відноситься регулювання питань санітарії та гігієни, управління своїми фінансами, шкільна справа, охорона порядку. У великих містах вони відають також дорогами, водо- і енергопостачанням. Виконавча влада у всіх комунах здійснюється колегіальним органом, що обирається населенням комуни. Достатньо цікавим є досвід діяльності місцевого самоврядування у США та Великій Британії, інших країнах (переважно з англосаксонською моделлю місцевого самоврядування) утвердився принцип «позитивного» регулювання діяльності органів місцевої влади. Такий спосіб регулювання повноважень передбачає, що органи місцевого самоврядування та їх посадові особи повинні здійснювати лише ті повноваження, які прямо передбачені у статуті (законі, іншому правовому акті). З огляду на це обсяг їх повноважень встановлюється шляхом детального подання у правових актах чіткого переліку їх прав та обов'язків. Наприклад, Чинний Основний Закон ФРН від 1949 року визначає, що територіальними одиницями у ФРН є землі, округи та громади. На території ФРН (у всіх 16-ти землях) існує близько 14000 громад (муніципалітетів), що становлять базову ланку адміністративно-територіального устрою. Наступним (другим) рівнем адміністративно-територіального устрою є район (kreise). Їх загальна кількість – 300 [3, с. 37].

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що тільки удосконалення законодавства та виведення чіткого розуміння поняття «децентралізація» призведе до бажаних змін у політичній системі нашої держави. Важливим є дослідження проблем функціонування системи місцевого самоврядування, вироблення ще не застосованих підходів до її модернізації з урахуванням досвіду зарубіжних країн, вітчизняних і зарубіжних практик, рекомендацій європейських інституцій та інших міжнародних

організацій, дослідження зарубіжного досвіду і на основі проведеного аналізу вироблення комплексних рекомендацій щодо реалізації реформи місцевого самоврядування в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування Рада Європи: Хартія, Міжнародний документ від 15 жовтня 1985 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_036
2. Коваленко І., Л. Рішительник Визначення поняття децентралізації та її впровадження в Україні (окремі теоретичні аспекти), Історико-правовий часопис. – 2016. – № 1, 96-100 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipch_2016_1_20.
3. Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е., та ін. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України, Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. – К. : ТОВ «Софія».– 2012. – 128 с.
4. Децентралізація та ефективне місцеве самоврядування: навчальний посібник для посадовців місцевих та регіональних органів влади і фахівців з розвитку місцевого самоврядування. Київ: ПРООН/ МПВСР. – 2007. – 269 с.

КОРУПЦІЯ ЯК НЕГАТИВНЕ ЯВИЩЕ: СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Цабєка К. Є.

Аспірантка ННІ права

Сумського державного університету

Корупцію можна назвати однією з найгостріших проблем сучасної України, а протидію корупції – найважливішим державним завданням. Питання регулювання корупції як соціально-правового явища є загальносвітовим та потребує великої кількості наукових дискусій, адже в контексті розвитку суспільства питання корупції щоразу набуває все нових та складніших форм.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що на даний момент корупція стала справжньою загрозою національній безпеці країни, демократії та правам людини, руйнує державне управління та підриває довіру народу до державних органів та держави в цілому. Тому дослідження її соціально-правових аспектів є важливим кроком на шляху до зниження рівня утворення загрози. Складність даного питання підвищує науковий інтерес до вивчення цієї проблеми та заходів щодо її подолання. Окремі аспекти корупції як соціального явища аналізувалися в роботах провідних вітчизняних та зарубіжних фахівців у цій сфері: М. Мельника, В. Бутенка, Л. Денисенка, Є. Невмержицького, С. Головатого, І. Данова, О. Кальмана, М. Камлика, І. Матюхіної, О. Собового, О. Филімонова та ін.

Є.В. Невмержицький визначає, що корупція – це, в першу чергу, соціально-політичне явище, головною особливістю якого є використання посадовими особами законодавчої, виконавчої та судової влади, а також громадських об'єднань, установ і організацій господарського управління всіх форм власності свого службового становища для одержання матеріальних цінностей, послуг чи пільг для себе або третіх осіб [1, с. 44].

На думку науковця корупція за своїм змістом на сучасному етапі розвитку українського суспільства, здебільшого проявляється у трьох аспектах: політичному, який полягає в проникненні осіб кримінальної орієнтації в структури політичної влади і використанні їх можливостей для задоволення своїх злочинних потреб; соціально-економічному, що полягає у спотворенні (викривленні) корумпованими посадовими особами соціально-економічних рішень держави, а також численними випадками допуску кримінальних елементів до економічних важелів управління, що характерно для сучасної України; правовий аспект полягає в конкретних протиправних діяннях і відповідних правових реакціях держави [1, с. 30–31].

Тобто характер розповсюдження корупції є всеохоплюючим, що проникає в усі верстви населення та діяльності людини, а перелік розуміння змісту поняття «корупція» не можна вважати вичерпним, тобто корупційні діяння можуть бути вчинені і в інших формах, у тому числі в таких, що потребують відповідних доповнень до чинного законодавства.

Найголовніша загроза корупції полягає в тому, що вона стає звичним явищем у нашому суспільстві, а її прояви більш розповсюдженими. Глибина її проникнення у суспільство загрожує існуванню самої держави. Через свою багаторівневість та масштабність це питання посуває на задній план проблеми тероризму, наркобізнесу, торгівлю людьми та ін.

На думку М. І. Мельника, корупцію можна розглядати як «різновид соціальної корозії, яка роз'їдає і руйнує органи державної влади, державу та суспільство в цілому. В її основі лежать такі вікові традиції взаємодії в суспільстві, як «послуга за послугу», *do ut des* («даю, щоб ти дав») [2, с. 34].

Тобто спостерігається така тенденція – різні науковці вкладають у термін «корупція» різний зміст. Отже, можна говорити про те, що однією з проблем є саме різноманітність розуміння підходів до визначення поняття «корупція». Це у свою чергу призводить до проблеми її вивчення, дослідження та створення методів викорінення.

Тобто, визначаючи зміст корупції необхідно відштовхуватись від того, що це явище не може бути зведене до конкретного правопорушення або суспільно-небезпечного

діяння. Воно має свою соціальну обумовленість та може здійснювати вплив на соціальні процеси, тобто є соціальним явищем.

Нормативно-правові акти України містять визначення поняття корупції. А саме у Законі України «Про засади запобігання корупції» ст. 1 наводиться таке формулювання: корупція – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [3].

Також у статті 2 вищенаведеного закону зазначається, що відносини, що виникають у сфері запобігання корупції, регулюються Конституцією України, міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, цим та іншими законами, а також прийнятими на їх виконання іншими нормативно-правовими актами [3].

Таким чином, можна стверджувати, що український законодавець не вказує на соціальну природу даного явища, а тільки звертається до фактичної сторони цього феномену.

Аналіз міжнародно-правових документів також свідчить про існування різних підходів розуміння корупції. Так, у Резолюції «Практичні заходи боротьби з корупцією», розповсюдженій на VIII Конгресі ООН щодо запобігання злочинності (Гавана, 1990 р.), корупція визначається як «порушення етичного (морального), дисциплінарного, адміністративного, кримінального характеру, що проявилися в протизаконному використанні свого службового становища суб'єктом корупційної діяльності». Інший документ ООН (Довідковий документ про міжнародну боротьбу з корупцією) формулює поняття корупції як «зловживання державною владою для одержання вигоди в особистих цілях» [4, с. 139].

Таким чином, корупцію можна визначити як складне соціальне (а за своєю суттю асоціальне, аморальне і протиправне) явище, що виникає в процесі реалізації владних відносин уповноваженими на це особами, які протиправно використовують надану їм владу для задоволення особистих інтересів (інтересів третіх осіб), а також для створення умов здійснення корупційних дій, приховування цих дій та сприяння їм.

Корупція трапляється в будь-якій політичній і економічній системах і є складовою механізмом використання суспільства бюрократичними структурами. В умовах функціонування демократичних або авторитарних механізмів забезпечення нормальної життєдіяльності соціуму корупція виступає другорядним явищем, яке істотно не впливає на загальнодержавну ситуацію або стає більш-менш контрольованою. Проте при певних умовах корупція може перетворюватися на структуротворчий елемент політичного та громадського життя суспільства. Це можливо тоді, коли серед широких верств населення переважає нестримне користолюбство. Боротьбу з корупцією декларують держави практично усіх типів. Більше того, усі держави змушені тією чи іншою мірою боротися з нею. Така боротьба може полягати у створенні системи надійних правових та інституціональних гарантій суспільного і політичного контролю за діяльністю державних органів, різного роду організацій та окремих службових осіб, або ж може зводитися лише до вимушених заходів владних структур, спрямованих на відновлення елементарного порядку в суспільстві, перерозподіл сфер впливу між різними кланами панівної олігархії та формуваннями мафіозного типу тощо [4, с. 139].

Враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що не тільки робота над вітчизняним антикорупційним законодавством є важливим, а й переймання досвіду боротьби з корупцією у інших розвинутих країн світу, це має велике значення для протидії такому феномену як корупція.

Зарубіжний досвід свідчить про значущість децентралізації для країн, які перебувають у стадії глибинних змін у системі регулювання суспільних відносин. При цьому слід зазначити, що для країн перехідного періоду децентралізація є дієвим способом зміни суттєвих характеристик суспільства і має значний потенціал та перспективи для місцевого розвитку [5, с. 658]. Результатом проведення реформування публічної влади в Італії стало формування трирівневої системи організації влади в країні: регіон – провінція – комуна. [5, с. 658]. Для ефективного здійснення своїх повноважень регіони мають бути забезпечені достатніми ресурсами, котрі включають як власні ресурси (насамперед податки та інші надходження, розмір та кількість яких визначає регіональна рада), так і кошти в рамках рівномірного розподілу фондів, які забезпечуються державою для підтримки економічного розвитку та зменшення соціальних та економічних дисбалансів. До компетенцій провінцій належать підтримка та розвиток громадського транспорту, авторизація та контроль приватного транспорту, дороги в межах провінцій та супутня інфраструктура, опіка інфраструктурою середньої освіти, економічний розвиток, у т. ч. центри зайнятості, центри надання соціальних послуг, промоція культури, туризму та спорту. Завданнями комун є запровадження та акумулювання місцевих податків,

регулювання діяльності місцевої поліції, закладів охорони здоров'я, початкової та середньої освіти, громадського транспорту, надання соціальних послуг на місцевому рівні, дозволу на торгівлю, збір та утилізація сміття, місцева транспортна інфраструктура та освітлення вулиць, соціальне житло [5, с. 686]. Місцеві органи влади Італії наділені правом самостійно встановлювати місцеві податки та збори, які є потужним джерелом фінансування локальних потреб. Італія належить до складу розвинених країн світу, для яких характерна множинність місцевих податків, що включають: групу прямих реальних податків (на нерухоме і рухоме майно, з власників транспортних засобів, на професію, екологічний і т. д), групу прямих податків на доходи (прибутковий та на прибуток підприємств), податків на спадщину і дарування, непрямі податки на продаж (на роздрібний продаж, на продаж спиртних напоїв, на споживання електроенергії та газу, акцизи на бензин, тютюн, спиртні напої), збори і мита [5, с. 686]. Потреба в децентралізації у Польщі виникла у зв'язку з масштабними процесами лібералізації та реалізації ринкових реформ, а її метою було максимальне забезпечення самостійного функціонування кожного регіону, створення більш ефективних і прозорих політичних інститутів, і посилення інститутів громадянського суспільства. Заходи, що були здійснені урядом Польщі у напрямку децентралізації, сприяли зростанню державних інвестицій, розвитку малого бізнесу та громадянського суспільства на рівні адміністративно-територіальних одиниць, що, у свою чергу, позитивно вплинуло на умови життя для членів територіальних громад і призвело до їх суттєвого поліпшення [5, с. 686].

На даний час в Україні гостро відчувається проблема корупції і одним з найефективніших методів її викорінення стає запровадження певного комплексу антикорупційних заходів, що будуть спрямовані не тільки на ліквідацію наслідків корупції, а й на попередження її виникнення. До таких заходів, на мою думку, треба віднести чітко закріплений контроль за державними органами та посадовцями, підвищення їх кваліфікації; прозорість будь-яких державних процедур; реальна, гарантована незалежність правоохоронної системи країни; залучення до протидії корупційним проявам громадських організацій; проведення антикорупційних заходів з населенням для усвідомлення причин утворення корупції, викорінення її, боротьба з наслідками; робота, що спрямована на підвищення довіри населення до державних службовців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія / Є. В. Невмержицький. – К.: КНТ, 2008. – 368 с.
2. Мельник М.І . Хабарництво: загальна характеристика, проблеми кваліфікації, удосконалення законодавства / М. І. Мельник. – К. : Парлам. вид-во, 2000.–256 с.
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р., ред. від 03 серпня 2017р. / Верховна рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
4. Білінська Л. В. Корупція як соціальне, психологічне і моральне явище, Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. – 2013. – Вип. 6-1(1). – С.138-141. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2013_6-1\(1\)__36](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2013_6-1(1)__36).
5. Пігуль Н. Г., О. В. Люта , Зарубіжний досвід проведення децентралізаційних реформ, Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 9. – С. 684–688.

НАРОДНИМИ ОБРАНЦЯМИ ЗАКЛАДЕНО ОСНОВУ СИСТЕМИ КІБЕРБЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Риженко О. С.

*Аспірант кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Гаруст Ю. В.

*д.ю.н., доцент, завідувач кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Конституція України передбачає, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

Верховною Радою України прийнято Закон України № 2163-VIII від 05.10.2017 «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [1].

Даний Закон визначає правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки України, повноваження і обов'язки державних органів, підприємств,

установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері, основні засади координації їх діяльності із забезпечення кібербезпеки України [3].

Метою Закону являється врегулювання відносин, пов'язаних із забезпеченням кібербезпеки, як складової національної безпеки України, провадженням діяльності із захисту національних інтересів та національних інформресурсів у кіберпросторі, кіберзахистом систем електронних комунікацій органів державної влади та місцевого самоврядування, правоохоронних органів та військових формувань, утворених відповідно до законів України, комунікаційних та технологічних систем, які використовуються критичними інфраструктурними об'єктами [4].

Так, вищевказаному Закону наведені визначення таких термінів, як:

кібербезпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави в кіберпросторі, за якого забезпечується сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі;

кіберзахист – сукупність організаційних, нормативно-правових, технічних та інших заходів оперативного виявлення, реагування, попередження, запобігання, нейтралізації кіберінцидентів та кібератак, ліквідації їх наслідків та відновлення сталості і надійності функціонування комунікаційних, технологічних систем;

кіберпростір – середовище (віртуальний простір), яке надає можливості (послугує) здійсненню комунікацій та/або реалізації суспільних відносин, утворене внаслідок функціонування сумісних (з'єднаних) комунікаційних систем та забезпечення електронних комунікацій з використанням Інтернет та/або інших глобальних мереж передачі даних;

критично важливі об'єкти інфраструктури (критичні інфраструктурні об'єкти) – підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, які є найбільш важливими для економіки та промисловості, функціонування суспільства та безпеки населення і виведення з ладу або руйнування яких може мати негативний вплив на національну безпеку і оборону України, природне середовище, призвести до великих фінансових збитків та значних людських жертв.

Також вказаним Законом, визначено об'єкти кібербезпеки та кіберзахисту. До суб'єктів забезпечення кібербезпеки віднесено: Президента України, Раду національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, правоохоронні, розвідувальні і контррозвідувальні органи України,

суб'єктів оперативно-розшукової діяльності, Збройні Сили України, інші військові формування, утворені відповідно до законів України, підприємства, установи та організації, віднесені до критично важливих об'єктів інфраструктури, суб'єктів господарювання, громадян України та об'єднання громадян, інших осіб, які провадять діяльність та/або надають послуги, пов'язані з національними інформресурсами, інформаційними електронними послугами, здійсненням електронних правочинів, електронними комунікаціями, захистом інформації та кіберзахистом [2].

Однак, у Законі відсутня чітка ієрархія, конкретність, взаємодія повноважень та послідовність дій суб'єктів забезпечення кібербезпеки. Також, одним із недоліків є те, що функції щодо забезпечення кібербезпеки здійснюють досить велика кількість органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій.

Проаналізувавши Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» можна зробити висновок, що на даний час основа для кібербезпеки в Україні закладена, але щоб вивести її на належний рівень, потрібно багато часу та матеріально-фінансових ресурсів.

З метою полегшення та прискорення становлення системи кібербезпеки України на належний рівень, в першу чергу необхідно проаналізувати системи кібербезпеки провідних країни світу, врахувавши їх недоліки та почерпнувши з них простоту, надійність, функціональність і ефективність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254>.
2. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2163-19>.
3. «Основні засади забезпечення кібербезпеки України: прийнято Закон» 06.10.2018. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/Osnovnye-principy-obespecheniya-kiberbezopasnosti-Ukrainy-prinyat-Zakon>.
4. «Кого і як має захистити в Україні закон про кібербезпеку» 06.10.2018. URL: <http://www.dw.com/uk/a-40838151>.

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ

Раїмов Р. І.

*Аспірант кафедри МСЄП ННІ права
Сумського державного університету*

Пасічник А. В.

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри МСЄП ННІ права
Сумського державного університету*

Поняття правового режиму часто використовується науковцями в якості визначеної категорії при наданні характеристик правовому регулюванню суспільних відносин, пов'язаних з певним об'єктом.

Розповсюдженим у юридичній літературі є посилання на визначення правового режиму наданого Алексєєвим С. С., відповідно до якого правовий режим визначається, як порядок регулювання, який виражений в комплексі правових засобів, що характеризують особливе поєднання взаємодіючих між собою дозволів, заборон, а також позитивних зв'язувань і створюють особливу спрямованість регулювання [1, с. 243].

Зазначене визначення дає можливість виділити основні ознаки правового режиму: 1) правовий режим є порядком регулювання; 2) виражається в комплексі правових засобів, що характеризуються особливе поєднання взаємодіючих між собою дозволів, заборон, а також позитивних зв'язувань; 3) вказані засоби мають створювати спрямованість регулювання.

Матузов Н. І. та Малько О. В. зазначають, що правовий режим - це особливий порядок правового регулювання, що виражається в певному поєднанні юридичних засобів і створює бажаний соціальний стан та конкретну ступінь сприятливості або несприятливості для задоволення інтересів суб'єктів права [2].

В свою чергу Малько О. В. виділяє основні ознаки, притаманні правовим режимам: 1) вони встановлюються в законодавстві і забезпечуються державою; 2) мають на меті специфічним чином регламентувати конкретні галузі суспільних відносин, виділяючи в часових і просторових межах ті чи інші суб'єкти і об'єкти права; 3) являють собою особливий порядок правового регулювання, що складається з юридичних засобів і характеризується певним їх поєднанням; 4) створюють конкретну ступінь сприятливості або несприятливості для задоволення інтересів окремих суб'єктів права [3, с. 207].

При визначенні терміну правового режиму також використовується визначення юридичного режиму правового регулювання, надане Алексєєвим С. С., як особливої цілісної системи регулятивного впливу, яка характеризується специфічними прийомами регулювання - особливим порядком виникнення і формування змісту прав і обов'язків, їх

здійснення, специфікою санкцій, способів їх реалізації, а також дією єдиних принципів, загальних положень, що поширюються на дану сукупність норм [1, с. 191].

Дещо інше визначення правового режиму наводить Бахрах Д. М., відповідно до якого - це система норм права, яка регулює діяльність, відносини між людьми з приводу певних об'єктів. При цьому можна розрізняти юридичну сторону режиму (систему правил) і фактичну сторону (реальне здійснення режимних норм) [4, с. 201].

Під адміністративно-правовим режимом Бахрах Д. М. має на увазі певне поєднання адміністративно-правових засобів регулювання, опосередковане централізованим порядком, імперативним засобом юридичного впливу, який виявляється в тому, що суб'єкти правовідносин займають юридичне не рівні позиції. Такої точки зору дотримується Авер'янов В. Б. [5, с. 105].

Виходячи з зазначеного визначення Авер'янов В. Б. зазначив, що на його погляд, у літературі справедливо зазначено, що правовий режим впливає в загальному плані на зміст правовідносин шляхом певного поєднання дозволів, заборон і зобов'язань [5, с. 104].

Поняття правовий режим прямо використовується в Законі України «Про правовий режим надзвичайного стану», де зазначено, що надзвичайний стан - це особливий правовий режим, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до цього Закону повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [6].

Також поняття правовий режим прямо використовується в Законі України «Про правовий режим воєнного стану», де зазначено, що воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводитьися в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної

безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [7].

У вітчизняній науці дослідження такого явища, як «правовий режим» не проводилося окремо.

Отже проаналізувавши ряд визначень, які використовуються в юриспруденції відносно терміну правового режиму, можна навести ряд суттєвих ознак вказаного поняття.

Так чи інакше науковці розглядають правовий режим з декількох точок зору:

- 1) правовий режим, як форма або прядок правового регулювання;
- 2) правовий режим, як система правових норм;
- 3) правовий режим, як відображення правових відносин через їх функціонування або динаміку.

Майже всі науковці сходяться в думці, що поняття «правовий режим» виходить за межі певної галузі права або дисципліни. Об'єднуючим критерієм може бути міжгалузевий та міждисциплінарний характер правового режиму.

Також у визначенні правового режиму використовуються слова «особливий», «специфічний», «певний». Дійсно, при намаганні усвідомити природу поняття правового режиму, стає зрозумілим, що в ньому поєднуються загально визначені та сформовані правові явища такі як «правове регулювання», «правовий статус», «правовий порядок» «система права» та складова, яка має перемінний характер. Дуже добре підкреслив це Алексеев С. С., вводячи нову правову категорію, як режим виключення. Однак «режим виключення» розглядався як похідний від «правового режиму».

Нами було виділено основні ознаки правового режиму:

- 1) закріплюється в нормах права, тобто в законах та інших нормативно-правових актах;
- 2) правовий режим визначає форму правового регулювання, тобто систему та характер методів і засобів правового регулювання;
- 3) правовий режим застосовується виключно для зміни правового статусу, тобто зміна суб'єкта де-юре, без відповідних змін суб'єкта де-факто;
- 4) правовий режим має тимчасовий характер, так як застосовується на момент зміни правових відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеев С. С. Теория права / С.С. Алексеев. – 2-е изд., перераб., доп. – М.: БЕК, 1995. – 311 с.
2. Матузов Н.И., Малько А.В. Правовые режимы: вопросы теории и практики // Правоведение. – 1996. – № 1. – С. 17 - 18.
3. Малько А.В. Стимулы и ограничения в праве. Теоретико-информационный аспект. 2-е изд. – М.: Юристъ, 2005. – 250 с.
4. Бахрах Д.Н. Административное право. – М.: БЕК, 1996. – 368 с.
5. Авер'янов В. Б. Виконавча влада і адміністративне право /За заг. ред. В.Б. Авер'янова – К.: Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. – 668 с.
6. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» // база даних «Законодавство України». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1550-14> (дата звернення: 18.04.2018).
7. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» // база даних «Законодавство України». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 18.04.2018).

СУТНІСТЬ ДИСЦИПЛІНИ ТА ФЕНОМЕН ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Гришина Н. В.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету
ХНУ імені В.Н. Каразіна*

Дисципліна є одним із найважливішим соціальним чинником, що має вплив на життя суспільства в цілому і кожної людини окремо. Від рівня дисципліни залежать успіхи в діяльності. Якість соціального обслуговування.

Дисципліна й правопорядок взаємопов'язані та характеризують у суспільстві взаємозв'язок людини зі своїм трудовим колективом, суспільством, людьми. Ставлення людини до питання дисципліни є одним із показників рівня соціалізації – здатності усвідомлювати, підтримувати і розвивати соціальні взаємодії.

У науковій літературі відсутній єдиний підхід щодо розуміння дисципліни. У великій радянській енциклопедії дисципліну визначають як певний порядок поведінки, що співвідноситься з нормами права та моралі, які склалися в суспільстві, чи вимогам організації [1, с. 341].

Поширеним є визначення дисципліни як виконання законодавчих та підзаконних актів або як точне, вчасне і неухильне додержання встановлених правовими та іншими соціальними нормами правил поведінки у державному і суспільному житті [2, с. 347]. При цьому, деякі науковці неподільно розглядають законність і дисципліну, які невід’ємні одна від одної, взаємопов’язані між собою та впливають одна на одну [3, с. 237].

Дисципліна має за мету узгодження діяльності та вчинків кожної людини з інтересами суспільства, колективу, неухильне виконання обов’язків перед суспільством, колективом і в той же час забезпечення охорони прав та свобод особи, створення нормальних умов для праці, відпочинку [4, с. 14].

Дисципліна має дві сторони – об’єктивну і суб’єктивну. Об’єктивна – це певний порядок в організації та діяльності колективу та особливості цього порядку, а суб’єктивна – це дотримання зазначеного порядку членами колективу.

Дисципліна – це ефективний засіб досягнення політичних, соціальних, технологічних цілей, який дозволяє розвиватися потужній системі.

У державному управлінні дисципліна розглядається як фактична поведінка персоналу органів державної влади та органів місцевого самоврядування, яка відображається в управлінських рішеннях і діях, а також в управлінському спілкуванні. Вона формує такі основні показники державного управління: системність, результативність, ефективність, раціональність. Характерною ознакою дисципліни є виконавський зміст, який виражається в тому, що службовці органу підпорядковуються певному керівникові, виконують управлінські рішення, відповідально ставляться до своїх посадових функцій і повноважень.

Визначальне місце в сутності терміна «дисципліна» посідає саме поведінка відповідного суб’єкта щодо вимог, які ставляться державою та реалізуються шляхом застосування різних форм і засобів, спрямованих на забезпечення державної дисципліни. А тому державну дисципліну необхідно розглядати не тільки в межах реалізації форм і засобів окремо взятого індивіда чи колективна, а в рамках цілісної діяльності, спрямованої на підтримання порядку в усіх сферах суспільного життя та державної діяльності, яка є обов’язковою для усіх членів суспільства, спрямована на забезпечення єдності в досягненні поставлених цілей, і яка виступає необхідною умовою будь-якої спільної діяльності, упорядковує її, у зв’язку з чим слугує основою нормального функціонування суспільства.

Дисципліна здійснюється в межах правового режиму, який виражається у певному поєднанні юридичних засобів і який створює бажаний соціальний стан та конкретний ступінь сприятливості чи несприятливості для задоволення інтересів суб’єктів права.

Підсумовуючи викладене можна зазначити, що дисципліна – це правовий режим, спрямований на підтримку порядку в усіх сферах суспільного життя та державної діяльності, є обов'язковим для усіх суб'єктів правовідносин, спрямований на досягнення поставлених цілей і виступає необхідною умовою будь-якої спільної діяльності, упорядковує її, у зв'язку з чим служить основою всебічного функціонування суспільства та держави, забезпечується державним примусом.

Дисципліна значною мірою визначається відповідальністю, яка утворює відносини, що забезпечують інтереси і свободу взаємопов'язаних сторін та гарантуються суспільством і державою. Вона формується на основі послідовної взаємодії трьох складових: усвідомлення обов'язку, оцінки поведінки, накладання санкцій.

У науковій юридичній літературі інститут дисциплінарної відповідальності традиційно належить галузі трудового права, оскільки призначення дисциплінарних санкцій – утвердження трудової дисципліни та покарання працівників, які порушили правила внутрішнього трудового розпорядку, інші положення трудового законодавства або локальні корпоративні) акти підприємства, установи або організації [5, с. 306].

Дисциплінарна відповідальність як один із видів юридичної відповідальності – це обов'язок працівника відповідати перед роботодавцем за скоєний ним дисциплінарний проступок (винне протиправне невиконання чи неналежне виконання працівником своїх трудових обов'язків) і понести дисциплінарні стягнення, передбачені нормами трудового права.

Бандурка О. М. стверджував, що дисциплінарну відповідальність спричинюють порушення, пов'язані з невиконанням або неналежним виконанням з вини працівника покладених на нього трудових (службових) обов'язків, тобто які визнаються дисциплінарними проступками. Посадові особи визначених категорій підлягає дисциплінарній відповідальності також за проступки, які хоча і не є порушенням трудової дисципліни та службових обов'язків, але визнаються несумісними з гідністю і призначенням цих осіб (наприклад працівники правоохоронних органів).

У трудових правовідносинах роботодавець має дисциплінарну владу над працівником, а працівник несе дисциплінарну відповідальність саме перед роботодавцем, а не перед державою, як це відбувається при інших видах правової відповідальності.

Дисциплінарна відповідальність базується на відповідних принципах, таких як: законності, обґрунтованості, доцільності, справедливості, презумпції невинуватості, швидкості настання, пропорційності, невідворотності.

Барабаш О. Т. зазначив, що дисциплінарна відповідальність повинна бути доцільною і справедливою. Справедливість і доцільність відповідальності полягає у:

накладенні дисциплінарного стягнення лише за дії або бездіяльність, які є порушенням дисципліни праці; застосування дисциплінарних стягнень, які б не принижували людської гідності, трудової честі працівника; накладення лише одного стягнення за одне порушення дисципліни праці.

Правовий механізм дисциплінарної відповідальності складається з правових норм, які передбачають підставу дисциплінарної відповідальності, дисциплінарні стягнення, порядок їх накладення, знаття й оскарження.

Дисциплінарний примус є позасудовим, для нього властиве використання морально-правових санкцій, що здійснюється суб'єктом дисциплінарної влади. Застосовується дисциплінарний примус тільки до фізичних осіб, є персоніфікованим та індивідуалізованим.

В залежності від наступних підстав: включенням особи до конкретного типу колективу; належністю громадянина до організації певного виду; характером функцій, виконуваних особою в даній організації дисциплінарну відповідальність може бути загальною і спеціальною [6, с. 28-29].

Загальна дисциплінарна відповідальність настає на підставі норм КЗпП України і правил внутрішнього трудового розпорядку. Поширюється на переважну більшість працюючих, включаючи сезонних і тимчасових працівників, на яких не поширюється дія статутів і положень про дисципліну та інших спеціальних положень.

Спеціальна дисциплінарна відповідальність передбачена тільки для конкретно визначених категорій працівників на підставі статутів та положень про дисципліну і спеціальних нормативних актів [7, с. 158-159].

Підсумовуючи, можна сформулювати дефінітивний апарат дисциплінарної відповідальності: дисциплінарна відповідальність – це родове поняття, а загальну та спеціальну дисциплінарну відповідальність – можна розглядати як видове поняття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Большая советская энциклопедия: в 30 т. / гл. ред. А.М. Прохоров. – [3 – е изд.]. – М.: Сов. Энциклопедия, – 1972. – Т.8 – 600 с.
2. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / ред. кол.; В. Б. Авер'янов (гол.) [та ін.]. – К.: Юрид. Думка. – Т. 1. Загальна частина, 2004. – 584 с.;
3. Адміністративне право України: підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко [та ін.]; за ред. Ю. П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 401 с.

4. Синявська О. Ю. Засоби забезпечення службової дисципліни в органах внутрішніх справ України (організаційно-правові питання): дис. ...канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. – Х., 2001. – 210с.
5. Проблеми правової відповідальності: монографія / Ю. П. Битяк, Ю. Г. Барабаш, Л.М. Баранова та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисової. – Х.: Право, 2014. – 348 с.
6. Адушкин Ю. С. Дисциплінарное производство в СССР / Ю. С. Адушкин; под ред. В. М. Манохина. – Саратов: Изд-во Саратов. Ун-та, 1986. – 456 с.;
7. Адміністративна відповідальність: курс лекцій / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко та ін.; за заг. ред. О. В. Кузьменко. – К.: Юрінком Інтер, 2016. – 568 с.

КОМПЕТЕНЦІЯ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Швагер О. А.

*асистент кафедри ЦПДФП ННІ права
Сумського державного університету*

Фінансово-стабільна держава – це держава, яка відстоює свої національні інтереси та забезпечує свою національну безпеку в умовах необмеженої глобальної конкуренції незалежно від часу та різних обставин [1, с. 7]. Забезпечення фінансової стабільності полягає в адекватному реагуванні всіх секторів економіки, в тому числі і банківської системи як частини фінансової системи, на зовнішні або внутрішні чинники, що впливають на зміни в країні.

Одним із аспектів створення державою дієвого фінансово – правового механізму забезпечення існування стабільної фінансової системи є ефективне публічне регулювання діяльності всіх її елементів, що з переходом у правову площину трансформується у надання певних компетентностей суб'єктам фінансової системи та її підсистем.

Саме через надання певних прав та обов'язків суб'єктам фінансової системи відбувається публічна регламентація фактично їх вступу у конкретні фінансові відносини. В загальному вигляді цей процес можна охарактеризувати як визначення компетенції суб'єкта фінансового права через норми відповідних нормативно-правових актів.

Дослідженню поняття «компетенція» присвячено достатньо наукових праць, визначено його складові та умови застосування. Серед науковців, які зробили значний внесок в розробку зазначеного поняття, слід відмітити В. Б. Авер'янова, С. С. Алексєєва, Ю. О. Тихомірова, Ю. К. Осіпова, Б. М. Лазарєва, А. А. Доровольського та ін.

Так, Б. М. Лазарєв визначав, що: «компетенцію нельзя смешивать с правовыми нормами, которые её устанавливают, говоря о компетенции, нужно прежде всего иметь в

виду те функции, которые орган вправе и обязан осуществлять» [2, с. 27]. «Функции сами по себе – это явление не юридическое, поэтому не могут быть элементами компетенции, но право и обязанность осуществлять данные функции в определенной сфере выступают элементами компетенции» [2, с. 31].

Інші дослідники, як Ю. К. Осіпов визначають компетенцію органів державної влади та посадових осіб як коло встановлених законом повноважень, які можуть визнаватися як їх обов'язки [3, с. 11].

С. С. Алексєєв під компетенцію розуміє – зміст та обсяг повноважень, якими володіє державний орган, а також та або інша посадова особа [4, с. 41].

А. А. Добровольський вважав, що державного органу складають питання (справи), віднесені законом до його відання [5, с. 109].

На думку А. А. Пушкіна, компетенція не є передумовою належності прав, а передбачена законом сукупність прав, якими користується державний орган в силу самого факту існування (тобто реальні права, а не можливі) [6, с. 38-39].

В юридичній енциклопедії поняття «компетенція» визначається як (лат. – відповідність, узгодженість, від – взаємно прагнути, відповідати, підходити) – сукупність встановлених в офіційній – юридичній чи неюридичній – формі прав і обов'язків, тобто повноважень будь-якого органу або посад, особи, які визначають можливості цього органу або посад, особи приймати обов'язкові до виконання рішення, організувати та контролювати їх виконання, вживати у необхідних випадках заходи відповідальності тощо. Компетенція державних органів (органів місцевого самоврядування) та їх посадових осіб встановлюється правовими актами, і, отже, її реалізація забезпечується засобами державного примусу. Компетенція недержавних органів та їх посадових осіб (органів об'єднань громадян, релігійних організацій, форм самоорганізації населення, підприємств, установ і організацій недержавних форм власності тощо) не має юридично-владного характеру і відповідного державно-примусового забезпечення. Обсяг компетенції конкретних державних органів та їх посад, осіб залежить від місця, яке посідає той чи ін. орган або посад, особа в ієрархічній структурі відповідних органів: чим вищий рівень органу та його посад, особи, тим більший обсяг їх компетенції. Своїм змістом і спрямованістю компетенція державних органів та їх посадових осіб розрізняється залежно від гілки державної влади, до якої належить відповідний орган або посадових особа [7, с.197]

Енциклопедичний словник з державного управління за редакцією Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна, компетенція (лат. *competentia* – належність за правом; відповідність, узгодженість) – сукупність повноважень (прав і

обов'язків), встановлених в офіційній – юридичній чи неюридичній формі, якими у певній галузі діяльності наділені суб'єкти управління (орган або посадова особа) для виконання відповідних завдань і функцій. Сфера та зміст повноважень того чи іншого органу або посадової особи встановлюється законами, іншими нормативними актами, положеннями, інструкціями, статутами. Компетенція державного органу (уряду, міністерства, парламенту, органів суду, міліції, прокуратури та ін.) розглядається як закріплена законом (або іншим нормативним актом) сукупність владних повноважень (прав і обов'язків), юридичної відповідальності і предмета відання (предмет діяльності, функціональне призначення). Компетенція посади державної служби – окреслене коло проблем, що належать до повноважень (прав та обов'язків) за певною посадою [8, с. 601].

На думку І. Л. Бачило, складовою частиною компетенції органа є його функції і вони визначають його безпосередню діяльність. Трактуючи поняття «компетенція» в широкому розумінні дослідник вважає, що до його змісту входять функції та повноваження органу влади, а у вузькому – права та юридичні обов'язки, що складають повноваження органу влади [9, с. 54.].

Іншими дослідниками компетенція розуміється як визначальний елемент правового статусу (правового становища) органу виконавчої влади і являє собою комплекс повноважень зі здійснення виконавчої влади. Встановлення компетенції органів виконавчої влади має проводитись обов'язково за умови попереднього визначення їх функцій та методів діяльності. Компетенція органів виконавчої влади є організаційно-правовою категорією. Організаційний характер компетенції проявляється насамперед у тому, що компетенція органу в функціональному розумінні є критерієм відокремлення органів виконавчої влади один від одного, побудови їх системи. Здійснюючи безпосередній вплив на побудову (конструкцію) системи органів виконавчої влади, компетенція кожного окремого органу впливає на взаємозв'язок між іншими елементами цієї системи. Важливим є те, що компетенція органів виконавчої влади обумовлює їх внутрішню структуру, визначає, так би мовити, «кількість» і «якість» структурних підрозділів кожного окремого органу. Правовий характер компетенції закріплюється у відповідних нормативно-правових актах [10, с. 119-120].

З аналізу юридичної літератури, вбачається, що єдиного підходу до визначення поняття «компетенція» не існує, проте є можливим виділення його елементів: функції, повноваження, сукупність прав та обов'язків відповідного уповноваженого суб'єкта.

Також в юридичній літературі існує позиція щодо віднесення завдань до елементів компетенції.

Що стосується Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (надалі – ФГВФО), то публічне регулювання його діяльності визначається нормами закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб в Україні».

Стаття 4 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» визначає, що основним завданням Фонду є забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку.

На виконання свого основного завдання Фонд у порядку, передбаченому цим Законом, здійснює такі функції: 1) веде реєстр учасників Фонду; 2) акумулює кошти, отримані з джерел, визначених статтею 19 цього Закону, здійснює контроль за повнотою і своєчасністю перерахування зборів кожним учасником Фонду; 3) інвестує кошти Фонду в державні цінні папери України; 3¹) здійснює розміщення облігацій у порядку та за напрямками залучення коштів, визначеними цим Законом, і видачу векселів у випадках, передбачених законом про Державний бюджет України на відповідний рік; 4) здійснює заходи щодо організації виплат відшкодувань за вкладами у строки, визначені цим Законом; 5) здійснює регулювання участі банків у системі гарантування вкладів фізичних осіб; 6) бере участь в інспекційних перевірках проблемних банків за пропозицією Національного банку України; 7) застосовує до банків та їх керівників відповідно фінансові санкції і накладає адміністративні штрафи; 8) здійснює процедуру виведення неплатоспроможних банків з ринку, у тому числі шляхом здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків, організовує відчуження всіх або частини активів і зобов'язань неплатоспроможного банку, продаж неплатоспроможного банку або створення та продаж перехідного банку; 9) здійснює перевірки банків відповідно до цього Закону; 10) надає фінансову підтримку банку відповідно до цього Закону; 11) здійснює аналіз фінансового стану банків з метою виявлення ризиків у їхній діяльності та прогнозування потенційних витрат Фонду на виведення неплатоспроможних банків з ринку та відшкодування коштів вкладникам; 12) надає цільову позику банку для фінансування витрат для оплати роботи осіб відповідно до пункту 2 частини шостої статті 36, пунктів 7 і 8 частини другої статті 37 та частини четвертої статті 47 цього Закону, що здійснюються протягом дії тимчасової адміністрації; 12¹) звертається з відповідними запитами до клієнтів, вкладників та інших кредиторів банку в порядку, встановленому Фондом; 13) здійснює заходи щодо інформування громадськості про функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, захисту прав та охоронюваних законом інтересів вкладників, підвищення рівня фінансової грамотності населення відповідно до цього Закону; 14) вивчає та аналізує тенденції розвитку ринку ресурсів, залучених від вкладників учасниками Фонду.

Фонд здійснює інші функції в межах своїх повноважень, визначених цим Законом, іншими актами законодавства.

Враховуючи вище викладене, а також актуальність питань, пов'язаних з визначенням компетенції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, вважаємо за необхідне продовжити дослідження із зазначених вище питань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Финансовая устойчивость Российской Федерации. Правовая доктрина и практика обеспечения / Поветкина Н. А.; Под ред. Кучеров И. И. – М.:Контракт, ИЗиСП, 2016. – 344 с. URL: <http://znanium.com/catalog.php?bookinfo=791900>, с.7
2. Лазарев, Б. М. «Компетенция органов управления. М., 1972., 280 с. – С. 27
3. Осипов Ю. К. Подведомственность юридических дел. Свердловск, 1973 г. – С. 11
4. Алексеев С. С. Государство и право: Начальный курс: [Учебник-конспект]. М.: Юрид. лит., 2-е изд., перераб. и доп. 1994. 192 с.; – С.41
5. Советское гражданское процессуальное право: Учебное пособие / Подред. М. А. Гурвича. М.: Изд. ВЮЗИ, 1957, 370 с. – С. 109.
6. Пушкин А. А. Компетенция государственных хозяйственных органов как особая форма проявления их административно-хозяйственной правосубъектности // Правоведение, 1965. №3 С.38-42. – С. 38-39
7. Юридична енциклопедія. – Т.3. – К.: Українська енциклопедія, 2001. – С.197
8. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К.: НАДУ, 2010. – 820 с – с.601.
9. Бачило И. Л. Функции органов управления (правовые проблемы оформления и реализации) / И. Л. Бачило. – М.: Юридическая литература, 1976. – 200 с. – С. 54.
10. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики. За заг.ред. В.Б. Авер'янова. – К.: Факт, 2003. – 384 с. – С.119-120.

ПОНЯТТЯ ТА СПОСОБИ РЕЙДЕРСТВА

Гонтарь Т. А.

Магістрант I року навчання ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Плотнікова М. В.

к.ю.н., доцент кафедри ЦПДФП ННІ права

Сумського державного університету

Усім ринково-розвинутим країнам характерний процес перерозподілу власності, який часто супроводжується неправомірними діями з боку потенційних власників. Сучасний розвиток та функціонування економіки України та інших країн характеризується поширенням процесів незаконного привласнення чужого бізнесу, яке іменується рейдерством. Рейдерство стає перешкодою ефективному розвитку та функціонуванню галузей національної економіки, загрожує економічній безпеці держави, оскільки тягне за собою руйнівні економічні та соціальні наслідки. Так, найбільш привабливими в Україні об'єктами для рейдерства є металургійна промисловість, енергетичний та банківський сектор, машинобудування, хімічна та харчова промисловості, торговельна сфера. Слід погодитись з Т. О. Пажуєвою, яка вважає, що економічний розвиток економіки України вимагає не тільки кардинальних змін нормативно-правового регулювання загальних основ функціонування суб'єктів господарювання із врахуванням вимог європейського права, а й удосконалення самого механізму щодо забезпечення економічної безпеки від проявів рейдерства в напрямі збереження ефективного функціонування та розвитку, захисту майнових інтересів, укріплення та покращення фінансового становища власників у часі та просторі [4, с. 43].

Сьогодні різним аспектам рейдерства, його особливостям і наслідкам присвячено роботи багатьох українських та зарубіжних авторів, але проблеми у сфері правового регулювання та протидії різним аспектам цього явища ще є й вони потребують подальших досліджень. Так, законодавство України не містить офіційного юридичного поняття «рейдерства», не впроваджено механізм відповідальності за рейдерські захоплення. Для подолання рейдерства в Україні потрібні практичні дії.

По визначенню М. Д. Василенко, рейдерство - це недружнє, яке перебуває поза межами дії цивільного законодавства, спрямоване проти волі власника захоплення чужого майна на користь іншої особи, встановлення над майном повного контролю нового власника в юридичному й фізичному розумінні з використанням корумпованості чиновників та (або) із застосуванням сили. Метою рейдерства, як правило, є перерозподіл чужої нерухомості, а тому воно приносить значні прибутки загарбникам [1, с. 58].

Обґрунтоване визначення «рейдерство» дає російський фахівець О. Федоров: рейдерство – це суспільно небезпечне, протиправне діяння, пов'язане з незаконним

придбанням права володіння, користування та (або) розпорядження активами (частиною активів) юридичної особи, пов'язане зі встановленням контролю над юридичною особою шляхом незаконного придбання права володіння, користування та (або) розпорядження частками учасників юридичної особи в статутному капіталі юридичної особи та (або) голосуючими акціями акціонерного суспільства, що заподіює шкоду правам і законним інтересам власників та здійснюється всупереч їх волевиявленню, загрожує безпеці особи, суспільства й держави» [5, с. 38].

На думку О. Киреева, рейдерство - це систематична проектна діяльність на ринку корпоративного контролю, яка спрямована на несилове правове отримання контролю над активами інших суб'єктів економічної діяльності із завданням їм економічних та інших видів збитків [3]. Тобто, на думку вченого, несилове правове та неправове отримання контролю над активами інших суб'єктів економічної діяльності (тобто несиловий характер дій рейдерів) є однією із основних ознак рейдерства. Підкреслимо, що дії рейдера можуть мати як несиловий, так і силовий характер, оскільки неправове одержання контролю над активами може відбуватися не лише в правовому, а й у фізичному сенсі, використовуючи корумпованих посадовців та із застосуванням сили. Звісно, рейдери намагаються використати передусім законні інструменти здійснення впливу на контрагентів. Застосування ж сили є характерним для таких видів рейдерських атак, як силове підприємництво та «чорне» рейдерство. Слід вказати, що ключовою ознакою рейдерства в Україні є засилля жорстоких ворожих поглинань із використанням адміністративного ресурсу. Таким чином, незважаючи на те, що існує багато визначень терміна «рейдерство», вчені та законодавці не розділяють єдиної думки щодо визначення, з чим наразі і пов'язані дискусії з цього приводу.

Отже, рейдерство - це поглинання підприємством проти волі його власника з метою захоплення його активів, яке відбувається в умовах корупції, з використанням прогалин у законодавстві як законними, так і незаконними методами.

У сучасній світовій економіці надзвичайного поширення набуває процес M&A, тобто процес злиття та поглинання компаній одна однією. Термін «рейдерство» охоплює такі поняття, як M & A (Mergers & Acquisitions – злиття та поглинання), і професіоналів ht (hostile takeover – ворожі поглинання). Сутність рейдерства полягає в його напівкримінальному характері. Рейдерів умовно можна поділити на «білих», «сірих» і «чорних». При «білому рейдерстві» рейдер діє виключно за законом, використовуючи залишені законодавцем прогалини, організовує скупку акцій або боргів підприємства, робить дії на погіршення його економічного та фінансового стану, знижуючи ціну його акції, відшукує недоліки в статутних документах і т.д. Корпоративний шантаж власника (greenmail) (на Заході взагалі рейдерством не вважається) часто застосовується міноритарієм з ціллю більш дорожчого

продажу своїх акцій, відділяється від рейдерства, як такого, оскільки вважається, що ціллю рейдера являється не прибуток від продажу акцій, а отримання повного контролю над бізнесом. Однак часто неможливо розрізнити ціль, яка переслідується рейдерами, тим більше, що вона може змінюватися. Особливість «білого» рейдерства полягає у його дії методами корпоративного шантажу у межах чинного законодавства, сутність якого полягає у тому, що до рук корпоративного шантажиста потрапляє 10-відсотковий пакет акцій компанії. Після цього пред'являються вимоги щодо проведення позачергових зборів акціонерів. Власники чи директори таких підприємств, зазвичай, відмовляються від переговорів, оскільки захоплення підприємства досить часто супроводжується зміною керівництва. При купівлі міноритарного пакету рейдери, як правило, зазіхають на весь бізнес, але при зриві атаки з будь-яких причин, вони можуть задовольнитися отриманням прибутку від перепродажу мажоритарію дорожче, придбаного пакету акцій, ліквідувавши, таким чином, зону конфлікту [6, с. 325].

При «сірому рейдерстві» мова йде про балансування на межі закону, однак, як правило, ця межа перетинається. Для «сірого рейдерства» характерно використання фальсифікованих документів, подвійного реєстру, незаконного зібрання акціонерів. Звичайно, тут є простір і для суддів.

«Чорне рейдерство» схоже на бандитизм: використовуються фальсифіковані документи та інші методи «сірого рейдерства», але значно більше уваги приділяється корумпованості чиновників різного роду адміністрацій, міністерств, представників правоохоронних органів, суддів. Поширеним способом «рейдерського захоплення» бізнесу є подання державному реєстратору підробленого пакета документів щодо переходу корпоративних прав до невідомих осіб. При цьому державний реєстратор здійснює відповідну реєстраційну дію й передає підприємство невідомим особам. За спостереженнями вчених О. Кирєєва та О. Ю. Федорова, зараз чітко простежується перехід рейдерів до «сірих» і «чорних» дій. У більшості випадків ці дії значно ефективніші щодо протидії слабкого об'єкта поглинання, тому рейдери не обтяжують себе зайвими досить складними і витратними легальними діями та застосовують з самого початку брудні технології [3; 5].

Погоджуємося з українським вченим З. В. Гбур, який визначає перелік найбільш поширених способів здійснення рейдерських дій: цілеспрямоване заниження вартості підприємства і придбання його активів; скупка дрібних пакетів акцій підприємства; скупка боргових зобов'язань підприємства, оспорювання прав власності; умисне доведення підприємства до банкрутства; публікація замовних матеріалів на користь «загарбників»; «підкуп» менеджерів підприємства; захоплення і незаконне утримання власності підприємства; погрози на адресу чинних керівників підприємства [2, с. 13].

Проведене дослідження дозволяє зробити висновки, що рейдерські захоплення бізнесу є досить нищівним чинником економіки в цілому та окремих підприємств. Рейдерство – це захват підприємств проти волі їх власників з метою захоплення його активів, яке відбувається в умовах корупції, з використанням прогалин у законодавстві як законними, так і незаконними методами. Рейдерство в Україні це форма агресивної конкуренції, яка представляє собою інструмент перерозподілу власності та втіха власних інтересів зацікавлених осіб, які мають відповідні важелі впливу, які реалізується шляхом внутрішньо узгодженої системи дій щодо заволодіння майном, активами, корпоративними правами суб'єкта господарювання поза волею його власника з використанням як правових, так і неправових методів.

Рейдерство умовно поділяють на «біле», «сіре», та «чорне»: 1) «Біле» рейдерство – це законна діяльність, яка направлена на придбання підприємства, яке, зазвичай, діє методом корпоративного шантажу в рамках чинного законодавства і в нашій країні майже не трапляється. Після того, як до рук корпоративного шантажиста потрапляє 10-відсотковий пакет акцій компанії, до неї досить часто висуваються вимоги про проведення позачергових зборів акціонерів. До «білого рейдерства» відносять цілеспрямоване зниження вартості підприємства і придбання його активів; скупка дрібних пакетів акцій підприємства; скупка боргових зобов'язань підприємства; оспорювання прав власності; 2) «сіре рейдерство» – умисне доведення підприємства до банкрутства; публікація замовних матеріалів на користь «загарбників»; «підкуп» менеджерів підприємства; 3) «чорне рейдерства» – захоплення і незаконне утримання власності підприємства; погрози на адресу чинних керівників підприємства.

Для уникнення рейдерських дій держава і бізнес повинні здійснювати дієві превентивні дії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Василенко М. Рейдерство в контексті нових змін до чинного законодавства України / М. Василенко // Юридичний вісник. – 2017. – № 1. – С. 58–64.
2. Гбур З. В. Сутність рейдерства та його вплив на формування економічної безпеки держави / З. В. Гбур // Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління. – 2017. – №2. – С. 13–22.
3. Киреев А. Ю. Рейдерство в Российской экономике: сущность, тенденции и возможность противодействия : автореф. дис.: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / А. Ю. Киреев. – М, 2008. – 22 с.
4. Пожуєва Т. О. Причини виникнення та шляхи подолання рейдерства в Україні / Т. О. Пожуєва // Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. – 2017. – № 3. – С. 43–47.

5. Федоров А.Ю. Рейдерство и корпоративный шантаж: организационно-правовые меры противодействия / А.Ю. Федоров. – М.: Волтерс Клувер, 2010. – 463 с.
6. Шевчук І. В. Державні механізми протидії рейдерству в корпоративному секторі України / І. В. Шевчук // Університетські наукові записки. – 2017. – № 1. – С. 325–330.

ДЕРЖАВНА АУДИТОРСЬКА СЛУЖБА УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ³

Семенова А. В.

*Аспірантка кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

В умовах складної соціально-економічної ситуації в Україні особливої актуальності набувають дослідження питань забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Слід зазначити, що провідна роль у цьому процесі належить відповідним суб'єктам. Одним з таких суб'єктів, на нашу думку, слід вважати Державну аудиторську службу України, яка, згідно пункту 1 Положення про Державну аудиторську службу України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. №43, є центральним органом виконавчої влади, яким забезпечується формування і реалізація державної політики у сфері державного фінансового контролю [5].

Сутність ролі визначених законом суб'єктів у забезпеченні фінансово-економічної безпеки держави впливає з визначення адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Слід зазначити, що це поняття є законодавчо і доктринально невизначеним, проте, ми вивели його, синтезувавши такі поняття як «механізм правового регулювання», «адміністративно-правове забезпечення» та «фінансово-економічна безпека».

Існує декілька підходів до визначення поняття механізму правового регулювання. З одного боку його можна розглядати як сукупність певних елементів (норми права, правовідносини, юридичні факти), а з іншого – він розглядається як процес, у якому вагома роль відіграється суб'єктами правового регулювання. В цій ситуації ми розділяємо думку О. Ф. Скакун, яка визначає механізм правового регулювання як процес переведення нормативності права в упорядкованість суспільних відносин, що здійснюється суб'єктами правового регулювання за допомогою системи правових інструментів і має на меті

---

³ Виконано в рамках проекту № 118U003575

задоволення законних інтересів учасників суспільних відносин та забезпечення правопорядку [6, с. 162].

Поняття адміністративно-правового забезпечення розглядається О. М. Гумінім та Є. В. Пряхінім у двох аспектах. В широкому сенсі – це процес упорядкування суспільних відносин уповноваженими органами, їх юридичне закріплення через правові норми, реалізація, охорона та розвиток. У вузькому значенні – визначення адміністративно-правового забезпечення буде змінюватися в залежності від конкретного виду суспільних відносин щодо яких воно здійснюється [1, с. 49].

Останньою складовою у синтезі поняття адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки є поняття фінансово-економічної безпеки, яку О. Мелих визначає як: такий стан фінансової системи, коли фінансові інтереси держави захищені на всіх рівнях фінансових відносин; фінансову стабільність, самостійність і стійкість фінансової системи держави перед дестабілізуючими внутрішніми і зовнішніми чинниками; спроможність фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економіки та стале економічне зростання країни [4, с. 267].

Отже, ми можемо сказати, що адміністративно-правовий механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки держави – це процес переведення нормативності права в упорядкованість адміністративно-правових відносин, що здійснюється суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, наділеними відповідною компетенцією, за допомогою системи правових інструментів і має на меті захист державних фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин, підтримання достатнього рівня фінансової самостійності, стабільності і стійкості фінансової системи та створення умов для сталого економічного розвитку держави.

Ми вважаємо, що одним із зазначених суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави є Державна аудиторська служба України. Перш за все, це проявляється у тому, що вона наділена компетенцією у здійсненні державного фінансового контролю, який є одним з найефективніших правових засобів, спрямованих на захист фінансових інтересів держави. Так, згідно статті 2 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», вона вправі здійснювати державний фінансовий контроль за: використанням і збереженням фінансових ресурсів держави, необоротних та інших активів, ефективністю використання коштів і майна, належним визначенням потреби в бюджетних коштах і взяттям зобов'язань, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності у органах, підприємствах, установах та організаціях, що пов'язані з державним чи місцевими бюджетами та

державним чи комунальним майном, за дотриманням норм бюджетного законодавства та законодавства про закупівлі, а також за діяльністю суб'єктів господарської діяльності усіх форм власності, за умови наявності судового рішення, ухваленого у кримінальному провадженні, якщо вони не віднесені законодавством до підконтрольних установ [2].

На нашу думку, іншим важливим аспектом у діяльності Державної аудиторської служби України є те, що, згідно статті 8 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», вона не тільки здійснює державний фінансовий контроль, але і розробляє пропозиції щодо усунення виявлених під час нього недоліків і порушень [2]. Адже дуже часто порушення норм фінансового законодавства не можна вважати умисними, бо вони є наслідком некомпетентності відповідних осіб. Саме тому, функція з надання пропозицій щодо усунення недоліків має дуже важливе значення для запобігання подібним правопорушенням у майбутньому.

Вагома роль Державної аудиторської служби України як суб'єкта забезпечення фінансово-економічної безпеки держави виражається, також, у тому, що вона наділена повноваженнями щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення. Так, згідно статті 234-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення вона наділена компетенцією розглядати справи про адміністративні правопорушення, що пов'язані з порушенням фінансового законодавства та порушенням порядку припинення юридичної особи [3].

Отже, Державна аудиторська служба України є повноцінним суб'єктом забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, адже вона:

1. Законодавчо визначена як один із суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.
2. Наділена відповідною компетенцією зі здійснення державного фінансового контролю.
3. Безпосередньо здійснює державний фінансовий контроль у визначених законодавством формах, що є одним із засобів захисту фінансових інтересів держави.
4. Наділена правоохоронною функцією, що виражається у наданні їй повноважень щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушеннями фінансового законодавства та порушенням порядку припинення юридичної особи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гумін О. М., Пряхін Є. В. Адміністративно-правове забезпечення: поняття та структура. Наше право. 2014. № 4. С. 46-50.
2. Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю

в Україні» станом на 27.01.2018 р. / Верховна Рада України від 26.01.1993 р. № 2940-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2939-12> (дата звернення 04.04.2018).

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення станом на 06.02.2018 р. / Верховна Рада України від 07.12.1984 р. № 8074-10. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 04.04.2018).

4. Мелих О. Фінансова безпека держави: сутність, критерії оцінки та превентивні заходи зміцнення. Економічний аналіз. 2013. Т. 12(2). С. 266-272.

5. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України: Наказ Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. №43.

6. Скаун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. Київ: Правова єдність, 2010. 525 с.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У ПУБЛІЧНОМУ ПРАВІ

Сінянський К. П.

*аспірант кафедри ЦПДФП ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Старинський М. В.

*д.ю.н., доцент, завідувач кафедри ЦПДФП ННІ права
Сумського державного університету*

Майже всі явища дійсності підлягають поділу за дихотомічним принципом. Це також стосується і галузей права як явищ об'єктивної дійсності. Галузі права, залежно від їх принципів, методів та інших ознак, можуть поділятися на приватні та публічні. Відповідно до такого підходу окремі галузі, інститути, правові явища можна віднести до приватно-правових чи публічно-правових. Зокрема, це стосується і зобов'язання в праві.

З часів римського права вважалось що зобов'язання – це виключно цивілістичне явище, яке нерозривно пов'язане з майновими інтересами, тобто безапеляційно відноситься до сфери приватного права [1, с. 5]. Ідея розглядати зобов'язання як публічно-правове явище з'явилась не так давно [2, с.149].

Наукове усвідомлення поняття «зобов'язання» у публічно-правовій сфері вимагає відповіді на два основні питання: «що слід розуміти під публічним правом?» та «яка суть «зобов'язання» у публічному праві?» [3, с. 88]. Досліджуючи зобов'язання в публічних правовідносинах науковці стикаються з важливою проблемою – відсутність об'єктивного та загальноприйнятого критерію поділу правових явищ на публічні та приватні. Хоча питання критерію поділу правових явищ на публічні та приватні виникло доволі давно, проте на даний час відсутнє остаточне його вирішення. Зумовлено це тим, що такий поділ

має не лише спеціально-юридичну природу, яка вимагає теоретичної аргументації, але і сутністю, що виходить за межі власне юридичної науки, яка обумовлює її філософське усвідомлення й ідеологічне обґрунтування [4, с. 97].

Вперше право на приватне (*jus privatum*) і публічне (*jus publicum*) було розділене в класичний період римського права. Така класифікація пов'язується з ім'ям одного з видатних римських юристів – Доміція Ульпіана, який вказував, що: «... публічним правом є те, що відноситься до користі Римської держави, приватним правом є те, що відноситься до користі окремих осіб, бо існує користь публічна і користь приватна ...» [5, с. 112].

Сучасні вчені-правознавці у своїх дослідженнях доходять висновку, що не дивлячись на відсутність однозначно визначеного критерію поділу правових явищ на публічні та приватні, такий поділ має місце у багатьох правових дослідженнях та є одним з найбільш зручних для цілей таких досліджень. Тому, на нашу думку, розподіл правових явищ на публічні та приватні можливо застосувати і до зобов'язання. Зокрема, Ж. В. Завальна вказує, що зобов'язання може відноситись як до приватного так і до публічного права [2, с. 149]. Окремі науковці вважають, що критерієм такого поділу може виступати наявність чи відсутність суспільного, публічного інтересу в таких зобов'язаннях, а також питання щодо того, який інтерес переважає в цьому випадку – публічний, тобто інтерес держави і суспільства в цілому, чи приватний (інтерес окремих осіб) [6, с. 262]. Підтримуючи дану точку зору, зі свого боку лише додамо, що додатковим (факультативним) критерієм можна вважати наявність органу публічної влади як сторони в такому зобов'язанні. Частковим підтвердженням цього, на нашу думку, є існування публічних зобов'язань, які виникають під час врегулювання взаємовідносин між особами, які не підпорядковані одна одній, але у яких є необхідність в певному взаємному впорядкуванні таких відносин для можливості здійснення впливу на третіх осіб [7, с. 88]. Наприклад, такими можна вважати адміністративні відносини координаційного типу, особливість яких полягає у конкретизації відносин із визначеними суб'єктами, які можуть вимагати вчинення певних дій один від одного. Такий стан правової дійсності має бути обов'язково визначений на рівні закону, оскільки в приватних галузях права зобов'язання можуть виникати лише в тому випадку, якщо вони прямо не заборонені законом, а в публічних – коли вони прямо передбачені законом [8, с. 21]. У публічних правовідносинах вимогу щодо вчинення певних дій сторони можуть пред'явити лише якщо це прямо передбачено законодавством, тобто відображається в їхній компетенції. На нашу думку, такий підхід до класифікації зобов'язань є найбільш доцільним для вивчення видів зобов'язань в праві взагалі та зобов'язання у публічному праві зокрема.

Використовувати категорію «зобов'язання» у публічному праві не тільки можливо,

але й необхідно, оскільки суспільні відносини, які регулюються нормами галузей публічного права, не можуть забезпечуватися винятково владними, імперативними, конформістськими засобами. Необхідно також враховувати істотну публічну частку обігу матеріальних благ, у рамках якої публічно-правові утворення та їх органи виступають у якості споживачів або постачальників таких благ. При цьому треба мати на увазі, що виділення в системі права приватної й публічної складових не означає розподілу між ними окремих галузей чи явищ права [3, с. 92].

Зобов'язання, як правове явище, має ознаки, які дають змогу віднести його як до приватного так і до публічного права. Якщо думки про те, що зобов'язання є приватноправовим явищем, з'явилися ще в римському праві, то ідея про можливість віднесення зобов'язання до сфери публічного права вченими почали висловлюватись не так давно. На нашу думку, зобов'язання є явищем публічного права, оскільки має ознаки та риси, які дають змогу характеризувати його як публічно-правове явище. Зокрема, такими рисами можна вважати: наявність суб'єктів владних повноважень, які виступають стороною зобов'язання; зобов'язання можуть стосуватись необмеженого кола осіб; метод, який може використовуватись при регулюванні та забезпеченні зобов'язання, може бути імперативним.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Иоффе О. С. Обязательственное право / Олимпиад Соломонович Иоффе. – М.: Юридическая литература, 1975. – 880 с.
2. Завальна Ж. В. Щодо питання про юридичну природу зобов'язання / Ж. В. Завальна // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 2. – С. 147-150.
3. Афанасьев М. В. О понятии обязательства в публичном праве / М. В. Афанасьев, А. С. Емельянов // Вестник Тюменского государственного университета. Право. – 2014. – №3. – С. 87-97.
4. Черепяхин Б. Б. Труды по гражданскому праву / Б. Б. Черепяхин. – М.: Статут, 2001. – 479 с.
5. Павел Юлий Пять книг сентенций к сыну. Фрагменты Доминиция Ульпиана. Перевод с латинского / Юлий Павел. – Пер.: Штаерман Е. М. – Отв. ред. и сост.: Кофанов Л. Л. – М.: Зерцало, 1998. – 287 с.
6. Цвік М. В. Загальна теорія держави і права // М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, О. В. Петришин // Х. : Право, 2002. – 432 с.
7. Завальна Ж. В. Окремі аспекти публічних зобов'язань / Ж. В. Завальна // Адміністративне право України: стан і перспективи розвитку: матер. VI Міжнар. наук.-практ. конф. «Адміністративне право України: стан і перспективи розвитку» (м. Київ, 23-

24 вересня 2011 р.). – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. – С. 88-89.

8. Гергелюк Н. Т. Місце адміністративно-правових зобов'язань у предметі адміністративного права України / Н. Т. Гергелюк // Юридична Україна. – 2014. – № 7. – С. 18-23.

ЩОДО ПРОБЛЕМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОСЛУГ З ЕСТЕТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ

Янішевська К. Д.

*к.ю.н., викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

На сучасному етапі розвитку суспільства проблема якості надання медичної допомоги та пов'язана з цим проблема відповідальності та юридичного забезпечення медичної діяльності за порушення професійних обов'язків стає все більш актуальною. У медичній професійній діяльності існує ряд спеціальностей, для яких характерний підвищений ризик несприятливого результату лікування. Пластичною та естетичною хірургією може займатися не будь-який хірург, а лише той, який має адекватну кваліфікацію. Ситуація, що склалася в законодавстві України в недостатній мірі контролює діяльність пластичних хірургів. Відсутність чітко налагоджених програм і плану навчання дозволяє деяким лікарям працювати без відповідної підготовки та досвіду.

У медичній сфері існує ряд законодавчих актів, які закріплюють основні положення в сфері охорони здоров'я. Загальна декларація прав людини, прийнята в 1948 р, говорить: «Кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичний догляд та соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї» [1]. Здоров'я, за визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), є станом повного фізичного, духовного і соціального благополуччя.

Існуючі міжнародні стандарти в сфері охорони здоров'я містяться головним чином в документах таких міжнародних організацій, як Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ); Всесвітня медична асоціація (ВМА), Всесвітня асоціація медичного права (ВАМП); Всесвітня психіатрична асоціація (ВПА). Найбільш важливими міжнародними актами в галузі медицини та прав пацієнтів є: Міжнародний кодекс медичної етики 1949 року (зі зм. 1983 г.), Лісабонська декларація Всесвітньої медичної асоціації про права пацієнтів 1981 р., Декларація про політику в галузі забезпечення прав пацієнта в Європі

1994 р., Конвенція про захист прав і гідності людини в зв'язку із застосуванням досягнень біології та медицини 1997 року, Європейська хартія прав пацієнтів 2002 р. та ін.

Відповідно до ст. 12 Основ законодавства України про охорону здоров'я, охорона здоров'я – один з пріоритетних напрямів державної діяльності [2].

На даний час в Україні існують певні проблеми правового регулювання діяльності пластичних хірургів, так як відсутні нормативно-правові акти, які закріплюють їх статус та порядок діяльності медичних працівників, які надають послуги з пластичної хірургії.

Аналізуючи нормативну базу у сфері медичної діяльності, можна звернути увагу, що така медична спеціальність як, пластичний хірург у нашій державі не існує.

Так, Національний класифікатор професій (ДК 003:2010), затверджений наказом Держспоживстандарту України від 28 липня 2010 р. № 327, уніфікував всі існуючі професії в Україні, і під кодом 2221.2 «Лікарі. Професійні назви роботи» надано вичерпний перелік лікарів у галузі лікувальної справи (крім стоматологів) [3]. Серед хірургічних спеціальностей зазначено: лікар-хірург, лікар-хірург серцево-судинний, лікар-хірург судинний, лікар-хірург торакальний, лікар-хірург-онколог, лікар-хірург-проктолог. Отже, у цьому переліку професія лікаря – пластичного хірурга відсутня.

Цей факт підтверджує і Наказ Міністерства охорони здоров'я України 28.10.2002 № 385, який затверджує Перелік лікарських посад у закладах охорони здоров'я, але в якому також посада лікаря – пластичного хірурга відсутня[4].

Першою спробою урегулювання даного питання було прийняття Міністерством охорони здоров'я України Наказу «Про удосконалення пластичної та реконструктивної хірургічної допомоги населенню України» від 02.04.2009 року № 210, але даний наказ був скасований Міністерством юстиції України 30.06.2010 року, як такий що підлягав державній реєстрації, проте на державну реєстрацію не подавався. Даним наказом планувалося затвердити Типову посадову інструкцію лікаря-хірурга структурного підрозділу закладів охорони здоров'я, які будуть надавати спеціалізовану медичну допомогу з пластичної та реконструктивної хірургії, забезпечити підготовку профільних фахівців з хірургічних спеціальностей на циклах спеціальної підготовки з пластичної хірургії тощо [5].

Наступний документ, який мав вирішити цю проблему був проект наказу МОЗ України «Про удосконалення медичної допомоги з пластичної хірургії населенню України» розроблений з метою реалізації Положення про Міністерство охорони здоров'я України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 р. № 267. Основним його завданням було приведення переліку лікарських спеціальностей до

міжнародних стандартів та створення механізму регулювання реконструктивної та пластичної хірургічної допомоги населенню України [6].

Проект наказу розроблений з метою регламентації діяльності закладів охорони здоров'я та лікарів у сфері пластичної хірургії.

Відповідно до проекту, пластична хірургія як розділ медичної допомоги, передбачає комплекс медичних та реабілітаційних заходів спрямованих на: усунення анатомічних та функціональних дефектів покривних тканин і структур, що до них прилягають, різної локалізації, які виникають внаслідок вроджених вад розвитку, гострих травм та їх наслідків, захворювань і хірургічних втручань (реконструктивна пластична хірургія); усунення вад покривних тканин і структур, що до них прилягають, різної локалізації, які виникають внаслідок вікових змін, а також внесення корекції в свою зовнішність за бажанням пацієнтів (естетична пластична хірургія).

Введення лікарської спеціальності «пластична хірургія» дозволила б покращити якість і підвищити клінічну та економічну ефективність медичної допомоги, але цей нормативно-правовий акт до цього часу не прийнятий.

До того ж метою прийняття цього наказу було введення лікарської спеціальності, що забезпечила б можливість регулювання діяльності з медичної практики зі спеціальності «Пластична хірургія», так як на даний час питання підготовки пластичних хірургів у нашій державі є доволі проблематичним і, як вбачається з вищевикладеного майже не врегульованим.

Порівнюючи дану проблематику з іншими країнами, то слід зауважити, що у Республіці Білорусь певний прогрес в галузі правової регламентації порядку і термінів перепідготовки фахівців в даній сфері стався в 2014 р. За погодженням з Міністерством охорони здоров'я Постановою Міністерства освіти Республіки Білорусь від 16.06.2014 № 78 був затверджений освітній стандарт перепідготовки керівних працівників і фахівців, в якому пунктом 1.7. передбачена спеціальність 1-81 02 84 – пластична хірургія, кваліфікація: лікар-пластичний хірург. Вищевказаний нормативний акт встановлює вимоги, необхідні для забезпечення якості освіти, і визначає зміст освітньої програми перепідготовки керівних працівників і фахівців з вищезгаданої спеціальності з метою відповідності освіти, встановленим вимогам. Особи, які приймаються для освоєння змісту освітньої програми перепідготовки, повинні мати вищу освіту за спеціальностями: «лікувальна справа» або «педіатрія». Тривалість навчання – 4 місяці в очній (денний) формі отримання освіти [7].

Все вищесказане свідчить про нагальну необхідність прийняття нормативно-правових актів, які б врегулювали питання законної діяльності та функціонування

пластичного хірурга та внесення змін вже до існуючих Переліку лікарських професій, Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників та Класифікатора професій, які мають чітко сформулювати стандарти, яким повинен відповідати пластичний хірург.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Загальна декларація прав людини. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я URL: zakon.rada.gov.ua/go/2801-12.
3. Національний класифікатор професій (ДК 003:2010), затверджений наказом Держспоживстандарту України від 28 липня 2010 р. No URL: https://hrliga.com/index.php?module=norm_base&op=view&id=433.
4. Наказ Міністерства охорони здоров'я України 28.10.2002 № 385, який затверджує Перелік лікарських посад у закладах охорони здоров'я URL: zakon.rada.gov.ua/go/z0892-02
5. Наказ МОН України «Про удосконалення пластичної та реконструктивної хірургічної допомоги населенню України» від 02.04.2009 року № 210 URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MOZ9321.html
6. Проект наказу МОЗ України «Про удосконалення медичної допомоги з пластичної хірургії населенню України». URL: http://old.moz.gov.ua/ua/print/dn_20160414_1.html.
7. Об образовательных стандартов переподготовки руководящих работников и специалистов URL: http://kodeksy-by.com/norm_akt/source-Минобразования%20РБ/type.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДОПЕРЕВІРОЧНОГО АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ ПЛАТНИКА ПОДАТКУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ НЕВИЇЗНОЇ ПОДАТКОВОЇ ПЕРЕВІРКИ

Пасько Т. Г.

*Аспірант кафедри ЦПДФП ННІ права
Сумського державного університету*

Ефективність проведення всіх податкових перевірок, і невіїзних зокрема, в значній мірі залежить від роботи, яку необхідно провести до початку проведення самої перевірки.

Доперевірочний аналіз діяльності платника податку є невід'ємною частиною процесу проведення документальних невіїзних та електронних перевірок.

За результатами проведення даного етапу виявляються податкові ризики у діяльності платника податків, що можуть свідчити про можливі порушення податкового, валютного та іншого законодавства, які необхідно дослідити при проведенні перевірки.

Питанням визначення стадій проведення податкової перевірки займалися такі вчені як М. П. Кучерявенко, В. В. Уткін, Н. А. Маринів та Ю. О. Соловйова, проте характеристика та аналіз саме доперевірочного етапу як окремої стадії податкової перевірки у працях вказаних науковців відсутні.

Враховуючи те, що доперевірочний аналіз діяльності платника повинен виконувати роль фундаменту при проведенні невізної перевірки, а також беручи до уваги те, що в даний час у вітчизняному податковому законодавстві не виділено вказаний аналіз як окрему стадію проведення перевірки, доцільно проаналізувати джерела інформації, які можуть бути використані при підготовці до проведення документальної невізної чи електронної перевірки та, на основі цього, внести пропозиції щодо можливостей розширення джерел інформації, на основі яких може бути проведено аналіз діяльності платника податків.

На даний час методика або алгоритм доперевірочного аналізу чітко не регламентується жодним нормативно-правовим чи методичним документом.

Одним з небагатьох нормативних актів, де зустрічаються згадки про доперевірочний аналіз є Методичні рекомендації щодо порядку взаємодії між підрозділами органів державної фіскальної служби при організації, проведенні та реалізації матеріалів перевірок платників податків, затверджені наказом Державної фіскальної служби України від 31 липня 2014 р. № 22.

Відповідно до підпункту 2.1.1 пункту 2.1 вказаних Методичних рекомендацій, враховуючи передбачені чинним законодавством обмеження термінів проведення органами державної фіскальної служби перевірок платників податків, доперевірочний аналіз діяльності платника податків проводиться з метою забезпечення ефективності використання часу, який відводиться для проведення перевірок суб'єктів господарювання.

Раціональне використання часу, що відводиться для проведення невізних податкових перевірок дозволяє покращити рівень ефективності та якості проведення фіскальними органами перевірок суб'єктів господарювання та сприяє зменшенню відсотка підприємств, які здійснюють діяльність знижуючи отримані доходи.

При цьому аналіз фінансово-господарської діяльності платника податків має здійснюватись на підставі зібраної інформації відносно суб'єкта такої перевірки.

Н. Б. Гусак зазначає, що етап збору вказаної інформації займає важливе місце в роботі фіскального органу та потребує якнайбільше часу з огляду на те, що від нього залежать майже всі наступні етапи перевіркової роботи [1, с. 57].

Відповідно до положень пункту 2.1.1 вищевказаних Методичних рекомендацій, затверджених наказом Державної фіскальної служби України від 31 липня 2014 р. № 22,

при організації документальних перевірок доперевірочний аналіз здійснюється з опрацюванням: а) інформації інформаційно-аналітичних систем органів державної фіскальної служби всіх рівнів, що дозволяє виявити ризики у діяльності платника податків; б) показників фінансової (за наявності) та податкової звітності (при виявленні розбіжностей аналізуються їх причини); в) інформації про пов'язаних осіб; г) інформації, отриманої з НКЦПФР, про укладені угоди з цінними паперами; д) інформації, отриманої від інших підрозділів; е) інформації щодо проведених операцій з нерезидентами; є) інформації із відкритих джерел (ЗМІ, Інтернету тощо); ж) інформації щодо взаємовідносин з будь-якими контрагентами; з) інформації щодо застосування платником податків схем ухилення від оподаткування або схем мінімізації (за наявності); і) іншої інформації щодо платника податків, яка може бути використана при проведенні доперевірочного аналізу, з метою визначення можливих ризиків порушень платником податків чинного законодавства та питань, що підлягають першочерговій перевірці.

Ще одним нормативним документом, який опосередковано регулює питання джерельної бази доперевірочного аналізу діяльності платника є Наказ ДФС України від 01.06.2017 № 396 «Про затвердження Зразка форми акта (довідки) документальної планової/позапланової виїзної перевірки податкового, валютного та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, та Методичних рекомендацій щодо оформлення матеріалів документальних перевірок».

Відповідно до пункту 4.3 розділу II наказу № 396 від 01.06.2017 р., для проведення доперевірочного аналізу необхідно використовувати всю наявну інформацію щодо платника податків та його фінансово-господарської діяльності, зібрану контролюючими органами у встановленому законом порядку, у т. ч. яка відповідно до статті 74 Податкового кодексу України зберігається та опрацьовується в інформаційних базах даних контролюючих органів, виявлена у ході податкового контролю та при виконанні інших покладених на контролюючі органи функцій та завдань (отримана як з внутрішніх, так і з зовнішніх джерел). При цьому у вказаному наказі № 396 від 01.06.2017 р. не конкретизується яка саме інформація відноситься до внутрішніх та зовнішніх джерел.

Н. Б. Гусак поділяє інформаційно-аналітичні бази даних органів фіскальної служби на інформацію отриману з внутрішніх та зовнішніх джерел [1, с. 57]. Науковець зазначає, що до інформації з внутрішніх джерел належать відомості, отримані податковими органами самостійно в процесі виконання ними контрольних функцій.

До зовнішніх джерел автор відносить інформацію про платників податків у тому числі про порушення ними податкового, валютного та іншого законодавства, отримана податковими органами від інших контролюючих та правоохоронних органів, від

відповідних міністерств щодо інформації про видані ліцензії у сфері природокористування, ввезення транспортних засобів, банків, нотаріальних органів а також інформацію, отриману від інших юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців а також інформацію про рішення судів.

Окремо, серед масиву зовнішньої інформації, автор виділяє інформацію отриману щодо іноземних юридичних осіб – нерезидентів, зокрема від Міністерства закордонних справ України та зовнішньоекономічних торговельних представництв за кордоном.

Слід вказати, що на думку А. М. Савченко при проведенні аналізу фінансової діяльності платника на доперевірочному етапі доцільно проводити аналіз чисельності працюючих на підставі баз даних та матеріалів попередніх перевірок [2, с. 77].

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що доперевірочний аналіз є важливою складовою у всьому процесі проведення податкової перевірки суб'єкта господарювання, але на даний час у податковому законодавстві відсутній чітко визначений порядок та алгоритм дій працівників фіскальних органів при проведенні аналізу діяльності платника податків до початку проведення невіїзної перевірки.

Внесення змін до вже виданих наказів або прийняття спеціальної інструкції про порядок та алгоритм вчинення дій податковими інспекторами при проведенні доперевірочного аналізу платника податків, дозволить якісно провести перевірку та зменшити часові та адміністративні витрати працівників органів ДФС.

На сьогоднішній день в умовах розвитку цифрового обміну інформацією та документами, пріоритетним завданням в діяльності органів ДФС має стати розширення переліку інформаційних баз та джерел збирання необхідних даних щодо перевіряемого підприємства а також обмін такими даними з іншими органами влади та місцевого самоврядування (Центрами державного земельного кадастру, органами, що знаходяться в підпорядкуванні Міністерства внутрішніх справ України, Головними територіальними управліннями юстиції в областях та комерційними банками). Вказані заходи дадуть змогу раціональніше спланувати перевірку та оперативно отримати інформацію без необхідності подання запитів перевіряемому суб'єкту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гусак Н. Б. Контроль податкових органів за діяльністю підприємств: навчальний посібник / Н. Б. Гусак, Ю. Д. Гусак. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 320 с.;
2. Савченко А. М. Проблеми аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства в податковому контролі / А. М. Савченко, М. М. Пастернак // Економіка та держава. – 2017. – № 4. – С. 75–78.

ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ОЗНАКИ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ

Голишевська А. Р.

Студентка V курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Чернадчук О. В.

к.ю.н., ст. викладач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Зміни в суспільних відносинах пов'язані з розвитком суспільства в цілому та його окремих інститутів потребує відповідного регулювання з боку держави в процесі здійснення правозахисної діяльності та регулюючої функції. В цьому аспекті великого значення набуває державне регулювання суспільних відносин об'єктом яких є інформація.

В науці інформаційного права під інформацією розуміють документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому середовищі. Це закріплено в статті 1 Закону України «Про інформацію».

Важливою особливістю інформації в сучасних умовах є її розподіл за критеріями режиму доступу на публічну та інформацію з обмеженим доступом. Публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом.

Натомість інформацію з обмеженим доступом складає конфіденційна, таємна та службова інформація. Конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватись за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом [1].

Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини. До конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження. [1]

Слід зазначити, що інформація з обмеженим доступом може бути поширена, якщо вона є суспільно необхідною, тобто є предметом суспільного інтересу, і право

громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення. Предметом суспільного інтересу вважається інформація, яка свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України; забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків; свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману, шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб тощо [1].

Обмеження доступу до інформації здійснюється відповідно до закону при дотриманні сукупності таких вимог: 1) виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя; 2) розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам; 3) шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні [2].

Не може бути обмежено доступ до інформації про розпорядження бюджетними коштами, володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном, у тому числі до копій відповідних документів, умови отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена, по батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримали ці кошти або майно. Зазначене положення не поширюється на випадки, коли оприлюднення або надання такої інформації може завдати шкоди інтересам національної безпеки, оборони, розслідуванню чи запобіганню злочину [2]. Не належать до інформації з обмеженим доступом відомості, зазначені у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, поданій відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», крім відомостей, зазначених в абзаці четвертому частини першої статті 47 вказаного Закону. Обмеженню доступу підлягає інформація, а не документ. Якщо документ містить інформацію з обмеженим доступом, для ознайомлення надається інформація, доступ до якої необмежений [2].

Конфіденційна інформація – інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов [2].

Розпорядники інформації, які володіють конфіденційною інформацією, можуть поширювати її лише за згодою осіб, які обмежили доступ до інформації, а за відсутності такої згоди – лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [2].

Таємна інформація – інформація, доступ до якої обмежується відповідно до частини другої статті 6 цього Закону, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю [2].

Законодавством України передбачаються ще такі види таємної інформації: банківська, військова, комерційна, лікарська, професійна, нотаріальних дій, адвокатська, службова, усиновлення, страхування, листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Деякі з перелічених видів інформації захищуються законодавством до конфіденційної інформації. У вітчизняній юридичній літературі окремі автори до таємної захищують інформацію, яку визначають у нормативно-правових актах як «таємниця» (таємниця страхування, банківська таємниця, таємниця листування тощо) [6, с. 100].

Відповідно до вимог частини другої статті 6 Закону «Про доступ до публічної інформації» до службової може належати така інформація: 1) що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрішню службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень; 2) зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці [2].

У відповідності до ст. 505 ЦКУ комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні (тобто в розумінні ЦКУ, а не законодавства України про інформацію, про державну таємницю, про публічну службу), що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які зазвичай мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка контролює цю інформацію. Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які у відповідності до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці [5, с. 25].

Важливим є нерозривний зв'язок принципу конфіденційності та професійної таємниці. На думку Малиги В.А., їх взаємозалежність обумовлена тим, що конфіденційність є невід'ємною ознакою професійної (юридичної) таємниці, однією з основних гарантій її дотримання [5, с. 29].

Якщо вести мову про встановлення режиму конфіденційності щодо інформації юридичних осіб, то це можливо лише для юридичних осіб приватного права, а також юридичних осіб державної та комунальної форми власності, які не виконують владних управлінських функцій. Це є важливим, оскільки розпорядники нерідко самі плутаються і встановлюють режими конфіденційності там, де цього не можна робити [4, с. 34-35].

Закон охороняє як таємну, так і конфіденційну інформацію. Але окремо слід зазначити, що суб'єкти встановлення режиму обмеженого доступу для цих категорій інформації є різними. Належність інформації до категорії конфіденційної встановлюють фізичні та юридичні особи з метою захисту власних інтересів (ця інформація за загальним правилом є відкритою і може такою залишатися, але фізичним та юридичним особам у межах їх компетенції надано право обмежувати доступ до такої інформації), а належність інформації до категорії таємної - держава в публічних інтересах. Для визнання інформації конфіденційною необхідно мати певне право на таку інформацію. Держава ж, визнаючи інформацію таємною, керується своїми повноваженнями щодо захисту публічних інтересів, а не правом на інформацію [3, с. 66].

Втім, у Законі України «Про інформацію» розкривається тільки поняття правового режиму доступу до інформації як «передбачений правовими нормами порядок одержання, використання, поширення і зберігання інформації». Як говорилося в одній з праць Чернишова В. М., правовий режим обмеженого доступу до інформації характеризується тим, що інформація: 1) має цінність і не призначена для широкого розповсюдження; 2) повинна бути захищена від несанкціонованого доступу; 3) неправомірний доступ до неї може спричинити шкоду суб'єктам правовідносин, а також суспільству в цілому. Також там зазначалося, що правовий режим доступу до кожного виду інформації закріплюється, як правило, спеціальними нормативно-правовими актами і має власні особливості (правовий режим доступу до державної таємниці, персональних даних, банківської таємниці та ін.) [6, с. 117].

Інформація з обмеженим доступом являє собою, інформацію до якої має доступ лише обмежене коло осіб і розголошення якої заборонено розпорядником такої інформації відповідно до закону. Обмеження доступу до неї здійснюється за для збереження інтересів фізичних чи юридичних осіб. Отже, інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна, таємна та службова інформація.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про інформацію: Закон України від від 02.10.1992 № 2657-ХІІ / Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення 17.04.2018).

2. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI / Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> (дата звернення 17.04.2018).
3. Адабаш О. В. Інформація з обмеженим доступом: проблеми законодавчого визначення. / О. В. Адабаш // Наше право. – 2013. – №13. – С. 61-66. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nashp_2013_13_12 (дата звернення 17.04.2018).
4. Грабовський Ю. Л. Адвокатський запит як засіб отримання адвокатської інформації. / Ю. Л. Грабовський // Інформація і право. – 2015. – №2(14). – С. 32-38. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Infpr_2015_2_7 (дата звернення 17.04.2018).
5. Малига В. А., Станкевич В. Л. «Конфіденційність» та «професійна таємниця» як юридичні категорії: зміст та співвідношення. / В. А. Малига, В. Л. Станкевич // Європейські перспективи. – 2012. – №4. – Ч. 1. – С. 24-32. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=evre_2012_4\(1\)__6](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=evre_2012_4(1)__6) (дата звернення 17.04.2018).
6. Чернишова В. М. Види інформації з обмеженим доступом за законодавством України: проблемні питання. / В. М. Чернишова // Вісник Академії митної служби України. Серія: «Право». – 2011. – № 1. – С. 115-120. URL [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vamsup_2011_1\(6\)__15](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vamsup_2011_1(6)__15) (дата звернення 17.04.2018).

ОСНОВНІ СТРИМУЮЧІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ТРАНСПЛАНТОЛОГІЇ ОРГАНІВ І ТКАНИН ЛЮДИНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗАКОНОДАВЧОГО ВИРІШЕННЯ

Новицька М. М.

*Аспірантка кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Куліш А. М.

*д.ю.н., професор, заслужений юрист України, директор ННІ права
Сумського державного університету*

В умовах сьогодення трансплантація органів і тканин людини є одним із показників високого рівня надання медичної допомоги, ознакою успішності і розвитку країни. За допомогою цього виду медичного втручання стає можливим порятунок безлічі людських життів. Україна є першовідкривачем у здійсненні таких медичних операцій як трансплантація рогівки, яка успішно проведена нашим співвітчизником В. П. Філатовим, та трансплантація нирки від померлої людини до живої, – Ю. Ю. Воронним. Однак, на превеликий жаль, на теперішній час наша країна є аутсайдером у цій сфері. Як свідчать статистичні дані Міністерства охорони здоров'я України: при потребі у трансплантації нирки у 2,5 тис. осіб на рік, в Україні проведено лише 2100 операцій за останні 30 років; пацієнтів, які потребують пересадки серця, – понад 1000 на рік, а виконано усього 8 за останніх 25 років. Наша держава посідає останнє місце серед країн Європи за показником посмертного донорства. Він в Україні становить лише 0,15 випадків на 1 млн. населення, що у 100 разів менше, ніж у сусідній Польщі та у 230 разів менше, ніж в Іспанії [1].

Через недосконалість медичного законодавства та ряд інших причин, така важлива галузь медицини як трансплантологія не має можливостей для розвитку. Слід визначити ці стримуючі фактори та спробувати знайти шляхи їх вирішення.

1. Недосконалість адміністративно-правового регулювання сфери трансплантології. На даний час існує велика кількість нормативних актів, які в повній мірі не забезпечують якісного регулювання правових відносин у даній галузі. Це пов'язано з тим, що основний закон, який регулює сферу трансплантології: Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» [2] від 16 липня 1999р. № 1007-XIV вже дуже застарів, має суперечливі норми та не містить в повній мірі адміністративного порядку та процедури трансплантації. У зв'язку з чим був прийнятий цілий ряд підзаконних нормативно-правових актів які суттєво ситуацію не виправили. Саме тому, для вирішення цієї проблеми, доцільно говорити про прийняття єдиного уніфікованого кодексу у сфері трансплантології або ж про створення Медичного кодексу, в якому трансплантології слід виділити окремий розділ.

2. Відсутність єдиної державної уніфікованої інформаційної системи

трансплантації в Україні, банку анатомічного матеріалу, єдиного реєстру донорів. Як результат, у разі необхідності трансплантації органу чи тканини, неможливо оперативно відшукати підходящого донора, а навіть якщо він і є, орган від цього донора може не підходити реципієнту за сумісництвом. Крім того, актуальною є активна інтеграція з закордонними трансплантологічними товариствами, науковими центрами, спільна співпраця, створення єдиних баз даних.

3. Існування в українському законодавстві презумпції незгоди людини на вилучення в неї після смерті анатомічних матеріалів з метою трансплантації. В світовій практиці існує й інша концепція – презумпція згоди, коли особа при житті може написати відмову від вилучення у неї органів/тканин після смерті, таким чином, вона фактично сама в змозі вирішити долю свого тіла після смерті. Коли такої відмови немає, органи людини розглядаються як потенційні донорські. До недоліків моделі, заснованої на принципі презумпції незгоди, слід віднести те, що для родичів надання згоди на трансплантацію у момент раптової смерті близької людини, є надмірним навантаженням і стресом, адже в ці хвилини можливість повно і ясно судити втрачається. Крім того, поки лікарі отримують згоду на донорство і вирішують всі інші бюрократичні питання, втрачаються безцінні хвилини, що призводить до безповоротної втрати органу. Для усунення цього недоліку, лікарі Німеччини і скандинавських країн пропонують наступне рішення: родичі не повинні відразу приймати рішення про дозвіл на вилучення органів. Після інформування їх про можливість трансплантації органів, вони протягом встановленого часу можуть виразити свою згоду або незгоду. Однак, вважаємо за доцільне внести зміни до законодавства України, якими змінити концепцію донорства, щоб кожна особа могла самостійно вирішувати чи буде вона донором у разі своєї смерті.

4. Відсутність трансплант-координаційної служби. В світовій практиці реанімаційні відділення лікарень мають у штаті спеціаліста – трансплант-координатора, у функції якого, окрім медичних питань, входить бесіда з родиною щодо трупного донорства органів від загиблого родича. Важливість цієї служби неможливо переоцінити. У країнах, де функціонують подібні служби, спеціалістам трансплант-координаторам навіть попри презумпцію незгоди вдається досягти згоди родини на трансплантацію органів від померлого родича в 90% випадків. Наразі в українських лікарнях посади трансплант-координатора не має, тому бесіди з родиною померлих часто ведуть лікарі без належної підготовки до їх проведення. [3]

5. Комерціалізація в галузі трансплантології. Комерціалізація будь-яких дій у сфері трансплантології заборонена законом. Так Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» від 16 липня 1999 р. у ст. 18 визначає, що

укладення угод, що передбачають купівлю-продаж органів або інших анатомічних матеріалів людини, за винятком кісткового мозку, забороняється. Кримінальний кодекс у ст. 144 Насильницьке донорство, ст. 143 Порухення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини, ст. 141 Незаконне проведення дослідів над людиною [4] передбачає кримінальну відповідальність за отримання прибутку від трансплантологічних операцій. Бажання врятувати життя рідної людини та дефіцит органів і тканин стимулює і підтримує існування так званого чорного ринку трансплантатів. Боротися із цим явищем треба усіма силами, оскільки на кону стоїть не тільки здоров'я, а і життя людини. Ця проблема не є відокремленою від інших, а скоріше є їх результатом, тому надважливим є попередження таких злочинів, якнайскоріше їх виявлення та недопущення у подальшому.

6. Відсутність єдиного державного органу, відповідального за діяльність у сфері трансплантації. Існуючий на сьогоднішній день Координаційний центр трансплантації органів, тканин і клітин був створений у 1994 р. Постановою КМУ, однак на сьогоднішній день він виконує лише науково-дослідну функцію. Законом на нього покладене широке коло повноважень, які не мають практичної реалізації. Саме тому, необхідно створити новий орган, який би здійснював координаційну діяльність та надати йому широке коло повноважень у сфері трансплантології, визначити процедуру його діяльності та відповідальність у разі неефективної діяльності. Він має здійснювати контроль за якістю надання трансплантаційних послуг, механізмом «типування» донорів та реципієнтів, за якістю трансплантатів відповідно до медичних стандартів (яких на сьогоднішній день не існує), критеріями трансплантологічних послуг.

7. Труднощі з констатацією смерті головного мозку. Неналежне технічне забезпечення лікарень, зокрема обладнанням для діагностики смерті мозку. Так суттєвою проблемою видається констатувати смерть мозку (тобто незворотного припинення його функцій) на фоні продовження кровообігу в організмі та відключення апаратів життєзабезпечення, тривалість проведення реанімаційних заходів та використання наркозу. Тому є важливим конкретизація протоколів дій медичного персоналу у випадках смерті мозку. Необхідно передбачити відповідальність лікарів і лікувальної установи за неправдиве констатування смерті мозку; штучне прискорення смерті пацієнтів-реципієнтів; тиск на близьких донора. Слід максимально виключити серед лікарів суб'єктивне ставлення при наданні висновків про стан здоров'я реципієнта та донора. Також доцільним буде запровадження персональної відповідальності за: констатацію смерті, вилучення органів та тканин, а також у разі негативного результату трансплантації.

8. В Україні відсутнє необхідне технічне оснащення в лікарнях. Лише деякі медичні заклади оснащені новітніми технічними апаратами, транспортом, матеріалами для зберігання та перевезення органів та тканин. Умови для проведення операцій по пересадці органів є не у всіх лікарнях. Низький рівень фінансування програми донорства в Україні призводить до того, що на даний час серед семи визначених законодавством акредитованих медичних закладів, операції з трансплантології проводять лише три (за даними МОЗ). В Україні немає відповідної кількості професійних лікарів-трансплантологів, а відповідно до вимог законодавства у кожній лікарні має бути хоча б один такий спеціаліст.

Таким чином, застій розвитку трансплантологічної діяльності слід пов'язувати з цілим рядом причин, які тримають українську трансплантологію на рівні третіх країн. А тому надважливим є подальше вдосконалення і реформування галузі трансплантології шляхом: створення досконалої правової бази; державної охорони від неправомірних посягань на людське тіло; підвищення медичних знань і навичок лікарів; реорганізації та вдосконалення державного механізму координації роботи закладів охорони здоров'я, які мають право проводити пересадку донорських органів; зміни концепції донорства; збільшенням державного фінансування; залученням громадських організацій до заходів просвітницького характеру у сфері трансплантації; розробка і впровадження державних цільових програм із трансплантології та ін.[5, с. 69].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Правові питання трансплантології в Україні: проблеми та перспективи. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2016/правові-питання-трансплантології-в-у/>.
2. Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» від 16 липня 1999 р. № 1007-XIV (з відповідними змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 41. – Ст. 377.
3. Що заважає рятувати життя українців за допомогою трансплантації? URL: <https://www.apteka.ua/article/404425>.
4. Кримінальний кодекс України// Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – ст. 131.
5. Міщук І. В. Проблеми розвитку трансплантології органів і тканин людини та законодавчі шляхи їх подолання / Цивілістика // Право і суспільство. – № 6-2. – 2015. – С.65-70.

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ВІДОМЧИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МВС У ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Дем'яненко О. С.

Студент V курсу, ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Логвиненко М. І.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри АППФЕБ ННІ права

Сумського державного університету

Процес забезпечення здобуття освіти потенційними кадрами Національної поліції є важливою складовою загального процесу кадрового забезпечення. Недарма в Стратегії державної кадрової політики на 2012-2020 роки, відзначено роль кадрового забезпечення як вирішального фактору ефективності діяльності державних органів та визначено, що метою державної кадрової політики є забезпечення всіх сфер життєдіяльності держави кваліфікованими кадрами, необхідними для реалізації національних інтересів у контексті розвитку України як демократичної, соціальної держави з розвинутою ринковою економікою [6]. Посилення моральних, особистісних якостей, підвищення рівня доброчесності, службової дисципліни, професіоналізму, зниження рівня корупційних проявів – всі ці проблеми гостро сьогодні нагадують про себе в умовах новоствореного органу Національної поліції.

На сьогодні в науці адміністративного, трудового права та в теорії державного управління багато праць присвячено кадровому забезпеченню органів внутрішніх справ, його ролі та значенні у ефективності діяльності ОВС, в науці і на практиці доведено вирішальний вплив кадрового забезпечення на належне виконання поставлених перед зазначеними органами завдань. Однією із складових кадрового забезпечення Національної поліції є підготовка кадрів у відомчих навчальних закладах МВС. На сьогодні є необхідність належної організації системи підготовки високоякісних кадрів для органів Національної поліції. Як зазначає, С. Шатрава, нині гостро постає завдання запровадження оновленої системи роботи з кадрами органів Національної поліції України, яка була б адекватна реаліям України та потребам радикальних реформ, що проводяться в правоохоронних органах. Адже професіоналізм працівників поліції – це результат інтелектуальної діяльності, невід'ємною складовою частиною якої є безперервне підвищення рівня знань та вдосконалення форм і методів роботи, до чого необхідно спонукати працівників і, відповідно, вдосконалювати систему заохочення професіоналів і набуття професіоналізму [8, с. 83]. Для цього науковці висловлюють думку щодо необхідності створення вишів у системі Національної поліції України, які були б підвідомчі саме Національній поліції.

Розвиток мережі ВНЗ МВС України як складової системи національної освіти, на думку В. А. Глуховері, зумовлений інтегруванням країни в європейський освітній і науковий простір. Готовність і здатність працівників поліції вирішувати в складних соціально-політичних та економічних умовах завдання щодо забезпечення публічного порядку та безпеки, протидії злочинності, зміцнення територіальної недоторканості держави вимагають постійного зростання їх професіоналізму, їх глибоких знань, аналітичного складу мислення, вміння прогнозувати події та адекватно реагувати на них. Це, в свою чергу, потребує належного рівня підготовки правоохоронців у відомчих ВНЗ та відповідної кваліфікації науково-педагогічного складу [3, с. 111]. Згідно Наказу МВС України від 14 лютого 2008 року № 62 «Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС» [5] головними завданнями вищого навчального закладу системи МВС України є: освітня діяльність з підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації та спеціалізації фахівців відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів згідно зі стандартами вищої освіти; виконання державного замовлення та угод на підготовку фахівців з вищою освітою; наукова, науково-педагогічна, науково-практична, науково-технічна і культурно-виховна діяльність; підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів для МВС; спеціальна курсова підготовка; довузівська профорієнтаційна підготовка учнів шкіл, ліцеїв, гімназій та інших загальноосвітніх навчальних закладів, а також інших осіб, які мають право вступу до ВНЗ. Тобто, зазначені завдання майже нічим не відрізняються від загальних завдань вищої освіти в Україні, за виключенням деяких специфічних пунктів, що притаманні лише відомчій освіті в рамках МВС.

А. В. Андреев у своєму дослідженні доходить висновку, що на сьогодні існують такі головні проблемні питання у сфері забезпечення підготовки кадрів для Національної поліції саме з точки зору освітнього забезпечення, зокрема: нормативно-правовий масив, яким врегульовано функціонування МВС України та Національної поліції, не узгоджено з положеннями базового у цьому питанні Закону України «Про вищу освіту». Крім того автор зазначає, з аналізу нормативно-правового забезпечення діяльності поліцейських ВНЗ сьогодні можна робити висновки про їх потрійне підпорядкування: Міністерству внутрішніх справ, центральному органу управління Національної поліції та Міністерству освіти і науки. Зазначені вищі навчальні заклади інтегровані як у систему освіти України, так і утворюють власну підсистему відомчої освіти, яка допоки не розроблена належним чином. У зв'язку з чим, вбачається, що відсутність належного нормативно-правового забезпечення діяльності поліцейських ВНЗ гальмує успішну реалізацію реформи поліції у цілому [1, с. 11]. Центральним суб'єктом, і можна сказати ключовим, який здійснює підготовку поліцейських є вищі начальні відомчі заклади зі специфічними умовами

навчання, які підпорядковані Міністерству внутрішніх справ, правове регулювання діяльності яких здійснюється законами «Про Національну поліцію України», «Про вищу освіту», та Указом Президента України від 09.12.2015 № 691/2015 «Про перелік посад, які можуть бути заміщені поліцейськими в державних органах, установах та організаціях».

А. М. Клочко зазначає, що «сьогодення поставило питання щодо нових підходів до організації професійного відбору кандидатів на службу, розробки кваліфікаційних характеристик, освітньо-професійних програм їх навчання, поєднання навчально-виховного процесу та практичного виконання функціональних обов'язків, покладених на працівників органів внутрішніх справ [4, с. 175]». З цього приводу, В. В. Сокурєнко, зазначає, що «такий стан справ, наразі створює багато правових колізій, які стосуються регламентації правового статусу вищих навчальних закладів системи МВС України, визначення оптимального механізму їх взаємодії із підрозділами Національної поліції України, правового становища і порядку проходження служби курсантами, слухачами та науково-педагогічним складом і т. ін. Автор, обґрунтовує необхідність внесення змін та доповнень до чинних нормативних актів, що регламентують діяльність Міністерства внутрішніх справ та Національної поліції України, з метою впорядкування суспільних відносин, суб'єктом яких є вищі навчальні заклади системи МВС України [7, с. 45].

Звертаючи увагу саме на роль вищого начального закладу у підготовці майбутнього професіонала для органів Національної поліції, дуже влучною є думка, В. С. Венедіктова, науковець зазначає, що основним критерієм моделювання діяльності конкурентоспроможного спеціаліста є професійна готовність до своєї діяльності, яка виступає інтегративним показником особи та об'єднує в собі мотиваційно-ціннісне ставлення до професії та володіння елементами діяльності на раціональному рівні. Одним з ефективних шляхів вирішення цієї проблеми може стати створення особистісно-орієнтованих технологій навчання, в центрі уваги яких має бути унікальна цілісна особистість, котра прагне до максимальної реалізації своїх можливостей, відкрита для сприйняття нового досвіду, здатна на свідомий і відповідальний вибір у різноманітних професійних ситуаціях [2, с. 90].

Таким чином, на сьогодні існує проблема у питаннях кадрового забезпечення Національної поліції України, що стосується освітнього забезпечення майбутніх кадрів. Підтримуючи думку, науковців щодо необхідності створення відомчого вищого навчального закладу Національної поліції України, з урахуванням усіх вимог вищої освіти в Україні. Відомча освіта більш ефективна тим, що дає змогу більш широко охопити саме ту сферу знань, з якою безпосередньо буде пов'язана майбутня діяльність. Для того щоб досягти максимального ефекту від проведеної реформи органів Національної поліції, яка

стала на сьогодні органом нового зразка, необхідно і оновлення кадрового складу, і це стосується не лише питань виключно людського ресурсу, але й проблем освіти, її забезпечення, необхідне повне оновлення освітніх програм для майбутніх поліцейських.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреев А. В. Місце вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських у системі вищої освіти України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 43. С. 9-12.
2. Венедіктов В.С. Національна поліція України: професіоналізм та конкурентоспроможність як перспективи розвитку. *Право і безпека*. № 1. 2017. С. 80-93.
3. Глуховець В. А. Проблеми реформування відомчої юридичної освіти в системі органів МВС України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 2-3. С. 110-114.
4. Клочко А. М. Кадрове забезпечення органів внутрішніх справ: порядок та основні елементи. *Форум права*. 2014. с. 175-180.
5. Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади Міністерства внутрішніх справ: Наказ Міністерства внутрішніх справ від 14 лютого 2008 року № 62. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0193-08>.
6. Про Стратегію державної кадрової політики на 2012–2020 роки: Указ Президента України від 01.02.2012 № 45/2012. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/45/2012>.
7. Сокурєнко В. В. Деякі проблеми правового регулювання проходження служби особовим складом вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, в контексті реформування правоохоронної системи. – Х. : ХНУВС, 2016. 426 с.
8. Шатрава С. Стан та правове регулювання кадрового забезпечення органів Національної поліції на сучасному етапі розвитку. *Підприємництво. Господарство і право*. 2018. № 1. С. 83-87.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

Подолінний Л. А.

*прокурор відділу управління внутрішньої безпеки
Генеральної Інспекції Генеральної прокуратури України*

В умовах сучасного політичного, економічного становища, з урахуванням збройного конфлікту та загроз на значній території нашої держави, питання інформаційної безпеки на сьогодні знаходиться на найвищому рівні його актуальності. Комплексний характер актуальних загроз національній безпеці в інформаційній сфері потребує визначення інноваційних підходів до формування системи захисту та розвитку інформаційного простору в умовах глобалізації та вільного обігу інформації. О. М. Степко, зазначає, що інформаційна безпека – це такий стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави, при якому зводиться до мінімуму завдання збитку через неповноту, невчасність і недостовірність інформації, негативний інформаційний вплив, негативні наслідки функціонування інформаційних технологій, а також через несанкціоноване поширення інформації. Це визначення тією чи іншою мірою охоплює практично всі сфери інформаційної взаємодії суб'єктів держави [6, с. 90]. Тобто, виходячи з такого розуміння поняття інформаційної безпеки, зазначимо, що це явище настільки комплексне, що інформаційна безпека органів прокуратури впливає на загальний стан інформаційної безпеки держави, і навпаки.

Питання інформаційної безпеки нерозривно пов'язане з інформаційним забезпеченням органів прокуратури. Так, В. В. Лушер, зазначає, що формування системи інформаційного забезпечення в органах прокуратури передбачає необхідність: 1) налагодження різноманітних інформаційних потоків в межах органів прокуратури різних рівнів, так і зовні, які в цілому утворюють інформаційні системи органів прокуратури різного функціонального призначення; 2) організації документообігу; систем класифікації і кодування правової інформації, зберігання інформаційних масивів (файлів), що зберігаються на машинних носіях; 3) організації роботи зі збирання, реєстрації, передавання, захисту, дослідження, оцінки інформаційних потоків та інформації, що надходять до органів прокуратури [2, с. 340]. Не зважаючи на дію принципу гласності, що ґрунтується на нормах Конституції України, які водночас і встановлюють його межі, якими є інтереси національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку; запобігання заворушенням чи злочинам, охорона здоров'я населення; захист репутації або прав інших людей; запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. Таким

чином, зазначені цілі є причинами формування інституту інформації з обмеженим доступом, покликаною захищати інтереси громадян, суспільства та держави та встановлювати обмеження принципу гласності в роботі усіх державних органів, у тому числі й органів прокуратури [1, с. 65]. Тобто складність забезпечення інформаційної безпеки органів прокуратури і полягає в поєднанні принципу гласності інформації та діяльності прокуратури, при цьому існує цілий ряд стратегічно важливої інформації, доступ до якої не може бути загальним.

Відповідно до Положення про Генеральну інспекцію Генеральної прокуратури України від 16.06.2016 року № 204, Генеральна інспекція є самостійним структурним підрозділом Генеральної прокуратури. До структури Генеральної інспекції входять такі підрозділи як: слідче управління, управління внутрішньої безпеки, відділ процесуального керівництва. До складу управління внутрішньої безпеки входить відділ забезпечення дотримання інформаційної безпеки в Генеральній прокуратурі України. До основних завдань і функцій відділу забезпечення дотримання інформаційної безпеки в Генеральній прокуратурі України належать наступні: здійснення статистичної та аналітичної обробки інформації, яка стосується діяльності Генеральної інспекції; проведення навчання для працівників прокуратури, органів прокуратури та закладів, установ, що входять до сфери управління органів прокуратури, щодо питань захисту викривачів; контроль за рівнем захисту інформації, яка обробляється Генеральною інспекцією; контроль за дотриманням ІТ безпеки Генеральною інспекцією; розробка і впровадження заходів щодо вдосконалення сфери захисту інформації, в тому числі ІТ безпеки; технічна підтримка, обслуговування захищеної комп'ютерної мережі та серверів Генеральної інспекції [4].

С. В. Мазурик називає такі загрози інформаційній безпеці в органах прокуратури:

- 1) незаконне проникнення в інформаційне середовище системи органів прокуратури (хакерство);
- 2) діяльність громадян, установ, організацій у вигляді цілеспрямованих акцій, спрямованих на підрив ділової репутації, авторитету органів прокуратури у суспільстві, поширення неправдивих відомостей про діяльність прокурорів;
- 3) несанкціонований витік інформації про хід або результати прокурорської діяльності, зокрема у потоках міжвідомчих інформаційно-аналітичних систем;
- 4) дезорганізацію або пошкодження зведених інформаційних масивів, автоматизованих робочих місць, збоїв в їх роботі;
- 5) ризик інформаційного терору (можливості організованих злочинних угруповань, використовуючи власні технічні можливості або ресурси інших установ, здобувати конфіденційну або таємну інформацію, змінювати, підроблювати чи

використовувати її у власних інтересах);

б) низькій рівень зворотного зв'язку, неналагодженість комунікації із органами державної влади, підприємствами, установами, організаціями, тощо [3, с. 128]. Тобто завданням підрозділів та відділів Генеральної інспекції є попередження, виявлення та ліквідація зазначених вище загроз для унеможливлення нанесення шкоди діяльності органів прокуратури. У своєму дослідженні В. Ю. Степанов звертає увагу на такий важливий аспект, що адекватний з методологічної точки зору підхід до проблем інформаційної безпеки повинен починатися з виявлення суб'єктів інформаційних відносин та інтересів цих суб'єктів, пов'язаних з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. У цьому випадку предметом методології інформаційної безпеки є дослідження способів, методів, засобів і каналів реалізації загроз національним інтересам на інформаційному рівні та їх своєчасного виявлення, запобігання і нейтралізації. Тобто методологічною основою визначення поняття «інформаційна безпека» має бути віднесення категорії «безпека» не до самої інформації, хоча інформаційна безпека і пов'язана з нею, а до суб'єктів інформаційного середовища – фізичних та юридичних осіб, які беруть участь в інформаційному процесі [5, с. 6].

Підсумовуючи вищесказане, можна дійти до висновку, що забезпечення інформаційної безпеки органів прокуратури покладено на самостійний структурний підрозділ Генеральну інспекцію Генеральної прокуратури України. Для виконання покладених на згаданий підрозділ завдань щодо забезпечення інформаційної безпеки в його структурі діє відділ забезпечення дотримання інформаційної безпеки в Генеральній прокуратурі України. Складність діяльності зазначеного відділу щодо забезпечення інформаційної безпеки полягає в тому, що на сьогодні занадто високий рівень інформаційних загроз надходить від агресора нашої держави. Крім того, існує проблема і в правовому регулюванні зазначеного питання, особливо, що стосується конкретного визначення інформаційної безпеки органів прокуратури. На загальнотеоретичному рівні немає на сьогодні навіть єдності у розумінні інформаційної безпеки держави, складовою якої є інформаційна безпека органів державної влади, в тому числі й органів прокуратури. Тому, першочергового вирішення потребує питання правового забезпечення сфери інформаційної безпеки держави та її органів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Костенко О. В. Макушев П. В. Принцип гласності в діяльності органів прокуратури та його обмеження. *Право і суспільство*. 2015. № 5-2. С. 64-72.

2. Лушер В. В. Поняття інформаційного забезпечення органів прокуратури. *Форум права*. 2014. № 1. С. 338-341.
3. Мазурик С. В. Інформаційна безпека органів прокуратури. *Право і суспільство*. 2016. № 6. С. 125-130.
4. Положення про Генеральну інспекцію Генеральної прокуратури України: Затверджено Наказом Генерального прокурора України від 16 червня 2016 року № 204. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/polstr.html>.
5. Степанов В. Ю. Інформаційна безпека як складова державної інформаційної політики. *Державне будівництво*. 2016. № 2. С. 1-9.
6. Степко О. М. Аналіз головних складових інформаційної безпеки держави. URL: jrn1.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/.../3214/3172.

ІНСТИТУТ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОГО СУДУ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Логвиненко М. І.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ, ННІ права
Сумського державного університету*

В умовах сучасного рівня консолідації та глобалізації світового ринку, інтелектуальна власність є рушійним фактором прогресивного розвитку держави, в тому числі й економічного. Можна стверджувати, що об'єкти права інтелектуальної власності давно є об'єктами власності в її загальному розумінні, на рівні з іншими засобами виробництва. Інститут судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні має тривалу історію його становлення. Багаторічні дискусії, євроінтеграційні процеси, міжнародні зобов'язання, виклики сучасності все ж привели нашу державу до етапу створення спеціалізованого суду з питань захисту прав інтелектуальної власності. За роки незалежності багаторазово підіймалося питання розмежування судової юрисдикції між судами господарськими, загальними, адміністративними, постійні дискусії щодо їх підвідомчості та підсудності, привели науковців до думки про необхідність утворення спеціалізованого суду, до юрисдикції якого належатимуть всі справи з питань інтелектуальної власності, не залежно від суб'єктного складу спору. У зв'язку зі створенням Вищого суду з питань інтелектуальної власності перед законодавцем та перед практиками виникло багато питань щодо практичної реалізації запровадженої судової реформи. Багато питань виникає відносно підвідомчості справ у спорах з питань

інтелектуальної власності, проблеми компетенції та повноважень, функцій, спеціалізації новоствореного суду, вимог до кандидатів зазначеного суду тощо. Всі ці питання потребують негайного вирішення для уникнення невідповідності, прийнятих новоствореним судом рішень, чинному законодавству України.

Якщо звернути увагу на офіційне розуміння судового захисту прав інтелектуальної власності, який надано у Цивільному Кодексі України, а саме ст. 432, яка має назву «захист прав інтелектуальної власності судом» [8]. Зміст даної статті полягає в тому, що кожному гарантується право на звернення до суду за захистом своїх прав інтелектуальної власності. У який із способів особа може здійснити право на захист своїх прав визначено статтею 16 Цивільного Кодексу [8]. Тобто можна сказати, що захист прав інтелектуальної власності це - передбачена нормами чинного законодавства, можливість кожного звернутися за захистом свого права до суду, а також визначена компетенція суду відносно вирішення спорів з питань інтелектуальної власності. Щодо компетенції Вищого суду з питань інтелектуальної власності, то варто зазначити, що - це визначена чинним законодавством України сукупність повноважень зазначеного суду, яка дає можливість ідентифікувати суд у загальній судовій системі держави та визначити його ціль, повноваження у процесі судового захисту прав інтелектуальної власності. Поряд з питанням компетенції постає і питання підвідомчості. Підвідомчість Вищого суду з питань інтелектуальної власності – це визначене законом коло справ, з питань інтелектуальної власності, які виникають із відповідних правовідносин у сфері інтелектуальної власності, розгляд та вирішення яких, належить до відання Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Поряд з цим, часто згадується поняття функції суду, якщо звернутися до розуміння поняття функції Вищого суду з питань інтелектуальної власності, то можна надати наступне визначення – це чітко визначені напрями та види діяльності суду з питань інтелектуальної власності, з метою розгляду і вирішення ними спорів у сфері інтелектуальної власності, на підставах і в порядку визначеному чинним законодавством, що регулює діяльність зазначеного суду.

Окрім компетенції та підвідомчості, варто звернути увагу на судову спеціалізацію. З цього приводу досить слушно зазначає В. О. Жаров, судова спеціалізація, тобто виокремлення судів з питань інтелектуальної власності дозволяє більш ефективно виявляти та вирішувати проблеми у сфері прав інтелектуальної власності. Забезпечуючи суди з питань інтелектуальної власності, відповідними фахівцями у зазначеній галузі, держава забезпечить зниження судових помилок, судових витрат, вдосконалюючи судову практику у зазначеній сфері, що в свою чергу призведе до більшої узгодженості і підвищення передбачуваності у правовідносинах з питань інтелектуальної власності [4,

с. 64]. Але, як зазначає М. І. Баженов, «відсутність спеціальних знань у суддів щодо особливостей права інтелектуальної власності – чи не єдина причина тривалого процесу обговорення необхідності створення патентного суду. З цього приводу варто зазначити, що запровадження спеціалізації суддів зумовило значно ефективніший захист у господарських судах» [1, с. 125], і є достатньою підставою низько ефективної діяльності новоутвореного органу. На виконання внесених змін до ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» [5], а також Указу Президента України Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності від 29 вересня 2017 року № 299/2017 [6], яким власне і утворено Вищий суд з питань інтелектуальної власності було прийнято Рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України Про оголошення конкурсу на зайняття вакантних посад суддів Вищого суду з питань інтелектуальної власності. На сьогодні таких посад передбачено 21 [7]. Тому на сьогодні особливо підвищеної уваги потребує правовий статус суддів Вищого суду з питань інтелектуальної власності і його вдосконалення.

Щодо питання підвідомчості, то у оновленому господарському процесуальному законодавстві було, нарешті, чітко визначено це питання. Відповідно до ч. 2 ст. 20 Господарського процесуального Кодексу України Вищий суд з питань інтелектуальної власності розглядає справи щодо прав інтелектуальної власності, зокрема: 1) справи у спорах щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку (знак для товарів і послуг), комерційне найменування та інших прав інтелектуальної власності, в тому числі щодо права попереднього користування; 2) справи у спорах щодо реєстрації, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження дії, дострокового припинення патентів, свідоцтв, інших актів, що посвідчують або на підставі яких виникають такі права, або які порушують такі права чи пов'язані з ними законні інтереси; 3) справи про визнання торговельної марки добре відомою; 4) справи у спорах щодо прав автора та суміжних прав, в тому числі спорах щодо колективного управління майновими правами автора та суміжними правами; 5) справи у спорах щодо укладання, зміни, розірвання і виконання договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії; 6) справи у спорах, які виникають із відносин, пов'язаних із захистом від недобросовісної конкуренції, щодо: неправомірного використання позначень або товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу; збирання, розголошення та використання комерційної таємниці; оскарження рішень Антимонопольного комітету України із визначених цим пунктом питань [3]. Це питання багато років викликало найбільше спорів, і нарешті, знайшло своє відображення у оновленому законодавстві.

Попри дискусії з питань необхідності створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, І. Беззуб, називаючи ряд позитивних аспектів такого кроку, зауважує, що доведеться зіштовхнутися з рядом інших проблем, зокрема створення таких судів матиме наслідком низку технічних проблем, починаючи від обрання моделі системи спеціалізованих судів та закінчуючи законодавством, яке регулюватиме їх діяльність. Проте ці процеси є логічними й закономірними, а тому для їх подолання необхідно є злагоджена робота науковців і практикуючих юристів, яка зробить можливим створення системи спеціалізованих судів, що буде дійсно дієвою й ефективною [2]. Погоджуючись з думкою автора, можна зазначити, що дійсно на сьогодні необхідна консолідація зусиль законодавця, науковців та практиків у вирішенні актуальних проблем діяльності новоствореного суду з питань інтелектуальної власності.

Таким чином, сам факт створення такого інституту в державі як Вищий суд з питань інтелектуальної власності є важливим кроком на шляху до захисту прав інтелектуальної власності в Україні, але за умови його вдосконалення, інакше може статися зворотна дія таких заходів, яка призведе до ще більшого порушення інтелектуальних прав громадян. Створення нового Вищого суду з питань інтелектуальної власності поставило нові питання перед українським законодавцем, вітчизняною практикою та наукою, до яких належать проблемні аспекти назви суду, розмежування компетенції судів, територіальна та інстанційна будова суду з питань інтелектуальної власності, професійна підготовка суддів зазначеного органу та багато інших. З урахуванням позитивного міжнародного досвіду, впровадження в судову систему інституту захисту прав інтелектуальної власності є досить прогресивним кроком, обґрунтованим і доцільним. Діяльність такого спеціалізованого інституту в системі судової влади, у випадку його вдосконалення, дозволить максимально професійно та ефективно здійснювати захист прав інтелектуальної власності, за умови вдосконалення правового статусу суддів, процедури їх підготовки та добору. Подальшого вдосконалення у сфері забезпечення розвитку інституту судового захисту інтелектуальної власності та вдосконалення правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності потребують такі аспекти як: професійна підготовка високоякісного суддівського корпусу; забезпечення участі судових експертів, спеціалістів у галузі інтелектуальної власності, оскільки зазначені спори потребують не лише юридичних знань, але і спеціальних науково-технічних; кількісний склад Вищого суду з питань інтелектуальної власності, оскільки як свідчить практика кількість справ по захисту прав інтелектуальної власності, досить суттєва як для того, щоб їх могли вирішувати 21 суддя, такий стан спричинить високе навантаження на новообраних суддів, і таким чином не буде досягнуто мети

швидкого, справедливого розгляду цих спорів; наступним аспектом є врегулювання апеляційного та касаційного перегляду справ з питань інтелектуальної власності, оскільки апеляційний та касаційний розгляд на сьогодні передбачається цим же судом, його окремими палатами, що є не можливим, це порушує принцип інстанційності, що передбачений Основним законом нашої держави; більше того потребує належного процесуального забезпечення діяльність новоствореного суду з питань інтелектуальної власності, оскільки на сьогодні лише Господарсько-процесуальним Кодексом визначена компетенція зазначеного суду, але це не зовсім співпадає із процесуальними особливостями які передбачені процесуальним цивільним, адміністративним, кримінальним законодавством.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баженов М. І. Роздуми про доцільність створення в Україні спеціалізованих судів у сфері захисту прав інтелектуальної власності. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 6. С. 122-126.
2. Беззуб І. Спеціалізований суд із розгляду справ у сфері інтелектуальної власності: зарубіжний досвід та українські перспективи. URL: http://www.nbuvip.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3181:spetsializovaniy-sud-iz-rozglyadu-sprav-u-sferi-intelektualnoji-vlasnosti&catid=8&Itemid=350.
3. Господарський процесуальний Кодекс від 06.11.1991 № 1798-XII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 6. ст.56.
4. Жаров В.О. Захист права інтелектуальної власності. Захист авторського права і суміжних прав. Захист права промислової власності: навчальний посібник. – К.: ЗАТ «Інститут інтелектуальної власності», 2003. 64 с.
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2016. № 31. ст.545.
6. Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: Указ Президента України від 29 вересня 2017 року № 299/2017. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/299/2017>.
7. Рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про оголошення конкурсу на зайняття вакантних посад суддів Вищого суду з питань інтелектуальної власності № 98/зп-17 від 30 вересня 2017 року. URL: http://vkksu.gov.ua/userfiles/vkksu_rishennya_konkurs_vsiv.pdf.
8. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. ст.356.

СИСТЕМА МИТНИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ

Марченко В. В.

*Студентка IV курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Солонар А. В.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

На шляху вступу України до ЄС особливої уваги потребують питання, що пов'язані з міжнародними торговельними зв'язками, у тому числі належним переміщення товарів за кордон, що входить до сфери управління митних органів. Одним з напрямків зовнішньої політики держави є саме митна справа. Саме тому питання належної організації діяльності і визначення системи митних органів є досить актуальними на сьогоднішній день.

Слід зазначити, що центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної митної справи є Державна фіскальна служба України (ДФС України). Відповідно до Положення про Державну фіскальну службу України основними завданнями ДФС України у митній сфері є: 1) реалізація політики у сфері державної митної справи, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування митного законодавства, здійснення в межах повноважень, передбачених законом, контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів митних платежів; 2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері державної митної справи; державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування митного законодавства, здійснення контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів митних платежів [1].

У структурі ДФС діють наступні департаменти: Департамент організації митного контролю, Департамент адміністрування митних платежів, Департамент організації протидії митним правопорушенням та міжнародної взаємодії, Департамент таргетингу та управління митними ризиками, Департамент податкових та митних експертиз.

До основних завдань Департаменту організації митного контролю належать:

1. Організація митного контролю та митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України.
2. Удосконалення порядків виконання митних формальностей щодо товарів, транспортних засобів комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України.
3. Розробка пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері державної митної справи, впровадження спрощених митних процедур відповідно до

законодавства. 4. Сприяння створенню відповідних умов для полегшення торгівлі, сприяння транзиту, збільшенню товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України. 5. Координація роботи митниць із забезпечення повноти та своєчасності виконання митних формальностей, контролю за дотриманням встановлених законодавством заборон та обмежень щодо переміщення окремих видів товарів через митний кордон України, застосування системи управління ризиками, з інших питань здійснення митної справи [2].

У свою чергу, основними завданнями Департаменту адміністрування митних платежів є: 1) створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, полегшення торгівлі, збільшення товарообігу через митний кордон України; 2) забезпечення виконання повноважень ДФС, спрямованих на захист економічних інтересів України; 3) забезпечення виконання повноважень ДФС, спрямованих на взаємодію з іншими органами виконавчої влади, а також з відповідними органами іноземних держав з питань, що належать до компетенції Департаменту; 4) реалізація єдиної митної політики України; 5) організація та контроль роботи митниць ДФС із забезпечення своєчасності сплати митних платежів [3].

Департамент організації протидії митним правопорушенням виконує наступні завдання: 1. Запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил на всій митній території України. 2. Здійснення міжнародного співробітництва, забезпечення виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України, з питань, що належать до її компетенції, у тому числі, шляхом надання взаємної адміністративної допомоги у запобіганні, виявленні та розслідуванні порушень законодавства з питань державної митної справи, на підставі міжнародних угод. 3. Аналіз та управління ризиками з метою визначення форм та обсягів митного контролю [4].

Основними завданнями Департаменту таргетингу та управління митними ризиками є: 1) здійснення управління ризиками з метою визначення форм та обсягів митного контролю; 2) проведення аналізу та оцінки митних ризиків, у тому числі шляхом таргетингу; 3) розробка та реалізація практичних заходів з управління ризиками; 4) координація застосування системи управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю, оцінка її застосування; 5) методологічне забезпечення та розвиток системи управління ризиками; 6) моніторинг митного контролю та митного оформлення, у тому числі із застосуванням систем відеоспостереження [5].

До основних завдань Департаменту податкових та митних експертиз належать: 1) забезпечення реалізації державної податкової політики та політики у сфері державної митної справи, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час

застосування податкового, митного законодавства; 2) проведення досліджень та здійснення експертної діяльності у податковій та митній сферах; 3) здійснення відповідно до законодавства попередньої оцінки майна, вилученого, конфіскованого за порушення митного та податкового законодавства.

Наступною ланкою у системі митних органів є територіальні органи ДФС України – митниці ДФС України. Відповідно до ст. 546 Митного кодексу України [7] митниця є митним органом, який у зоні своєї діяльності забезпечує виконання завдань, покладених на органи доходів і зборів. Митниця є юридичною особою, має самостійний баланс, рахунки в органах, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів, печатку та бланк із зображенням Державного Герба України та із своїм найменуванням і діє відповідно до Конституції України, Митного кодексу України, інших нормативно-правових актів та на підставі положення, яке затверджується наказом центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику.

Митниця є територіальним органом центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, і підпорядковується йому. Не допускається втручання у діяльність митниць інших територіальних органів центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику.

Згідно ст. 547 Митного кодексу України до складу митниці входить як відокремлений структурний підрозділ митний пост і є органом доходів і зборів, який в зоні своєї діяльності забезпечує виконання завдань, покладених на органи доходів і зборів [7].

Крім того, слід додати, що з метою підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців з державної митної справи, а також проведення наукових досліджень у сфері забезпечення митних інтересів України в системі центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, можуть створюватися спеціалізовані навчальні заклади та науково-дослідна установа.

Таки чином, підсумовуючи, слід зазначити, що система митних органів є дворівневою:

1. Центральний орган виконавчої влади, який здійснює політику у сфері державної митної справи – Державна фіскальна служба України, у структурі якої діють Департамент організації митного контролю, Департамент адміністрування митних платежів, Департамент організації протидії митним правопорушенням та міжнародної взаємодії,

Департамент таргетингу та управління митними ризиками, Департамент податкових та митних експертиз.

2. Територіальні органи ДФС України – митниці ДФС України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Державну фіскальну службу України. Постанова КМУ від 21 травня 2014 р. № 236. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF>.
2. Основні завдання Департаменту організації митного контролю ДФС. URL: <http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/struktura-/aparats/department-organizatsii-mitnogo-kont/zavdannya-i-funktsii/>.
3. Основні завдання Департаменту адміністрування митних платежів ДФС. URL: <http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/struktura-/aparats/department-administruvannya-mitnih/zavdannya-i-funktsii/>
4. Основні завдання Департаменту організації протидії митним правопорушенням. URL: <http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/struktura-/aparats/department-organ/zavdannya-ich-funktsii/>.
5. Основними завданнями Департаменту таргетингу та управління митними ризиками є. URL: <http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/struktura-/aparats/department-targetingu/zavdannya-i-funktsii/>.
6. Положення про Департамент податкових та митних експертиз ДФС (витяг). URL: <http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/struktura-/spetsializovan-department-ta-org/spetsializovana-laboratoriya/zavdannya-i-funktsii/>.
7. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. - № 44-45, № 46-47, № 48. - Ст.552.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ, ПРОМИСЛОВОСТІ ТА БУДІВНИЦТВА

Снагощенко А. О.

*студентка I курсу, ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Глущенко Н. В.
викладач-стажист кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

На сьогоднішній день питання адміністративної відповідальності у сфері використання паливно-енергетичних ресурсів, промисловості, будівництва приділено недостатньо уваги. Предметом дослідження науковців здебільшого були й залишаються цивільно-правові аспекти, наприклад, будівельної діяльності. У правовій літературі розглядаються питання укладення та виконання договорів підряду й субпідряду, постачання та перевезення будматеріалів. Звісно, вони важливі, але не є вичерпними. Це обумовлюється тим, що така діяльність перш за все регулюється нормами адміністративного права, так наприклад для здійснення такої діяльності необхідно отримати ліцензію на будівельні роботи. Брак уваги до відносин про притягненню до адміністративної відповідальності у вказаній сфері обумовлює перш за все неузгодженість у застосуванні понятійного апарату в законодавстві.

Слід зазначити, що ні чинне законодавство, ні юридична наука не дають чіткого визначення змісту поняття «адміністративна відповідальність». Зокрема таке визначення відсутнє в Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі КУпАП), незважаючи на те, що глава II її Загальної частини має назву «Адміністративні правопорушення і адміністративна відповідальність» [1]. Треба зазначити, що незважаючи на низку досліджень стосовно визначення поняття адміністративної відповідальності й нині не склалось єдиного її розуміння. Так, Ю. П. Битяк під поняттям адміністративної відповідальності пропонує розуміти накладення на правопорушника загальнообов'язкових правил, діючих у державному управлінні, адміністративних стягнень, що спричиняють настання обтяжливих наслідків матеріального або майнового характеру. Дещо ширшим є визначення надане С. Т. Гончаруком, який визначає поняття «адміністративна відповідальність» як специфічну форму негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів на відповідну категорію протиправних проявів (передусім адміністративних проступків), відповідно до якої особи, що вчинили відповідні правопорушення, мають відповісти перед повноважними державними органами за свої

неправомірні дії і понести за це адміністративні стягнення в установленому законом порядку [3].

На сьогоднішній день адміністративна відповідальність у сферах використання паливно-енергетичних ресурсів, будівництві та промисловості передбачена значною кількістю нормативно-правових актів, кількість є більшою аніж сто. Також відповідальність у вказаних сферах передбачена міжгалузевими нормами. На нашу думку існування такої значної кількості нормативно-правових актів знецінює існуючу у державі кодифікацію. В такій ситуації було б доцільно вносити відповідні зміни і доповнення безпосередньо до Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Пропорушення у сфері використання паливно-енергетичних ресурсів, промисловості та будівництві характеризуються певними особливостями, що дають змогу об'єднати їх у самостійну групу правовідносин. Перш за все, це відносини, які характеризуються дуалістичною природою правовідносин, оскільки вони являють собою синтез адміністративних та господарсько-економічних відносин. Їх поєднання впливає на виникнення причин даних правовідносин, а саме; відносин, пов'язаних з виробництвом, передачею, розподілом, постачанням і використанням певного блага. Суб'єктами даного правопорушення можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, наприклад коли мова йдеться про використання електроенергетичних ресурсів. У деяких випадках це можуть бути спеціальні суб'єкти.

Суб'єктивна сторона наведених правопорушень характеризується наявністю вини у формі умислу або необережності. На нашу думку, такі правопорушення здебільшого вчиняються з умислом.

Об'єктивна сторона полягає в порушенні вимог нормативно-правових актів щодо енергозбереження, характеризується як активними діями, так і бездіяльністю (марнотратне витрачання паливно-енергетичних ресурсів, тобто систематичне, без виробничої потреби, недовантаження або використання на холостому ходу електродвигунів, електродвигунів та іншого електроустаткування тощо). Наведені статті є бланкетними.

Адміністративна відповідальність за порушення норм настає у вигляді адміністративного стягнення – штрафу. Перевагою застосування адміністративних стягнень до правопорушників у сфері постачання і використання електричної енергії серед інших видів юридичної відповідальності є характер їх спрямування на попередження даного виду правопорушень та недопущення вчинення правопорушень у майбутньому не лише притягнутими до відповідальності особами, але й іншими людьми. Ще одним пунктом виступає відносна простота їх застосування, що дає змогу оперативно

виявляти правопорушення та реагувати на їх вчинення. Також важливим у даному аспекті є також той факт, що штраф – як форма адміністративного стягнення – це є дієвим механізмом у забезпеченні виконання привентивної функції відповідальності.

Підсумовуючи вищесказане, можемо стверджувати, що адміністративна відповідальність у сфері використання паливно-енергетичних ресурсів, промисловості та будівництві – це дієвий механізм притягнення відповідальності, попередження порушень нормативів, однак удосконалення цього механізму потребує більш фундаментального дослідження а також удосконалення систематизації норм на законодавчому рівні.

Вважаємо, що відносини по притягненню до адміністративної відповідальності потребують врегулювання не лише у частині визначення співрозмірності стягнення та шкідливості правопорушення, але і, наприклад, із норматив регулювання самих відносин, починаючи із ліцензування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс від 07.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51. – Ст. 1122.
2. Адміністративне право України: підруч. / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – С. 170
3. Гончарук С. Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України: [навч. посібник] / Гончарук С. Т. – К.: Юрінком Інтер, 1995. – С. 19.

ЩОДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Жерьобкіна Є. А.

*Аспірантка кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Гаруст Ю. В.

*д.ю.н., доцент, завідувач кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

На сучасному етапі розвитку, провідне місце та підвищену роль і значення в кожній державі посідають судові установи та їх функціонування. Однак такий розвиток зумовлює постановку багатьох проблем. При цьому неефективність законодавства покладає основу для пошуку нових шляхів вирішення проблем та усунення недоліків в

правовій системі, запозичення принципів, цінностей норм інших правових систем та сімей. Вважаємо, що проблема судового прецеденту у правовій системі України належить до надзвичайно актуальних. Зокрема, різноманітним її сторонам присвячені праці таких авторів, як Т. М. Анакіна, Н. А. Гураленко, В. І. Курила, Б. В. Малишев, П. В. Панталаєнко, Н. М. Пархоменко, Н. В. Стецик, С. В. Шевчук тощо.

Аналізуючи лексичне значення слова «прецедент» С. Ожегов говорить про випадок, який має місце вперше, який є прикладом для подальших аналогічних випадків [4, с. 36]. Оксфордський словник визначає категорію прецеденту як справу або приклад, яка приймається чи може бути прийнята як правило або зразок для подальших справ або за допомогою якої може бути підтверджений або пояснений який-небудь аналогічний акт або обставина.

Досліджуючи теоретичний аспект поняття судового прецеденту можемо говорити наприклад про висловлену позицію Б. В. Малишева, який вказує, що це акт правотворчості у вигляді закріпленого в судовому звіті рішення або ж вироку одного з вищих судів по конкретній справі, правовий принцип вирішення (*ratio decidendi*) якої являє собою норму права, при цьому юридична сила прецеденту залежить від ієрархічного становища як суду, що його створив, так і суду, що розглядає схожу справу [2, с. 5]. Г. Г. Ткешеліадзе говорить, що поняття правовий прецедент, зокрема судовий прецедент в широкому розумінні охоплює діяльність усіх ланок судової системи [5, с. 26].

Крім того, А. Б. Венгеров досліджував судовий прецедент у повній тотожності з правовим прецедентом та у широкому розумінні розглядав як синонім судової діяльності в цілому, як «частину суспільної практики, що пов'язана з діяльністю суду з розгляду судових справ, з боротьби зі злочинністю і правопорушеннями і т.п.» [1, с. 10].

У свою чергу, С. В. Шевчук наполягає, що під судовим прецедентом традиційно зазначається порядок мотивації в судовому рішенні або вироку по конкретній справі, що береться за основу під час розгляду інших аналогічних справ, обставини яких будуть подібними за всіма основними критеріями та параметрами [6, с. 20].

В юриспруденції загальну систему прецедентів, що діють в державі, традиційно називають прецедентним правом. Така форма права є досить поширеною в Англії та США. Натомість Україна належить до країн романо-германської правової сім'ї, де суди не мають права і повноважень формувати прецеденти. У статті 129 Конституції України закріплений принцип, згідно з яким судді під час здійснення правосуддя незалежні та підкоряються лише закону. Тому, як говорить Л. М. Ніколенко якщо суд підкорятиметься рішенням іншого суду (прецеденту), то тим самим він відступить від цього принципу [3, с. 12]. На нашу думку, точність наукових визначень не є найбільш важливою проблемою

практики впровадження прецеденту у вітчизняній правовій системі. Утім стало розуміння цього поняття є запорукою основи єдності розбудови відповідної концепції. Крім того, необхідно звертати увагу на традиційне тлумачення судового прецеденту, що склалося в світовій правовій думці.

Вважаємо, що до переліку судових актів, що містять нормативні приписи, відносять: правові позиції та рішення Конституційного Суду України, нормативно-правове тлумачення Пленумів Верховного Суду України і вищих спеціалізованих судів; рішення судів за аналогію закону і права, а також рішення, прийняті на основі норм права, що містять деякі оціночні поняття рішення Європейського суду з прав людини.

Завдяки судового прецеденту маємо можливість вирішити актуальну проблему єдності правозастосовної практики в Україні, що спричиняє звернення громадян до Європейського суду з прав людини та підриває авторитет національного правосуддя. Також законодавче закріплення обов'язку нижчестоящих судів дотримуватись рішень вищих судових інстанцій може вирішити проблему неоднакового застосування судами правових норм.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Венгеров А. Б. Роль судебной практики в развитии советского права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. М., 1966. 18 с.
2. Малишев Б. В. Судовий прецедент у правовій системі Англії (теоретико-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Київ, 2002. 19 с.
3. Ніколенко Л. М. Щодо визначення судового прецеденту в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. № 27. С.11-15
4. Ожегов С. Толковый словарь русского языка. М.: А Темп, 2009. 944 с
5. Ткешеліадзе Г. Г. Судебная практика и уголовный закон. Тбилиси: Мецниереба, 1975. 175 с.
6. Шевчук С. В. Загальнотеоретичні проблеми нормативності актів судової влади: дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.01. Харків, 2008. 39 с.

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ У 2017 РОЦІ⁴

Гаруст Ю. В.

*д.ю.н., завідувач кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Павленко Б. О.

*викладач-стажист, кафедри АГПФЕБ ННІ права,
Сумського державного університету*

Державною службою статистики України за 2017 рік було проведено опитування домогосподарств для дослідження їхніх соціально-демографічних характеристик.

Результати показують наступне: кількість домогосподарств України у 2017 р. складає 14986 тис. З них – у міських поселеннях проживають 67% домогосподарств, з яких у великих містах (з чисельністю населення 100 тисяч осіб і більше) – 39%, у малих – 28%, а у сільській місцевості – лише третина. Середній розмір домогосподарства в Україні становить 2,58 особи. Тенденція не змінюється та більш чисельні домогосподарства більш характерні для сільської місцевості (2,67 особи проти 2,54 у міських поселеннях). Середній розмір домогосподарства найбільший у західних областях (3,49–2,90 особи), найменший – у Кіровоградській, Луганській, Чернігівській, Донецькій, Черкаській, Дніпропетровській та Полтавській областях (2,28–2,37 особи).

Для складу сільських домогосподарств характерні більші частки осіб пенсійного віку, ніж для міських (26% проти 22%).

До складу майже кожного п'ятого домогосподарства, входить молода сім'я, в якій дружина та чоловік віком до 35 років включно.

Жінки очолюють 53% домогосподарств у міських поселеннях та 51% – у сільській місцевості. Чоловіки у віці 30–59 років головуєть у 29% домогосподарств, 24% домогосподарств очолюють жінки у віці 30–58 років, 23% домогосподарств – жінки у віці 59 років і старші, 14% – чоловіки у віці 60 років і старші. Частка домогосподарств, які очолюють особи пенсійного віку, на селі суттєво вища, ніж у містах (44% проти 34%).

Найбільш поширеними в Україні залишаються домогосподарства з двох осіб (32,4%). Трішки менший відсоток набрали домогосподарства, які складаються з 3х осіб – 26,9 %, з однієї особи – близько 20%, найменше набрали домогосподарства за чотирьох і більше осіб.

---

⁴ Робота виконана в рамках проекту № 0118U003582

Варто зазначити, що статистика показує, що більш характерною для великих домогосподарств є сільська місцевість (15% домогосподарств з п'яти і більше осіб – у сільській місцевості, а у міській менше 5%).

Стосовно наявності працюючих у складі домогосподарств, то можемо побачити, що майже дві третини домогосподарств України мають у своєму складі працюючих осіб (у містах – 69% домогосподарств, на селі – 53%).

У 51% домогосподарств, до складу якого входять працюючі особи, працює одна, у 42% таких домогосподарств – дві, у 7% – три і більше осіб.

Коефіцієнт економічного навантаження на працюючого члена домогосподарства (відношення загальної кількості членів домогосподарства до кількості працюючих) у середньому по країні становить 2,56. У сільській місцевості, порівняно з попередніми роками, цей показник зменшився до 3,14, у міських поселеннях – до 2,34. Серед регіонів цей показник найвищий у Хмельницькій (3,16), Рівненській (3,12) та Волинській (3,06) областях.

Щодо освітнього рівня ми бачимо, що повну вищу освіту має 27% населення у віці 22 роки і старші, (у великих містах – 42%, у малих – 26%, на селі – 12%). Має базову вищу освіту 1,5% населення у віці 21 рік і старші, неповну вищу – 22% населення у віці 20 років і старші. Професійно-технічну освіту мають 23%, а повну загальну середню освіту – майже кожна п'ята особа у віці 18 років і старші; 11% осіб у віці 16 років і старші мають базову загальну середню та початкову загальну освіту.

Тенденція показує, що чим більше місто, тим більша частка осіб, які мають освіту (повну, базову та неповну вищу), а сільська місцевість, на жаль, має низький рівень освіти.

Одними з основних характеристик умов життя домогосподарств є забезпеченість житлом і рівень його благоустрою.

Стосовно забезпеченості житлом, то переважна більшість домогосподарств України (95%) мають окреме житло (окрему квартиру або індивідуальний будинок). Разом з тим 5% домогосподарств все ще мешкають у комунальних квартирах, гуртожитках або частині індивідуального будинку.

У власному житлі проживають 94% домогосподарств (без урахування тих, які мешкають у гуртожитках), 1% – у державному чи відомчому, а 5% – наймають його у фізичних осіб. На селі майже всі домогосподарства мають власне житло, у містах – 93%.

Найбільша частина домогосподарств мають двокімнатне або трикімнатне житло (по 35% відповідно), 18% домогосподарств проживає в чотирьох і більше кімнатах, 12% –

в одній кімнаті. Частка сільських домогосподарств, які проживають в трьох і більше кімнатах, у 1,5 раза більша, ніж серед міських домогосподарств.

Суттєва частка домогосподарств забезпечена житловою площею недостатньою мірою. Житлова площа 39% домогосподарств нижче санітарної норми (13,65 м² на одну особу), у великих містах – 48%, у малих – 35%, у сільській місцевості – 32% домогосподарств. Зокрема, житлова площа чверті домогосподарств становить від 9,01 м² до 13,65 м² на одну особу, 9% домогосподарств – менше 7,5 м², 6% домогосподарств – від 7,5 до 9 м².

Рівень благоустрою житла домогосподарств із дітьми дещо кращий, ніж без дітей.

За підсумками опитування 56% домогосподарств, задоволені в цілому або дуже задоволені своїми житловими умовами. У великих містах такі оцінки повідомили майже дві третини домогосподарств (62%), у малих – 55% (59%), у сільській місцевості – 45%.

У цілому по країні 14% домогосподарств (12% у містах та 19% у сільській місцевості) незадоволені або дуже незадоволені своїми житловими умовами. Не дуже задоволені своїм житлом 30% домогосподарств.

Серед регіонів найнижчий ступінь задоволення житловими умовами повідомили домогосподарства Закарпатської, Луганської, Миколаївської, Житомирської, Івано-Франківської та Сумської областей (35–21% незадоволених або дуже незадоволених).

Ступінь задоволення житловими умовами домогосподарств із дітьми дещо нижчий, ніж у домогосподарствах без дітей. Задоволені або дуже задоволені своїми житловими умовами 54% домогосподарств із дітьми проти 56% – без дітей.

Задоволені або дуже задоволені своїми житловими умовами 55% домогосподарств з однією дитиною та 53% домогосподарств, які мають двох дітей. Разом з тим 22%, (у 2016р. – 20%) багатодітних домогосподарств незадоволені або дуже незадоволені своїм житлом [1].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Офіційний сайт Держаної служби статистики України – [електронний ресурс] – <http://www.ukrstat.gov.ua/>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Леонтенко Я. А.

*Магістрант I року навчання ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Чернадчук О. В.,
к.ю.н., викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Система економічної безпеки кожного підприємства є індивідуальною, її повнота і дієвість залежать від чинної в державі законодавчої бази, від обсягу матеріально-технічних і фінансових ресурсів, виділених керівниками підприємств, від розуміння кожним з працівників важливості гарантування безпеки бізнесу, а також від досвіду роботи керівників служб безпеки підприємств.

Основними елементами системи економічної безпеки підприємства є: захист комерційної таємниці та конфіденційності інформації; комп'ютерна безпека; внутрішня безпека; безпека будинків і споруд; фізична безпека; технічна безпека; безпека зв'язку; безпека господарсько-договірної діяльності; безпека перевезень вантажів та осіб; безпека рекламних, культурних, масових заходів, ділових зустрічей та переговорів; протипожежна безпека; екологічна безпека; радіаційно-хімічна безпека; конкурентна розвідка; інформаційно-аналітична робота; експертна перевірка механізму системи забезпечення.

Також до структурного складу системи економічної безпеки включають: фінансову безпеку, силову безпеку, техніко-технологічну безпеку, правову безпеку, кадрову безпеку та логістично-виробничу безпеку [1, с. 81].

Необхідно відмітити, що немає єдиної думки в розумінні поняття «системи безпеки підприємства». Так, на думку В. Столбова, система економічної безпеки підприємства включає наукову теорію безпеки, політику і стратегію безпеки засобу, методи забезпечення безпеки, концепцію безпеки підприємства [67, с. 105].

Ірочкін В. І. визначає систему безпеки як організовану сукупність спеціальних органів, служб, засобів, методів, заходів, що забезпечують захист життєво важливих інтересів особистості, підприємства, держави від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Систему економічної безпеки підприємства доцільно розглядати спираючись на основні системні принципи, які суттєво відрізняються за своєю суттю та змістом, що розкриті в різноманітних працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Так, такі автори, як Іванюта Т. М., Заїчковський А. О., Донець Л. І., Ващенко Н. В. виділяють ряд найважливіших принципів, до яких відносять: комплексність або системність; пріоритет

заходів попередження; безперервність; законність; плановість; економність; взаємодія; компетентність; поєднання гласності та конфіденційності.

Окремі дослідники, хоча й називають принципи однією з складових системи безпечного функціонування підприємства, однак їх склад залишається або зовсім без розгляду, або без будь-якого обґрунтування. Ті ж автори, які приділяють більше уваги цьому питанню, на жаль, включають до складу принципів ряд положень, які зовсім не є такими за суттю. Наприклад, навряд чи можна вважати принципами системи управління такі як: безумовне задоволення як загальних потреб підприємства, так і його працівників; усвідомлення суспільством важливості створення сприятливих умов для здійснення заходів з підтримання підприємством власної економічної безпеки. Перелічені вимоги можна віднести до передумов безпечного розвитку, однак вони не є принципами в справжньому їх розумінні. У першому випадку мова йде про можливість забезпечення стану економічної безпеки шляхом узгодження економічних інтересів усіх суб'єктів господарської діяльності, а не тільки підприємства та працівників. У другому випадку підприємство має підтримувати власну безпеку, незважаючи на те, усвідомлює необхідність цього суспільство чи ні [70].

Головне завдання системи управління економічною безпекою підприємства – передбачення і випередження можливих загроз, що призводять до кризового стану, а також проведення антикризового управління, яке спрямоване на виведення підприємства з кризового стану; мінімізація зовнішніх і внутрішніх загроз економічному стану суб'єкта підприємництва, зокрема його фінансовим, матеріальним, інформаційним, кадровим ресурсам, на основі розробленого комплексу заходів економіко-правового і організаційного характеру. Слід мати на увазі, що найбільше значення у справі забезпечення економічної безпеки підприємництва мають первинні економіко-правові та організаційні заходи, що забезпечують фундамент, основу системи безпеки, на відміну від вторинних – технічних, фізичних тощо.

Об'єкт і суб'єкт системи забезпечення економічної безпеки підприємництва тісно взаємопов'язані. Об'єктом системи виступає стабільний економічний стан суб'єкта підприємницької діяльності в поточний і перспективний періоди. Конкретними ж об'єктами захисту виступають ресурси: фінансові, матеріальні, інформаційні, кадрові. Суб'єкт системи гарантування економічної безпеки підприємництва має складніший характер, оскільки його діяльність зумовлюється не тільки особливостями і характеристиками об'єкта, а й специфічними умовами зовнішнього середовища суб'єкта підприємницької діяльності. Виходячи з цього, можна виділити дві групи суб'єктів, що гарантують економічну безпеку підприємництва: зовнішні і внутрішні.

До зовнішніх суб'єктів належать органи законодавчої, виконавчої і судової влади, покликані гарантувати безпеку всіх без винятку законослухняних учасників підприємницьких відносин, причому діяльність цих органів не можуть контролювати самі підприємці. Ці органи формують законодавчу основу функціонування і захисту підприємницької діяльності в різних її аспектах і забезпечують її виконання.

До внутрішніх суб'єктів належать особи, що безпосередньо здійснюють діяльність із захисту економічної безпеки певного суб'єкта підприємництва.

Суб'єктами можуть виступати: працівники власної служби безпеки фірми (підприємства) та запрошені працівники із спеціалізованих фірм, що надають послуги із захисту підприємницької діяльності.

Головною умовою формування системи економічної безпеки підприємства є визначення сфер, у яких діють чинники небезпек і загроз. До таких сфер належать: безпека в техногенній, науково-технічній, екологічній, інформаційній, психологічній сферах; фізична та пожежна безпека. Надійність і ефективність системи безпеки підприємства визначають за одним критерієм – відсутністю чи наявністю завданих йому матеріальних збитків і моральної шкоди.

Так, спільність різних підходів до визначення сутності фінансової безпеки полягає у її розгляді як здатності підприємства протидіяти негативному впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, та, як наслідок, забезпечувати фінансову стійкість та ефективність, спрямовану на подальший розвиток підприємства.

Вважається, що фінансова або фінансово-економічна безпека підприємства визначається такими ключовими чинниками: 1) рівнем забезпеченості ресурсами; 2) стабільністю і стійкістю фінансового стану підприємства; 3) збалансованістю фінансових потоків і розрахункових відносин; 4) ступенем ефективності фінансово-економічної діяльності.

Окремі фахівці навіть розглядають фінансову безпеку підприємства – як сукупність динамічних кількісних і якісних характеристик рівня фінансового стану підприємства, при якому забезпечена збалансованість і захист його пріоритетних фінансових інтересів від загроз різного характеру, а також фінансова підтримка сталого розвитку.

В означеному контексті фінансова (фінансово-економічна) безпека уособлює в собі необхідну передумову діяльності та фінансовий потенціал розвитку підприємства. Якщо повернутися до питання інноваційного розвитку підприємства, потенціал якого також можливо розглядати у розрізі трьох складових: матеріальної, інтелектуальної та фінансової, можна зазначити, що фінансова безпека є змістовною частиною фінансової

складової інноваційного розвитку підприємства, а економічна безпека – поєднує в собі всі три складові [57].

Зв'язок між безпекою та розвитком підприємства має двосторонній характер, де обидва явища виступають у якості мети підприємства та засобу її досягнення. Економічна безпека, з одного боку, є необхідною передумовою та певним віддзеркаленням потенціалу розвитку, отже процеси її забезпечення спрямовані на забезпечення процесів розвитку. З іншого боку, процес розвитку підприємства має бути спрямований, зокрема, й на формування та функціонування систем забезпечення його економічної безпеки. За сучасних умов господарювання на фоні новітніх загроз та ризиків, спричинених, в тому числі, й проявами науково-технічного прогресу, збереження економічної безпеки підприємства потребує високого ступеню інноваційності розвитку.

Водночас, процеси інноваційного розвитку, що носять зміни до внутрішнього середовища підприємства, та викликають адекватну реакцію зовнішнього середовища, спричинюють додаткові ризики, порушуючи стан економічної безпеки підприємства.

А отже, інноваційний розвиток підприємства може містити в собі не лише засіб забезпечення його економічної безпеки, але й внутрішню загрозу її стану. Такий зв'язок між категоріями та явищами економічної, зокрема фінансово-економічної, безпеки підприємства та його інноваційним розвитком обумовлює необхідність комплексного підходу до управління ними, заснованого на їх розгляді як двох нерозривно пов'язаних та взаємовпливаючих один на одного важелях ефективності управління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ареф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємств / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко. – К.: Вид-во Європейського ун-ту, 2004. – 170 с.
2. Столбов В. Ф. Особливості управління системою фінансово-економічної безпеки будівельних підприємств / В. Ф. Столбов, Г. М. Шаповал // Комунальне господарство міст: науково-технічний збірник. – 2013. – №111. – С. 103-108.
3. Тарасова К. І. Класифікація ризикоутворюючих факторів в діяльності підприємства. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua> Економічні науки/10. Економіка підприємства
4. Орлик О. В. Фінансово-економічна безпека підприємства та підходи до її забезпечення [Електронний ресурс] / О. В. Орлик // Інформаційна та економічна безпека: матеріали Міжнародної наук.-практ. інтернет-конференції. – Х.: ХІБС УБС НБУ, 2014.

ЩОДО ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДОЗВІЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Янішевська К. Д.

*к.ю.н., викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Харченко А. Л.

*Студентка I курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Останнім часом в українському суспільстві обговорюється питання прийняття або ж Адміністративного процедурного кодексу, або ж Закону про адміністративну процедуру. Науковці говорять, що це дало б змогу уніфікувати та спростити ряд адміністративних послуг, які надаються органами публічної влади, зробити їхню роботу «прозорішою», що, у свою чергу, підняло би рівень довіри до діяльності публічної адміністрації.

Першим кроком до прийняття даного законодавчого акту, стало прийняття Закону України «Про адміністративні послуги», до позитивних рис якого віднесено: запровадження ідеології служіння держави громадянам, заохочення органів місцевого самоврядування та районних державних адміністрацій до утворення центрів надання адміністративних послуг, законодавча заборона вимагати документи та інформацію, якою вже володіють суб'єкти надання адміністративних послуг або яку вони можуть отримати самостійно, упорядкування внутрішніх процедур надання адміністративної послуги, заборона надання інших платних послуг, крім адміністративних (ксерокопіювання, консультування тощо), суб'єктами надання адміністративних послуг та ін. [1, с. 112].

У той же час, на думку Ю. В. Сагайдак, основними недоліками Закону України «Про адміністративні послуги» є неповне визначення кола реальних суб'єктів надання адміністративних послуг. Ураховуючи те, що, замість критерію «собівартості (фактичних витрат) надання послуги» як максимального розміру плати за послугу (адміністративного збору), закладено незрозумілий критерій «соціального та економічного значення», відсутня «верхня межа» для встановлення плати за послуги. Викликає занепокоєння те, що перехідними положеннями закладено включення до Податкового кодексу України положення щодо державного мита, що може зумовити стягнення як плати за адміністративну послугу, крім адміністративного збору, ще й державного мита [2, с. 115].

Розглядаючи нормативні акти, що регламентують надання адміністративних послуг в Україні, не можна оминати Концепцію Державної цільової програми створення та функціонування інформаційної системи надання адміністративних послуг на період до 2017 року. Метою Програми є створення доступних і зручних умов для реалізації та

захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, підвищення якості надання адміністративних послуг шляхом здійснення заходів зі створення та функціонування системи електронної міжвідомчої взаємодії державних органів, Єдиного державного порталу адміністративних послуг, цілодобової Урядової телефонної довідки про адміністративні послуги [3].

На думку О.Б.Андрєєвої, значним недоліком Концепції Державної цільової програми створення та функціонування інформаційної системи надання адміністративних послуг на період до 2017 року є відсутність ітких термінів виконання передбачених заходів, закріплення відповідальних виконавців та ін. Окремою проблемою постає відсутність детального розподілу коштів. Крім того, вимагають конкретизації терміни фінансування, оскільки Програму розраховано на 4 роки.

Автор вказує, що останніми роками спостерігається активізація розробки та впровадження інституційного і нормативно-правового забезпечення надання адміністративних послуг: відкриваються сучасні центри надання адміністративних послуг, запроваджується система «Єдиного вікна», де можна отримати широкий спектр послуг з багатьох напрямків та ін. У той же час механізм надання адміністративних послуг в Україні потребує вдосконалення, адже є непрозорим, нераціональним і досить часто не враховує як інтереси громадян, так і органів влади, у яких унаслідок нестачі фінансових ресурсів відсутні можливості для створення належно обладнаних робочих місць й ін. [4, с. 125].

Але, слід погодитися з автором, що без ухвалення також Адміністративно-процедурного кодексу України та Закону «Про адміністративний збір» сфера правового регулювання адміністративних послуг зберігає багато прогалин, насамперед у частині процедури надання таких послуг та визначення їх платності / безоплатності, конкретних розмірів плати тощо. Узгодження потребують також норми законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» та «Про адміністративні послуги» в частині надання адміністративних послуг [4, с. 128].

На думку О. Андрєєва, підвищення якості адміністративних послуг потребує проведення комплексної реформи, що дозволить удосконалити й узгодити нормативно-правові акти, які регламентують механізм надання адміністративних послуг, і забезпечать їх спрощення, зокрема шляхом упровадження сучасних інформаційних технологій.

Окремим напрямком удосконалення системи надання адміністративних послуг має бути децентралізація повноважень органів влади. У провідних державах світу більшість адміністративних послуг надається створеними при органах муніципальної влади центрами, а не, наприклад, поліцією чи органами Мін'юсту.

Для забезпечення ефективності надання адміністративних послуг важливим також є встановлення стандартів їх якості та критеріїв результативності, своєчасності, доступності, зручності, відкритості, поваги до особи, професійності. Стандарти якості надання послуг повинні встановлювати мінімальні вимоги щодо того, яким чином надається та чи інша послуга, урахувати критерії оцінювання послуги [5].

Дослідження засобів організаційного забезпечення надання адміністративних послуг, згідно із Законом України «Про адміністративні послуги», дає підстави узагальнити можливі шляхи, якими здійснюється організація забезпечення надання адміністративних послуг: 1) забезпечення безоплатного автоматизованого віддаленого доступу адміністраторів у режимі реального часу до інформації в інформаційних системах суб'єктів надання адміністративних послуг, підприємств, установ, організацій, що належать до сфери їх управління, у яких міститься інформація, необхідна для надання адміністративних послуг, якщо інше не передбачено законом; 2) надання на підставі запитів адміністраторів інформації, необхідної для виконання покладених на них завдань; 3) забезпечення надання адміністративних послуг суб'єктам звернень у строки, встановлені законом, на підставі відповідних документів, одержаних від адміністраторів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Харитонов О. В. Деякі питання визначення дозвільної системи в Україні. // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України: Науково-теоретичний журнал. – 2002. – № 4. – С. 105 – 112
2. Сагайдак Ю. В. Адміністративно-правові засади легалізації суб'єктів підприємницької діяльності в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Ю. В. Сагайдак; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана»; [наук. керівник А. В. Омельченко]. – Київ: КНЕУ, 2014. – 228 с.
3. Концепція Державної цільової програми створення та функціонування інформаційної системи надання адміністративних послуг на період до 2017 року
4. Господарське право України: підручник: у 2 ч. / [Андрєєва О. Б., Жорнокуй Ю. М., Гетманець О. П. та ін.]. – Х.: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. – 340 с.
5. Андрєєв О. Реформування дозвільної системи: етапи і проблеми / О. Андрєєв // Урядовий кур'єр. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vlasnasprava.info/ua/dozvil/press.html?_m=publications&_t=rec&id=10683.

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ НА РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

Маланчук Т. В.

*к.ю.н., доцент кафедри ЦПДФП ННІ права
Сумського державного університету*

На ринку небанківських фінансових установ діє велика кількість установ, що надають різні види фінансових послуг. До таких установ належать страхові компанії, кредитні спілки, інші фінансові компанії (лізингові, факторингові), ломбарди, недержавні пенсійні фонди тощо [1].

В сучасних умовах постійного розширення спектра небанківських фінансових послуг особливої актуальності набуває проблема захисту прав споживачів цих послуг.

Захист прав споживачів у системі регулювання ринків небанківських фінансових послуг базується на таких основних принципах: постійній готовності регулятора до реагування на будь які негативні явища та тенденції; прогнозуванні можливого небажаного розвитку подій на ринках; вжитті своєчасних заходів щодо недопущення проблем, а в разі виникнення – на забезпеченні термінової їх ліквідації; визначенні рівня існуючих проблем на ринках та їх наслідків, а також на адекватній визначеному рівню реакції з боку відповідних державних органів [2].

Слід зазначити, що споживачі не завжди можуть об'єктивно оцінити рівень ризиків та порівняти умови надання фінансових послуг, що пропонують небанківські фінансові установи, адже вони, як правило, не мають достатньої інформації та необхідних знань про особливості та споживчі характеристики фінансових послуг.

Як зазначається у Стратегії реформування державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг на 2015-2020 роки(далі – Стратегія), затвердженій Розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 19.03.2015 № 499, система державного регулювання діяльності небанківських фінансових установ та інших суб'єктів нагляду на ринках небанківських фінансових послуг не завжди має збалансований та системний характер. Правова база обмежується рамковим законодавством стосовно захисту прав споживачів, інвесторів, кредиторів, що разом з відсутністю спеціального законодавства по деяких небанківських фінансових установах стримує інтенсивність розвитку ринків небанківських фінансових послуг, знижує їх інвестиційну привабливість, деформує їх роль у розвитку економіки України в цілому. В напрямках Стратегії наголошується на необхідності реформування системи захисту прав споживачів на ринках небанківських фінансових послуг та

відновлення довіри до професійної діяльності учасників цих ринків. У рамках реалізації цього напрямку передбачено, серед інших, такі завдання як:

упровадження механізмів гарантування законних прав споживачів та інвесторів, зокрема гарантування страхових виплат за договорами страхування життя, гарантування внесків (вкладів) на депозитні рахунки членів кредитних спілок, внесків довіритель фондів фінансування будівництва;

проведення роботи з очищення ринків небанківських фінансових послуг від неплатоспроможних та недобропорядних фінансових установ; забезпечення швидкого та ефективного виведення з ринку таких установ на основі удосконалених механізмів ліквідації, у тому числі, примусової, та банкрутства;

сприяння запровадженню дієвого механізму досудового врегулювання спорів на ринках небанківських фінансових послуг шляхом прийняття об'єднаннями небанківських фінансових установ та інших суб'єктів нагляду на ринках небанківських фінансових послуг та об'єднаннями споживачів ринкових стандартів врегулювання спірних питань, а також вирішення спорів шляхом медіації;

посилення державного контролю за розповсюдженням реклами у сфері ринків фінансових послуг, притягнення до відповідальності рекламодавців та розповсюджувачів реклами у зазначеній сфері за порушення встановлених вимог;

забезпечення умов щодо інформування споживачів фінансових послуг, у тому числі і потенційних, про фінансові послуги, які надаються небанківськими фінансовими установами, особливості функціонування різних видів фінансових установ, можливості, які надаються за такими видами послуг, а також права, обов'язки та відповідальність споживачів за різними видами небанківських фінансових послуг з метою підвищення фінансової грамотності населення;

сприяння інститутам громадянського суспільства на ринках небанківських фінансових послуг щодо здійснення громадського контролю за фактами порушення законодавства фінансовими установами та іншими суб'єктами нагляду;

оперативне реагування на скарги споживачів щодо недобросовісних дій фінансових установ та інших суб'єктів нагляду.

Як слушно зазначають С. В. Науменкова та С. В. Міщенко основними проблемами у сфері захисту прав споживачів на ринку фінансових послуг України є: брак своєчасної, доступної та достовірної інформації; низький рівень знань споживачів фінансових послуг та їх обізнаності про фінансові продукти; недобросовісна реклама; нечесне врегулювання претензій; зловживання ринковими повноваженнями з боку надавачів фінансових послуг; брак ефективних механізмів досудового врегулювання конфліктних ситуацій; відсутність

у наглядових органів достатніх інституційних повноважень для захисту прав споживачів фінансових послуг [3].

Вважаємо, що будь-які заходи щодо вдосконалення регулювання ринків небанківських фінансових послуг в першу чергу мають бути спрямовані на захист майнових прав споживачів цих послуг.

Цілком погоджуємося з О. В. Клименко, що при удосконаленні законодавчих і нормативно-правових актів в сфері регулювання ринків небанківських фінансових послуг головний акцент слід поставити на посиленні важелів реального самоуправління цих ринків, наприклад через різні союзи, асоціації та інші громадянські організації, що об'єднують суб'єктів цих ринків [2].

При цьому, система захисту споживачів небанківських фінансових послуг зобов'язана враховувати суттєву залежність ринків цих послуг від можливих девальвації гривні, зменшення реальних доходів населення, середньої заробітної плати та інших чинників, на які гостро реагують ринки небанківських фінансових послуг [4].

Водночас недовіра населення до ринків фінансових послуг не дає змоги активно використовувати його вільні кошти як інвестиційні ресурси, що спрямовуються на розвиток економіки.

Захист прав споживачів фінансових послуг у сукупності з регулюванням забезпечує впорядкування та налагодження надання фінансової послуги відповідно до встановлених зовнішніх та внутрішніх норм і правил, дотримання яких забезпечить функціонування безперервного обігу фінансових активів з урахуванням досягнення прийнятного рівня прибутковості та дотримання граничного рівня ризику суб'єктами таких послуг. Сутністю цього постулату є відповідальність за наслідки неналежного стану захисту прав споживачів у цій сфері. Він передбачає об'єднання відповідальності всіх суб'єктів для забезпечення сприятливого середовища надання та споживання фінансових послуг [5].

Таким чином, можемо зауважити, що система захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг потребує ефективного державного регулювання та збалансованості інтересів суб'єктів господарювання, які надають небанківські фінансові послуги, та споживачів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бачо Р. Й. Державне регулювання ринків небанківських фінансових послуг України: ретроспективний аналіз / Р. Й. Бачо // Теорія та практика державного управління. – 2014. – Вип. 4 (47). – С.186-196.

2. Клименко О. В. Розвиток системи регулювання ринків небанківських фінансових послуг в Україні / О. В. Клименко // Економіка України. – 2014. – №5 (630). – С.58-69.
3. Науменкова С. В. Ринок фінансових послуг: Навч. посіб. / С. В. Науменкова, С. В. Міщенко. – К.: Знання, 2010. – 532 с.
4. Клименко О. В. Закономірності розвитку ринків небанківських фінансових послуг в Україні / О. В. Клименко // Фінанси України. – 2014. – №6. – С. 80-92.
5. Аванесова І. А. Постулати захисту прав споживачів фінансових послуг / І. А. Аванесова // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 1. – С. 56-65.

ОСНОВНІ РИЗИКИ ТА ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Кривошеєв К. О.

*Аспірант кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Руденко Л. Д.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

З моменту проголошення незалежності України питання забезпечення фінансової безпеки стало одним із найбільш актуальним та першочерговим для нашої держави. Стан фінансової безпеки визначається одним із ключових критеріїв оцінки ефективності проведення державної політики та функціонування державних органів. Крім того, вважаємо за неможливе вирішувати будь-які економічні проблеми, котрі поставлені перед Україною не забезпечивши фінансової безпеки. Таким чином, фінансова безпека є основою національної безпеки держави та як говорить О. Савицька включає в себе стан фінансів і фінансових інститутів, при якому забезпечується гарантований захист національних економічних інтересів, готовність і здатність фінансових інститутів створювати механізми реалізації та захисту інтересів розвитку національних фінансів, – гармонійний і соціально спрямований розвиток національної економіки та фінансової системи та підтримка соціально – політичної стабільності суспільства [4, с. 14].

М. Єрмошенко вважає, що фінансова безпека – це стан фінансово-кредитної сфери, який характеризується збалансованістю і якістю фінансових інтересів, достатністю обсягів фінансових ресурсів для всіх суб'єктів господарювання і населення, що забезпечує ефективне функціонування національної економічної системи і соціальний розвиток [1, с. 17].

Натомість С. І. Юрій говорить про фінансову безпеку як про захищеність фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; своєрідний рівень незалежності, стійкості, стабільності фінансової системи за умови впливу зовнішніх і внутрішніх чинників та факторів, що при цьому складають загрозу фінансовій безпеці. Крім того, це здатність фінансової системи держави забезпечити ефективне та стійке функціонування національної економічної системи [5, с. 151].

Аналізуючи проблематику визначення поняття фінансової безпеки А. І. Сухоруков приходять до висновку, що під даною категорією розуміти саме захищеність інтересів держави у фінансовій сфері або такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, що гарантує спроможність країни ефективно формувати, зберігати від надмірного знецінення та раціонально використовувати фінансові ресурси для забезпечення її соціально-економічного розвитку і обслуговування її фінансових зобов'язань [2, с. 4].

Наприклад, В. Т. Шлемко досліджує фінансову безпеку як стан фінансової, банківської, грошово-кредитної, бюджетної, валютної і податкової систем, який характеризується стійкістю та збалансованістю до зовнішніх і внутрішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та її зростання [6, с. 53].

Вважаємо, що досить справедливим є твердження О. Савицька, що фінансова безпека є складною багаторівневою системою, яку утворюють ряд підсистем, кожна з яких має власну структуру і характер розвитку [4, с. 14].

Складовими фінансової безпеки країни є: бюджетна безпека; фондова безпека; боргова безпека; кредитна безпека; страхова безпека; валютна безпека; податкова безпека; інвестиційна безпека; безпека грошового ринку; безпека корпоративного сектору.

Станом на сьогодні, в Україні існують реальні загрози фінансовій безпеці України. Такими можуть виступати: зниження платоспроможності громадян, нестабільність національної валюти держави, стрімке зростання цін, зростання державного та державного гарантованого боргу (внутрішнього та зовнішнього), значний рівень безробіття тощо.

Крім того, Н. В. Наконечна говорить, що основними загрозами та ризиками фінансовій безпеці України можна визначити також недостатність фінансових ресурсів у суб'єктів господарювання для забезпечення відтворювального процесу та інвестиційної діяльності, а також наявна відсутність цілісної стратегії щодо іноземного інвестування та недостатня інвестиційна активність українського капіталу; незавершеність, недосконалість та наявність прогалин законодавства у фінансовій сфері, що призводить до послаблення її регулювальних функцій; відсутність чіткої та стійкої грошово-кредитної

системи; наявність значних проблем соціальної сфери, низький рівень соціально-трудоких відносин, штучне заниження вартості робочої сили; відсутність стійкого балансу структурованості зовнішньої торгівлі та занадто великий обсяг зовнішнього боргу та підвищення впливу міжнародної фінансової допомоги та транснаціонального капіталу [3, с. 92].

Отже, важливим фактором ефективного функціонування держави є її стійка, ефективна та стабільна економічна безпека, тоді як фінансова безпека є складовою та прямо відображає фінансовий стан держави, що є першочерговим для збереження незалежності держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення: монографія [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.disslib.org/upravlinnjaekonomichnoju-bezpekoju-pidpryyemnytstva>.
2. Луцик-Дубова Т.О. Основні пріоритети зміцнення фінансової безпеки України. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Сер.: Економічні науки. Кіровоград. 2012. Вип. 22, ч. II. С. 1-7.
3. Наконечна Н. В. Ризики та загрози фінансовій безпеці України. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2012. №1. С. 90-96.
4. Савицька О. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України. Економічний форум. 2012. №3. С.14.
5. Соловійов В. І. Фінансова безпека як основоположний фактор незалежності держави. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу: наук. екон. журнал. Бердянськ. 2011. Вип. 3(15). С. 149-152.
6. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. К.: Кондор , 2005. 196 с.

СТАН ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ ВЛАДИ У СФЕРІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Банчук О. А.

*к.ю.н., старший науковий співробітник
Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України*

Процес децентралізації повноважень органів влади, який наразі відбувається в Україні, стосується багатьох сфер суспільних відносин. Однак питання забезпечення правопорядку в громадах досі не визнається пріоритетом в діяльності органів місцевого самоврядування.

Згідно зі статтями 218, 219 Кодексу про адміністративні правопорушення наразі вже близько 40 адміністративних проступків розглядаються адміністративними комісіями при виконавчих органах місцевих рад і виконавчими комітетами місцевих рад. Але цей перелік діянь, що можуть переслідуватися представниками органів місцевого самоврядування, не охоплює всього спектру питань, які відносяться до сфери життєдіяльності територіальних громад.

Статтею 140 Конституції України і статтею 2 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР гарантується право територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення. Водночас можливість розгляду справ про адміністративні правопорушення визнається не власним (самоврядним), а делегованим повноваженням виконавчих органів місцевих рад (підпункт 4 пункту б) частини першої статті 38 Закону).

Здійснена таким чином класифікація законодавця свідчить про те, що повноваження з притягнення до адміністративної відповідальності не вважаються за своїм змістом «питаннями місцевого значення». Однак за відсутності цих повноважень у органів самоврядування, вони будуть позбавлені повноцінних можливостей забезпечити правопорядок на території громад.

Навіть із зазначених вище 40 складів адміністративних проступків, підвідомчих органам місцевого самоврядування (адміністративних комісіям і виконавчим комітетам), лише щодо половини (20) органи мають повну адміністративну юрисдикцію. Тобто, службовці органу самоврядування уповноважені як складати протоколи про ці види адміністративних правопорушень, так і розглядати відповідні справи та застосовувати адміністративні стягнення. Зокрема, мова йде про перевірку додержання таких важливих для безпеки громад правил і порядків, як правила користування енергією, водою чи газом (стаття 103-1 КУпАП), правила користування житловими будинками і житловими приміщеннями (стаття 150 КУпАП), правила благоустрою населених пунктів (стаття 152 КУпАП), правила утримання собак і котів (стаття 154 КУпАП), правила торгівлі (стаття 155 КУпАП), в тому числі правила торгівлі пивом, алкогольними напоями і тютюновими виробами (стаття 156 КУпАП) та правила торгівлі на ринках (стаття 159 КУпАП) тощо.

В інших 20 категоріях справ адміністративні комісії і виконавчі комітети лише приймають постанови про адміністративні правопорушення. А розпочинати відповідні провадження і складати протоколи про адміністративні проступки уповноважені виключно представники органів державної влади (наприклад, Національної поліції, інспекційних органів і т.д.). Зокрема, слід згадати такі справи: про порушення вимог охорони культурної спадщини (стаття 92 КУпАП), ворожіння в громадських місцях

(стаття 181 КУпАП), заняття проституцією (стаття 181-1 КУпАП), порушення вимог щодо захисту від шуму та правил додержання тиші (стаття 182 КУпАП) тощо.

Отже, ефективність заходів органів місцевого самоврядування з протидії цих видів адміністративних правопорушень повністю залежить від діяльності органів державних органів. Тому що представники органів самоврядування не можуть самостійно розпочати провадження навіть у випадках самостійного виявлення чи повідомлення їм про обставини вчинення певного адміністративного проступку.

З повноваженнями щодо складенням протоколів про проступки (початком провадження) на практиці виникають також наступні проблеми. Так, згідно з пунктом 2 частини першої статті 255 КУпАП у справах, які розглядаються адміністративними комісіями і виконавчими комітетами місцевих рад, протоколи уповноважені складати «посадові особи, уповноважені на те виконавчими комітетами сільських, селищних, міських рад». Відповідно до статті 1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» і статті 2 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 року № 2493-III посадовою особою місцевого самоврядування визнається особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження у здійсненні організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету.

Водночас в багатьох громадах на підставі рішень місцевих рад утворені комунальні підприємства з охорони правопорядку та благоустрою, працівникам яких надані повноваження щодо складення протоколів про адміністративні правопорушення на підставі статті 255 КУпАП. Такі рішення місцевих рад суперечать законодавству, оскільки працівники комунальних підприємств не можуть вважатися посадовими особами, яких законодавство (КУпАП) уповноважує на складання протоколів і початок справ про адміністративні правопорушення.

Іншим прикладом є Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування сфери паркування транспортних засобів» від 21 грудня 2017 року № 2262-VIII. Він передбачає, що розглядати справи про адміністративні правопорушення щодо порушення правил паркування і накладати за них адміністративні стягнення можуть інспектори з паркування, які є посадовими особами виконавчих органів сільських, селищних або міських рад (зміни до частини 3 статті 219 КУпАП). Необхідність надання таких повноважень лише посадовим особам органів самоврядування зумовлюється також тим, що зазначені інспектори також можуть здійснювати тимчасове затримання транспортних засобів (стаття 265-4 КУпАП). Тобто, вони уповноважені обмежувати користуватися об'єктами права власності громадян на час розгляду їх справ.

Виходячи з викладеного, слід визнати необхідність продовження процесу децентралізації повноважень органів місцевого самоврядування, а також забезпечити:

- збільшення переліку справ про адміністративні правопорушення, які розглядатимуться представниками самоврядування;
- перетворення повноваження місцевого самоврядування з розгляду справ про адміністративні правопорушення з категорії делегованого у власне (самоврядне) повноваження;
- надання виключно посадовим особам місцевого самоврядування повноваження щодо складення протоколів про адміністративні проступки і позбавлення працівників комунальних підприємств цієї можливості;
- надання посадовим особам місцевого самоврядування повноваження щодо складення протоколів про адміністративні проступки у всіх справах, підвідомчих органам самоврядування.

CHARACTERISTIC OF SOURCES OF ADMINISTRATIVE LAW OF UKRAINE

Grigorik V. A.

*Student of 2nd course of Faculty of International Trade and Law
Kiev National University of Trade and Economics*

Scientific director: Pustosvit Y. Y.

Candidate of Legal Law, Senior Lecturer of the Department of Administrative, Financial and Information Law Kiev at National University of Trade and Economics

To start with, legal systems differ primarily because of states that the sources of law prevails in the national legal system of the State, in what specific ways, in which particular forms of law gain its obligatory disposition, of who and how they are objectified outside.

Volynka K.G. defines sources of law as established by the state or recognized by it officially-documentary forms of detection and securing of the rules of law, which gives them legal, obligatory significance. That means the following, sources serve the official ways of external expression and the consolidation of the rules of law [1].

Concerning terminology Bityak Yu.P. has another position. He believes that the source of administrative law – an act of law-making bodies of state power, consisting of administrative law, or even one rule of conduct and regulates executive and regulatory activities [2].

According to Skakun O.F. in the national theory of law, the source of law is understood as derivatives of the state or its officially-documented forms of expression and consolidation of

the norms of law, which give them a legal, universal binding meaning and gives a rather broad classification of sources of law: legal custom, normative legal act, legal precedent, normative content agreements, principles of law and legal doctrine, religious monuments [3].

According to Starylov Y. N. to sources of law should be included a judicial precedent, a legal act, religious norms, legal practices, normative agreement, legal doctrine, the principles of law [4].

The Constitution of Ukraine states that the rule of law is in the Ukrainian legal system, according to which, the Constitution of Ukraine has the highest legal force. Laws and other normative acts are adopted on its basis and must comply with it [5].

With the position of scientists and lawyers we can not disagree on the definition of the source of administrative law, however, we consider it necessary to try to formulate the definition of the notion of the source of administrative law, which would include all the peculiarities of this notion. Thus, sources of administrative law are external forms of reflection of administrative and legal norms, which are enshrined in the Constitution of Ukraine, legislative acts, governmental decisions, decisions of state administrations and other normative acts of state bodies; forms of detection and consolidation of the rules of law, which are established by the state or recognized by it, which gives them a legal, obligatory value.

Modern lawyers Bityak Y. P. and Kolomoets T. O. Among the sources of administrative law of Ukraine, acts of state bodies, bodies of local self-government, bodies of management of state enterprises, institutions, organizations, international agreements (treaties) of Ukraine and international legal acts ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine and acts of judicial bodies that are is steady in scientific views [6]

Kolomoets T. O. believes that the considerable scientific interest of the opinion of foreign scholars differs by a much broader approach to the content of the system of sources of administrative law. Sources of administrative law of foreign countries in a summarized form are characterized as follows: constitutions, laws (constitutional and ordinary), acts of delegated legislation and by-laws as administrative acts, administrative decisions-precedents, judicial precedents (both courts of general jurisdiction and administrative courts), customs (especially in the Anglo-American system), international to say [6].

Ukrainian legal system systematization of legal acts is carried out in several ways: consolidation, codification, incorporation. As a result of codification, constitutions, codes, bases of legislation, Statutes, Regulations, Rules are created. It always has an official character. The result of the consolidation of normative material is the publication of the «Code of Laws», which contains in one edition of the relevant laws in force. The result of the incorporation is the

collection, where the regulations are located chronologically or alphabetically on a subject basis, taking into account the legal validity of objective acts.

In view of all the above, we believe that the following legal acts will serve as sources for the Ukrainian system of administrative law: the Constitution of Ukraine, the Legislative acts of Ukraine, the laws of Ukraine, codes, regulations, statutes and other codified acts of administrative direction, - international agreements of Ukraine with other states and international legal acts ratified and recognized by our state. The use of sources in the administrative law of Ukraine is based on the principle of hierarchy, therefore, following the legal force are: resolutions of the Verkhovna Rada of Ukraine containing administrative and legal norms of organizational and legal nature; decrees and orders of the President of Ukraine. Regulatory Acts of the Executive Power of Ukraine; normative regulations and orders of the Cabinet of Ministers of Ukraine; regulations, statutes, rules, instructions, other acts, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine; normative orders, instructions of heads of ministries, state committees and departments of Ukraine; normative orders of heads of state enterprises, associations, institutions and organizations; normative acts of local councils, their executive bodies; Disposal of local state administrations (their heads).

REFERENCES:

1. State and Law Theory: Teach. manual / K.G. Volynka. – K., 2003. – 240с.
2. The administrative law of Ukraine: a manual / ed. Yu.P. Bityak, VV Zuy. – X., 1999. – 224s.
3. The theory of state and law: teach. Manual / O.F. Skunk – 2010;
4. Course of administrative law: in 3 t. / Yu.N. Starilov – M., 2002. – T.1: History. Science. Subject. Standards. Subjects. – 728s
5. <http://scicenter.online/munitsipalni-finansi-derjavni-scicenter/konstitutsiya-ukrajini-vid-28061996-254k-133958.html>
6. Administrative Law of Ukraine: Yu.P. Bityak, VV Bogutsky, VM Garashchuk, Kolomoets T. O, and others.; for ed. Yu.P. Bityak.-X., 2000. – 520s.

ДО ПИТАННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІ ПРИВАТНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ

Лозовицький А. В.
Аспірант II курсу ННІ права
Сумського державного університету

Українське законодавство виявилось непідготовленим до врегулювання приватноправових відносин, що виникають між фізичними та юридичними особами з

приводу використання децентралізованих небанківських електронних платіжних систем через технічну неспроможність держави контролювати обіг електронних платіжних засобів у ній, встановлювати правила емісії, здійснювати нагляд та контроль. У таких платіжних системах держава змогла побачити лише небезпеку для стабільності грошового обігу, неможливість оподаткування її користувачів, тому вирішила просто залишити її поза законом, не забезпечивши таке рішення жодною прямою нормою закону. Відтак з'явився ризик порушення гарантованих Конституцією України права власності та свобод громадян правоохоронними органами та судами, які вилучають майно користувачів таких платіжних систем (як самі електронні гаманці віртуальної валюти, так і її фізичні носії та устаткування, що задіяне для функціонування системи), звинувачуючи їх у легалізації незаконно отриманих коштів, фінансуванні тероризму, використанні для оплати й поширення заборонених товарів на кшталт зброї та наркотиків, тощо.

Сьогодні з метою вирішення даної проблеми наукове товариство намагається з'ясувати правову природу різного роду віртуальних валют, найвідомішим серед яких є так звана криптовалюта Bitcoin. Правознавці досліджують, чи не підпадає вона під законодавчі визначення платіжних засобів, електронних грошей, валютних цінностей, грошових сурогатів, цінних паперів, об'єктів інтелектуальної власності, товару та ін.

У західному світі насамперед розглядають можливість віртуальної валюти (у т.ч. криптовалюти) стати законним платіжним засобом та з'ясовують чи слід розглядати її як об'єкт приватної власності.

Більше того, існує стереотип, що платіжним системам з використанням криптовалюти притаманна лише децентралізація. На противагу слід зазначити про існування централізованих платіжних систем, що, використовуючи технологію криптовалюти блокчейн (англ. Blockchain), дозволяють здійснювати платежі між фізичними та юридичними особами. Таку електронну платіжну систему створила Ripple Labs Inc., яка є приватною юридичною особою, зареєстрованою в США, та здійснює централізовану емісію віртуальної валюти XRP з використанням технології блокчейн. Ця небанківська електронна платіжна система є популярною серед багатьох банків світу, які використовують її для здійснення миттєвих крос-валютних міжбанківських розрахунків на заміну системи SWIFT, а також для переказу віртуальної валюти між фізичними особами.

Можливість централізованої емісії віртуальної валюти розглядають також державні органи деяких країн з метою залучення інвестицій до економіки, а Венесуела вже здійснила первинне розміщення криптовалюти Petro, яка за твердженням влади, забезпечена національними запасами нафти.

Таким чином ні вид віртуальної валюти, ні форма організація системи, в якій вона функціонує, не допоможе встановити правову природу відносин, що виникають у процесі їх використання. На нашу думку, для встановлення правової сутності цих відносин слід дослідити поняття приватних платіжних систем. Допомогти у цьому нам зможе відома у економічній та правовій науці теорія приватних грошей.

За твердженням Алісова Є. О. гроші, виникнувши як явище приватноправове, внаслідок їх особливої значимості і виконуваної ролі для держави й суспільства перетворилися в об'єкт, підданий впорядковуючому впливу з боку держави на підставі публічно-правових норм, яким властивий жорсткий імперативний характер [1, с. 371]. І навпаки, фінансово-правова сутність грошей сьогодні знову поступається місцем приватно-правовому регулюванню, а система грошового обігу все частіше буде натикатися на цивільно-правові відносини взаєморозрахунків валютою приватної емісії. У своїй праці «Metamorphosis of power» («Метаморфози влади») Е. Тоффлер говорив, що нові технології дозволяють здійснити діалектичне повернення до умов, що існували до промислової революції – до існування багатьох валют у рамках однієї економіки. Ф. А. Хайек у роботі «Private money» («Приватні гроші») також приводив приклади функціонування паралельних валют та передбачав відродження такого явища як вільна конкуренція валют.

У найпростішій формі приватна платіжна система – це узгоджений спосіб передачі вартості між покупцем і продавцем під час приватної транзакції. Коли правила та процедури такої транзакції є узгодженими, платіжна система забезпечує інфраструктуру для переказу грошей від одного суб'єкта господарювання в економіку іншого [4]. Тоді спосіб оплати відображає рішення сторін. Відносини, що виникають між фізичними особами чи юридичними особами приватного права під час використання такої платіжної системи можуть стосуватися не тільки купівлі-продажу, а й інших правочинів.

Відповідно до вимог норм ЦК України правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків на відміну від юридичних вчинків, правові наслідки яких наступають в силу закону незалежно від волі його суб'єктів.

Згідно п. 7 ст. 3 Закону України «Про електронну комерцію» від 03.09.2015 № 675-VIII електронний правочин – це дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснена з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем.

Сьогодні платіжна система з використанням технології блокчейн може забезпечувати інфраструктуру для здійснення взаєморозрахунків з використанням

віртуальної валюти приватної емісії та правочинів, що реалізуються з використанням смарт-контрактів.

У березні 2017 року Палатою представників штату Арізона в США було озвучене наступне правове визначення цієї технології: розподілена, децентралізована, розповсюджена та реплікаційна книга обліку, що може бути публічною або приватною... Дані цієї книги обліку захищені криптографією, теоретично не можуть бути зміненими та піддаються перевірці і забезпечують істину без цензури [2].

Смарт-контракт – це програма, яка перевіряє і забезпечує реалізацію домовленостей або виконання договору. Замість того, щоб спиратися на забезпечення виконання договору силою закону, смарт-контракт може самостійно вступати в дію, виконуватися та забезпечувати гарантії його виконання, знижуючи витрати на реалізацію договорів порівняно з традиційними механізмами. Це приклад створення порядку без застосування законів [3, с. 38-39].

Таким чином відносини між юридичними та фізичними особами з приводу використання віртуальних валют мають ознаки приватно-правових відносин, предметом яких є цивільні права та обов'язки, що виникають під час використання спеціальних інформаційно-телекомунікаційних систем і не потребують забезпечення їх реалізації силою закону.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алісов Є. О. Проблеми правового регулювання грошового обігу в Україні [Текст]: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.07 / Алісов Є. О.; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Х., 2006. – 445 с.
2. Arizona House Bill 2417, Section 2 [Electronic resource] / Arizona House. 2017. – Access mode: <https://legiscan.com/AZ/text/HB2417/id/1497439>.
3. McGinnis, John O. and Roche, Kyle, Bitcoin: Order without Law in the Digital Age [Electronic resource] / McGinnis, John O., Roche, Kyle W. // Northwestern Public Law Research Paper No. 17-06. – 2017. – Access mode: <https://ssrn.com/abstract=2929133>.
4. Sifers, Randall W. Regulating Electronic Money in Small-Value Payment Systems: Telecommunications Law as a Regulatory Model [Electronic resource] / Randall W. Sifers // Federal Communications Law Journal: Vol. 49: Iss. 3, Article 7. – Access mode: <http://www.repository.law.indiana.edu/fclj/vol49/iss3/7>.

ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ПОХОВАННЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Недайхліб О. В.

аспірант ННІ права

Сумського державного університету,

гол. судовий експерт Сумського НДЕКЦ МВС України

Науковий керівник: Завгородня В. М.,

к.ю.н., доцент, завідувач кафедри МСЄП ННІ права

Сумського державного університету

Світова практика сфери поховання стоїть на шляху реформування з метою економії земельних ресурсів, стандартизації ритуальних послуг для підтримки належної якості ринків таких послуг, дерегуляції підприємницької діяльності в сфері послуг поховання та кремації для створення конкурентного середовища, а головне – розвитку кремації як ефективного виду поховання, із заохоченням екологізації похоронної діяльності навіть на шкоду етнічним та соціокультурним традиціям.

Приміром, у вкрай патріархальному суспільстві Китайської Народної Республіки уряд розраховує, що вже через два роки більше 50% поховань відповідатимуть новим екологічним нормам: до 2020 року всі поховальні бюро зобов'язали облаштувати крематоріями. Донедавна померлих прийнято було ховати у безпосередній близькості до предків. Проте останнім часом дотримуватись такої традиції стає складніше: територіальні ресурси країни обмежені, водночас як чисельність її населення зростає. За даними станом на квітень 2018 року, населення Китаю становить майже 1,4 млрд.чол. Отже, гостра нестача місць для поховань змусила наважитись владу на непопулярний крок – мешканцям Китаю рекомендовано замість традиційного похорону зберігати прах померлих, ховати під деревом або у відкритому морі [1].

Серед проблемних питань в сфері поховання України органом управління галуззю, Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, визнані нестача місць для поховання в зв'язку з обмеженістю земельних ресурсів (найпершою проблемою); обмежена можливість обрати виконавця послуг з поховання померлого – ритуальну службу або інших суб'єктів господарської діяльності – лише серед тих, що уклали відповідний договір з ритуальною службою; брак конкурентного середовища серед для суб'єктів господарювання різних форм власності, оскільки ритуальна служба обмежує права інших суб'єктів та частково монополізує ринок послуг; необхідність визначення чіткого переліку ритуальних послуг і вимог до регламенту їх надання та якості; врегулювання відносин, пов'язаних з доставкою тіл померлих до місць їх зберігання та оплати цієї послуги; підвищення кваліфікації

персоналу, задіяного на ринку ритуальних послуг, що забезпечило б надання якісних ритуальних послуг; наявність протиправних схем розголошення інформації про померлих працівниками міліції, закладів охорони здоров'я та реєстрації померлих надавачам ритуальних послуг; споживач не має інформації щодо повного переліку надавачів ритуальних послуг та цін на ці послуги, що часто призводить до того, що він змушений замовляти неякісні послуги за завищеними цінами тощо [2].

Подолання зазначених проблем з боку адміністративно-правового регулювання вбачається у реалізації урядом проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення сфери поховання» № 8248 від 05.04.2018 [3], що сприятиме, зокрема, забезпеченню економії землі за рахунок розвитку кремації відповідно до європейського досвіду.

Кремацією (від лат. *cremare* – палити, спалювати) називають спосіб поховання шляхом передання останків померлої істоти вогню, що, як правило, здійснюється у спеціальній ритуальній споруді – крематорії. У стародавніх суспільствах кремація здійснювалася на багатті, проте за сучасними європейськими правилами, після кремації прах померлого поміщається в похоронну урну, і потім може бути похований різним шляхом. Використання кремації вигідне як похоронним структурам, так і клієнтам. Похоронні фірми економлять корисну площу на кладовищі, а клієнтам кремація дає можливість значно здешевити похорони своїх близьких.

Вже в 20-х роках минулого століття в багатьох європейських містах із населенням менше ніж 100 тисяч вважалося можливим мати крематорій, а в населених пунктах із кількістю жителів понад 110 тисяч наявність крематорію є містобудівельною санітарною нормою [4, с. 153]. В 1937 році у Лондоні було створено Міжнародну федерацію кремації (the International Cremation Federation – сайт організації <http://www.int-crem-fed.org>), основним призначенням якої до сьогодні є ознайомлення населення планети з перевагами кремації з точки зору економіки, екології, гігієни, санітарії, етики та естетики. Сьогодні Федерація кремації об'єднує 23 країни, серед яких: Австралія, Бельгія, Чеська республіка, Данія, Великобританія (Англія), Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Гватемала, Гонконг, Ірландія, Ізраїль, Італія, Японія, Нідерланди, Сербія, Словенія, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Тайвань та США.

Кремаційна справа Великобританії має найвищі показники юридичних напрацювань даної поховальної послуги. Крім урядових контролюючих органів, нагляд з а похоронною справою здійснюють громадські та професійні організації. Однією з головних та впливовіших професійних організацій є Федерація кремації Великобританії, (the Federation of Cremation Authorities in Great Britain – сайт організації

<https://www.fbca.org.uk>), заснована у 1924 році. Серед основних її документів є Правила діяльності крематоріїв («A Guide To Cremation And Crematoria»), які є регламентом при проектуванні та будівництві нових крематоріїв, експлуатації діючих. На доступі сайту міститься прийнятий Закон про поховання і кремацію («Burial and Cremation (Scotland) Bill as passed») про терміни та їх тлумачення у сфері поховання та кремації, положення про ексгумацію людських останків, нормативні вимоги до діяльності та інспектування поховальних органів, органів кремації та похоронних директорів, порядок надання дозволу на ліцензування керівників похоронних служб, тощо.

Сьогодні кремація широко розповсюджена в Північній Америці, Європі, країнах Південно-Східної Азії. Усього у світі діють понад 14 300 крематоріїв (джерело статистичних даних <https://www.rit-agent.net>). Високим рівнем похоронного обслуговування населення відрізняються Англія (365 крематоріїв), Швеція (216), Італія (206), Чехія (80), Франція (70), де створена належна правова база для функціонування крематоріїв.

В Англії та США перший етап обслуговування поховання здійснюється у так званому Похоронному домі, де проводиться комплекс робіт з підготовки померлих, включаючи збереження в охолоджувальних камерах до похорону. Похоронний дім використовується у двох напрямках: в одних випадках, після обряду прощання в траурній залі автомобільний кортеж прямує до кладовища для поховання труни; в інших – учасники похорону з труною переїжджають на автомашині до крематорію, де в траурній залі здійснюється урочисто-траурна церемонія прощання. Наявність траурної зали в Похоронному домі та в крематорії призводить до дублювання основних (траурна зала) і допоміжних приміщень для учасників похорону, що можна вважати досить нерациональним. Тому в Росії останнім часом набула поширення тенденція розміщувати ритуальні зали у крематоріях, з ребрендингом крематоріїв у похоронні доми [5].

Позитивною новелою згаданого вище законопроекту в сфері поховання України є введення звичного для європейської практики поняття «похоронний дім», під яким мається на увазі «спеціально обладнаний заклад, призначений для надання комплексу ритуальних послуг, у тому числі організації та проведення церемоній прощання з тілом померлого відповідно до звичаїв та традицій, що не суперечать законодавству, а також реалізації предметів ритуальної належності та послуг із збереження та підготовки тіла померлого до поховання» [3]. На нашу думку, зазначений термін охоплює майже весь різноманітний спектр ритуальних послуг з урахуванням навіть можливостей облаштування приватних моргів з танатопрактикою, крім транспортування тіла померлої людини, що є наразі спірним питанням повноважень медичних установ.

Статистика похоронної сфери свідчить про невтішну тенденцію: поряд із зростанням питомої ваги приватних підприємств та підприємців у загальній чисельності наданих в Україні ритуальних послуг, збільшуються витрати органів місцевого самоврядування на благоустрій місць поховань та зменшується кількість благоустроєних місць у зв'язку із зростаючою потребою будівництва нових місць поховань. При цьому поховано шляхом кремації 26 тис. померлих осіб, що складає лише 1% від загальної кількості похованих в Україні померлих, та такий спосіб поховання здійснюється лише у містах Києві, Одесі та Харкові, де функціонують крематорії. Так, в населених пунктах Одеської області поховано шляхом кремації понад 4 тис. осіб (14% від загальної кількості похованих), та існує потреба у будівництві 18 нових місць поховань; в населених пунктах Харківської області поховано шляхом кремації 8 тис. осіб (23% від загальної кількості похованих), та існує потреба у будівництві 49 нових місць поховань; у місті Києві поховано шляхом кремації 13 тис. осіб (61% від загальної кількості похованих), та існує потреба у будівництві 3 нових місць поховань [2].

На думку органів влади, такий стан справ свідчить про неналежну увагу органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів до поширення серед населення традиції організації поховання померлих шляхом кремації. Проте протидія даному ефективному, екологічному та економному способу поховання скоріше пов'язана з культурними поглядами та релігійними віруваннями населення – за православними канонами спалювання померлих є серйозним гріхом.

Отже, для вирішення завдань на системній основі з урахуванням європейського досвіду пропонуємо:

1) закріпити правові адміністративні механізми регулювання ринку ритуальних послуг, запропоновані у законопроекті «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення сфери поховання»;

2) розробити на основі європейських та світових стандартів кремації національні норми з обов'язковою державною акредитацією або ліцензуванням учасників ринку;

2) задіяти громадські та професійні організації до поширення серед населення інформації про переваги організації поховання померлих шляхом кремації;

3) створити привабливі економічні умови розвитку кремації померлих в Україні шляхом надання пільг або податкових преференцій для приватних суб'єктів сфери поховання, пов'язаних з діяльністю крематоріїв.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Китай переходить на екологічно чисті ритуали поховання. URL: <http://pohoronotrasl-souz.ru/zarubeznye-novosti-pokhoronnoj-otrasli/2567-kitaj-perekhodit-na-ekologicheski-chistye-ritualy-pogrebeniya>.
2. Стан галузі поховання в Україні (станом на 05.03.2018). URL: <http://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/zkh/terretory/stan-galuzi-pohovannya-v-ukrayini/>.
3. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення сфери поховання» від 05.04.2018 № 8248. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63814.
4. Трошкіна О., Комар І. Розміщення кладовищ в структурі населених пунктів. Проблеми розвитку міського середовища. Вип.1 (13) 2015. С. 150-156.
5. Барнаульский крематорий провел ребрендинг и вышел на окупаемость. URL: <https://altapress.ru/story/barnaulskiy-krematoriy-provel-rebrending-i-vishel-na-okupaemost-178832>.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ ПОЛІЦЕЙСЬКИМ

Кухно М. Ф.

*Студентка II курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Солонар А. В.
к.ю.н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Не дивлячись на належне виконання працівниками поліції своїх посадових обов'язків, з кожним днем відсоток правопорушень у сфері громадського порядку, і загалом порушень законодавства, прав та свобод громадян зростає. Співробітники поліції щодня ризикують своїм життям задля забезпечення правопорядку та законності в суспільстві. У зв'язку з цим дослідження переваг і недоліків проходження служби поліцейським набувають особливої актуальності.

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про Національну поліцію» поліцейський – це громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції. Поліцейський має службове посвідчення та жетон з індивідуальним особистим номером [1].

Служба в поліції – не це тільки робота та кар'єра, а також це покликання та стиль життя. Безумовно поліцейський повинен відповідально ставитися до себе, а також до своїх обов'язків, адже від його дій залежить життя інших людей. Головним завданням

поліцейського є: забезпечення порядку в громадських місцях, зупинення правопорушників, забезпечення законності. Виконання обов'язків працівника поліції є небезпечним та пов'язане з постійним стресом і загрозою для життя та здоров'я, не зважаючи на більш менш пристойну оплату.

Цікавим є той факт, що у США сума заробітної плати поліцейського за рік становить не менше 40 тисяч доларів, примножується зарплатня з вислугою років. Американським копам виплачується компенсація за понаднормовий робочий час.

Не можна не звернути увагу на те, що найжорстокішими серед цивілізованих країн вважають бразильських поліцейських, оскільки в Бразилії широко розповсюджена наркоманія, у той час, найбільшою довірою поліція користується у Фінляндії, за опитуванням правоохоронцям там довіряють 90% населення.

Цікавим фактом є те, що в Америці, саме в одному управлінні поліції, не може працювати сімейна пара, оскільки вважається, що це негативно впливає на дисципліну та на виконання службових обов'язків [2].

Щодо форми поліцейських, то українські поліцейські нагадують колег з США, тобто колір їхньої форми – чорний, а на грудях – нашивка з прізвищем, також до форми входять залізні жетони.

На сьогодні співробітником органів поліції в Україні може бути як жінка, так і чоловік. Ми бачимо, що дискримінація за ознакою статі поступово зникає.

Поліцейський наділений колом обов'язків, які чітко виражені в Законі України «Про Національну поліцію» [1] поліцейський зобов'язаний: неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського; професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва; поважати і не порушувати прав і свобод людини; надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я; зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків; інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді.

Щодо застосування поліцейськими заходів примусу, то відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» [1] поліція під час виконання повноважень,

визначених цим Законом, уповноважена застосовувати такі заходи примусу: фізичний вплив (сила); застосування спеціальних засобів; застосування вогнепальної зброї.

Також при здійсненні поліцейськими своїх обов'язків, вони мають право використовувати такі спеціальні засоби, як: гумові та пластикові кийки; електрошокові пристрої контактної та контактано-дистанційної дії; засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо); засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії; засоби примусової зупинки транспорту; спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби; службові собаки та службові коні; пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії; засоби акустичного та мікрохвильового впливу; пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень; пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії; засоби, споряджені безпечними димоутворюючими препаратами; водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби.

Щодо використання поліцейським вогнепальної зброї, то слід зазначити, що застосування вогнепальної зброї є найбільшим суворим заходом примусу.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» [1] поліцейський уповноважений у виняткових випадках застосовувати вогнепальну зброю: для відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї, у випадку загрози їхньому життю чи здоров'ю; для захисту осіб від нападу, що загрожує їхньому життю чи здоров'ю; для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі; для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення; для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти; для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського; для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського.

Слід наголосити на тому, що американські поліцейські застосовують вогнепальну зброю один раз на 27 років [2].

Отже, проходження служби в поліції має ряд переваг та недоліків. Щодо переваг, то можна назвати такі: по-перше, високооплачувана робота, по-друге, можливість кар'єрного зростання, по-третє, надання особливого соціального статусу, тобто

безкоштовне медичне обслуговування, пільги на проїзд в маршрутному таксі тощо; по-четверте, ранній вихід на пенсію.

Поряд з перевагами існують також недоліки. До таких слід віднести: загроза для життя та здоров'я поліцейського та членів його сім'ї; ненормований графік, тобто нічні зміни; переважно негативне ставлення більшості громадян до поліцейських та ін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Національну поліцію: закон України від 2 липня 2015 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
2. Цікаві факти про поліцію. URL: <https://ukropchiki.com/blog/1114/tsikavi-fakty-pro-politsiiu>.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ОЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ЗАХИСТУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ⁵

*Андрійченко Н. С.
Аспірантка кафедри АГПФЕБ
Сумського державного університету*

Реформування правоохоронних органів України та створення єдиного правоохоронного органу як суб'єкта забезпечення фінансово-економічної безпеки держави вимагає не лише перегляду ряду норм права національного законодавства з метою уникнення їх суперечності, але й розробку системи критеріїв оцінювання діяльності новоствореного органу. Разом з тим перш ніж формувати перелік таких критеріїв доцільно звернути увагу на мету та завдання оцінювання ефективності діяльності правоохоронного органу як суб'єкта захисту фінансово-економічних інтересів держави від протиправних посягань.

Під оцінюванням розуміється: процес і логічно втілений в оцінному судженні наслідок усвідомлення позитивної чи негативної значущості явищ, подій та цілей суб'єкта; метод вимірювання, що дає змогу оцінювати наявні у суб'єкта можливості подальшої діяльності, обирати і втілювати в дійсність найбільш оптимальну діяльність (складовими оцінювання є показники, спираючись на які об'єкт може досягти поставленої мети); функція управління та підфункція контролю; засіб збалансування цілей [1, с. 23].

---

⁵ Робота виконана в рамках проекту № 118u003575

У свою чергу ефективність розглядають як соціальну та економічну категорію. Зокрема, ефективність являє собою здатність приносити ефект, результативність процесу, проекту тощо, які визначаються як відношення ефекту, результату до витрат, що забезпечили цей результат. На відміну від економічного змісту соціальна сутність ефективності полягає у відповідності результатів діяльності соціальним потребам і цілям суспільства [2]. Крім того В. Цветков, який найпершим почав досліджувати ефективність в державному управлінні виділяє також організаційний зміст ефективності. Відповідно організаційна ефективність є оптимальною формою взаємозв'язків елементів системи, яка робить її найбільш ефективною в досягненні мети [3, с. 39].

Таким чином, ефективність діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави – це оптимальна форма внутрішніх та зовнішніх взаємозв'язків правоохоронних органів України, що забезпечують фінансово-економічну безпеку держави, які сприяють досягненню зазначеними органами результатів, які відповідають основним потребам суспільства та держави у фінансово-економічній сфері інтересів та співвідношення таких результатів з витраченими фінансово-матеріальними, кадровими ресурсами тощо.

Говорячи про оцінювання ефективності доцільно звернути увагу на досить слушну позицію О. Оболенського, на думку якого процес оцінювання ефективності органу влади має здійснюватися протягом всього циклу «мета - випуск» [4, с. 398]. Фактично, це ж стосується і оцінювання діяльності правоохоронних органів, які захищають фінансово-економічні інтереси держави. Так, оцінювання ефективності зазначених органів має починатися разом із визначенням пріоритетних завдань їх діяльності у фінансово-економічній сфері і продовжуватися на таких етапах як: формальне закріплення визначених пріоритетів діяльності, визначення необхідної кількості ресурсів; безпосередня діяльність правоохоронних органів спрямована на виконання пріоритетних завдань; співвідношення досягнутих результатів з поставленими цілями тощо. Разом з тим додатковими етапами на яких оцінювання ефективності правоохоронних органів також присутнє є коригування пріоритетних завдань зазначених органів, у разі якщо виникають нові непередбачувані обставини, зокрема загрози фінансово-економічним інтересам держави, які потребують оперативного реагування з боку керівництва та співробітників правоохоронних органів.

Таким чином, оцінювання ефективності правоохоронних органів, які забезпечують фінансово-економічну безпеку України присутнє фактично на всіх етапах їх діяльності починаючи ще з планування такої діяльності, а не лише при співвідношенні вже конкретних результатів з поставленими цілями.

О. М. Литвинов зазначає, що загалом значення оцінювання ефективності полягає в тому, що вона сприяє уточненню й конкретизації цілей організації та функціонування системи, оптимізації структур, бо в процесі ранжування результатів діяльності виявляють конкретні причини, що зумовлюють ті чи інші відхилення в роботі щодо поставлених цілей у співвідношенні ресурсів, що витрачаються [5, с. 37]. В цілому погоджуючись з позицією науковця не можна не звернути увагу на те, що оцінювання ефективності діяльності правоохоронного органу як суб'єкта забезпечення фінансово-економічної безпеки держави дозволить краще організувати його діяльність для виконання покладених на нього завдань.

К. В. Бондаревська та Т. Л. Сорокотяга вважають, що ефективність діяльності підприємств, установ, організацій визначається, в першу чергу, ступенем відповідності співробітників їх робочим місцям [6, с. 29]. Відповідно метою оцінки діяльності співробітників підприємств, установ, організацій є отримання об'єктивної інформації необхідної для подальшого прийняття керівництвом обґрунтованих управлінських рішень. Виходячи з вищевикладеного очевидно, що оцінювання ефективності діяльності правоохоронного органу як суб'єкта забезпечення фінансово-економічної безпеки держави нерозривно пов'язано з оцінкою відповідності його співробітників займаним посадам.

При цьому С. Шевченко звертає увагу на те, що завданнями оцінювання ефективності діяльності кадрів є: а) забезпечення органу кваліфікованими та професійно-придатними кадрами; б) підвищення результативності праці співробітників; в) максимальне наближення оцінювання до справедливої і об'єктивної, тобто такої, що стимулює подальше професійне зростання співробітників [7, с. 256].

Беручи до уваги те, що оцінювання ефективності діяльності кадрів правоохоронних органів є лише складовою частиною оцінювання їх діяльності вважаємо доцільним погодитися з І. Кравчук, що завданням оцінювання загалом є аналіз результативності, ефективності та корисності програми або політики, засвоєння певних уроків на підставі виявлення того, що спрацювало добре, а що ні [8].

Підсумовуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що метою оцінювання діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави є орієнтація правоохоронних органів, які захищають фінансово-економічні інтереси держави від протиправних посягань на виконання покладених на них завдань та функцій. Відповідно до мети, до основних завдань оцінювання діяльності зазначених правоохоронних органів пропонується віднести:

1) виявлення існуючих проблем у діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави;

2) розробка пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення організації та діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, у тому числі: а) розробка пропозицій щодо внесення змін до національного законодавства, яке регламентує діяльність правоохоронних органів України; б) вирішення ряду кадрових питань; в) обґрунтування доцільності збільшення чи зменшення обсягу фінансування правоохоронного органу як суб'єкта захисту фінансово-економічних інтересів держави;

3) вжиття заходів щодо сприйняття діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави населенням.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Линдюк О. А. Модель оцінювання ефективності модернізації державної служби. *Аспекти публічного управління*. 2016. № 8 (34). С. 74-82.
2. Череп А. В., Стрілець Є. М. Ефективність як економічна категорія. *Ефективна економіка*. 2013. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1727> (дата звернення 18.04.2018).
3. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи / кол. авт.; наук. кер. В. В. Цветков. Київ: Оріяни. 1998. 364 с.
4. Оболенський О.Ю. Державна служба: підручник. Київ: КНЕУ, 2006. 472 с.
5. Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні: монографія. Харків: Вид-во ХНУВС, 2008. 446 с.
6. Бондаревська К. В., Сорокотяга Т. Л. Оцінка персоналу: сучасні методи та інструменти її проведення. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2013. № 2. С. 28–32.
7. Шевченко С. Оцінювання діяльності державних службовців: теоретичні та практичні підходи, досвід. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. № 3 (26). С. 255–265.
8. Кравчук І. Порівняння понять: «контроль», «оцінювання», «моніторинг» та «адміністративний аудит». *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. Вип. 2. С. 19–25.

ПОЗИТИВНИЙ ВПЛИВ ПРИНЦИПУ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ В АСПЕКТІ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩИХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СУДІВ

Малетов Д. В.

Аспірант ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Гаруст Ю. В.

д.ю.н., зав. кафедри АППФЕБ ННІ права

Сумського державного університету

02.06.2016 було прийнято зміни до Конституції України в частині правосуддя та нову редакцію Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Глава 4 (ст.31-35) якого передбачає створення вищих спеціалізованих судів (Вищого суду з питань інтелектуальної власності та Вищого антикорупційного суду) [1; 2].

Ці зміни були прийняті як складова частина судової реформи і є продуктом реагування законодавчої влади на запити сьогодення.

В Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки зазначається, що на сьогоднішній день система правосуддя не виконує поставлені перед нею завдання на належному рівні. До відповідної ситуації що склалася передували такі чинники як: недосконалість кадрового планування в системі судової влади; недосконалість методик визначення оптимального кількісного складу суддів та чисельності працівників апаратів судів відповідно до навантаження; непропорційне робоче навантаження на суддів і працівників апарату судів та відсутність механізмів оперативного вирівнювання навантаження на суддів, що знижує якість правосуддя; низький рівень публічності сфери правосуддя та довіри до судової системи взагалі і до суддів зокрема [3].

Якщо говорити про довіру в українському суспільстві до судової системи, то слід зазначити, що рівень довіри до судів є одним з найнижчих серед усіх державних і суспільних інституцій. Про свою недовіру до судової системи в цілому повідомили 80,9% опитуваних [4].

Недоліками, які існують в судовій системі України невдоволене не тільки вітчизняне суспільство, а й солідарне з ним міжнародне співтовариство. Закордонні партнери також наполягають на негайному реформуванні судової системи [5].

Отже, ми можемо спостерігати одночасний запит сучасних реалій, прямих потреб суспільства у справедливому судочинстві та вимог міжнародних партнерів направлений на реформування судової системи.

На нашу думку, описані вище проблеми потенційно можливо вирішити через раціональну імплементацію нових Вищих спеціалізованих судів у судову систему

України. Для цього потрібно використати переваги, які надає принцип судової спеціалізації.

Відповідно до Висновку Венеціанської комісії тенденція до спеціалізації є досить поширеним явищем у Європі. Так, анкетування країн-учасниць Європейського союзу показало, що спеціалізовані судді або суди є усталеним явищем в цих країнах. Проявляється існуюча спеціалізація у різноманітних організаційних формах: від заснування спеціалізованих палат у вже існуючих судах до створення окремих спеціалізованих судів [6].

Судді у загальному суді не можливо охопити всі сфери права, так як існує постійна динаміка суспільних відносин, а з нею й розвиток певних галузей права та його оновлення через прийняття змін у законодавство. Одночасно з цим, суспільство та учасники процесу справедливо вимагають збільшення оперативності, професіоналізму та ефективності від судової системи. Судова спеціалізація може стати потенційним вирішенням цієї проблеми, через формування достатньої компетенції та досвіду у суддів спеціалізованих судів в певній області юриспруденції.

В цьому ж Висновку Венеціанська комісія наводить можливі позитивні наслідки спеціалізації суддів: спеціалізація призводить до розвитку спеціального знання в певних правових питаннях, що поліпшує якість рішень, які приймаються суддею; спеціалізований суддя стає більш компетентним в певних сферах права, а отже одночасно посилює авторитет суду; зосередження матеріалів справ в руках обраної групи спеціалізованих суддів може сприяти єдності в судових рішеннях і, як наслідок, може запровадити юридичну однозначність; спеціалізація може допомогти суддям шляхом неодноразового розгляду схожих справ підійти до кращого розуміння реалій, що пов'язані із виникненням справ, на технічному, соціальному або економічному рівнях, і як результат, визначити найбільш сприятливе рішення, що підходить саме до цих реалій; спеціалізований суддя, який володіє знаннями, не пов'язаними тільки з юриспруденцією, може сприяти мультидисциплінарному підходу до вирішення питань; спеціалізація покращує оперативність та ефективність розгляду справ у певній [6].

Як зазначалося раніше, спеціалізація – це гарний спосіб для розвитку певних галузей права та напрацювання судової практики в цих сферах.

На наш погляд, ключовою перевагою спеціалізації по відношенню до вітчизняних реалій є створення судових підсистем (Вищих спеціалізованих судів) саме в тих сферах права яке, потребує розвитку судової практики. Саме новоутворенні Вищі спеціалізовані суди мають стати показником успішності реформи та відновити довіру населення до всієї судової системи.

Отже впровадження нових Вищих спеціалізованих судів відповідає напрямам реформування та встановлення сучасної судової системи і може досягти успіху за допомогою раціонального використання принципу судової спеціалізації

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, Редакція від 30.09.2016.
2. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» Верховна Рада України від 02.06.2016 № 1402-VIII Редакція від 15.12.2017. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
3. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки Схвалена Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015
4. ЗВІТ за результатами соціологічного дослідження «Ставлення громадян України до судової системи» Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова Київ – 15.11.2017. URL: <http://tsu.gov.ua/uploads/article/final-report-survey-e07f150174.pdf>
5. Європейська правда – Що вимагає МВФ: повний текст листа з Вашингтона на Банкову, 15 січня 2018. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/01/15/7076112/>
6. Висновок №15 від 5-6 листопада 2012 року Консультативної Ради європейських суддів стосовно спеціалізації суддів прийнятий на 13-ому пленарному засіданні. URL: <https://www.google.com.ua/url?>

ДО ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРАТОРА ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО

Іваненко Д. Д.

*к.ю.н., викладач кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

На теперішній час, враховуючи політику децентралізації та делегування повноважень у сфері державної реєстрації прав, державні реєстратори прав призначаються на посади відповідно до процедури передбаченої спеціалізованим законом. Процедура призначення на посаду визначається адміністративно-правовим статусом суб'єкта що здійснює повноваження у сфері державної реєстрації прав та адміністративно-правовим статусом самого державного реєстратора у ньому. Враховуючи практику що склалась, можна виділити наступне коло державних реєстраторів з відповідним адміністративно-

правовим статусом: а) державний реєстратор ЦНАП. ЗУ «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 07.06.2001 №2493-III встановлює правові, організаційні, матеріальні та соціальні умови реалізації громадянами України права на службу в органах місцевого самоврядування, визначає загальні засади діяльності посадових осіб місцевого самоврядування, їх правовий статус, порядок та правові гарантії перебування на службі в органах місцевого самоврядування [1]. Відповідно до ст. 10 вказаного Закону, проведення конкурсу, випробування та стажування при прийнятті на службу в органи місцевого самоврядування здійснюється в порядку, визначеному законодавством України про державну службу; б) державний реєстратор акредитованого суб'єкта. У даному випадку державний реєстратор перебуває у трудових відносинах з акредитованим суб'єктом. Його повноваження залежать від того чи здійснює акредитований суб'єкт повноваження безпосередньо чи здійснює повноваження виключно в частині забезпечення прийняття та видачі документів у сфері державної реєстрації прав. Кваліфікаційні вимоги до державного реєстратора, у даному випадку, встановлюються чинним відповідними Законами та Мін'юстом; в) державний реєстратор при Комісії з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації при Головному територіальному управлінні юстиції. У даному випадку державний реєстратор здійснює реєстрацію прав внаслідок розгляду скарг у сфері державної реєстрації Комісії з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації при Головному територіальному управлінні юстиції що стосуються скасування рішення про відмову в державній реєстрації прав. У випадку задоволення скарги заявника щодо відмови в державній реєстрації прав, державний реєстратор зі складу Комісії з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації при Головному територіальному управлінні юстиції зобов'язаний здійснити державну реєстрацію прав. Як приклад, можна навести приклад діяльності Комісії з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації при ГТУ юстиції у Сумській області [2]. Оскільки такий реєстратор займає посаду та входить до штату Головного територіального управління юстиції, він є державним службовцем та призначається на посаду відповідно до ЗУ «Про державну службу» від 10.12.2015 р. № 889-VIII [3] та Постанови КМУ «Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби» від 25.03.2016 №246 [4]; г) нотаріус. Відповідно до норм ЗУ «Про нотаріат» від 02.09.1993 № 3425-XII [5], нотаріус має право вчиняти нотаріальні дії на підставі Свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю що видається на підставі Наказу Мін'юсту «Про затвердження Порядку видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю» від 11.07.2012 №1043/5 [6]; д) державний виконавець. Адміністративно-правовий статус та функціональні повноваження державного виконавця врегульовано ЗУ «Про виконавче провадження» від 02.06.2016

№ 1404-VIII [7] та ЗУ «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 02.06.2016 № 1403-VIII [8]. Державний виконавець є державним службовцем та призначається на посаду відповідно до ЗУ «Про державну службу» від 10.12.2015 р. № 889-VIII [3] та Постанови КМУ «Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби» від 25.03.2016 № 246 [4]; е) приватний виконавець. Адміністративно-правовий статус та функціональні повноваження приватного виконавця врегульовано ЗУ «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 № 1404-VIII [7] та ЗУ «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 02.06.2016 № 1403-VIII [8]. Наказ Мін'юсту «Про затвердження Порядку формування і ведення Єдиного реєстру приватних виконавців України» від 05.08.2016 № 2431/5 визначає порядок формування і ведення Єдиного реєстру приватних виконавців України, які отримали в установленому законодавством порядку посвідчення, здійснює завдання і функції з реалізації державної політики у сфері організації примусового виконання судових рішень і рішень інших органів [9]. Інформація про приватних виконавців містить Єдиний реєстр приватних виконавців України [10].

Окрему увагу необхідно звернути на Департамент державної реєстрації при Мін'юсті де функціонує Комісія з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації [11]. Вказана комісія здійснює функцію контролю у сфері державної реєстрації прав відповідно до Постанови КМУ «Про затвердження Порядку здійснення контролю у сфері державної реєстрації» від 21.12.2016 № 990 [12], розглядає скарги: 1) на рішення державного реєстратора про державну реєстрацію прав (крім випадків, коли таке право набуто на підставі рішення суду, а також коли щодо нерухомого майна наявний судовий спір); 2) на рішення, дії або бездіяльність територіальних органів Міністерства юстиції України. За наслідками проведення камеральної перевірки державного реєстратора та нотаріуса, може бути прийнято рішення про скасування державної реєстрації. По-суті, вказаний державний орган здійснює повноваження у сфері державної реєстрації прав на колективній основі.

Отже, чинне законодавство під поняттям «державний реєстратор прав на нерухоме майно» розуміє наступне коло осіб: 1) громадянин України, який має вищу освіту за спеціальністю правознавство, відповідає кваліфікаційним вимогам, встановленим Мін'юстом, та перебуває у трудових відносинах з суб'єктом державної реєстрації прав; 2) нотаріус; 3) державний виконавець та приватний виконавець – у разі державної реєстрації обтяжень, накладених під час примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. Тому державні реєстратори володіють подвійним адміністративно-

правовим статусом. По-перше, це адміністративно-правовий статус державного реєстратора, визначений підзаконними актами Мін'юсту. По-друге, це адміністративно-правовий статус особи що визначається спеціальним галузевим законодавством відповідно до посади яку займає така особа.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07.06.2001 № 2493-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2493-14/para088#o88>.
2. Звернення до Комісії з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації при Головному територіальному управлінні юстиції у Сумській області. URL: <http://goo.gl/NH1hUo>.
3. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
4. Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби: постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2016 № 246. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/246-2016-%D0%BF/para10#n10>.
5. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.
6. Про затвердження Порядку видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю: наказ Міністерства юстиції України від 11.07.2012 № 1043/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1170-12>.
7. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1404-19/para54#n54>.
8. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1403-19>.
9. Про затвердження Порядку формування і ведення Єдиного реєстру приватних виконавців України: наказ Міністерства юстиції України від 05.08.2016 № 2431/5. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1125-16>.
10. Єдиний реєстр приватних виконавців України. URL: <https://erpv.minjust.gov.ua>.
11. Комісія з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації. URL: <https://goo.gl/mUXE5S>.
12. Про затвердження Порядку здійснення контролю у сфері державної реєстрації: постанова Кабінету Міністрів України від 21.12.2016 № 990. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/990-2016-%D0%BF>.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ НАДІЙНОСТІ ПЕРСОНАЛУ

Міхновський Г. Ю.

Студент V курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Чернадчук О. В.

к.ю.н., ст.. викладач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

У сучасній системі підприємств, дуже розвинуте управління персоналом, основна функція якої полягає в контролі якості та надійності в праці персоналу. Персонал є основною ланкою яка тримає підприємство на плаву, та сприяє його розвитку та функціональності. Чим більше підприємство має персоналу, тим воно успішніше, але і збільшується потреба в контролі надійності персоналу. Якщо підвищувати кваліфікацію персоналу, підприємство теж буде зростати потенційно на мировій арені, та змагатися с іншими за одержання більшого прибутку, клієнтів та визнанням усього світу.

Підвищення кваліфікації – це навчання після одержання працівниками основної освіти, спрямоване на послідовну підтримку й удосконалювання їх професійних та економічних знань (поглиблення, підвищення, приведення у відповідність з вимогами вищої посади), навичок. Потреба фірми в підвищенні кваліфікації її працівників обумовлена: змінами в зовнішньому і внутрішньому середовищі; ускладненням процесу управління; освоєнням нових видів і сфер діяльності [1].

Досконале знання ресурсів і вміння використовувати їх у процесі управління персоналом є однією з найголовніших умов забезпечення належної ефективності функціонування організації. При цьому потрібно не тільки знати перелік складових ресурсного забезпечення, але й чітко уявляти їх структуру. Ресурсне забезпечення управління персоналом складається з нормативно-правової бази, інформаційного та матеріально-технічного забезпечення. Важливими документами є Правила внутрішнього трудового розпорядку. Найважливішим організаційним документом є колективний договір, який розробляється при особистій участі підрозділів служби управління персоналом (відділу кадрів, відділу організації праці та зарплати, юридичного відділу), також це положення про підрозділи, посадові інструкції та багато інших документів [2].

Діяльність підприємства відбувається під постійним впливом різноманітних загроз, які походять із зовнішнього та внутрішнього середовища. Якщо загрози зовнішнього середовища певним чином вивчено, то про загрози внутрішнього середовища такого стверджувати не можна – їхнє вивчення тільки починається. Наприклад, йдеться про загрози, що походять від працівників підприємства.

Категорії керівників належить найменша питома вага у чисельності персоналу підприємства, але економічна безпека підприємства найбільшим чином залежить саме від його керівників. Саме керівники володіють найціннішою інформацією, розголошення якої (навмисне або ненавмисне, свідоме чи несвідоме, вільне чи примусове) становить суттєву загрозу економічній безпеці підприємства. Керівники підприємства ухвалюють рішення, що стосуються різних аспектів діяльності підприємства, і їхня опортуністична поведінка може спричинити ухвалення рішень, що шкодять підприємству [3].

Одним з перспективних шляхів удосконалення системи професійного відбору, є впровадження спеціальних психофізіологічних технологій, у тому числі поліграфічних. Використання комп'ютерних поліграфів в процесі відбору персоналу необхідно розглядати як важливу умову створення дієвої системи забезпечення надійності персоналу підприємств. У перспективі удосконалення складових технологій управління персоналом доцільно здійснювати за функціональними підсистемами: технологія планування потреби в персоналі; технологія пошуку, відбору і залучення персоналу; технологія розставлення та обліку персоналу; технологія професійного та соціального розвитку працівників; технологія оцінювання персоналу; технологія стимулювання та мотивації персоналу [4].

Таким чином, людський чинник та кадровий корпоративний капітал – головний ресурс підприємства, якщо ним кваліфіковано управляти, то він майже невичерпний. Успіх організації залежить від якості і надійності людських ресурсів і вміння ними управляти. Щоб створити систему управління персоналом треба чітко визначити концепцію, принципи, політику та стратегію управління персоналом.

Для створення надійної та ефективної системи управління персоналом треба добре вивчити проблеми, пов'язані з формуванням служби персоналу, методи мотивації персоналу. Кожен підприємець повинен створювати власну службу персоналу, адаптовану до специфіки конкретного підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Череп О.Г. Управління фінансово-економічною безпекою підприємств в Україні// Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. – 2012 – № 3(61). – С. 328-330.
2. Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 року № 5067VI. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.
3. Кокун О.М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності: Монографія. – К.: Міленіум, 2004. – 265 с.

4. Сочинська–Сибірцева І.М. Впровадження креативних технологій управління персоналом в практику діяльності підприємств // Вісник Донецького національного університету, сер. В: Економіка і право. Т.1 – 2012. – 386 с.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА АДМІНІСТРАТИВНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Андрійко О. Ф.

*д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України,
завідувач відділу проблем державного управління та адміністративного права
Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*

1. На сьогоднішньому історичному етапі розвитку нашої держави в Україні відбуваються глибокі, складні та іноді суперечливі процеси. Проголошення незалежності України, вектор рівняння на ціннісні фактори розвитку європейських країн, війна на Сході України стали факторами глобальних перетворень політичної і правової системи, що спонукають до необхідності наукового осмислення і формування оновленого теоретичного підходу до деяких реалій адміністративно-правової теорії і практики, дослідження і визначення адміністративно-правових категорій та зв'язку між ними і правовими наслідками таких взаємозв'язків. Крім того є потреба у теоретично-коректному визначенні таких правових категорій як державне управління та державне регулювання, реалізація виконавчої влади, органи виконавчої влади, адміністрування та інші важливі правові поняття. Наука адміністративного права має бути спрямована на отримання, оновлення і поглиблення знань про правові зв'язки між суб'єктами адміністративних правовідносин і правові наслідки таких відносин.

Сучасний стан розвитку адміністративного права характеризується посиленням зв'язків теорії з реаліями життя, коли практика поступово набуває важливого значення при вирішенні теоретичних проблем у адміністративній сфері і, навпаки, теорія стає важливим підґрунтям для практики. Розробка методології пізнання адміністративно-правових явищ, як свідчить практика, дає змогу розв'язати важливі проблеми, такі як компетенція суб'єктів владних повноважень, співвідношення державного управління і державного регулювання, джерела і нормативна основа організації державного управління, приведення до європейських стандартів адміністративного законодавства тощо.

2. За останні майже двадцять років ми бачимо значний поступ розвитку адміністративного права, хоча його сучасний стан все ж недостатньо задовольняє потреби

динамічного соціально-економічного і державно-правового розвитку країни. Законодавство в значній частині неповно або суперечливо регулює суспільні відносини, відстає від вимог сучасності. Зміни в законодавство вносяться без належного осмислення та наукового аналізу. Так, зокрема, як повідомлялося Комітетом виборців України, у середньому кожен другий законопроект Верховної Ради VIII скликання отримує негативні висновки Головного науково-експертного управління (ГНЕУ) парламенту. Із 100 останніх законопроектів, щодо яких ГНЕУ дало експертні висновки з червня до вересня 2017 року, 57 отримали негативну оцінку та рекомендацію доопрацювати чи відхилити їх. Серед причин негативних висновків – юридична недосконалість документів (положення нечіткі, внутрішньо нелогічні), суперечність іншим законодавчим актам, відсутність потреби в їх ухваленні тощо. Зазначається і надзвичайна активність щодо ініціювання різних законопроектів. Так, в журналі «Український тиждень» (№ 9-10 (537–538) від 15.03.2018 р.) у порівняльному аспекті наводяться дані звіту Комітету виборців України, що були оприлюднені наприкінці 2017 року щодо кількості ініційованих проектів законів. Зокрема зазначається, що норвезькі чи швейцарські парламентарії в середньому ініціюють 5–6 законопроектів за рік, австрійські та британські – відповідно 46 і 66, а найактивніші французькі та італійські парламентарії – 337 і 644. Українські депутати ініціюють втричі більше від італійських і аж у 300 разів більше порівняно з норвежцями та швейцарцями. Депутати Верховної Ради України VIII скликання за три роки ініціювали понад 10 тисяч подань пропозицій. За 2017 рік було подано понад 2 тисяч законодавчих ініціатив. При цьому за три роки лише 12 % зареєстрованих проектів перетворюються на реальні закони. Такий стан звичайно ж впливає на якість підготовки законів і спонукає до необхідності внесення змін та доповнень до них. За статистикою (джерело: журнал «Український тиждень» від 15.03.2018 р.) понад 80 % ухвалених законопроектів вторинні. Кожен другий законопроект зареєстрований депутатами дістає негативні висновки, а законами стає лише 8 % проектів.

Окремі ж законопроекти, зокрема такі, що з певних причин не входять в коло інтересів депутатів, мають вже досить довгу історію своєї підготовки. Один із таких є Закон України «Про адміністративну процедуру», необхідність якого ось уже близько 20 років відмічають вчені-адміністративісти і проекти якого обговорюються та мають висновки не лише вітчизняних, але і зарубіжних експертів. Можна згадати і про зміни, що вносилися лише до прийнятого Закону України «Про державну службу».

Отже, ініціювання і якість проектів законів, що регулюють адміністративно-правові відносини та їх прийняття є певною проблемою формування належного адміністративного законодавства.

3. Однак розвиток адміністративного права не зводиться до змін, доповнення, оновлення та систематизації законодавства, хоче це необхідно і важливо. Він складається з таких взаємозв'язаних елементів як предмет і метод галузі адміністративного права, наука адміністративного права, сукупність актів адміністративного законодавства, розвитку інститутів та підгалузей галузі адміністративного права.

При визначенні подальшого розвитку адміністративного права слід виходити з того, що воно має базуватися на визнанні якісно нової ролі держави у взаємовідносинах з громадянами, яка має забезпечувати та захищати права людини.

Виділення того чи іншого інституту адміністративного права відбувається через інституалізацію адміністративно-правових норм у відповідних законах, оскільки, як стверджується в літературі, поділу відносин на види, придатні для виділення інститутів адміністративного права, не існує. Законами визначаються основи правового статусу різноманітних органів виконавчої влади – Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій. У пункті 12 статті 92 Конституції України міститься об'єднуючий термін «організація і діяльність органів виконавчої влади», що дає можливість виділити окремий інститут, який включає всі органи виконавчої влади і є статусним інститутом адміністративного права.

Сьогодні вимоги до ефективності роботи системи органів виконавчої влади значно підвищуються у зв'язку з потребами подолання кризових явищ в економіці і соціальній сфері. Але ці вимоги часто не знаходять адекватного відтворення у практиці реформування багатьох державних структур та їх кадрового складу: управлінський апарат занадто повільно позбавляється вад минулого, не послаблюється бюрократизм у роботі, має місце корумпованість певної частини його посадових осіб, поглиблюється розрив між соціальними очікуваннями від створення нових управлінських структур та невиправдано низькою віддачею від їх діяльності.

Глибокого наукового аналізу потребує організація та повноваження новостворених структур в системі органів влади, зокрема таких як НАБУ, НАЗК та САП, їх взаємовідносини та взаємодія.

Важливим вбачається і звернення до проблеми державного контролю в системі адміністративних органів. Особливо важливість цього інституту обумовлюється процесами децентралізації виконавчої влади та наділення широкими повноваженнями органів адміністрації на місцях, а сучасні реалії потребують постійної уваги до виконання таких повноважень.

Затверджена Указом Президента України Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» передбачає рух розвитку за чотирма векторами, в рамках яких передбачено

реалізацію 62 реформ та програм розвитку держави. Серед таких реформ, зокрема, передбачено оптимізацію системи державних органів, реформу державної служби, реформу правоохоронної системи, судова реформа та інші. Тобто йдеться, зокрема, про подальший розвиток окремих інститутів адміністративного права, реалізацію планів та індикаторів виконання. Хоча наявність останніх не завжди має місце.

До реформ першочергової реалізації віднесено і правоохоронну систему. Метою державної політики в цій сфері є коригування завдань та функції правоохоронних органів, упровадження нових засад проходження служби, нових критеріїв оцінки роботи правоохоронців для підвищення рівня захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави від протиправних посягань. У цій сфері вже є відповідні напрацювання.

Потрібно зробити систему забезпечення правопорядку максимально прозорою та дружньою для суспільства. Важливим у цій сфері є проведення ґрунтовної децентралізації та впровадження дієвих механізмів громадського контролю за органами правопорядку. Пріоритетним у роботі таких органів має бути принцип законності – система віддання та виконання наказів повинна стати такою, щоб працівник поліції керувався законом.

Важливе місце серед інститутів адміністративного права займає інститут державної служби. Кожен новий етап розвитку суспільства вимагає і відновлення кадрового корпусу. Новизна і складність висунутих нині завдань, поглиблення демократичності у всіх сферах ставлять підвищені вимоги до ідейно-морального і професійного рівня управлінських кадрів. Основні критерії, за якими оцінюється їх робота, – це практичний результат, діловитість, вміння організовувати і виховувати людей, відповідальність перед народом, ініціативність, почуття нового, вміння економічно мислити і діяти.

Потребують суттєвого уточнення і вимоги до представників громадськості в частині наявності професійного досвіду при участі їх у громадських радах різних рівнів.

Адміністративне право України має розвиватися на сучасних ідеях, що вимагає уточнення його ролі і призначення в регулюванні суспільних відносин, предмета науки і галузі права, виділення нових інститутів і підгалузей, системи і структури. Тому не викликає сумнівів необхідність концептуальних змін в поглядах на подальший розвиток адміністративного права, його систему, гармонізацію принципів з принципами європейського адміністративного права, поглиблення наукового супроводу проектів законодавчих актів, систематизаційних і кодифікаційних робіт.

ДО ПИТАННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Глуценко Н. В.

*Аспірант кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету*

Конституція України гарантує право громадянина на охорону здоров'я. Законодавча основа у сфері охорони здоров'я базується на нормативно-правових актах, які містять норми даної сфери.

Слід зазначити, що в Україні надання медичної допомоги здійснюється на безоплатній основі. У випадку порушення законних прав та інтересів громадян у сфері охорони здоров'я завдану шкоду зобов'язана відшкодувати держава в особі її органів.

Законодавчі акти, що діють у сфері охорони здоров'я, такі як: Основи законодавства України про охорону здоров'я, КУпАП, Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», також містять норми, які вказують на адміністративну відповідальність у цій сфері, однак вони є бланкетними.

Відповідно статті 80 Основ законодавства України про охорону здоров'я, особи, винні у порушенні законодавства про охорону здоров'я, несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законодавством [1].

Главою 13 КУпАП «Адміністративні правопорушення в галузі стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації» передбачено такі адміністративні правопорушення щодо якості виробництва лікарських засобів у сфері охорони здоров'я: випуск і реалізація продукції, яка не відповідає вимогам стандартів (ст. 167); випуск у продаж нестандартної продукції (ст. 168); виконання робіт, надання послуг громадянам-споживачам, що не відповідають вимогам стандартів, норм і правил (ст. 168-1); недотримання стандартів під час транспортування, зберігання і використання продукції (ст. 170) та ін.

Крім того, глава 15 КУпАП «Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління» містить опис таких адміністративних проступків як: невиконання законних вимог посадових осіб органів державного контролю якості лікарських засобів (ст. 188-10 КУпАП); невиконання постанов, розпоряджень, приписів, висновків, а також інших законних вимог посадових осіб органів, установ і закладів державної санітарно-епідеміологічної служби (ст. 188-11 КУпАП) [2].

Відповідно ст.45, ст.46 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» за порушення санітарного законодавства передбачено дисциплінарну, адміністративну відповідальність та фінансові санкції.

На сьогоднішній день процес визначення і встановлення заходів адміністративної відповідальності за правопорушення у медичній сфері поки не завершений. Проблеми, які виникають на шляху створення якісної нормативно-правової бази в медичній сфері, можна визначити такі: недостатньо виражена державна політика у цій сфері, у тому числі недосконале нормативно-правове забезпечення; відсутність науково обґрунтованої стратегії законотворчої діяльності у сфері охорони здоров'я; незначна чисельність спеціалістів як правників, так і медиків; не систематизованість норм законодавства у медичній сфері; консолідованість діяльності представників правової і медичної науки; законодавчі колізії і проблеми, що виникають на практиці, коли норми різних актів, які регламентують тією чи іншою мірою охорону здоров'я, суперечать один одному тощо.

Підсумовуючи вищевикладене важливо зазначити необхідність урахування ролі інституту адміністративної відповідальності в механізмі правового регулювання відносин у сфері охорони здоров'я, а відтак і вдосконалення заходів адміністративного примусу, що мають на меті забезпечити охорону відносин зазначеної сфери.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я Відомості Верховної Ради України / *Відомості Верховної Ради України* 1993, № 4, ст.19). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/page3> (дата звернення: 23.04.2018)
2. Адміністративне право України. Академічний курс : підруч. : У 2 т. : Т. 1. Загальна частина / [ред. колегія : В.Б. Авер'янов (голова)]. – К. : Юридична думка, 2004.

МОДЕРНІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ЯК СКЛАДОВОЇ РЕФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Нагребельний В. П.

к.ю.н., член-кореспондент НАПрН України, заступник директора з наукової роботи Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

Існуюче вітчизняне адміністративне право, як показує практика, недостатньо задовольняє потреби динамічного соціально-економічного і державно-правового розвитку країни. В значній своїй частині воно неповно або суперечливо регулює суспільні відносини, не в повній мірі забезпечує пріоритет прав і свобод громадян в їхніх стосунках з державою, в цілому відстає від вимог сьогодення. Відтак адміністративне право як складова частина правової системи України потребує відповідного реформування, що є

неможливим без оновлення концептуальних підходів до такого реформування.

Одним з основних аспектів, який має важливе значення для модернізації адміністративного права, є так званий *аксіологічний* (ціннісний) аспект. Даний аспект, як відомо, пов'язаний із визначенням суспільної цінності того чи іншого явища, а у нашому випадку – суспільної цінності адміністративного права. Вказаний аспект має особливе значення саме для адміністративного права, оскільки в процесі історичної еволюції цієї галузі – від її прообразу у вигляді так званого поліцейського права до сучасного стану – в різних країнах акценти в ціннісній характеристиці вказаної галузі змінювались від суто управлінських до правоохоронних, а пізніше – і до правозахисних.

В межах аксіологічного аспекту важливо чітко визначитись в трьох ключових положеннях. Перше стосується ролі, значення та ефективності адміністративно-правового регулювання для подолання кризових явищ і мінімізації негативних наслідків, організації реформаційних процесів. Друге стосується того, що публічний характер адміністративного права є невід'ємною характеристикою суспільної цінності цієї галузі права.

Третє положення в межах аксіологічного аспекту, яке потребує більш чіткого тлумачення, полягає в необхідності принципово нового погляду на суспільне призначення адміністративного права в умовах побудови демократичної, соціальної, правової держави. Дана необхідність зумовлена тим, що й досі суспільне призначення адміністративного права продовжує оцінювати переважно з двох позицій: 1) з позиції регулятора відносин в процесі державного управління; 2) з позиції регулятора відносин у процесі застосування адміністративного примусу (передусім адміністративної відповідальності) стосовно громадян. В цілому, досі адміністративне право продовжує сприйматися переважно як «управлінське» право, тобто право, яке забезпечує організацію владно-розпорядчого впливу держави на різноманітні суспільні процеси.

Важливим аспектом, який потребує особливої уваги при обґрунтуванні концептуального підходу до модернізації адміністративного права в умовах реформаційних процесів, *гносеологічний* аспект. Він передусім пов'язаний з певним переосмисленням такої базової категорії теорії адміністративного права як предмет цієї галузі права. Ключове питання стосовно оновленого визначення предмету адміністративного права пов'язане з тим, що у демократичній державі функції виконавчої влади здійснюються не лише виключно державними суб'єктами. Мається на увазі те, що функції виконавчої влади: а) по-перше, в процесі децентралізації можуть бути передані державою органам місцевого | самоврядування, а також, зрештою, і деяким іншим недержавним структурам (наприклад, окремим громадським організаціям); б) по-друге,

функції виконавчої влади у своєму змістовному плані об'єктивно властиві місцевому самоврядуванню як формі реалізації так званої публічної влади. В обох цих випадках управлінські відносини, що виникають у процесі діяльності недержавних суб'єктів виконавчої влади, за змістовними ознаками є однорідними з відносинами державного управління. Тому вказані відносини, які за своєю суттю є публічними, мають бути віднесені до предмету саме адміністративного права.

Нинішній етап адміністративно-правового регулювання в Україні характеризується тим, що результати розробок вчених-адміністративістів безпосередньо пов'язані з практичними і перспективними завданнями, які мають вирішувати органи публічної влади та інші суб'єкти адміністративного права. Норми адміністративного права повинні продукувати адміністративно-правові відносини нового типу. Ці відносини мають бути спрямовані насамперед на забезпечення розвитку державних інституцій, зміцнення обороноздатності країни, реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах децентралізації влади. З боку органів публічної адміністрації істотне реформування вітчизняної адміністративно-правової сфери є нагальною необхідністю, котра органічно пов'язана з євроінтеграційним вибором України і виконанням Угоди з Європейським Союзом про асоціацію (передусім її політичної частини).

Українське адміністративне право, як відомо, істотно відрізняється від адміністративного права європейських країн насамперед своїм змістом, «духом» і змістовно-цільовою спрямованістю. В країнах Європи воно, у першу чергу, орієнтовано на забезпечення прав і законних інтересів громадян, їх ефективний захист, а у нас – насамперед на задоволення потреб держави, державного управління, публічної влади (а фактично – державного апарату та чиновників). Саме у цьому, на наш погляд, полягає принципова відмінність між європейським і вітчизняним правом. Тому зусилля теоретиків- і практиків-адміністративістів мають спрямовуватись на подолання цієї відмінності.

В контексті вироблення оновлених концептуальних підходів до розвитку адміністративно-правового регулювання необхідно мати на увазі, що в сучасних умовах відбувається не лише розширення сфер даного регулювання, але й трансформація методів даної галузі права. Мова йде, насамперед, про тісніший зв'язок адміністративної діяльності з прийняттям адміністративно-правових рішень органами публічної адміністрації і з можливістю їх оскарження в адміністративно-правовому судовому порядку. Конвергенція (а не «розмивання») предмету і методів адміністративної діяльності й адміністративного регулювання обумовлена самою специфікою публічно-правової діяльності. Ця діяльність стає дедалі складнішою і наукоємною, тісніше

пов'язаною з досягненнями управлінської науки, із сучасними методами державного впливу на вирішення складних соціальних та економічних проблем.

В концептуальному плані не слід ототожнювати два взаємопов'язані поняття, які відображають відповідні явища, а саме: «адміністративно-правове регулювання» і «адміністративно-правовий вплив». За своїм смисловим навантаженням ці дві категорії є близькими, але не тотожними. В змісті поняття «адміністративно-правовий вплив» привалює вплив на суспільні відносини за допомогою системи дій як правовими, так і неправовими засобами. Домінування останніх є притаманним для адміністративно-командної системи організації суспільних відносин. Відтак, предмет адміністративно-правового впливу є об'ємнішим (ширшим) предмета адміністративно-правового регулювання, оскільки його основу складають відносини, які не регулюються адміністративним правом, але на які поширюється його дія. Виходячи з принципу правової визначеності, дана обставина обов'язково має враховуватись в процесі розвитку вітчизняного адміністративного законодавства.

З огляду на місце, роль і значення у національній правовій системі адміністративне право тісно пов'язане з іншими галузями (підгалузями) права. Концептуальна адміністративна правотворчість має враховувати органічні змістовно-регулюючі зв'язки, які існують між адміністративним правом і так званими комплексними (предметними) галузями права. До них, як відомо, належать фінансове, митне, податкове, банківське, підприємницьке, земельне, аграрне інвестиційне, екологічне, космічне галузі права. Особливості зв'язків з даними галузями (і певні труднощі в розмежуванні адміністративного законодавства з цими галузями) полягають у тому, що: а) у них широко використовується властивий публічному праву імперативний метод правового регулювання; б) охоронна функція вказаних галузей права реалізується переважно за допомогою інституту адміністративної відповідальності. Попри істотні відмінності у призначенні і методах правового регулювання певні зв'язки існують між адміністративно-правовим та господарсько-правовим регулювання і кримінально-правовим регулюванням. Тобто, мова може йти про тенденцію конвергенції предмета і методів адміністративної діяльності й адміністративно-правового регулювання. У зв'язку з цим перспективними видаються дослідження концептуальних проблем правового регулювання адміністративних процедурних відносин в частині їх спрощення, підвищення ефективності державного управління, покращення якості надання адміністративних послуг тощо.

Отже, підсумовуючи викладене, можна констатувати, що концептуальний підхід до модернізації адміністративного права і оновлення адміністративного законодавства

повинно враховувати якісно новий аспект тлумачення зазначених доктринальних аспектів. Практичне втілення вищезгаданих концептуальних підходів має впливати передусім на зміст нормативного масиву даної галузі права. Це завдання є довгостроковим і має вирішуватися поступово в міру змінення існуючих і прийняття нових актів адміністративного законодавства.

МЕДИЧНА КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ

Гонтарь Т. А., Клочко Е. Д.
Студенти IV курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Рєзнік О. М.
к.ю.н., доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права
Сумського державного університету

Охорона здоров'я є складною соціально-економічною системою та специфічною галуззю народного господарства, яка покликана забезпечити збереження та покращення здоров'я громадян, генофонду нації та, відповідно, надати їм кваліфіковану лікувально-профілактичну допомогу. Однак, попри закріплені декларативні положення та те, що сьогодні активно відбувається реформа системи охорони здоров'я, порушення в цій галузі все ще присутні, зокрема це стосується корупційних проявів у медичній сфері. Так, наприклад, результати дослідження М. В. Співак підтверджують факт того, що корупція в системі медичного обслуговування є поширеною та вкоріненою практикою. Сплачувати додаткові кошти за послуги, що мають надаватися державою безкоштовно, стало звичною справою. У цілому громадяни сьогодні вірять, що для подолання корупції в системі охорони здоров'я слід уживати більш жорстких заходів [8, с. 53].

Актуальність вивчення корупційних правопорушень у медичній сфері України підтверджується тим, що сфера охорони здоров'я визнається громадянами, науковцями, так і міжнародними експертами однією із найбільш корумпованих сфер суспільного життя в Україні. Відповідно до Звіту про стан роботи органів внутрішніх справ щодо протидії корупції за 2017 р. впродовж 2017 року в Україні правоохоронними органами у сфері охорони здоров'я викрито 95 кримінальні корупційні правопорушення й засуджено 123 особи [3].

Т. П. Попченко справедливо вважає, що основними причинами виникнення корупції в сфері охорони здоров'я є кризовий стан галузі, повільне, непослідовне та незавершене її реформування та системна корупція в країні [7].

М. Співак на основі аналізу даних оперативного, статистичного обліку і даних комплексного дослідження дійшла висновку, що стан протидії корупції у сфері охорони здоров'я населення потребує вжиття комплексних заходів з боку органів державної влади, які мали б забезпечити успішну реалізацію державної антикорупційної політики. Пріоритетну увагу за цих умов має бути надано усуненню причин та умов, що сприяють вчиненню корупційних правопорушень [8, с. 53].

У статті О. Ю. Бусол, на підставі проведеного соціологічного дослідження у 2014 р. розглядаються стан і причини корупційних правопорушень у галузі охорони здоров'я України. Авторка вивчала поширеність корупції серед медичного персоналу, думки громадян відносно можливих шляхів протидії корупції у медичній сфері в Україні. Одним із першоджерельних причин корупційних правопорушень серед медичних працівників О. Ю. Бусол вважає низький рівень заробітної плати працівників медичної сфери як стримуючий фактор вчинення ними корупційних правопорушень. В результаті проведеного опитування О. Ю. Бусол зробила висновок про необхідність введення державного медичного страхування в Україні [2, с. 71].

У сучасних умовах корупцію в медицині можна поділити на такі основні рівні: 1) від пацієнта до лікаря чи іншого медичного працівника; 2) усередині лікарні: від працівників медичних установ до керівництва лікарні; 3) на рівні держави з приводу державних закупівель медикаментів; 4) усередині корумпованої системи загалом. Найбільш явною є корупція «від пацієнта до лікаря чи іншого медичного працівника». Звичайно основною причиною процвітання корупційних схем є низький рівень фінансування медичних закладів, невідповідність оплати праці медиків із важкістю виконуваної ними роботи, великі витрати на отримання медичної освіти, а також необхідність здійснення витрат на підвищення якості знань у медицині [1].

М. П. Марчук дослідив особливості законодавчого регулювання протидії корупції в сфері здійснення закупівель медичних препаратів в Україні та визначив реальний стан цього явища. Автором встановлено чинники, які впливають на рівень корумпованості сфери охорони здоров'я, серед яких є закупка лікарських засобів. Автором здійснено аналіз ефективності вже реалізованих кроків у напрямі модернізації державної антикорупційної політики у цій сфері. Позитивним кроком, який у 2016 році зламав окремі корупційні схеми, є те, що з 2015 року закупівля медикаментів, вакцин та медичних товарів почала здійснюватися через міжнародні організації (майже половину обсягу централізованої закупівлі ліків та вакцин було здійснено через міжнародні організації (UNICEF, UNDP та Crown Agents). Автор виділив пріоритетні напрями,

направлені на підвищення ефективності боротьби з корупційними проявами на державному рівні [4, с. 172].

У статті Овчаренко Н. М. та Резнік О. М. проаналізовано особливості подолання корупції в медичній сфері як чинника забезпечення державної безпеки на прикладі таких провідних країн світу, як Сполучені Штати Америки, Японія та Німеччина [5, с. 236]. На основі аналізу міжнародного досвіду боротьби з корупцією, автори статті свідчать про те, що за сучасних умов прояви корупції стали тими чинниками, що створюють реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку більшості країн світу, негативно впливають на всі сторони суспільного життя. Тому Україна потребує запровадження системи заходів, спрямованих на подолання і протидію корупції, що дасть змогу: одержувати доступну і високоякісну медичну допомогу згідно з потребами населення; суттєво зменшити навантаження на державний бюджет, а також спланувати ефективне виконання місцевого бюджету; уникнути призначення сумнівних медичних процедур, витрат; зменшити частку тіньової медицини в сфері медичного забезпечення; покращити матеріальну мотивацію працівників медичних установ. Отже, в Україні фактично відсутня якісна система охорони здоров'я, яка б забезпечувала широкий доступ громадян до діяльності лікарів, забезпечення медичного страхування та створення нормативно-правової бази, націленої на уникнення та протидію корупції у сфері охорони здоров'я та надання якісних медичних послуг.

Н. В. Павлюк проведено дослідження ризиків проявів корупційних діянь, що є характерними для сфери охорони здоров'я, на основі якого виокремлено наступні ризики: низький рівень фінансування медичних закладів, невідповідність оплати праці медиків із важкістю виконуваної ними роботи, великі витрати на отримання медичної освіти, а також необхідність здійснення витрат на підвищення якості знань у медицині; концентрація влади в одних руках – МОЗ України; підпорядкованість йому підприємств, яким доручається супровід державних закупівель; недосконалий механізм організації й проведення державних закупівель медичних препаратів і обладнання; неможливість автоматизованого контролю за процедурою закупівель; уникнення відповідальності чиновників за прийняття рішень; наявність можливості брати участь у закупівлях компаніями-посередниками; відсутність здорової конкуренції на фармацевтичному ринку; недосконалі системи декларування вартості ліків; відсутність постійного вибіркового контролю через порівняння з поточними ринковими цінами; відсутність контролю за фактичним надходженням товарів і послуг, їх якості, кількості, термінами придатності; невідповідність умов договору пропозиції переможця аукціону; установлення дискримінаційних умов участі в аукціоні; нечіткі формулювання, вимоги щодо надання

документів, які не передбачені законодавством, або інформації, яка доступна у відкритих реєстрах; відмова замовника укласти договір із переможцями аукціонів; наявність можливості порушення умов закупівлі; відсутність єдиної методики та підходу до формування списку препаратів (номенклатури), які будуть закуповуватися; відсутність єдиного реєстру пацієнтів, що потребують лікування; відсутність відкритого конкурсного відбору керівників закладів охорони здоров'я [6, с. 93].

Отже, антикорупційна політика в Україні повинна враховувати специфіку стану корупції в Україні, насамперед, її надзвичайно високий рівень, проникнення в усі сфери суспільного життя та фактичну єдність політичної влади і бізнесу. Стан протидії корупції у сфері охорони здоров'я населення потребує вжиття комплексних заходів з боку органів державної влади, які мали б забезпечити успішну реалізацію державної антикорупційної політики. Пріоритетну увагу за цих умов має бути надано усуненню причин та умов, що сприяють учиненню корупційних правопорушень.

Україні варто максимально використати механізми протидії корупції в досліджуваних країнах із метою знизити рівень корупції в Україні, виявити головний чинник породження даного явища та створити умови, що не загрожують суспільному розвитку та забезпечують гарантію надання якісних та доступних медичних послуг у країні. Медична сфера має бути налагодженою шляхом здійснення реформ, які виявляться своєчасними та дієвими. Ще однією запорукою успіху реформування є чіткий розподіл прав та обов'язків між пацієнтом та лікарем, що проявлятиметься у вільному виборі лікаря, до якого буде цілковита довіра, впевненість у професіоналізмі та встановлення рівносторонньої відповідальності за своє здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білик О. І., Новікова О. В. Обґрунтування шляхів подолання корупції у сфері охорони здоров'я. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 10. URL: www.dy.nayka.com.ua
2. Бусол О. Стан та причини корупційних правопорушень у галузі охорони здоров'я України: за даними соціологічного дослідження. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2014. №7. С. 71-77.
3. Звіт про стан протидії корупції за 2017 рік. URL: http://mvs.gov.ua/ua/pages/274_Statistika.htm
4. Марчук М. П. До питання протидії корупції у сфері здійснення закупівель медичних препаратів. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2016. № 4. С. 172-177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2016_4_30

5. Овчаренко Н. М., Резнік О. М. Запозичення досвіду подолання корупції у сфері медицини для України на прикладі провідних країн світу: США, Японії та Німеччини. *Право і суспільство*. 2017. № 3. Ч. 2. С. 236–241.
6. Павлюк Н. В. Боротьба з корупцією у сфері охорони здоров'я: засоби інформаційного забезпечення розслідування злочинів. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2017. №17. С. 93-100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trsek_2017_17_1.
7. Попченко Т. П. Развитие государственно-управленческих механизмов противодействия возникновению коррупции в сфере здравоохранения в Украине: автореф. дис. ... канд. юрид. Наук: 25.00.02. Київ, 2010.
8. Співак М. В. Корупційні правопорушення у сфері охорони здоров'я: аналітичний аспект. *Публічне право*. 2013. № 3. С. 53-60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2013_3_9

ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Воротіна Н. В.

к.ю.н., доцент, старший науковий співробітник Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України

Наша держава остаточно обрала шлях європейської інтеграції. За декілька останніх років укладено та ратифіковано Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони [1]. Угода частково набула чинності з 1 вересня 2014 року, а її торговельна частина, глибока та всеохоплююча зона вільної торгівлі, застосовується з 1 січня 2016 року. Протягом 2014-2017 років Угоду ратифікували Верховна рада, Європарламент, а також національні парламенти усіх країн ЄС. 11 липня 2017 року Рада ЄС ухвалила рішення про укладення Угоди про асоціацію з Україною від імені Європейського Союзу, що стало заключним етапом ратифікації, а з 1 вересня 2017 року Угода набула чинності в повному обсязі.

Вказані процеси зумовили необхідність проведення докорінних реформ у державі, що спрямовані на жорстку боротьбу із корупцією, на модернізацію системи управління державою, на реформування правоохоронної, судової систем тощо. В умовах військової агресії Росії проти України, анексії частини нашої території, тотального невиконання Росією міжнародних угод, інформаційної війни, постійних спроб з боку агресора

дестабілізувати внутрішню ситуацію у нашій державі здійснення реформ є досить важким завданням. Але іншого шляху, ніж реалізувати усе заплановане, ми не маємо, тому зміни в усіх сферах життєдіяльності держави мають бути поетапними, продуманими та потребують консолідації усіх гілок влади та суспільства.

Важливим компонентом першочергових реформ стала децентралізація влади в Україні, а у цьому зв'язку особливо гостро постали питання децентралізації бюджетної системи. Відзначимо, що документом, який започаткував новий етап реформи місцевого самоврядування (включаючи і бюджетні питання) стала схвалена у 2014 році Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [2]. Мета Концепції – визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад.

Президентом України ще у 2015 році було ініційовано проект Закону «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» [3]. Вказані зміни передбачають здійснення децентралізації державної влади та посилення конституційно-правового статусу місцевого самоврядування. Метою запропонованих змін визначено відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація повною мірою положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування. При цьому, зміни відповідають установленій у статті 2 Конституції України унітарній формі державного устрою [4].

До речі, субсидіарність (від лат. *subsidium* – допоміжний) визначається як організаційний і правовий принцип, згідно з яким завдання повинні вирішуватися на найнижчому, малому або віддаленому від центру рівні, на якому їх вирішення можливе й ефективне. Ідея субсидіарності споріднена децентралізації. Цей принцип став частиною права Європейського Союзу, як один з основних механізмів стримування надмірної централізації. Децентралізація в Україні є процесом, що веде країну до визнаних в Європі принципів взаємодії держави та суспільства [5, с. 37].

Бюджетне законодавство також містить поняття субсидіарності. Стаття 7 Бюджетного кодексу України [6] серед принципів, на яких ґрунтується бюджетна система, виділяє принцип субсидіарності, який означає, що розподіл видів видатків між

державним бюджетом та місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами ґрунтується на необхідності максимально можливого наближення надання гарантованих послуг до їх безпосереднього споживача.

Слід також зазначити, що конституційні зміни щодо децентралізації влади базуються на Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [7], яка акцентує увагу на відході від централізованої моделі управління, досягненні фінансової спроможності місцевого самоврядування, реалізації принципу субсидіарності. В стратегії наголошується, що пріоритетом в управлінні публічними фінансами має стати підвищення прозорості та ефективності їх розподілу та витрачання.

У сфері бюджетної політики проект змін до Конституції закріплює матеріальну і фінансову основу місцевого самоврядування, якою є земля, рухоме і нерухоме майно, природні ресурси, інші об'єкти, що є у комунальній власності територіальної громади, місцеві податки і збори, частина загальнодержавних податків та інші доходи місцевих бюджетів. При цьому пропонується визначити, що держава забезпечує сумірність фінансових ресурсів та обсягу повноважень органів місцевого самоврядування, визначених Конституцією та законами України. Разом з тим зазначається, що децентралізація не означає послаблення центральної влади в таких питаннях, як оборона, зовнішня політика, національна безпека, верховенство права, дотримання прав і свобод людини [4].

Зазначимо, що 20 березня 2018 року проект Закону «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» нарешті включено до Порядку денного восьмої сесії Верховної Ради України восьмого скликання [8], що дає надію на його прийняття найближчим часом.

Таким чином, децентралізація влади і, зокрема, децентралізація бюджетної системи, є європейською тенденцією та, безумовно, повинна бути остаточно запроваджена в Україні. Слід наголосити, що вказану реформу експерти визнають як одну із найбільш успішних. Місцеве самоврядування матиме не тільки досить широкі повноваження, а й достатні фінансові ресурси для їх здійснення. І вже сьогодні значні обсяги бюджетних коштів спрямовані на місцевий рівень.

Водночас зауважимо, що впровадження реформи децентралізації не повинно призвести до послаблення центральної влади в питаннях оборони, зовнішньої політики, національної безпеки тощо. Україна була, є і повинна бути унітарною державою. Баланс повноважень та наявності фінансових ресурсів для їх здійснення як центральної влади, так і місцевого самоврядування повинен убезпечити Україну від прихованої федералізації. Децентралізація влади повинна об'єднати всі її регіони у досягненні загальнодержавних

цілей на основі вільного розвитку та поліпшення фінансового стану окремих територій з урахуванням їх специфічних особливостей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони, 2014 рік. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011
2. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1.04. 2014 р. № 333-р URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>
3. Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади): проект Закону України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812
4. Пояснювальна записка до проекту Закону України від 15.07.2015 року «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812
5. Мошак О. В. Правовий зміст принципу субсидіарності в умовах євроінтеграції України / О. В. Мошак // Lex Portus : юрид. наук. журн. / редкол. : С. В. Ківалов (голов. ред. ради), Б. А. Кормич (голов. ред.), І. В. Сафін (заст. голов. ред.), Т. В. Аверочкіна (наук. ред., відп. секр.) [та ін.] ; НУ «ОЮА», ГО «МА Святий Миколай». - Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. - № 3. - С. 35-48.
6. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 року № 2456-VI (з наст. змінами). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/en/2456-17>
7. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»: схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
8. Про порядок денний восьмої сесії Верховної Ради України восьмого скликання: Постанова Верховної Ради України від 20 березня 2018 року № 2351-VIII. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2351-19/page>

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КОНТРОЛЮ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Костецька Т. А.

к.ю.н., доцент, старший науковий співробітник Інституту держави і права і права ім.В.М.Корецького НАН України

Сучасний період конституційного реформування, євроінтеграційних прагнень України характеризується пошуком організації ефективної моделі суспільного життя,

формування незалежної демократичної, правової, соціальної держави, повноправного члена європейської спільноти. У цьому контексті актуальним завданням є розбудова вітчизняного інформаційного суспільства як характеристики стану громадянського суспільства на новому етапі суспільного розвитку, його можливостей відповідати глобалізаційним викликам.

За демократичного європейського розвитку, який вибрала Україна, має бути забезпечено дотримання балансу між законодавчо закріпленим принципом відкритості, доступності інформації, свободи її обміну, – з одного боку, та суспільно необхідними обмеженнями доступу до неї, – з іншого. Ще в 2014 р. результатом парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні стало визнання існуючих проблем в інформаційній сфері, необхідність розвитку інформаційного законодавства, проведення системної кореляції з вирішення питань захисту та забезпечення основних прав, цінностей і соціально-економічних інтересів людини, суспільства і держави, побудови в умовах відкритого суспільства ефективної системи інформаційної безпеки України. Ці питання й на сьогодні є актуальними.

Крім того, як обґрунтовують фахівці у наш час ще мало помітні в суспільній практиці фактори можливого зовнішнього інформаційного тиску, бо все ще відсутнє чітке уявлення про зміст стратегії розвитку інформаційних процесів у сучасному суспільстві та їх наслідки [2, с.114-115]. Існує тенденція до зростання стану незахищеності членів світового співтовариства від негативних інформаційних загроз, впливів на політичну, економічну та інші системи тої чи іншої держави.

Певно, що успішне функціонування та розвиток вищезазначеної важливої сфери суспільної діяльності не може проходити стихійно та безконтрольно і тому потребує певного владно-організуючого впливу з боку держави.

Значимою постає проблема вироблення нових науково-обґрунтованих концептуальних засад збалансованої державної інформаційної політики, основними напрямками якої, нормативно закріпленими є, зокрема, забезпечення: доступу кожного до інформації; рівних можливостей щодо її створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту; забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень, інформаційної безпеки України; створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства; сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору тощо (ст.3 Закону України «Про інформацію»).

Здійснення державного і громадського контролю за додержанням інформаційного законодавства є однією із передбачених законодавством гарантій права на інформацію в

Україні (ст.6 Закону України «Про інформацію»), забезпечення якого, як вищенаведено, є одним із напрямків державної інформаційної політики в Україні. Відповідно вже здійснення парламентського, громадського та державного контролю за дотриманням прав на доступ до публічної інформації закріплено як їх правову гарантію (ст.3 Закону України «Про доступ до публічної інформації»).

У теперішній час, в умовах так званої гібридної війни, коли має місце всезростаючий інформаційний вплив іноземних держав на вітчизняний інформаційний простір, як ніколи раніше, актуальною в практичному і теоретичному сенсі, особливо гострою є, зокрема, потреба наповнення національного інформаційного простору об'єктивною, достовірною інформацією, спрямованою на формування та зміцнення національної свідомості з метою консолідації українського суспільства та вироблення, за висловом фахівців, імунітету до ворожих інформаційних впливів, запобігання внутрішнім конфліктам на ґрунті інформаційного протистояння [1, с. 13].

Між тим, слід констатувати, що окремі українські засоби масової інформації (ЗМІ) та засоби комунікації (ЗМК), інформаційна продукція яких створюється на власний розсуд, також часто нехтують такими міжнародно-правовими стандартами, як дотримання балансу думок і точок зору, відокремлення фактів від коментарів тощо. В деяких випадках ЗМІ вдаються до поширення неперевіреної, неповної, заангажованої інформації з метою маніпулювання громадською думкою, поширення контенту, забороненого законодавством. Нормативно-правовий механізм застосування юридичної відповідальності за розповсюдження відповідно недоброякісної продукції майже відсутній. Наслідок такого – негативний інформаційно-психологічний вплив, в першу чергу, на українську аудиторію.

У спеціальній літературі називається «український феномен» ролі та значення ЗМІ у розбудові вітчизняного громадянського суспільства, який полягає в тому, що теоретично вони є елементом та інструментом громадянського суспільства, а практично – більшість з них обслуговують інтереси власників, що нерідко представляють владні команди на різних рівнях [3, с. 3]. Подібне не втратило актуальності і сьогодні.

Саме тому одним із напрямків підвищення ефективності реалізації інформаційної політики є, на нашу думку, налагодження реального, більш жорсткого контролю за функціонуванням суб'єктів інформаційної діяльності.

Актуальність посилюється ще й тими невідворотними змінами, що сталися в українському суспільстві, в його інформаційній сфері, в медіа-просторі, і коли немає можливості контролювати на належному рівні, наприклад, змісту інформаційних повідомлень, особливо в глобальній мережі Інтернет.

Зумовлені сучасними викликами нагальні завдання конструюють параметри інформаційної діяльності держави.

Призначення контролю в цьому випадку є, зокрема, встановлення відповідності закріплених чинним законодавством принципу свободи діяльності ЗМІ та принципу неприпустимості зловживання відповідною свободою як основоположних засад їх функціонування.

Законодавство забороняє втручання у професійну діяльність журналістів, контроль за змістом поширюваної інформації, зокрема з метою поширення чи непоширення певної інформації, замовчування суспільно необхідної інформації, накладення заборони на висвітлення окремих тем, показ окремих осіб або поширення інформації про них, заборони критикувати суб'єкти владних повноважень, крім випадків, встановлених законом, договором між засновником (власником) і трудовим колективом, редакційним статутом (ст.24 Закону України «Про інформацію»).

У соціальних інформаційних мережах [4]. ведеться, зокрема, дискурс щодо того, яким має бути механізм контролю за інформаційним контентом, щоб, з одного боку, були дотримані права журналістів, а з іншого права людини та держави в інформаційній сфері. Законодавство не може встановити таких юридичних процедур, що перетворили б контроль на цензуру, яка заборонена на конституційному рівні, а діяльність журналістів на «інформаційне знищення України».

З іншого боку, не втрачає своєї актуальності проблема налагодження ефективного громадського контролю за діяльністю держави, в тому числі в інформаційній сфері, як своєрідна альтернатива до державного контролю.

З точки зору підвищення ефективності демократичних механізмів національного розвитку, взаємовідносин органів публічної влади з громадянським суспільством як зрілої самоорганізації громадян, можна наголосити на значенні функціонування ЗМІ як важливого інституту громадянського суспільства (таким в Україні нормативно визнані недержавні ЗМІ).

Втім, фахівці обгрунтовують висновок, що, не дивлячись на демократичні зрушення у медіа-просторі, все ще існує підґрунтя виникнення проблем у взаємовідносинах органів публічної влади та ЗМІ. Відсутність ефективного відпрацьованого механізму взаємодії названих суб'єктів, форм і методів висвітлення роботи органів публічної влади створює інформаційний вакуум, який породжує не тільки помилкові стереотипи щодо їх функціонування, а й підтримує, в свою чергу, високий рівень громадської недовіри до влади.

Серед форм громадського контролю можна назвати, зокрема, інститут запитів на доступ до публічної інформації, інститут звернень громадян, діяльність різноманітних громадських організацій, рухів тощо, які функціонують з різним ступенем правового забезпечення.

Зрозуміло, що напрямів для подальшого наукового та практичного інтересів фахівців до проблем контрольної діяльності в інформаційній сфері існує достатньо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бойчук І.В. Засоби масової інформації як інститут громадянського суспільства в Україні (на прикладі західних областей) : автореф. дис. ...канд.політ.наук /І.В. Бойчук. – К., 2014.
2. Довгань О.Д. Глобалізаційні процеси в інформаційній сфері та їх вплив на інформаційну безпеку //Часопис Київського університету права.- 2015. - № 1.
3. Калінічева Г. Європейський цивілізаційний вимір розбудови громадянського суспільства в Україні / Калінічева Г. //Віче. – 2010. – № 22.
4. Навіщо контролювати інформаційний контент? – Електронний ресурс: Режим доступу <https://sensor.net.ua/blogs/1102372/>

РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИЙ ПЕРІОД

Ісаєва Н. К.

*к.ю.н., доцент, старший науковий співробітник відділу проблем державного управління та адміністративного права
Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*

Децентралізація влади в державі головною ідеєю має делегування та передання значної частини владних функцій та повноважень від держави територіальним громадам та їх органом і, зокрема місцевим радам. Напрямок розвитку місцевого самоврядування, оптимальне співвідношення місцевого самоврядування та державної влади значною мірою визначається регулюванням фінансової сфери діяльності держави і органів місцевого самоврядування та їх взаємозв'язкам та співвідношенням.

Правове регулювання фінансової діяльності місцевих рад має великий потенціал впливу на суспільні відносини, що складаються в сфері діяльності органів місцевого самоврядування. Теоретичні та практичні проблеми фінансової діяльності органів місцевого самоврядування постійно знаходяться в сфері наукових інтересів і досліджуються вченими-правознавцями. Низка фундаментальних досліджень зберігає

актуальність і зараз, інші необхідно розглядати з інших позицій, змінюючи акценти, від третіх необхідно відмовлятися, оскільки вони були розраховані на конкретні особливості суспільних відносин, політичного та державного устрою, які знаходяться зараз у стадії реформування з урахуванням сучасних реалій та завдань розвитку держави та суспільства.

Проблеми децентралізації державної влади, які необхідно вирішити в Україні в сучасний період тісно пов'язані з рівнем самостійності органів місцевого самоврядування і, зокрема, місцевих рад. А незалежність місцевих органів, як цілком вірно зазначив французький дослідник П. Годме, значно більшою мірою визначається їх компетенцією у сфері фінансів, ніж у вирішенні інших питань чи юридичним статусом [1].

Характеризуючи поняття «місцеве самоврядування» О. В. Батанов наводить мім його визначень: 1) це інститут сучасного конституціоналізму; 2) елемент системи конституційного ладу; 3) право територіальної громади – жителів села або добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл, селища чи міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення; 4) політико-правовий інститут демократії, який гарантує участь жителів територіальних колективів в управлінні публічними справами місцевого значення; 5) вид публічної (муніципальної, публічно-самоврядної) влади; б) інститут громадського суспільства; 7) вид соціального управління [2].

Зазначена багатопланова характеристика місцевого самоврядування дає можливість як визначити його особливості та важливість розвитку в сучасній державі, так і чітко визначити напрями вдосконалення його правового регулювання в сучасних умовах. Неможна вважати країну демократичною без наявності розвиненої системи місцевого самоврядування.

За роки незалежності в Україні побудована та функціонує достатньо розвинута система місцевого самоврядування, базовим рівнем якого є сільські, селищні, міські ради, які від імені та в інтересах територіальних громад здійснюють функції і повноваження місцевого самоврядування і є представницькими органами.

Фінансова діяльність місцевих рад, які є органами місцевого самоврядування, тісно пов'язана та взаємообумовлена з фінансовою діяльністю держави і, разом з тим, має свого специфіку. Власне, крім відмінності в обсязі, і різниця і схожість впливають з більш глибоких причин і відмінності і схожості в діяльності держави і органів місцевого самоврядування, їх змісту, сутності, взаємозв'язку і взаємозалежності, тобто в єдиному комплексі питань.

Основою визначення поняття, сутності і змісту фінансової діяльності органів місцевого самоврядування є визначення поняття, сутності і змісту фінансової діяльності держави.

Так само, як і фінансова діяльність держави – фінансова діяльність місцевих рад – це процес мобілізації, розподілу та використання фінансових коштів, який регулюється правовими нормами, але здійснюється не державними органами, а місцевими радами в межах, визначених державою. Ці межі визначені державою, проте прямий владний вплив держави на сферу діяльності органів місцевого самоврядування законодавством України не передбачено стосовно місцевих рад базового рівня і міських, селищних, сільських (крім лист Києва та Севастополя), а стосовно обласних та районних рад обмежено компетенцією місцевих державних адміністрацій – місцевих органів державної виконавчої влади.

Держава тепер покликана виконувати менший, але оновлений набір функцій. Жорстких, владних, коли це пов'язано з регулюванням економічних процесів за допомогою податків, встановлення правил конкуренції, забезпечення екологічної та іншої безпеки і т. ін., м'яких – для стимулювання виробництва, підтримки соціально-культурних ініціатив і т. ін. Ю. А. Тихомиров справедливо зазначив, що класифікацію нових функцій ще потрібно буде створити, але вже чітко виявляється потреба трактувати їх не лише як напрямів діяльності, але й як механізму державного впливу на суспільні процеси [3].

Розвиток демократичних засад функціонування держави і суспільства передбачає можливості прояву і, водночас, сприяння державою ініціативи органів місцевого самоврядування. При цьому, слід зазначити, що можливість розгортання і реалізації місцевої ініціативи не є тотожною рівню самостійності органів місцевого самоврядування. Не кожна ініціатива призводить до позитивних наслідків, тому важливим є визначення сфер, в яких повною мірою реалізуються місцеві ініціативи, сфер, в яких їх реалізація можлива у визначених межах, і сфери соціально-економічних та інших суспільних відносин на місцях, що повинні регулюватися органами державної влади. В останньому випадку треба обов'язково передбачати обов'язковий розгляд будь-якої місцевої ініціативи органів місцевого самоврядування. Це прямо стосується і правового регулювання їх фінансової діяльності, яка є найбільш вразливою ланкою їх діяльності і в Україні, і в інших країнах. Зокрема, англійський дослідник Д. Бейлі вказує, що проблеми, з якими стикаються місцеві муніципальні органи при визначенні фінансових програм, обтяжуються тим фактом, що значна частина фінансування (близько 50 %) надходить від центрального уряду, який кожний рік може змінити своє рішення і спрямувати фінансову допомогу від однієї місцевості до іншої, керуючись політичними міркуваннями або переслідуючи передвиборчі цілі [4].

Правове регулювання фінансової діяльності органів місцевого самоврядування і, зокрема, місцевих Рад повинно вирішувати одне з головних завдань, які стоять перед

правовим регулюванням їх діяльності в цілому: забезпечити оптимальне поєднання реалізації інтересів населення конкретної території і загальнодержавних інтересів.

Проблема ця не є новою і стоїть не лише перед Україною.

Не вирішена вона повною мірою і в зарубіжних країнах, де цьому приділялась велика увага і де на різних етапах розвитку місцевого самоврядування в різних країнах її вирішували по-різному.

І саме розмежування інтересів місцевих і загальнодержавних є можливим лише з певною мірою відносності, оскільки вони є дуже взаємопов'язаними і взаємозалежними, так само як і органи місцевого самоврядування та органи державної влади і державного управління.

Як справедливо зазначає Б. П. Курашвілі, взаємне проникнення загальнодержавних і місцевих інтересів виключає можливість побудови такої системи органів держави, коли б одні органи були відповідальними виключно за реалізацію загальнодержавних, а інші виключно за реалізацію місцевих інтересів. Звідси і подвійна природа місцевих органів влади [5]. Те ж саме можна сказати і про правове регулювання їх діяльності, у тому числі фінансової, яке, з одного боку повинно забезпечувати взаємозв'язок цих інтересів, а з іншого, розмежовувати їх в залежності від рівня важливості та можливості реалізації.

Науковий підхід до правового регулювання фінансової діяльності місцевих рад означає використання розробок правової та економічної наук, всупереч кон'юнктурним політичним положенням.

Слід зазначити, що з часу отримання Україною незалежності, в державі багато зроблено для створення і вдосконалення системи органів місцевого самоврядування і, зокрема, місцевих рад, що реально стало запорукою залучення широкого кола громадян до участі у рішенні важливих місцевих проблем і завдань, а також через ці органи також до участі у вирішенні завдань держави в цілому. Законодавство України, що регулює місцеве самоврядування, за ці часи постійно вдосконалювалось.

Коли ж місцеві ради запрацювали відносно самостійно, як основна ланка місцевого самоврядування, гостро постало питання про межі їх самостійності, у тому числі і фінансової, про співвідношення місцевих інтересів із загальнодержавними, про механізм правового регулювання їх діяльності, що забезпечує необхідний рівень самостійності і забезпечення їх діяльності в єдиному руслі державної політики.

В умовах гострої політичної та економічної кризи останніх років в Україні, практика роботи місцевих рад виявила недоліки механізму правового регулювання їх діяльності, у тому числі і фінансової сфери. При цьому вдосконалення правового

регулювання фінансової діяльності органів місцевого самоврядування прямо впливає на вдосконалення всієї їх діяльності в цілому.

Правові норми, які призначені регулювати діяльність місцевих рад, у тому числі і фінансові, повинні активно впливати на суспільні відносини, які виникають в процесі її здійснення у відповідності до державної політики. Тому для реалізації правова норма, крім встановленого нею загальнообов'язкового правила поведінки, повинна містити і реальні можливості для його втілення у життя.

Одним з важливих питань правового регулювання діяльності місцевих рад і місцевого самоврядування в цілому, є ступінь деталізованості регламентації їх повноважень. Самостійність цих органів у вирішенні місцевих справ, як вже зазначалось, передбачає відмову від зайвої законодавчої та іншої нормативної регламентації їх діяльності. Водночас необхідно чітко окреслити коло питань, що входять в компетенцію органів місцевого самоврядування. В цілому, в Україні, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» це питання було вирішено. Проте, в умовах нового етапу здійснення децентралізації влади в Україні, відповідно до вимог сучасного періоду розвитку держави, це питання є важливим і актуальним.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Годме П. М. Финансовое право. Москва: Прогресс, 1978. С. 142.
2. Мала енциклопедія конституційного права / за заг. ред. Ю. Л. Бошицького. Київ: Кондор, 2012. С. 196.
3. Тихомиров Ю. А. Государственность: крах или воскрешение? // Государство и право. 1992. № 9. С. 12–13.
4. Bayby Y. Local Government: is it manageable? Oxford Pergamon Press, 1979. P. 60.
5. Курашвили Б. П. Очерк теории государственного управления. Москва: Наука, 1987. С. 218.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Кужель О. В.

*Студентка V курсу ННІ права
Сумського державного університету,*

На сучасному етапі гостро постає питання забезпечення належного функціонування фінансово-економічної безпеки країни, зокрема шляхом протидії актуальним загрозам. Серед переліку таких небезпечних факторів особливе місце займає корупція, яка інтенсивно проникає у різні сфери суспільних відносин, паралельно формуючи напівлегальну систему управління, що деструктивно впливає на економічну та фінансову складову. Тому постає необхідність у дослідженні особливостей адміністративно-правового статусу Національного антикорупційного бюро України як головного суб'єкта у сфері протидії корупції. При цьому важливим залишається питання вдосконалення діяльності органу з урахуванням недоліків і переваг різних моделей антикорупційних інституцій.

Окремі аспекти функціонування антикорупційної структури були предметом дослідження у роботах таких вчених як Г. Клеменчич, Н. Ахтирської, О. Новікова, О. Юрченка, П. Комірчого, Я. Пилипа та інших дослідників.

Національне антикорупційне бюро (далі – НАБУ) є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Завданням НАБУ є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці. Для забезпечення виконання поставленого завдання працівники НАБУ наділені правами на проведення гласних і негласних оперативно-розшукових заходів; досудового розслідування кримінальних правопорушень; заходів щодо розшуку та арешту коштів та іншого майна, які можуть бути предметом конфіскації; здійснення діяльності щодо зберігання коштів та іншого майна, на яке накладено арешт; взаємодіяти з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами для виконання своїх обов'язків; здійснювати інформаційно-аналітичну роботу та ін. [1].

Однак аналіз нещодавно сформованої практики діяльності НАБУ дає підстави стверджувати про нагальну необхідність удосконалення окремих аспектів роботи правоохоронного органу. Адже з початку юридичної можливості здійснювати досудове

розслідування детективи НАБУ у взаємодії з прокурорами САП повернули на рахунки державного бюджету понад 115 мільйонів гривень, запобігши розкраданню ще більш ніж півмільярда гривень [2, с. 13], що на думку багатьох фахівців є незначними сумами за такий часовий проміжок. Причому ЗУ «Про Державний бюджет України на 2017 рік» [3] передбачено збільшення фінансування досліджуваної правоохоронної структури порівняно з 2016 роком на 58,3% до 773,6 млн гривень, внаслідок чого можливе зростання тиску на структуру, що перешкоджатиме належній діяльності органу. Також, за останніми результатами дослідження, проведеного визнаною міжнародною організацією Transparency International Україну вже в котрий рік віднесено до аутсайдерів боротьби з корупцією, розміщуючи її за індексом сприйняття такого явища на рівні з Нікарагуа, Камеруном та Непалом [4], країнами зі значно нижчим рівнем економічного потенціалу. Тому, на наш погляд, важливим є визначення ключових недоліків у частині нормативно-правового та інституційного забезпечення діяльності НАБУ та пропонування шляхів їх вирішення.

В першу чергу мова йде про неможливість в повній мірі реалізувати право на проведення досудового розслідування, в тому числі, внаслідок витоку інформації щодо проведення гласних слідчих (розшукових) дій через ЄДРСР. Відповідно до чинного законодавства кожний може отримати доступ до судових рішень, зокрема й тих, що стосуються надання дозволу на проведення тих чи інших слідчих (розшукових) дій, що суттєво може ускладнити проведення слідства.

На нашу думку доцільно було б внести зміни до Закону України «Про доступ до судових рішень» [5] та запропонувати доповнити закон статтею 5 прим. 1 «Судові рішення, які не підлягають опублікуванню в Єдиному державному реєстрі судових рішень». В статті необхідно зазначити відповідний перелік рішень, а саме: судові рішення, що стосуються надання дозволів на проведення обшуків, накладення арештів, застосування інших заходів забезпечення кримінального провадження, передбачених законодавством.

Також однією з нагальних проблем із якою у своїй діяльності стикається досліджуваний орган є відсутність законодавчої можливості призначення перевірок та ревізій як детективами НАБУ так і слідчими інших правоохоронних органів України, оскільки відповідне положення було виключено. Вважаємо, що доцільно внести зміни до кримінального процесуального законодавства та надати співробітникам НАБУ право самостійно призначати ревізії та перевірки.

Крім того, важливим залишається питання стосовно надання НАБУ права на автономне прослуховування осіб – фігурантів проваджень, підслідних правоохоронному

органу. Адже серед фахівців неодноразово виникали сумніви, щодо фактичної спроможності НАБУ в повному обсязі забезпечувати виконання покладеного на нього завдання внаслідок відсутності необхідних можливостей.

Практика роботи антикорупційних структур багатьох зарубіжних країн (Румунія, Польща, Норвегія, Литва) свідчить, що отримання реального ефективного результату можливе винятково за умови можливості використання необхідних технічних засобів для прослуховування. На нашу точку зору дане питання потребує невідкладного врегулювання в законодавчій площині, адже це створить умови для здійснення швидкого й повного розслідування, нівелюючи ризики щодо неупередженості, при наданні такої інформації іншими органами, а також забезпечить більш повну реалізацію прав на проведення оперативно-розшукових заходів та досудового розслідування.

Поряд із наведеними актуальними проблемами особливої уваги також потребує питання наявності в якісно підготовлених кадрів, адже суттєву роль в забезпеченні результативного функціонування будь-якої структури відіграють саме її працівники. Високий рівень їх кваліфікаційної підготовки необхідний не тільки для практичної реалізації визначеного завдання, а й для зміцнення довіри з боку населення, що є неодмінним атрибутом демократичного суспільства. На наш погляд важливим кроком у даному напрямі є внесення змін до діючого антикорупційного законодавства в частині обов'язкової наявності у особи повної вищої юридичної освіти. Погоджуємося з думкою О. Юрченка, який зазначає, що існуючими законодавчим вимогам до кваліфікації працівника НАБУ відповідає значна кількість громадян, що є потенційним ризиком щодо ефективності роботи таких працівників у сфері протидії корупції [6, с. 71], при цьому важливим є усвідомлення того, що під час виконання професійних обов'язків працівникам знадобляться знання в галузі права. Тому наявність відповідної освіти створить додаткові гарантії для ефективної роботи органу.

Водночас важливим є питання надання якісної юридичної освіти з орієнтацією на антикорупційну діяльність чому може сприяти створення в Україні антикорупційної спеціалізації, як засадничої умови забезпечення ефективності органів, спрямованих на протидію корупції. Спеціалізація антикорупційних структур означає наявність у їхньому складі спеціально підготовлених кадрів з особливими знаннями і досвідом у сфері боротьби проти корупції [7, с. 6]. Доцільно було б створити на базі окремих ВНЗ юридичного спрямування спеціалізацію «Антикорупційна діяльність», як складову спеціальності «Право» що, у перспективі, має забезпечити якісну підготовку кадрів націлених на роботу в антикорупційних структурах та паралельно виконуючи державою існуючі міжнародні зобов'язання, а саме, вжиття заходів, які можуть бути необхідними

для забезпечення спеціалізації персоналу по боротьбі з корупцією, передбачених ст. 20 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією [8], учасником якої є Україна.

Таким чином із числа уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції особливе місце займає НАБУ, оскільки цей орган уповноважений розслідувати одні з найскладніших проваджень. Тому важливо створити належні умови для якісної роботи даного органу. Адже задовільна діяльність даної структури має сприяти послабленню існуючого деструктивного тиску на фінансово-економічну безпеку держави та створити передумови для динамічного впровадження реформ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон, від 14.10.2014 № 1698-VII // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 47. – Ст. 2051.
2. Звіт Національного антикорупційного бюро України (серпень 2016 – лютий 2017) / Національне антикорупційне бюро України. – 2017. – 66 с.
3. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон, від 21.12.2016 № 1801-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2017. – № 3. – Ст. 31.
4. Transparency International – The Global Anti-Corruption Coalition [Електронний ресурс] / офіційний веб-сайт Transparency International. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.transparency.org>.
5. Про доступ до судових рішень: Закон, від 22.12.2005 № 3262-IV // Відомості Верховної Ради. – 2003. – N 15. – Ст. 128.
6. Клеменчич Г. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції огляд моделей / Г. Клеменчич, Я. Стусек // Мережа боротьби проти корупції для країн Східної Європи і Центральної Азії. – 2007. – 131 с.
7. Юрченко О. Національне антикорупційне бюро України: перспективи діяльності / О. Юрченко // Боротьба за організованою злочинністю: теорія і практика. – 2014. – № 2. – С. 69 – 73.
8. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) [Електронний ресурс] : Конвенція, від 27.01.1999 № ETS173 // Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_101.

СЕКЦІЯ 7

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

«ПОТЕРПІЛИЙ» І «ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНУ»: ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

Бондаренко О. С.

*к. ю. н, викладач КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності є наявність у її діях ознак складу злочину. У структурі складу злочину прийнято виділяти об'єктивні та суб'єктивні елементи. До об'єктивних елементів належать: об'єкт злочину та об'єктивна сторона злочину. Щодо факультативних ознак об'єкту злочину, то ними є предмет та потерпілий від злочину. На правовій природі та співвідношенні останніх понять, зважаючи на їх подекуди істотне значення для кваліфікації злочину, а отже і притягнення винного до кримінальної відповідальності, ми і пропонуємо зосередити особливу увагу.

Поняття «потерпілий» є міжгалузевим, оскільки досліджується не лише кримінальним правом, а й кримінально-процесуальним правом, кримінологією, цивільно-процесуальним правом тощо. Законодавче визначення поняття «потерпілий» міститься у Кримінальному процесуальному кодексі України. Так, відповідно до ст. 55 цього Кодексу потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди [1]. Зважаючи на джерело, що розкриває зміст цього поняття, на нашу думку, слід підтримати позицію А. В. Сумачева, який наголошує на доцільності вживання терміну «потерпілий» лише у процесуальному сенсі, а у матеріальному – вчений пропонує користуватись кримінологічним поняттям «жертва злочину» [2, с. 12], якою є особа, котрій злочином було завдано пряму та/або опосередковану шкоди. Нормативне визначення жертви злочину міститься у Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживань владою, що була прийнята 29 листопада 1985 р. Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй. Так, відповідно до міжнародного-правового акту жертвами є особи, яким індивідуально або колективно було завдано шкоди, включаючи тілесні пошкодження або моральний збиток, емоційні страждання, матеріальний збиток або істотне обмеження їх основних прав в результаті дії або бездіяльності, що порушує чинні

національні кримінальні закони держав-членів, включаючи закони, які забороняють злочинне зловживання владою [3].

Однак, не зважаючи на вищевикладене юридична наука все ж продовжує використовувати поняття «потерпілий» як для вимог процесуального, так і матеріального права. Як вже зазначалось, вітчизняний законодавець не дає визначення «потерпілий» для потреб кримінального права, тому доводиться спиратись на доктринальну термінологію. У наукових колах відсутня сталість підходів до тлумачення сутності цієї категорії. Так, Б. С. Нікіфоров стверджує, що потерпілими є учасники суспільних відносин, носії відповідних охоронюваних правом інтересів, яким в ході вчинення злочину заподіюється шкода [4, с. 50]. Натомість, більш широко сутність поняття «потерпілий» тлумачить М. В. Сенаторов, наголошуючи, що потерпілими можуть бути не лише особи (фізичні та юридичні), а й держава, інші соціальні утворення або ж суспільство в цілому, благам, правам чи інтересам яких, що знаходяться під охороною кримінального закону, злочином заподіюється шкода або створюється загроза такої [5, с. 15.]

Щодо «предмета злочину», то законодавець взагалі не дає визначення цього поняття, що, породжує плюралістичність поглядів на його юридичний зміст. Зокрема, найпоширенішою концепцією щодо сутності предмета злочину є «матеріальна», згідно з якою предметом злочину є речі матеріального світу. Цю теорію підтримують такі вчені як М. І. Бажанов, А. В. Савченко та інші. Водночас С. В. Землюков, розширює традиційне визначення та називає предметом злочину, матеріальне та нематеріальне благо, з приводу якого існують певні суспільні відносини, що охороняються кримінальним законодавством [6, с. 154].

На нашу думку, не зважаючи на те, яку концепцію предмета злочину обирати за опорну під час кваліфікації суспільно небезпечного діяння, все ж поняття «предмет злочину» необхідно відмежовувати від «потерпілого».

Взагалі основною причиною для виникнення дискусій стосовно відмежування понять «предмет» та «потерпілий» є те, що обидві ознаки складу злочину є факультативними. Категорії предмет та потерпілий від злочину мають ряд схожих рис: саме на них направляється злочинне діяння; саме завдяки цим факультативним ознакам об'єкта злочину стає можливим розкрити сутність суспільних відносин, що були порушені. Але, на практиці відсутність розмежування між поняттями «предмет злочину» та «потерпілий» може призвести до неможливості відмежування суспільно небезпечних діянь між собою. Більше того, відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищими соціальними цінностями. Таким чином, виправданою є позиція Т. І. Присяжнюк, яка наголошує, що

фактичне ототожнення у деяких дослідженнях потерпілого з предметом злочину нівелює його значення у кримінально-правовій теорії та практиці, оскільки людина визнається змістовним центром суспільного розвитку, а тому її розгляд у ряді матеріалізованих чи нематеріалізованих соціальних благ, на які фізично впливає злочинець, фактично пропонує відмовитись від концепції першочергової охорони найвищої соціальної цінності [7, с. 14–15].

З огляду на викладене вище, поняття «потерпілий» та «предмет злочину» можна назвати суміжними, адже вони виконують одну функцію серед факультативних ознак об'єкта злочину, проте, за своїм змістом вони є абсолютно різними. Так, предметом злочину є матеріальні предмети, а людина, як потерпілий від злочину, виступає симбіозом двох природ: біологічної та соціальної. Крім того, обидві категорії, враховуючи свою сутність, мають абсолютно різні характеристики. Предмет характеризується, кольором, розміром, іншими ознаками, а потерпілий – наділений певними правами, має обов'язки, зокрема й обумовлені його специфічним правовим статусом, таким як сфера діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI; ред. станом на 16 бер. 2018 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 9 – 10. – Ст. 47. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Сумачев А. В. Пострадавший как субъект уголовного правоотношения: автореф. дис. канд. юрид. наук. на соискание науч. зван. канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / А. В. Сумачев – Рязань, 1997. – 25 с.
3. Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживань владою від 29 лист. 1985 р. / Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_114
4. Никифоров Б. С. Объект преступления по советскому уголовному праву / Борис Сергеевич Никифоров. – М. : Госюриздат, 1960. – 230 с.
5. Сенаторов М. В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. «Кримінальне право, криминологія; кримінально-виконавче право» / М. В. Сенаторов. – Х., 2005. – 20 с.
6. Российское уголовное право. Общая часть: [под ред. В. С. Комисарова]. – Питер: Спб., 2005. – 560 с.

7. Присяжнюк Т. І. Інститут потерпілого у кримінальному праві України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Т. І. Присяжнюк. – Київ, 2006 – 20 с.

ПОШИРЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ СУБКУЛЬТУРИ НА СУСПІЛЬСТВО

Бондаренко О. С.

*к. ю. н., викладач КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Божко Є. І.

*Студент III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Поняття злочинності було відоме людству ще з початку свого розвитку, але в ті часи знайомого нам суспільства, з усіма притаманними йому ознаками, ще не існувало, тому злочини не завдавали великої суспільної шкоди, та не мали такого суспільно-небезпечного значення, порівнюючи з теперішнім станом речей. Проте, з часом були сформовані певні суспільні правила, за недотримання яких потрібно було нести відповідальність. І у зв'язку з появою спеціальних місць позбавлення волі, спостерігається поява родоначальних елементів своєрідної субкультури, яка згодом відокремиться у кримінальну субкультуру.

Питання впливу різних субкультур на суспільство найбільш активно розглядалось у 80-х роках ХХ ст. Термінологічні межі поняття «субкультура» включали в себе майже кожену культуру – культуру держави, культуру нації, культуру певного етносу, культуру певної професії, і навіть культуру тюремного середовища.

На даний час є дуже багато доктринальних джерел, які дають визначення поняття «кримінальна субкультура», наведемо деякі з них. Так, Т. Селлін пропонує кримінальною субкультурою вважати середовище, в якому людина розвивається в групі собі подібних чи зграї, члени якої мають стійку систему цінностей, що відрізняється від загальноприйнятої» [1, с. 20]. А О. Старков вважає, що кримінальна субкультура – це осмислена злочинним світом або під його впливом (під кутом зору кримінального середовища) картина світу, яка переглядає на свій лад основні людські цінності (духовні, інтелектуальні, матеріальні, естетичні тощо) та не узгоджується (і часто входить у протиріччя) з традиційними нормами моралі і права [2, с. 18].

Спостерігаючи за сучасним суспільством, ми все частіше можемо зустріти прояви кримінальної субкультури (відповідний сленг, пісні, татування тощо) не тільки в кримінальних колах, але і в життєдіяльності законослухняних громадян. Розповсюдження

кримінальної субкультури викликає все більше занепокоєння як з боку правоохоронних органів, так і з боку самого суспільства.

Конкретний вплив культури тюремного середовища можна спостерігати через проникнення термінів «блотної мови» в нашу побутову (повсякденну) мову, і все частіше ці терміни сприймаються як належне та уже не є чимось дивним.

С. Капорський відзначав, що кримінальний («злочинський») жаргон дуже швидко розповсюджується в середовищі неповнолітніх. Причина цьому – його виразність, образність, таємність і т.д. [3, с. 7–12]. Оскільки мова є одним із основних знарядь соціалізації особистості, то потрібно зазначити, що даний сленг завдає суттєвої шкоди.

Ще одним проявом кримінальної субкультури є тюремна лірика. Дана область субкультури майже не досліджена, але має широке коло прихильників не тільки в злочинних рядах, а й суспільстві в цілому.

Пісні та вірші, що належать до тюремної лірики, описують в своїх текстах такі теми: відношення до матері (дуже поважне, хоча по факту це не завжди так); відношення до жінок (в більшості випадків негативне); відношення до правоохоронних органів (різко негативне); відношення до злочинної діяльності (шкода проте, що довелося стати на злочинний шлях, з причин що від особи не залежали); відношення до себе (прагнення виправдання). Також є інші прояви структурних елементів кримінальної субкультури в соціальному житті злочинців, і які певною мірою впливають на законослухняне населення (татування, клички, «прокляття», ставлення до алкоголю та наркотиків, сексуально-еротичні цінності, «прописка», тюремні «приколи» і т.д.).

Виходячи із наведених вище факторів можна зазначити, що субкультури, які мають криміногенне спрямування, впливають на способи мислення людини, на її життєві цінності, через що і відбувається стимулювання до вчинення злочину і до злочинності в цілому. Одним із основних напрямків діяльності правоохоронних органів є забезпечення дотримання прав і свобод громадян та контроль за належним виконанням покладених на них обов'язків. Виконання цього завдання також включає в себе зменшення умов, які сприяють вчиненню злочину.

На даному етапі в країні, не запроваджуються в життя задекларовані положення щодо вирішення проблеми зменшення рівня злочинності. Саме це створює належне підґрунтя для існування різних асоціальних субкультур. Кримінальна субкультура – це певні закони і традиції, які є основою життєдіяльності осіб, що входять до злочинних груп. Дані «норми» пріоритетним завданням мають залучення до зазначених угруповань нових членів. Складові елементи кримінальної субкультури (жаргон, лірика, «общак» та

ін.) без великих проблем потрапили до цивілізованого суспільства, і цим самим перешкоджають його розвитку.

З'ясовуючи шляхи подолання впливу кримінальної субкультури, слід звертати увагу на боротьбу з нею як у місцях позбавлення волі, так і запровадження відповідних заходів на волі. У місцях позбавлення волі слід ослаблювати вплив носіїв кримінальної субкультури на осіб, які тільки прибули до місць відбування покарання. Поза місцями позбавлення волі вважаємо за необхідне перебудувати діяльність правоохоронної системи держави, що закрюкається в удосконаленні кримінального законодавства, щодо регулювання діяльності субкультур криміногенного спрямування (наприклад: вилучити з загального обігу елементи кримінальної субкультури такі як: кримінальна лірика, поширеність злочинного жаргону і т.д.).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Виговський Д. Л. Кримінальна субкультура в механізмі злочинності неповнолітніх: автореф. дис. канд. юрид. наук.: спец. 12.00.08. / Д. Л. Виговський – К., 2006. – 207 с.
2. Старков О. В. Кримінальная субкультура: спецкурс / О. В. Старков. – М.: Волтерс Клівер, 2010. – 240 с.
3. Капорский С. Я. «Воровской жаргон среди школьников: по материалам обследования ярославских школ» // Вісник просвітництва 1927. №1.

РИСИ КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Кондєєв Є. С.

Студент III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Бондаренко О. С.

к.ю.н., викладач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Корупція як один із видів злочинності на даному етапі розвитку України, починає перетворюватися на досить негативне явище, яке розповсюджується майже на всі сфери діяльності і своїм існуванням починає створювати значну загрозу національній безпеці.

Корупційну злочинність можна вважати особливим видом злочинності, і тому їй притаманні певні сутнісні риси даного явища: масовість, соціальна негативність, історична мінливість, самодетермінація, усталеність, системна структурність та ін.

Антикорупційна політика повинна базуватися на методологічно обґрунтованому, кримінологічно дослідженому вивченні такого явища, як корупційна злочинність, яка

завжди пов'язана з різними негативними процесами та явищами в морально-етичній, економічній, політичній, духовній та інших сферах життя суспільства.

Потрібно враховувати, з одного боку, значні зміни антикорупційного законодавства, з іншого – значне розповсюдження корупції. Саме тому, виникає необхідність окреслити риси зазначеного виду злочинності. До них належать політичний транснаціональний характер, соціальна морально-етична сутність та її нова системна якість.

У наведеному виді злочинності починає з'являтися нова системна якість, яка може прослідковуватися в посиленні її організованості та певній протидії соціальному контролю. На сьогодні можна говорити про її системно-структурний характер. Даний характер може проявлятися в тому, що їй характерні властивості системи. Свідченням даного аспекту є: існування корупційних мереж, до їх складу можуть входити державні чиновники або їх групи, що забезпечують відповідні рішення; фінансові та комерційні структури, що реалізують отримані доходи, вигоди, пільги; силове прикриття, яке надається з боку деяких представників правоохоронних органів [1, с. 56].

Корупція є однією із небезпечних загроз основам демократії, соціальній справедливості, правопорядку, стану захищеності прав людини та чесності населення нашої країни. Її можна вважати негативним фактором, який впливає на імідж підприємств, установ, організацій і держави в цілому і навіть кожного громадянина окремо, також корупція є загрозою незалежному функціонуванню країни та економічному розвитку.

Отже, у зв'язку з існуванням корупційної злочинності, можна говорити про існування двох соціальних підсистем – офіційної та неофіційної. Офіційна дотримується правових та моральних норм, у свою чергу неофіційна застосовує незаконні методи. Тільки у неофіційній підсистемі можливе існування зазначеного виду злочинності, де є свої цілі та методи їх досягнення, а також замість законів діють правила створені даними особами на основі викривлених соціальних норм. Існують певні дослідження про співвідношення офіційної та неофіційної підсистеми. За оцінками неофіційна підсистема є досить впливовою, хоча й не випереджає офіційну.

З огляду на тривале існування корупційної злочинності у суспільстві склалася певне сприйняття цього явища. Саме тому, феномени «корупція», «блат» не розуміються суспільством як «соціальне зло». Майже все населення нашої держави сприймає «блат» та «неправомірну вигоду» нейтрально. Дані феномени сприймаються як звичайні поширені явища та не викликають ніякого негатива. Більше того дані феномени сприймаються як результат успішної, але в деякому вигляді сумнівної діяльності.

Корупційна злочинність впливає на більшість сфер економіки України, а можливо

навіть і на всі. Вона створює корумповані зв'язки, що породжує так звану «тінізацію» економічного сектору. Згідно з офіційними заявами частка тіньової економіки в Україні складає майже 45% [2].

Особливу небезпеку має політична корупційна злочинність, поширення якої спричиняє гальмування реформ, спричиняє діяльність корумпованих груп, створює складності у відносинах з іншими державами та в певній мірі дискредитує державу як на зовнішньому, так і на внутрішньому рівнях.

Політична корупційна злочинність може проявлятися у впливі на деякі політичні процеси внаслідок використання підкупу, тиску та вчиненню інших корупційних діянь. Метою такої діяльності можна вважати одержання або збереження політичної влади, яка є джерелом збагачення деяких представників політичної еліти.

Досить значну небезпеку створює зв'язок високопосадових корупціонерів та представників судових та правоохоронних органів. Такий зв'язок значно послаблює існуючу протидію корупції. Через поширення зловживання владою у громадян формується уявлення про продажність та безкарність у випадку вчинення злочинів правоохоронними, судовими органами та чиновниками.

На даний час Україні потрібно знайти шлях ефективної протидії корупційній злочинності. Найефективнішим методом буде використання міжнародного досвіду, згідно з яким її суттєве обмеження можливе лише за умов наявності ефективного антикорупційного законодавства, вдалої практики застосування, принципового ставлення правоохоронних органів до виконання службових обов'язків, відповідальність та справедливість вищого керівництва держави, зацікавленість більшості населення до подолання корупції, а також відповідних матеріальних та моральних ресурсів [3, с. 143].

Висновок. Враховуючи вищевикладене, корупційна злочинність сприймається суспільстві як звичайне явище. Однією з головних проблем є політична корупція. Повністю подолати її буде не можливо, але зменшити її масштаб та вплив є реальним. Для ефективної протидії можна використати міжнародний досвід та створити систему, яка була б орієнтована проти корупційної злочинності, а не на конкретну особистість і діяла незалежно від того, хто перебуває на даний момент при владі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Карпенко М. І. Сучасні ознаки корупційної злочинності та їх зміст/ М. І. Карпенко, В. В. Пашковський //Юридична наука. – 2013. – № 5. – С. 54-61.
2. Євсєвська Л. В. Сучасні погляди на корупцію в Україні / Л. В. Євсєвська, В. В. Гюльназарян, Л. І. Шипуля // Економічний вісник Запорізької державної інженерної

академії. – 2014. – №8 – С. 170-176.

3. Луценко М. М. Корупція в Україні: сучасний стан і проблеми протидії / М. М. Луценко, Л. І. Щербина // Юриспруденція. – 2015. – № 15. – С. 142-145.

ДО ПИТАННЯ ПРО КРИМІНАЛІЗАЦІЮ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Іваній В. І.

Студент I курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Бондаренко О. С.

к.ю.н., викладач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Проблема домашнього насильства роками залишалася «забороненою» темою в українському суспільстві, адже дуже часто поведінка жінки, яка страждає від насильства, набуває характеру поведінки жертви. В силу різних факторів (страху, погроз, відчаю, звички, залежності, важкого матеріального становища) вона сама не в змозі звернутися за допомогою до правоохоронних органів. Діти також повністю безсилі перед домашнім насильником, а очевидці-сусіди, знайомі, родичі, як правило, «тримаються осторонь» і не хочуть втручатися в чужі сімейні проблеми.

Статистика про вчинення насильства в українських сім'ях гнітюча. Тільки за минулий рік в Національну поліцію України надійшло майже 111 тисяч заяв про домашнє насилля. Щорічно в нашій країні з цієї причини гине понад 600 жінок. Крім того, понад 3 мільйони дітей в Україні щороку спостерігають за актами насильства у сім'ї або є їхніми вимушеними учасниками. Діти скривджених матерів у 6 разів частіше намагаються накласти на себе руки. 50% з них схильні до зловживання наркотиками й алкоголем. Загалом, майже 60% жінок піддаються різним формам знущань і принижень. За даними МВС, 23% тяжких насильницьких злочинів відбуваються в родинях [1; 2].

Декларуючи нульову толерантність до домашнього насильства і визнаючи його суспільну небезпечність, 7 грудня 2017 року парламент України прийняв закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (далі – Закон про домашнє насильство). Тепер «домашнє насильство» визначається як дія (або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства, які відбуваються в сім'ї, в межах місця проживання або між родичами, а також між колишнім або нинішнім подружжям або між тими, хто спільно проживає або проживав однією сім'єю, але не перебуває у родинних стосунках або шлюбі між собою. Економічне насильство включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або

можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, навчатися, примушування до праці тощо. Психологічне насильство – це словесні образи, погрози, переслідування, залякування, та інші дії, які обмежують волю людини, побоювання людини за свою безпеку чи безпеку інших, які пошкодили психічне здоров'я чи призвели до емоційної невпевненості, нездатності захистити себе. Секснасильство – це будь-які секс-дії, вчинені щодо повнолітнього чи дитини без її згоди, примушування до секс-актів з третьою особою та інші правопорушення щодо статевої свободи. Раніше психологічне і економічне насильство нормативно прописано не було. За існуючою практикою враховувалося тільки нанесення жертві фізичного каліцтва [2; ст. 1].

Практично одночасно з Законом про домашнє насильство 9 січня 2018 року Президент України підписав Закон «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству над жінками та домашньому насильству і боротьбу з цими явищами» [3]. Ця подія стала важливим кроком до реалізації положень Стамбульської конвенції, та частковим виконанням рекомендацій Комітету з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW). Закон, що набирає чинності 11 січня 2019 року, за винятком поправок до статті (далі – ст.) 67 Кримінального Кодексу України (КК України), які вже діють з 10 січня цього року, криміналізує домашнє насильство. Згідно з нововведеннями домашнє насильство буде вважатися злочином, а не адміністративним правопорушенням.

Зокрема КК України доповнено ст. 126-1, яка встановлює відповідальність за домашнє насильство, а саме – зазначений злочин карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років.

Законом встановлено обмеження можливості наближення кривдника до жертви насильства. Якщо насильницькі дії відбувалися стосовно дитини або в її присутності, злочинець позбавляється права спілкуватися і бачитися з дитиною. Законом також встановлено механізм позбавлення прав кривдника на носіння зброї. На винесення вироку вплинуть факти переслідування жертв як фізичні, так і за допомогою телефонних дзвінків, смс, листів.

Щодо осіб, які вчинили домашнє насильство, суд зможе заборонити їм перебувати в місці спільного проживання з потерпілою особою або заборонити наближатися на певну

відстань до місця проживання потерпілої особи, а також заборонити телефонні розмови і контактувати через третіх осіб.

Нацполіція отримала право контролювати поведінку кривдника, щоб не допустити повторного насильства, правоохоронці також можуть стежити, щоб порушник дотримувався накладених на нього тимчасових обмежень і виконував певні обов'язки. Планується також створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства, створення програм для постраждалих і їхніх кривдників.

Органи місцевого самоврядування повинні організовувати соціальні послуги, можуть їх замовляти, брати участь у підготовці фахівців, які будуть боротися з домашнім насильством і визначати, які спецслужби з підтримки постраждалих потрібні регіону, забезпечувати їх створення і роботу.

Освітяне при виявленні фактів домашнього насильства у дітей повинні повідомити про це службу у справах дітей та Нацполіцію не пізніше, ніж за 1 добу, організувати роботу практичного психолога та / або соціального педагога з постраждалими дітьми.

Медики мають повідомляти місцевій владі та Нацполіції про ушкодження, які пацієнт міг отримати через домашнє насильство. А якщо такий пацієнт – дитина – лікарі повинні зателефонувати ще й у службу у справах дітей. Якщо ж медик виявив ушкодження «кримінального характеру», він зобов'язаний направити постраждалого на медобстеження. А у разі виявлення секс-ушкоджень – на ВІЛ-тестування.

Умисне невиконання обмежувальних заходів або умисне ухилення від програми для кривдників караються арештом до півроку або обмеженням волі до 2 років.

Отже, серед переваг Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» є те, що: дитина, яка буде свідком домашнього насильства буде визнаватися постраждалою від такого насильства і відповідно буде мати право на допомогу та захист; у дитини буде більше шансів проживати окремо від кривдника та бачитися з ним лише за певних умов; колишні члени подружжя, інші члени сім'ї, які проживали або проживають разом, будуть мати теж право на захист від домашнього насильства, чого до цього часу не було; поліція буде мати право виносити термінові заборонні приписи (терміном до 10 днів), які окрім іншого будуть передбачати обов'язок кривдника залишити місце проживання постраждалої особи, навіть якщо житло, у якому вона проживає, є власністю кривдника. Тепер не жінка з дитиною буде змушена шукати безпечне місце ночівлі, а той, хто порушив їхні права, буде змушений піти; постраждала особа буде мати право звернутися у цивільному порядку до суду з заявою про винесення обмежувального припису терміном до 6 місяців. За наслідками розгляду даної заяви суд має право не лише

заборонити кривднику спілкуватися із постраждалою особою, але й наблизитися до неї та покинути місце її проживання.

Це надзвичайно важливі спеціальні заходи, які мають не лише превентивний характер, але й надають більше повноважень поліції, суду та соціальним службам, спрямовані на захист прав постраждалої особи, у тому числі дитини, яка була або є свідком насильства.

Проте, зміни в законодавстві призвели й до недоліків. Так, пункт 6 ст. 67 в новій редакції КК України визнає однією з обтяжуючих обставин вчинення злочину щодо: літньої людини, інваліда, людини в безпорадному стані, людини, що страждає психічним захворюванням чи недоумством, малолітньої (дитини до 14 років), у присутності дитини. Однак виникає ряд питань. Наприклад, якщо злочинцю невідомо про те, що людина є психічно хворою, ця обставина не буде вважатися обтяжуючою [4].

Така обтяжуюча обставина, як вчинення злочину в присутності дитини була введена для попередження насильства в сім'ї в присутності дітей, однак застосування цієї норми на практиці може виявитися необґрунтованим. Наприклад, якщо дитина не усвідомлювала, що в її присутності скоюється злочин або коли вона стала випадковим свідком насильства, то ця обтяжуюча обставина не враховується.

Тепер до обтяжуючих обставин відноситься вчинення злочину щодо осіб, з якими винний знаходиться (знаходився) в сімейних чи близьких відносинах. Хоча поняття «близьких відносин» також законодавчо не визначено.

Залишається без відповіді питання місця перебування кривдника, якому заборонено перебувати у спільному з сім'єю житлі; невідома доказова база для застосування обмежувальних приписів; захист людей, які стали свідками насилля.

Крім цього, не до кінця зрозуміло те, за якими критеріями визначати настання таких наслідків, як емоційна залежність або погіршення якості життя, оскільки це оціночні поняття.

Отже, незважаючи на те, що новим законодавством передбачені жорсткіші санкції до кривдників та ширше окреслені ситуації, в яких застосовується домашнє насильство, не всі нововведення є обґрунтованими.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Домашнє насильство. Вражаюча статистика // Gazeta. ua від 13 грудня 2017 р.
2. Закон України № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5.

3. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству над жінками та домашньому насильству і боротьбу з цими явищами» № 2227-VIII від 06.12.2017.

4. Плюси та мінуси впровадження нового Закону про домашнє насильство // Інформаційно-аналітична система по законодавству України. – № 3 від 07.02.2018.

**ПОСТАНОВЛЕННЯ ЗАВІДОМО НЕПРАВОСУДНОГО ВИРОКУ, РІШЕННЯ,
УХВАЛИ АБО ПОСТАНОВИ (СТ. 375 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ):
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА**

Бондаренко О. С.

*к.ю.н., викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Щербак Н. М.

*Студентка I курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Сучасний період розвитку України характеризується численними змінами в її економічному, політичному та соціальному житті держави. Значна частка цих змін відбувається в кримінально-правовій політиці щодо належного забезпечення охорони українського правосуддя. Суддя є гарантом здійснення справедливого судочинства та постановлення ним правомірного рішення. Саме тому кримінальна протидія злочинам, які здійснюються спеціальними суб'єктами у сфері правосуддя є досить важливим завданням для розбудови України як демократично-правової держави з високим рівнем довіри населення до діяльності судових органів зокрема. Будь-які неправомірні судові рішення підривають авторитет судової влади, створюють недовіру до неї в суспільства і найголніше – скалічують людські життя та долі. Недаремно законодавцем передбачено та встановлено кримінальну відповідальність судді за постановлення ним завідомо неправосудного рішення, вироку, ухвали або постанови відповідно до статті 375 Кримінального кодексу України. З кожним роком кількість зареєстрованих на території України злочинів цього виду збільшується. Тому дослідження положень статті 375 КК України безумовно залишається актуальним і в даний період часу.

Вказаний вище склад злочину характеризується наявністю трьох складових: неправосудне рішення має бути постановлене; рішення суду має бути неправосудним; постановлення неправосудного рішення має бути завідомим [3, с. 42]. Особливої уваги потребує дослідження питання неправосудності судового рішення, адже законодавець

прямо не розкриває зміст зазначеного поняття. Л. Є. Виноградова визначає неправосудний вирок як незаконний судовий акт, що був ухвалений умисно або через недбалість, і який завдав шкоди правам та інтересам громадян чи держави [2, с. 9]. На думку О. О. Кваша неправосудний вирок – це судовий акт, що не є законним і обґрунтованим через неправильне застосування норм матеріального права, положень Конституції, процесуального законодавства чи завіdomу невідповідність висновків суду фактичним обставинам справи [4, с. 205]. На нашу думку, неправосудним варто вважати судові рішення, яке ухвалене суддею з порушенням вимог матеріального та/або процесуального права, в якому завіdomа існує невідповідність висновків суду фактичним обставинам справи, а також порушені певні стандарти законності, обґрунтованості, своєчасності та справедливості. Основним безпосереднім об'єктом злочину можна вважати встановлений порядок реалізації конституційних засад здійснення судочинства. Предметом злочину є певний судовий акт, перелік яких зазначено самій статті, а саме: вирок, рішення, ухвала та постанова. Аналізуючи диспозицію ч. 1 ст. 375 КК України об'єктивною стороною злочину є постановлення суддею (суддями) завіdomа неправосудного рішення. Постановлення неправосудного рішення включає такі етапи:

- 1) складання відповідного рішення;
- 2) затвердження та підписання його суддею одноосібно або колегією суддями;
- 3) доведення його до віdomа учасникам процесу.

А отже, постановлений судовий акт завершується його проголошенням і з цього моменту злочин вважається закінченим. Тому, можна зробити висновок, що злочин передбачений ч. 1 ст. 375 КК України є формальним. Дії, вчинені суб'єктом злочину, кваліфікуються за ч. 2 ст. 375 КК України у випадку, якщо дії передбачені в ч. 1 цієї статті спричинили тяжкі наслідки; були вчинені з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах або з метою перешкоджання законній професійній діяльності журналіста. Поняття тяжких наслідків є оціночним і його зміст встановлюється судом для кожного випадку окремо з урахуванням обставин конкретної справи. Корисливі мотиви передбачають прагнення винного одержати будь-яку матеріальну (майнового характеру) або ж грошову вигоду. Інші особисті інтереси можуть полягати у здійсненні злочину з метою помсти, через заздрощі, ревності, а також можуть бути обумовлені прагненням просунутись по службі тощо. Суб'єкт злочину – спеціальний, адже тільки суддя (судді) можуть притягуватись до кримінальної відповідальності за цією статтею. Суб'єктивна сторона цього злочину полягає у наявності вини у формі прямого умислу, яка висвітлюється в завіdomості, тобто суддя повинен усвідомлювати неправосудність рішення, яке він прийняв. Слід розмежовувати поняття винесення суддею завіdomа

неправосудного рішення та допущення суддею помилки. Адже, в разі останнього кримінальна відповідальність виключається, у зв'язку з відсутністю вини – складу злочину, суддя вчиняє це не маючи умислу, та не усвідомлює неправосудність винесеного ним рішення. Санкція ч. 1 ст. 375 КК України відносить цей вид злочину до злочинів середньої тяжкості та передбачає обмеження волі на строк до п'яти років або позбавлення волі на строк від двох до п'яти років. Натомість ч. 2 цієї статті встановлює покарання у вигляді позбавлення волі строком від п'яти до восьми років, тобто цей злочин є тяжким.

З огляду на викладене вище, склад злочину постановлення суддею завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови є формальним, внаслідок того, що злочин вважається закінченим з моменту постановлення суддею судового рішення. Об'єктом злочину варто вважати встановлений порядок реалізації конституційних засад здійснення судочинства. Суб'єкт – спеціальний, бо тільки суддя (судді) мають право здійснювати правосуддя в нашій країні. Суб'єктивна сторона характеризується виною у формі прямого умислу, яка полягає в завідомості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня.2001 р. № 2341-III / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України* . 2001. № 25–26. Ст. 131.
2. Виноградова Л. Є. Юридична відповідальність суддів загальних судів України дис. канд. юрид. наук: 12.00.10. Одеса, 2004. 187 с.
3. Капліна О. В., Тютюгін В. І., Тітко І. А. Постановлення суддею завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови: окремі аспекти застосування ст. 375 Кримінального кодексу України. *Вісник Верховного Суду України*. 2012. № 2 (138). С. 42-48.
4. Кваша О. О. Кримінальна відповідальність за постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали чи постанови. *Правова держава*. 2006. Вип. 17. С. 200-208.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

Куліш І. О.

Студент I курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Бондаренко О. С.

к.ю.н., викладач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Мабуть кожен хотів би жити у суспільстві побудованому на принципах моральності, добра, справедливості та рівності, а головне у тому, де відсутнє насилля, будь воно фізичне, чи психологічне. Зараз постійно постає питання подальшого розвитку нашої країни, але будь-кому зрозуміло, що цей розвиток має починатися зі зміни свідомості та ментальності людей, котрі живуть в цій країні.

Кожен член суспільства формується і виховується в головному інституті цього суспільства, а саме в сім'ї. Кожна позитивна та негативна якість людини з'являється від виховання сім'єю і оточення, в котрому людина зростала, але зрозуміло, що кожна особа того самого оточення, перед усім також виховувалась сім'єю. Тому важливо в Україні створити повноцінний працюючий інститут виховання, в котрому будуть відсутні насилля та гендерна нерівність.

Розглядаючи будь-яке питання, необхідне знання і розуміння його ключового поняття. Отже, домашнє насилля – всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насилля, які вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання між колишнім чи теперішнім подружжям або особами, які спільно проживають чи проживали однією сім'єю, але не перебувають або не перебували в шлюбі, незалежно від того, чи проживає або проживала особа, яка вчинила домашнє насилля, у тому самому місці, що і особа, яка постраждала від домашнього насилля [1].

Відповідно до статистики Нацполіції за 2017 рік поліція зареєструвала майже 60 тисяч заяв і повідомлень пов'язаних з домашнім насилляством. При цьому за ствердженням президента міжнародного правозахисного фонду «Ла Страда-Україна» Катерини Левченко лише 10-15% постраждалих звертаються до поліції.

Влада країни вирішила приділити відповідну увагу цій проблемі, тому майже після двох років після першого подання до Верховної Ради, було прийнято «Проект Закону про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насиллястwu стосовно жінок і домашньому насиллястwu та боротьбу з цими явищами», котрий ввів кримінальну відповідальність за насилля в сім'ї та передбачив певні особливості процесуальних дій щодо подібних ситуацій, та інші зміни, котрі

почнуть працювати у кримінальному законодавстві вже менше ніж через рік. Також було прийнято «Проект Закону про запобігання та протидію домашньому насильству», котрий вже є чинним.

Почнемо з виділення головних змін у Кримінальному кодексі України, щодо проблеми насилля в сім'ї, а саме:

- буде викладено пункт 6¹, частини першої, статті 67 з додаванням нової обставини, що обтяжить покарання, а саме «вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах». Це є важливим, адже часто бувають недопустимі випадки під час розлучення, або вже після між колишніми, коли справа доходить до поділу майна, аліментів або будь-яких питань щодо дитини.

- наступною зміною є доповнення кодексу статтею 91¹, котра вводить: «Обмежувальні заходи щодо осіб, які вчинили домашнє насильство». Усі запропоновані заходи є дуже важливими у подібних випадках, але варто відзначити, що в основному обмеження направлені на те, щоб заборонити особі, котра скоїла злочин наблизитися до особи щодо якої вчинено злочин. Але в подібних випадках важливим є примирення осіб та виправлення осудженого, чому легко можуть завадити обмежувальні дії, котрі будуть накладені на строк від 1 до 3 місяців, або в окремих випадках до 12 місяців.

- головною зміною є додання до особливої частини кодексу статті 126¹ «Домашнє насильство». За вчинення цього злочину передбачено покарання у вигляді громадських робіт, арешту, обмеження волі, або позбавлення волі. Насилля, за яке настає відповідальність, може бути: фізіологічним, психологічним або економічним. Важливим критерієм відповідальності є її настання при систематичному вчиненні насильства. Наступним важливим нововведенням є відношення до домашнього насильства, тепер не тільки об'єкта з котрим суб'єкт перебуває у сімейних відносинах, а і того з котрим перебуває у відносинах близьких до сімейних. Подібні зміни щодо осіб, які вважаються такими, з котрими інша особа перебуває у стосунках близьких до сімейних, мають бути чітко описаними законодавцем. Адже, наприклад, сумісне проживання не має бути визначене як стосунки близькі до сімейних, бо це не ті стосунки, котрі варто настільки сильно охороняти законом, у такому випадку особа страждаюча від подібного насилля може просто піти з місця сумісного проживання. Недоцільним є внесення відповідальності за економічне насилля, адже прикладом може стати один з його видів, котрим є вимагання детальних звітів про витрати. У багатьох сім'ях працює лише чоловік, або жінка, а інший може бути навіть тягарем для сім'ї в економічному плані, у таких випадках недопустимо настання кримінальної відповідальності як такої. Вважаємо, що

доцільним було б все ж таки прибрати з цієї статті настання відповідальності за економічне насилля, а залишити за подібні дії адміністративну відповідальність [2].

Далі найважливіші зміни вносить новий Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»:

- Найважливіше, що закон ввів чітке визначення усіх ключових термінів, котрі в подальшому будуть застосовуватись.

- Закон передбачає створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства, створення програм для постраждалих і їхніх кривдників. Дивлячись на попередні реформи в країні, одразу постає питання, чи реалізує усі ці завдання наша влада, бо усі реформи у цій сфері фактично втрачають сенс за відсутності реалізації цих завдань.

- Вчителі матимуть при виявленні фактів домашнього насилля над дітьми повідомити про це службу у справах дітей та Нацполіцію не пізніше ніж через 1 добу, надалі організувати роботу практичного психолога або соціального педагога з постраждалими дітьми. Медпрацівники мають надати інформацію місцевій владі та Нацполіції про ушкодження, які пацієнт міг отримати через домашнє насильство. Якщо це стосується дітей, то ще й до служби у справах дітей [1].

Як висновок, потрібно сказати, що реформи у сфері протидії домашньому насильству є дуже важливими в сучасних умовах нашої країни та в умовах євроінтеграційних процесів. Кожен чув про випадки домашнього насильства і в найкращих випадках з засобів масової інформації, а не від свого оточення. Необхідно щоб влада приділила відповідну увагу проблемам котрі можуть принести ці зміни та попередити їх, та найголовніше щоб все ж таки ці реформи насправді були виконані на відміну від багатьох інших. Потрібно міняти суспільство починаючи з сім'ї, адже кожна держава починається саме з неї. Кожна людина має зрозуміти що необхідно реагувати на проблему насилля в сім'ї, будь вона всередині своєї чи іншої, а особливо щодо дітей. Головною проблемою протидії домашньому насильству є саме небажання людей виносити проблему з дому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 №2229-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
2. Про внесенн язмін до деяких законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Проект Закону від 06.12.2017 №2227-VIII. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59648

3. Москаленко В. В. Соціальна психологія: Підручник / В. В. Москаленко. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.
4. Семиченко В. А. Психологія та педагогіка сімейного спілкування: [навч. посіб. для студентів ВНЗ] / В. А. Семиченко, В. С. Заслуженюк. – К.: Веселка, 1998. – 254 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЛИХОСЛІВ'Я

Куліш І. О.

Студент I курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Кобзєва Т. А.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ ННІ права

Сумського державного університету

Сьогодні суспільство починає забувати про такі важливі питання як: повага до честі та гідності оточуючих, культурі мовлення, відповідальності за власні слова та моральності. При тому більш популярними та масовими стають: жорстокість, зверхнє ставлення, неповага.

Одним з основних прикладів такої поведінки є лихослів'я, котре набрало загрозливої масовості. Майже кожен зустрічається з нецензурною лексикою у своєму повсякденному житті, чуючи її в громадських місцях, учбових закладах, робочому місці та навіть іноді вдома. Чуємо її зазвичай як просто манеру мовлення, для зв'язку у реченнях, чи емоційного забарвлення мови, і як недопустимо у свою сторону. Лихослів'я використовується навіть малолітніми.

Неможливо розглядати будь-яке питання, не знаючи і розуміючи історію та поняття. Отже, за словником української мови: «Лихослів'я – уживання лайливих, соромітних слів. Грубі, недоброчливі слова і вирази, вживані щодо кого-небудь» [7].

Таку проблему як лихослів'я було відзначено вже з давніх часів, навіть декількох тисяч років тому. Проблема набирала поширення та спроби впливу на неї вже з появи християнства, слов'ян, ісламу. Адже вже тоді люди знали якою сильною енергією були наділені подібні слова, яку небезпеку вони несли. Лайка вже тоді була язиком мови з демонами. Відьми і чаклунки використовували лихослів'я для наслання прокльонів.

У старослов'янських джерелах зазначається, що «матерна лая» є образливою одночасно для трьох матерів: для Матері Господа, для всіх матерів людських і для Матері Землі. У богословських підручниках зазначається, що той, хто вживає брудну лайку, перш

за все ганьбить честь матерів: «Він уподібнюється до тієї потвори, яка слово «матір» пов'язує лише з блудом і брудом, і знущається з неї, хоч і сам нею народжений» [5].

Проблема лихослів'я не закінчується тільки на тому, що соціально вона проявляє неповагу до оточуючих, чи ображає честь та гідність конкретної особи. Лихослів'я шкідливе для здоров'я.

Лайку можна вважати шкідливою звичкою, й порівнювати з тютюнопалінням та алкоголізмом, чим більше вживаєш, тим важче в майбутньому зупинитися. Навіть не вживаючи, а чуючи її з будь-якого джерела, її можна зрівняти з пасивним палінням, адже будь-яка інформація котру ми чуємо все одно має дію на нас на підсвідомому рівні, та несе певну шкоду.

Використовуючи дослідження різних вчених з цього питання, було визначено що нецензурна лексика шкідлива для психологічного і фізичного здоров'я. Слова котрі ми використовуємо, або чуємо сильно впливають на мозок, та нервову систему, лайливі слова тісно пов'язані з негативними емоціями та підвищеною емоційною напругою, тому вони шкідливі для психіки. Мозок, а тим паче нервова напруга мають величезний вплив на стан здоров'я. За даними дослідників люди які терплять словникову напругу набагато частіше схильні до простуди, шлунково-кишкових та деяких інших захворювань. Тому недопустиме використання подібних слів, та використання їх своїм оточенням, бо це створює нервову напругу.

Після проведеного дослідження було досягнуто висновку що корінь проблеми найчастіше закладений з дитинства, чи підліткового віку. І звідси стає зрозуміло що виховання має проводитись батьками, адже це головний інститут виховання в суспільстві. Саме в сім'ї ми навчаємось базовому словниковому запасу, моделі нормальної поведінки, моралі, та відчуттю різниці між правильним і неправильним. Щодо насилля в сім'ї, в Україні передбачено покарання статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, в тому числі психологічного характеру, куди відноситься і лайка [3]. Недарма автором популярного мультсеріалу «Сімпсони» було сказано: «Якщо ви не хочете щоб ваша дитина була схожа на Барта Сімпсона, зробіть усе щоб ви не були схожі на Гомера Сімпсона».

Найчастіше лайку можна почути в громадських місцях, де велика кількість людей. За подібне діяння, як лайка в громадських місцях, котре вважається дрібним хуліганством за статтею 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення, передбачене покарання у вигляді штрафу, громадських, або виправних робіт, або в окремих випадках арешту [3].

Вивчаючи статистику, а саме: «Узагальнення практики розгляду справ про адміністративні правопорушення за ст. 173, 173-2 КУпАП України Краснопільським районним судом Сумської області протягом першого півріччя 2015 та першого півріччя 2016 року» стало зрозуміло, що проблемі лихослів'я майже не приділяють уваги, адже за статистикою першого півріччя 2016-го року за статтею 173 надійшло всього 6 справ, а за статтею 173-2 цілих 34. Не хотілося б вірити, що насилля в сім'ї у нас поширеніше приблизно в 5-6 разів в порівнянні з дрібним хуліганством. Як висновок можна сказати, що правоохоронні органи не звертають уваги на проблему лихослів'я.

Розробивши власні пропозиції щодо правового регулювання в питанні дрібного хуліганства, було запропоновано збільшити штраф, адже зараз він від 51 до 119 гривень, що навряд чи може здатися правопорушнику вагомим аргументом, щоб не повторювати подібні дії в майбутньому. При цьому потрібно не забувати, що штраф не завжди є доцільним щодо малозабезпечених сімей.

Як недопустимий випадок, іноді ми можемо почути лайку у свою сторону, як образу, чи наклеп, що порушує наше Конституційне право на повагу до честі і гідності (стаття 3 і 68 Конституції України). У подібних випадках, ми можемо захищати свої права шляхом цивільного позову до суду за частиною 2 статті 297 Цивільного Кодексу України, як відповідальність порушник матиме виплатити грошову компенсацію [8].

На нашу думку, за подібні дії щодо правопорушника має застосовуватись кримінальна відповідальність, але вона не має заважати розвитку демократії і роботі засобів масової інформації, тобто мають бути відсутні такі види покарання, як арешт, чи обмеження волі. Саме держава має займатися захистом права на честь і гідність від образи чи наклепу. Вже були законопроекти, котрими пропонувалось передбачити кримінальну відповідальність за образу чи наклеп, але вони були направлені не на захист особистості, а на придушення свободи слова засобів масової інформації та населення.

Вважаємо, що необхідно визначити експертами-філологами перелік слів що вважаються нецензурними. Подібна практика вже зустрічалась в інших країнах світу, наприклад у сусідній Росії, де Роскомнадзор ввів перелік слів заборонених до використання в засобах масової інформації, хоча подібна ініціатива там була занадто обмеженою, але вже показала практику зіставлення списку заборонених до використання слів. В Україні також необхідно скласти список слів які вважаються нецензурними, але вже відносно звичайного населення. Потрібно врахувати мовні особливості населення, та скласти список, до котрого будуть входити вже не лише українські слова, а й слова мов, котрі використовують на території України, адже в нас великої поширеності мають нецензурні слова саме російської мови.

Як висновок хотілося б зазначити, що проблема має занадто масовий характер та не зустрічає ніякого супротиву з боку держави та населення, у найкращому випадку люди можуть зробити зауваження особі, котра використовує нецензурну лексику. Узагальнюючи проведену роботу, потрібно взяти до уваги пропозиції перелічені вище та ввести в розуміння населення та держави, що честь та гідність особи є найвищою цінністю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Грановская Р. М. Элементы практической психологии / Р. М. Грановская. – СПб.: Свет, 1997. – 608 с.
2. Жельвис В. И. Поле брани. Сквернословие как актуальная проблема / В. И. Жельвис. М.: Ладомир, 1997. – 346 с.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: станом на 11 серпня 2017 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Київ.: Парлам. вид-во, 2017. – 264 с. – (Бібліотека офіційних видань).
4. Москаленко В. В. Соціальна психологія: Підручник / В. В. Москаленко. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.
5. О грехе сквернословия. Нецензурная брань, ее пагубная сущность. – М.: Центр «Благо», 2000. – 32 с.
6. Семиченко В. А. Психологія та педагогіка сімейного спілкування: [навч. посіб. для студентів ВНЗ] / В. А. Семиченко, В. С. Заслуженюк. – К.: Веселка, 1998. – 254 с.
7. Словник української мови. – К.: Наукова думка, 1973.
8. Цивільний кодекс України: станом 1 січня 2014 р. // Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Київ.: Парлам. вид-во, 2014. – 250 с. – (Бібліотека офіційних видань).

ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Бондаренко О. С.

*к.ю.н., викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Білик Г. В.

*Студентка I курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Незважаючи на те, що інститут відповідальності юридичних осіб в деяких зарубіжних країнах вже досить довго використовується на практиці, в Україні даний механізм був відсутній до недавнього часу. У зв'язку з чим, у 2013 року було прийнято

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб». Багато науковців та правників неоднозначно прийняли дані зміни в українському кримінальному законодавстві. Деякі вважають їх цілком доцільними і прийнятними для зближення українського права з європейським, що підтверджує європейську інтеграцію для України. Інші вважають, що такі різні зміни були завчасними, а тому неефективними, адже для введення інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб, на їхню думку, необхідно провести комплексні зміни в законодавстві та у правосвідомості населення.

Саме таким суперечливим постає доповнення чинного Кримінального кодексу України (далі – КК України) розділом XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб». У даному розділі законодавець визначив у статті 96-4 юридичних осіб, до яких застосовуються заходи кримінально-правового характеру:

1. Заходи кримінально-правового характеру, у випадках, передбачених пунктом 1 частини першої статті 96-3 цього Кодексу, можуть бути застосовані судом до підприємства, установи чи організації, крім державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, організацій, створених ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного чи місцевого бюджетів, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а також міжнародних організацій.

2. Заходи кримінально-правового характеру, у випадках, передбачених пунктами 2 і 3 частини першої статті 96-3 цього Кодексу, можуть бути застосовані судом до суб'єктів приватного та публічного права резидентів та нерезидентів України, включаючи підприємства, установи чи організації, державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, організації, створені ними у встановленому порядку, фонди, а також міжнародні організації, інші юридичні особи, що створені у відповідності до вимог національного чи міжнародного права.

Якщо держава або суб'єкт державної власності володіє часткою більше 25 відсотків в юридичній особі або юридична особа знаходиться під ефективним контролем держави чи суб'єкта державної власності, то дана юридична особа несе цивільну відповідальність у повному обсязі за неправомірно отриману вигоду та шкоду, заподіяну злочином, що вчинений державою, суб'єктами державної власності або державного управління [1].

Так, на думку О. О. Михайлова, юридична особа може бути визнана суб'єктом злочину у певних випадках, зокрема: 1) юридична особа повинна бути зареєстрована у повній відповідності з вимогами цивільного законодавства, володіти всіма необхідними

ознаками; 2) в разі реорганізації юридичної особи до кримінальної відповідальності притягається юридична особа, яка є правонаступником попередньої в частині майна або діяльності, у зв'язку з якими було вчинено кримінальне правопорушення; 3) притягатися до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів може: а) лише фізична особа; б) лише юридична особа; в) як фізична, так і юридична особа [3].

Звертаючись до статті 18 КК України бачимо, що суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність [1]. Згідно з цим, законодавцю необхідно адаптувати поняття суб'єкта до цього юридичної особи. У зв'язку з цим ми маємо пункти 3 і 4 статті 18 КК України у яких описане поняття службової особи. І саме дане поняття законодавець використовує як суб'єкта злочину для юридичної особи. Для доказу даного твердження звертаємося до статті 96-3, яка описує підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру

1. Підставами для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру є: 1) вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 209 і 306, частинах першій і другій статті 368-3, частинах першій і другій статті 368-4, статтях 369 і 369-2 цього Кодексу; 2) незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу законом або установчими документами юридичної особи обов'язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції, що призвело до вчинення будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 209 і 306, частинах першій і другій статті 368-3, частинах першій і другій статті 368-4, статтях 369 і 369-2 цього Кодексу; 3) вчинення її уповноваженою особою від імені юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 258-258-5 цього Кодексу; 4) вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених статтями 109, 110, 113, 146, 147, частинами другою - четвертою статті 159-1, статтями 160, 260, 262, 436, 437, 438, 442, 444, 447 цього Кодексу.

Примітка 1. Під уповноваженими особами юридичної особи слід розуміти службових осіб юридичної особи, а також інших осіб, які відповідно до закону, установчих документів юридичної особи чи договору мають право діяти від імені юридичної особи [1].

До юридичної особи можуть застосовуватися лише три заходи кримінально-правового характеру: штраф, ліквідація та конфіскація майна. При цьому перші два можуть застосовуватися як основні заходи кримінально-правового характеру, а останній – має виключно виключно додатковий характер (стаття 96-6 КК України). Також слід зазначити, що для обрання судом того чи іншого кримінально-правового заходу, його

величина та розмір залежать напряду від ступеня тяжкості дій, які вчинив суб'єкт юридичної особи. А також, діяння суб'єкта має мати ознаки злочину, за який може наступати кримінальна відповідальність.

Таким чином, проаналізувавши дані статті, можна зробити висновок, що дані заходи щодо юридичної особи можуть застосовуватися лише після вчинення злочинної діяльності службовою особою даної юридичної особи, яка може бути суб'єктом злочину за статтею 18 КК України.

Окрім цього, для юридичних осіб передбачені законодавством підстави для звільнення юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру (96-5 КК України):

1. Юридична особа звільняється від застосування до неї заходів кримінально-правового характеру, якщо з дня вчинення її уповноваженою особою будь-якого злочину, зазначеного у статті 96-3 цього Кодексу, і до дня набрання вироком законної сили минули такі строки: 1) три роки – у разі вчинення злочину невеликої тяжкості; 2) п'ять років – у разі вчинення злочину середньої тяжкості; 3) десять років – у разі вчинення тяжкого злочину; 4) п'ятнадцять років – у разі вчинення особливо тяжкого злочину.

2. Перебіг давності застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру зупиняється, якщо її уповноважена особа, яка вчинила будь-який злочин, зазначений у статті 96-3 цього Кодексу, переховується від органів досудового слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та її місцезнаходження невідоме. У таких випадках перебіг давності відновлюється з дня встановлення місцезнаходження цієї уповноваженої особи.

3. Перебіг давності застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру переривається, якщо до закінчення передбачених у частинах першій та другій цієї статті строків її уповноважена особа повторно вчинила будь-який злочин, зазначений у статті 96-3 цього Кодексу.

4. Обчислення давності в цьому разі починається з дня вчинення уповноваженою особою юридичної особи будь-якого злочину, зазначеного у статті 96-3 цього Кодексу. При цьому строки давності обчислюються окремо за кожний злочин [1].

Як можна побачити основною причиною звільнення від застосування заходів примусового характеру є перебіг строку давності заведення кримінальної справи у відношенні до юридичної особи. Відповідно залишення такої справи на встановлений законом період без розгляду і винесення вироку, тягне за собою закриття такого провадження без настання будь-яких правових наслідків.

Таким чином, в Україні відносно нещодавно були затверджені заходи кримінального-правового характеру для юридичних осіб і тому їх правове значення ще не встигло зарекомендувати себе у практичному значенні. Але їх необхідність у сучасному суспільстві є вкрай необхідною, адже з розвитком суспільних відносин, де юридична особа виступає однією з сторін, стало актуальним і правове регулювання цих відносин кримінальним законодавством, а також встановлення нормативної відповідальності, що виключає непорозуміння у кримінальних справах за участю саме юридичних осіб.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III Редакція від 07.03.2018, підстава 2292-19 [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/paran85#n85>
2. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб Верховна Рада України; Закон від 23.05.2013 № 314-VII Редакція від 26.04.2015, підстава 1700-18[Електронний ресурс], Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/314-18>
3. Михайлов О. О. Юридична особа як суб'єкт злочину: іноземний досвід та перспективи його застосування в Україні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 / Михайлов Олексій Олексійович. – К., 2008. – С. 127.

УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ ТА ІНШИХ ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ: ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА МЕХАНІЗМИ БОРОТЬБИ

Клочко Е. Д.

*Студентки V курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Кунцевич М. П.
к.ю.н., доцент кафедри МСЄП
Сумського державного університету*

Сплата податків, зборів (обов'язкових платежів) з давніх часів є поширеним явищем та безпечальним обов'язком кожного громадянина та організації (юридичної особи) перед державою. А відомий вислів Бенджаміна Франкліна: «У житті неминучі дві речі – смерть і податки», залишається актуальною для будь-якої держави, чи то з великим податковим тиском, чи для «податкових оазисів».

В Україні обов'язок сплачувати податки та збори передбачений статтею 67 Конституції України, положенням якої передбачено, що кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом [1].

Спеціальним законом що передбачає обов'язок сплати та його порядок наразі є Податковий кодекс України, в статті 15 якого передбачено, що платниками податків визнаються фізичні особи (резиденти і нерезиденти України), юридичні особи (резиденти і нерезиденти України) та їх відокремлені підрозділи, які мають, одержують (передають) об'єкти оподаткування або провадять діяльність (операції), що є об'єктом оподаткування згідно з цим Кодексом або податковими законами, і на яких покладено обов'язок із сплати податків та зборів згідно з цим Кодексом [2].

Питанням ухилення від сплати податків та боротьби з ними приділялось і приділяється значна увага вітчизняних вчених серед яких і юристи та економісти, такі як І. Мельник, І. Коновалова, В. Лисенко, К. Матвійчук, О. Шарікова, О. Сторожук та ряд інших.

Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) відноситься до злочинів у сфері господарської діяльності. За своєю сутті він є економічним злочином і посягає на суспільні відносини між державою, бізнесовими структурами і громадянами, а родовим об'єктом злочину є публічні суспільні відносини у сфері оподаткування. Тому, наразі є актуальним питанням боротьба та превенція у сфері ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів).

Попри постійне вдосконалення боротьби з тіньовим бізнесом, з відмиванням доходів, фіктивним підприємництвом, Україна як потерпала так і надалі потерпає від відносно високого розміру «тіньової економіки», через який до бюджету не сплачуються податки. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України оцінює її розмір у 34% від валового внутрішнього продукту (ВВП), що є забагато порівняно з розвиненими країнами, але схоже на показники країн із близькими до наших характеристиками якості врядування і доходу на душу населення [4, с. 2].

Відповідальність за порушення порядку сплати податків та зборів передбачена Податковим кодексом України. Так, статтею 111 кодексу передбачено, що за порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства, застосовується фінансова, адміністративна та кримінальна відповідальність, остання в свою чергу є найбільш суворим покаранням по мірі відповідальності і порядок притягнення до якої передбачений вже іншим нормативно-правовим актом, - Кримінальним кодексом України.

При цьому, для застосування санкцій передбачених Кримінальним кодексом України застосовується неоподатковуваний мінімум доходів громадян не у розмірі

17 гривень, а відповідно до підпункту 169.1.1. пункту 169.1 статті 169 Податкового кодексу України, що дорівнює 50% прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленої на 1 січня звітного податкового періоду. Оскільки на 1 січня 2018 року прожитковий мінімум для працездатної особи становить 1762 гривні, то неоподатковуваним мінімумом доходів громадян на 2018 рік для визначення розміру санкцій за Кримінальним кодексом України складає 881 гривню.

Однак, несплата платником податків податкових зобов'язань на суму понад 881 тисяч гривень не є безумовною обставиною для притягнення до кримінальної відповідальності за ухилення від оподаткування. Такою обставиною є прямий умисел штучно занизити свої податкові зобов'язання та будь-якими шляхами ухилитися від їх сплати до державного бюджету.

Найбільшою проблемою на сьогодні є те, що ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) незважаючи на стрімкий суспільний та економічний прогрес залишається дуже поширеним явищем, при чому не тільки в країнах з перехідною економікою, економікою пострадянських країн, але й у розвинених країнах Європейського Союзу, країнах Скандинавії. При чому способи такого ухилення щодня еволюціонують і вдосконалюються, відпрацьовуючись до віртуозних маневрених операцій справжніх знавців такої справи, це і підставні компанії, створені для приховування і уникнення від сплати податків третіх юридичних осіб, і офшорні схеми, і «сірий імпорт» або контрабанда, і просте заниження оборотів. Як слушно зазначив І. І. Кучеров, податкові злочини відносяться до так званих «інтелектуальних злочинів», а особи, які ухиляються від сплати податків, відрізняються високим освітнім рівнем, обізнаністю законів, і досвідом із правозастосовчою та судовою практикою у даній сфері [5, с. 70]. Тому, які і виходячи з дефініції статті 212 Кримінального кодексу України, суб'єкт такого злочину спеціальний, це службова особа підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, особа, яка займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи або будь-яка інша особа, яка зобов'язана сплачувати податки, збори, інші обов'язкові платежі.

Поняття ухилення від сплати податків, згідно української економічної енциклопедії трактується як сукупність легальних і незаконних способів приховування доходів від оподаткування [6, с. 778-779]. При чому як в науковій літературі, так і на практиці поняття уникнення і ухилення від сплати податків або вживаються як синоніми, або їх розмежовують, що об'єктивно доцільніше ніж ототожнення цих понять, при чому наразі перше явище все більше набирає оборотів.

Проте, притягнути до кримінальної відповідальності можна лише, якщо діяння підпадає під фабулу статті 212 кримінального закону України. Тобто уникнення від сплати податків, якщо воно вчиняється незаконними способами зменшення зобов'язань за податками, підпадають під ст. 212 Кримінального кодексу України – ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів.

Найбільш поширеними способами ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів з об'єктивної сторони такого злочину може бути: неподання податкової звітності (податкових декларацій, розрахунків, бухгалтерських звітів тощо); приховування об'єктів оподаткування; заниження сум податків, зборів (обов'язкових платежів); подання неправдивих відомостей чи документів, що засвідчують право фізичної особи на податковий кредит або на податкову соціальну пільгу, приховування факту втрати підстав для одержання таких пільг.

Особливо великого поширення набули схеми з ухилення від сплати податку на додану вартість, у тому числі через створення фіктивного податкового кредиту, відшкодування з бюджету. При чому схеми з незаконного відшкодування податку на додану вартість здійснюють так звані «мастодонти» бізнесових структур, великі підприємства і корпорації і хоча останні роки боротьбі з цим явищем було надано особливої уваги, шахраї все одно знаходять можливості зменшити податкові зобов'язання, використовуючи так звані скрутки. І наразі за даними Global Financial Integrity махінації з податку на додану відбирають у бюджету приблизно 10-12 мільярдів гривень на рік [4, с.12].

Особливістю кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків є те, що вона відрізняється від адміністративної та фінансової не лише ступенем тяжкості скоєного діяння, але й тим що на відміну від фінансової, така відповідальність настає не за сам факт несплати у встановлений строк податків, зборів (обов'язкових платежів), а саме за умисне ухилення від їх сплати, коли особа взагалі не має наміру виконувати покладений на неї податковий обов'язок. Отже, як притаманно кримінальній відповідальності, суб'єктивна сторона за ухилення від сплати податків, зборів є обов'язковою складовою, що в свою чергу виявляється в прямому умислі.

В тому разі коли платник своєчасно обраховує податкові зобов'язання і подає податкову звітність, однак з різних причин (недостатність коштів на банківських рахунках, затримка у фінансуванні, кібератаки чи блокування рахунків тощо) несвоєчасно сплачує такі податкові зобов'язання, такі дії платника не кваліфікуються за статтею 212, а фіскальними органами нараховуються штрафні (фінансові) санкції за несвоєчасну сплату

податкових зобов'язань, які в свою чергу стягуються у разі подальшої несплати, у судовому порядку.

Отже, наразі в Україні ухилення від сплати податків як було так, і залишається поширеним явищем, а втрати держави за такого діяння особливо в умовах політично-економічного та збройного конфлікту з Російською Федерацією особливо вражає і так нестійку економіку. При чому податковий тиск в порівнянні з 1990-ми – початком 2000-х років значно знизився, ставки стабілізувалися, проте кошти все в більших масштабах спрямовуються в різних напрямках, окрім бюджету, тоді як вони б могли б сприяти зміцненню обороноздатності країни, рівню соціального захисту і життя населення. Змінити таку ситуацію не можна лише реформуванням і зміною векторів руху фіскалів, справжню боротьбу з ухиленням від сплати податків необхідно починати з віртуозних заплутаних схем, які здійснюються великими корпораціями, організаціями і мають вплив на політичну складову, чи то за круговою порукою чи за фінансовими інтересами. Більшість бізнесових структур критично сприймають будь-яку фіскальну та економічну політику держави, і навіть якщо вона передбачає захист інтересів держави та спрямована на стимулювання бізнесу і його розвитку, ця ж більшість намагатиметься якщо не ухилитися то уникнути сплати податків. Тому необхідно зрозуміти, що загальний стан справ залежить як окремо від кожного, так і від сукупності разом, проте основу повинні становити ті від чийх рішень залежить курс держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III– [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/paran1447#n1447>.
4. В. Дубровський, В. Черкашин. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні/ В. Дубровський, В. Черкашин// Інститут соціально-економічної трансформації. – Київ-2017. – С.40.
5. Кучеров И. И. Налоговая преступность: криминологические и уголовно-правовые проблемы: дис. докт. юрид. наук / И. И. Кучеров. – М., 1999. – 501 с.
6. Економічна енциклопедія/ Відповід. ред. С.В. Мочерний. – К.: Академія. – 2002, т.3. – 952 с.

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СТВОРЕННЯ З МЕТОЮ ВИКОРИСТАННЯ, РОЗПОВСЮДЖЕННЯ АБО ЗБУТУ ШКІДЛИВИХ ПРОГРАМНИХ АБО ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ

Ільченко О. В.

*к.ю.н., доцент кафедри КПДС ННІ права
Сумський державний університет*

Запорожець О. Є.

*Студент III курсу ННІ права
Сумський державний університет*

Науковий і технічний розвиток у сфері комп'ютерних технологій на світовому рівні набуває глобального характеру. Навіть ті країни світу, які перебувають на найнижчих щаблях інформаційного розвитку, поступово адаптуються до умов сучасного життя, які простежуються у більш розвинутих країнах. Тобто, використання різноманітних новаційних технологій спостерігається повсякчас.

Кожного дня у світі обробляється величезна кількість інформації за допомогою електронно-обчислювальних машин (ЕОМ). Це значним чином полегшує роботу і співпрацю різних органів, установ як на національних, так і на міжнародному рівні. Але, паралельно з впровадженням сучасних інформаційних технологій, значним чином зростає небезпека можливості просочення та несанкціонованого доступу до інформації зі злочинною метою. При чому, дана проблема є характерною навіть для найбільш розвинених країн світу. Зумовлюється це явище тим, що попри швидкий розвиток технологій по обробці інформації, не менш швидкими темпами виникають і розвиваються різні технічні і програмні засоби, за допомогою яких злочинці здатні посягати на цю інформацію.

Значне впровадження комп'ютерних інформаційних технологій у різні сфери державної влади породжує той факт, що більшість країн світу підвищує вимоги безпеки інформації у комп'ютерних системах.

Як зазначає Т. М. Войтешенко, поняття «безпека інформації» можна розуміти у кількох аспектах: технічному або технологічному: безпека змісту інформації – відсутність спонукання людини до негативних діянь або негативного впливу на будь-яку інформацію; правовому: захищеність інформації від зовнішніх впливів (спроб неправомірного копіювання, поширення, модифікації (зміни змісту) або знищення) [1, с. 90].

Слушною видається позиція Т. М. Войтешенка, згідно з якою доцільним є проведення порівняння виробленого та існуючого рівня безпеки інформації у комп'ютерних системах, а також видів кримінальної відповідальності за неправомірне посягання на інформацію за допомогою шкідливого програмного чи технічного

забезпечення у деяких країнах світу та України зокрема [1, с. 90].

У різних країнах світу виробилися доволі різні правові позиції щодо кваліфікації злочинів, пов'язаних із виготовленням, збутом та розповсюдженням шкідливих програмних чи технічних засобів, а також неправомірних посягань на інформацію за допомогою таких засобів. До основних критеріїв, які послужили приводом для формування певної правової позиції держав зокрема належать: рівень правового та соціального розвитку; належність до тієї чи іншої правової сім'ї та інші критерії.

Початок появи законодавчих актів, що стосувалися виготовлення та використання шкідливого програмного забезпечення у найбільш розвинених країнах Західної Європи припадає на середину 70-х років ХХ століття. Тобто, як ми бачимо, початок розвитку даної сфери законодавства у європейських країнах почався значно раніше, ніж в Україні. Із подальшим розвитком інформаційних технологій відбувався процес зміни законодавства та пристосування його до нових умов функціонування інформаційних технологій.

Отже, як зазначалося, кожна правова система має свої особливості. При чому простежуються відмінності у правовому регулюванні у різних сферах не лише в державах, які належать до різних правових сімей, а навіть тих держав, що належать до однієї правової сім'ї, проте до різних підсистем.

Типовим представником Германської підсистеми Континентальної правової сім'ї є Федеративна республіка Німеччина. Першим законом, який закріпив для ФРН первинні види злочинів, пов'язані із застосуванням шкідливих технічних засобів став, прийнятий 27 січня 1977 року, закон «Про захист персоніфікованої інформації від протиправних дій у процесі обробки даних». 20 грудня 1990 року було прийнято новий Федеральний Закон ФРН «Про удосконалення обробки даних і захист інформації». Суть даного закону зводилася до того, що стосовно «комп'ютерних злочинів» законодавство ФРН виділяє кілька блоків, основним із яких є «економічне кримінальне законодавство» який включає в себе протиправні комп'ютерні маніпуляції, комп'ютерний саботаж, комп'ютерне шпигунство, несанкціонований доступ до комп'ютерних систем або мереж. Кримінальна відповідальність, яка може наставати за вчинення злочинів у сфері використання шкідливих програмних чи технічних засобів, за законодавством ФРН, в залежності від тяжкості, складає від 2 до 5 років позбавлення волі. За злочини невеликої тяжкості у даній сфері передбачається штраф [2, с. 171].

Певні особливості щодо регулювання питань неправомірного використання шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх збут, має законодавство держав-представників Романської підсистеми Континентальної правової сім'ї (Франція, Італія,

Іспанія та ін.).

Згідно з Кримінальним кодексом Італії комп'ютерні злочини – це злочини, вчинені з використанням комп'ютерних технологій, від персонального комп'ютера до портативного телефонного апарата, забезпеченого мікročіпом [3, с. 4]. Тобто, законодавець чітко зазначає, що даний вид злочинів може вчинитися не лише за допомогою комп'ютерної техніки, а також і за допомогою звичайного мобільного телефону. Ще однією особливістю італійського законодавства у даній сфері є те, що воно приділяє значну кількість уваги захисту урядових організацій, військових об'єктів, банків, компаній, фірм від несанкціонованого доступу до комп'ютерних мереж, незаконного копіювання топографій напівпровідників (чіпів), які злочинці використовують для встановлення кодів кредитних карток, банківських рахунків [2, с. 173].

Доволі жорстко регулюється питання щодо виготовлення і розповсюдження шкідливого програмного забезпечення і загалом комп'ютерних злочинів у Франції. Це зумовлено тим, що у даній державі щороку фіксується велика кількість злочинів, вчинених у даній сфері, які завдають значних збитків різним компаніям (як державним, так і приватним). У 1994 році тут було створено спеціальну Бригаду поліції, яка тісно співпрацює із Службою безпеки Франції та різними громадськими організаціями і проводить свою діяльність виключно у сфері «комп'ютерної злочинності» і різними методами бореться із даною категорією злочинів. Відповідно, передбачається доволі жорстока відповідальність за вчинення даної категорії злочинів.

Значні відмінності у формуванні та функціонуванні правових систем у сфері забезпечення безпеки різних комп'ютерних та інформаційних мереж спостерігаються у державах-представниках Англо-американської правової сім'ї (США, Велика Британія).

Типовим представником правової системи Англо-американської правової сім'ї є Сполучені Штати Америки. Для США характерний значний рівень розвитку інформаційних та комп'ютерних мереж, а отже і рівень злочинності у даній сфері доволі великий. Для боротьби із «комп'ютерною злочинністю» та захисту інформації, починаючи із 50-х років ХХ століття було прийнято більше 20 федеральних законів, що стосувалися даної сфери.

Особливістю правової системи США є те, що поряд із федеральними законами також функціонують і окремі закони відповідно у кожному штаті. При чому, законодавство різних штатів у даній сфері може мати доволі суттєві відмінності. Проте саме поняття «комп'ютерний злочин» закріплено на федеральному рівні і розглядається у двох значеннях. По-перше, це продаж заборонених телекомунікаційних пристроїв чи їхніх компонентів. По-друге, це злочинне використання технічних можливостей комп'ютера [4,

с. 128].

Суб'єктом кримінальної відповідальності за злочини, пов'язані із виготовленням шкідливого програмного чи технічного забезпечення і посягання за допомогою нього на різного роду інформацію, яка, до речі, визнається об'єктом права власності, є особа, що досягла 16-річного віку. Рівень кримінальної відповідальності напряду залежить від рівня шкоди, яку було завдано винною особою.

Таким чином, проаналізувавши особливості законодавства та організації державної влади щодо функціонування у сфері виготовлення та розповсюдження шкідливих програмних і технічних засобів, а також види покарань за такі злочини у деяких країнах Європи, можна зробити висновок, що не існує єдиного підходу до вирішення даних проблем. Кожна держава пристосовує своє національне законодавство до власних реалій, в залежності від кількості вчинення злочинів у даній сфері, їх особливостей, переважаючих мотивів, шкоди, яку вони завдають. Щодо законодавства України, то, на нашу думку, найбільше воно збігається із відповідними нормативними актами Німеччини. Проте, для вдосконалення національного законодавства доцільним було б скористатися іноземним досвідом не однієї держави, і впровадити такі норми, які якнайкраще підійшли б до тих умов, які сформувалися в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Войтешенко Т. М. Правові аспекти охорони та захисту інформації в комп'ютерних системах: «Правова інформатика», № 3 (27) / 2010. с. 89-94
2. Основи інформаційного права України: навчальний посібник / [Цимбалюк В. С., Гавловський В. Д., Гриценко В. В. та ін.]; за ред. М. Я. Швеця, Р.А. Калюжного та П. В. Мельника. Київ. Знання, 2004. 274 с.
3. Расім Бабанли Загальні засади призначення покарання за законодавством європейських держав: Науковий часопис Національної академії прокуратури України – № 1, 2016. с. 1–9
4. Василенко Д. П. Законодавство провідних країн світу у сфері захисту інформації / Д. П. Василенко – Вісник Кременчуцького державного університету імені Михайла Остроградського, № 2 (61) / 2010 с. 128 - 132

РЕЛІГІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ ПРОФІЛАКТИКИ І ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Янішевська К. Д.

*к.ю.н., викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Супрун П. І.

*Студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

В сучасних умовах, що склалась в нашій державі при всій складності криміногенної ситуації правоохоронним органам до цього часу не вдалося стабілізувати ситуацію в боротьбі зі злочинністю, незважаючи на розпочате реформування своїх структур. Проте на цьому тлі відбувається відставання державно-правового контролю над злочинністю, а небезпечний її рівень вимагає досить активного курсу на попередження злочинів. Водночас у державі поки що не сформовано надійної системи попередження злочинів, недосконалою є її законодавча основа, а засоби, що застосовуються, не завжди є ефективними тощо [1, с. 179].

Саме тому, на нашу думку для попередження злочинів все частіше залучаються громадські організації. При цьому, серед суб'єктів профілактики злочинності важливе місце посідають релігійні організації. В зв'язку з цим слід розглянути особливості релігійної організації як суб'єкта попередження злочинності.

Перш ніж досліджувати особливості релігійних організацій як суб'єктів запобігання злочинності, необхідно визначити загальні ознаки притаманні вищезазначеним суб'єктам.

Так, суб'єкти запобігання злочинності: 1) визначають її основні напрями, завдання, форми (політику боротьби зі злочинністю), планують, спрямовують та контролюють її, забезпечують її правове регулювання; 2) здійснюють безпосереднє управління і координацію окремими напрямами і учасниками запобігання злочинності; 3) виявляють та пізнають об'єкт запобіжного впливу та інформують про них інших суб'єктів; 4) виконують запобіжні заходи щодо випередження, обмеження, усунення криміногенних явищ та процесів, захисту соціальних благ і особи; 5) реалізують заходи щодо відвернення і припинення злочинів і злочинності. Множинність суб'єктів запобіжної діяльності становить систему суб'єктів, що зумовлено різноманітністю об'єктів запобіжного впливу.

Отже, можемо констатувати, що суб'єкти запобігання та попередження злочинності – це державні органи, громадські організації, соціальні групи, службові особи чи громадяни, які спрямовують свою діяльність на розроблення і реалізацію заходів,

пов'язаних з випередженням, обмеженням, усуненням криміногенних явищ та процесів, що породжують злочинність і злочини, а також на їх недопущення на різних злочинних стадіях, у зв'язку з чим мають права, обов'язки і несуть відповідальність. До цих суб'єктів і належать релігійні організації.

Перш за все, необхідно визначити поняття релігійної організації за законодавством України. Так, відповідно до ст. 7 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» релігійні організації в Україні утворюються з метою задоволення релігійних потреб громадян сповідувати і поширювати віру і діють відповідно до своєї ієрархічної та інституційної структури, обирають, призначають і замінюють персонал згідно із своїми статутами (положеннями).

Безпосередньо релігійними організаціями в нашій державі є релігійні громади, управління і центри, монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії), духовні навчальні заклади, а також об'єднання, що складаються з вищезазначених релігійних організацій. Релігійні об'єднання представляються своїми центрами (управліннями) [2].

Тобто, можемо констатувати, що законодавець об'єднує в категорії «релігійні організації» досить велике коло суб'єктів, що свідчить про багатоманітність даних організацій.

Відповідно до оприлюдненого на сайті Міністерства культури України «Звіту про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 01.01.2017р.», в Україні існує 34385 релігійних громад. З них 32468 є діючими зареєстрованими громадами, 854 – недіючими і ще 1063 – діють без юридичної реєстрації [3].

На нашу думку, першочерговим завданням релігійних організацій є допомога суспільству та окремим громадянам в вирішенні особистісних проблем. Проте, опосередковано при цьому, вони здійснюють віктимологічну профілактику злочинів.

Як зазначає А. О. Джужа, віктимологічна профілактика злочинів – це комплексне завдання, у виконанні якого мають брати участь усі служби органів внутрішніх справ, а також державні органи й громадські організації [4, с. 61]. Відштовхуючись від даного визначення, можемо констатувати, що релігійні організації мають право здійснювати віктимологічну профілактику злочинів. Проте, це не є їх безпосереднім обов'язком. Але враховуючи їх духовну природу і покликання допомагати людям, на нашу думку, віктимологічна профілактика злочинності в їх діяльності посідає особливе значення. Це підтверджується, зокрема легендарною цитатою з Біблії «Не вбий». Вже в цьому біблійному вислові йде попередження злочинності, і наголошується на тому, що вбивати є великим гріхом. Таким чином, опосередковано відбувається профілактика злочинності.

Варто зазначити, що основними ознаками суб'єктів попередження злочинності, які відрізняють їх від інших суб'єктів, є наступні: цілеспрямоване здійснення діяльності щодо попередження злочинності; координаційний і субординаційний зв'язок з іншими суб'єктами попередження злочинності; побудова своєї поведінки у відповідності з командами «керівного механізму» системи; вибір поведінки залежно від стану об'єкта попереджувального впливу [5].

На нашу думку, вищезазначені ознаки в повній мірі притаманні релігійним організаціям, як суб'єктам, що здійснюють попередження злочинності.

В сучасних умовах все активніше проявляють себе релігійні організації, представники яких займаються виховно-профілактичною роботою серед віруючих засуджених, соціально невлаштованих верств населення тощо. Тобто, саме багато в чому, релігійні організації допомагають колишнім засудженим повернутися до нормального життя і налаштовують їх лише на позитив. Оскільки, якщо людині нічого втрачати, то вона досить часто вдається до крайнощів, тобто така людина може потенційно вчинити новий злочин. А віра в Бога, настанови релігійних організацій фактично зупиняють особу від вчинення нового злочину, таким чином здійснюючи попередження злочинності.

До того ж яскравим прикладом профілактичної роботи пенітенціарної злочинності є запровадження інституту душпастирської опіки, яка спрямована на духовне виховання засуджених. Так, ст. 128-1 КВК України передбачається, що душпастирська опіка засуджених - діяльність в установах виконання покарань священнослужителів (капеланів), уповноважених релігійними організаціями, статuti (положення) яких зареєстровані у встановленому законом порядку, спрямована на задоволення релігійних потреб засуджених, їх духовне виховання [6]. Безумовно, що ця норма закону покликана підвищити ефективність та розкрити великий профілактичний потенціал релігії в установах виконання покарань. І саме тому у місцях позбавлення волі вже давно розгорнули своє служіння різні релігійні організації.

До того ж слід зазначити, що сьогодні релігійні організації в Україні вже частково визнані елементом систем протидії різним негативним суспільним явищам. Так, зокрема, відповідно до Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року, яка затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів від 28 серпня 2013 р. № 735-р зазначається, що «формування та реалізація наркополітики здійснюються спільно громадськими, професійними, релігійними об'єднаннями, науковими установами, благодійними фондами, приватними та іншими структурами» [7].

Перспективами для ефективного здійснення профілактики запобігання злочинності релігійними організаціями є залучення їх до розробок превентивних програм, здійснення

релігійними ними окремих заходів, залучення капеланів до програм соціально-виховної роботи з засудженими, військовими та правоохоронними органами та впорядкування законодавства з метою організаційно правового забезпечення такої діяльності.

Таким чином, можемо дійти висновку, що гарантування сприятливих умов для розвитку суспільної моралі і гуманізму, громадянської злагоди і співробітництва людей незалежно від їх світогляду чи віровизнання є важливим аспектом в профілактиці злочинності. А тому, сучасну систему суб'єктів попередження злочинності вже сьогодні уявити без релігійних організацій практично неможливо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Форос Г. В. Суб'єкти діяльності щодо попередження злочинів та протидії злочинності / Г. В. Форос // Правова держава. – 2012. – № 14. – С. 179-184.
2. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – №25. – ст. 283.
3. Наказ Міністерства культури України від 29.03.2017 р. № 260 «Про річну статистичну звітність з питань державно-конфесійних відносин в Україні за 2016 рік (релігійні організації)». URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245234272
4. Джужа А. О. Організація віктимологічної профілактики злочинів органами внутрішніх справ / А. О. Джужа // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 161-167.
5. Суб'єкти попередження злочинності та основні напрями їх діяльності. URL: <https://studlib.info/psikhologiya/715446-sub-iekty-poperedzhennya-zlochinnosti-ta-osnovni-napryami-ikh-diyalnosti/>
6. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1129-15/page>
7. Розпорядженням Кабінету Міністрів «Про схвалення Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року» від 28 серпня 2013 р. № 735-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/735-2013-%D1%80>

УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ФОРМУВАНЬ У ПРОФІЛАКТИЦІ ЗЛОЧИНІВ

Янішевська К. Д.

*к.ю.н., викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Горбачова М. І.

*Студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

У сучасній правовій державі профілактика злочинності є одним з найважливіших напрямків її внутрішньої політики. Зміцнення правопорядку в державі залежить не лише від діяльності правоохоронних органів, а й від об'єднаних зусиль самого населення.

Конституція України закріплює право громадян створювати громадські об'єднання для участі в охороні громадського порядку і державного кордону, сприяння органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам, Державній прикордонній службі України та органам виконавчої влади, а також посадовим особам у запобіганні та припиненні адміністративних правопорушень і злочинів, захисті життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань [1].

Порядок створення громадських формувань і їх функціонування визначений Законом України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону». Відповідно до ст.1 цього Закону громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону можуть бути створені на засадах громадської самодіяльності як зведені загони громадських формувань, спеціалізовані загони (групи) сприяння поліції та Державній прикордонній службі України, асоціації громадських формувань тощо. Вони мають статус громадських об'єднань на добровільних засадах, створених з метою сприяння правоохоронним органами та органам місцевого самоврядування, Державній прикордонній службі, органам виконавчої влади, а також посадовим особам щодо запобігання та припинення [2].

Громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону відповідно до своїх статутів мають соціальні, політичні, культурні, виховні та інші суспільно корисні цілі. Органи держави надають підтримку таким громадським формуванням у їх соціально корисній діяльності, а громадські формування з охорони громадського порядку беруть участь у реалізації завдань і функцій органів державної влади. Багато таких громадських формувань здійснюють виховну роботу, організують культурне дозвілля своїх членів, ведуть боротьбу з дитячою бездоглядністю та правопорушеннями неповнолітніх, безпосередньо беруть участь у забезпеченні правопорядку [3].

Основними завданнями діяльності громадських формувань у сфері охорони публічної безпеки та порядку є: надання допомоги органам Національної поліції щодо інформування їх про вчинені або ті, що перебувають на стадії підготовки, кримінальні правопорушення, місця зосередження злочинних угруповань; сприяння органам Національної поліції у виявленні кримінальних правопорушень, розшуку осіб, які їх учинили, захисті інтересів держави, підприємств, установ, організацій, громадян від злочинних посягань; участь у забезпеченні безпеки дорожнього руху та протидії правопорушенням серед дітей [4].

На думку О. М. Музичука, громадським формуванням з охорони громадського порядку визнається: по-перше, громадська організація, створена на засадах громадської самодіяльності та зареєстрована в передбаченому законом порядку; по-друге, виключно добровільне громадське формування, утворене на основі єдності інтересів; по-третє, тільки таке формування, яке утворене фізичними особами для спільної реалізації ними на законних підставах своїх прав і свобод; по-четверте, діяльність громадської організації має бути спрямована на попередження та припинення правопорушень, захист життя і здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від противоправних посягань, а також на рятування людей і майна під час стихійного лиха та інших надзвичайних обставин [5].

Координацію діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку здійснюють відповідні місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування. Їх повсякденна діяльність організовується, спрямовується і контролюється відповідними органами внутрішніх справ [6].

Процес залучення громадськості до забезпечення правопорядку відбувався ще з давніх часів. Історія створення перших народних дружин починається ще з ХХ ст. Починаючи з 1918-1922 рр. з ініціативи самих громадян у великих промислових містах почали формуватися групи надання допомоги міліції з охорони громадського порядку. Вони мали різні найменування. Наприклад, в Україні своєрідною формою допомоги міліції з боку громадськості була організація «Вільне козацтво», в Сибіру «Дружини сприяння міліції», в Петрограді – «Комісія громадської допомоги» тощо. У період Великої Вітчизняної війни бригади сприяння міліції в сільській місцевості прифронтових районів і на території, звільненій від німецько-фашистської окупації, були реорганізовані в групи охорони громадського порядку (ГОГП). Метою її створення була боротьба зі шпигунами, диверсантами в населених пунктах, прилеглих до залізничних ліній, водних шляхів шосейних і ґрунтових доріг [7].

Процес взаємодії громадськості з органами поліції активно розвивається й зараз. Громадяни України сприяють охороні громадського порядку, особливо молодь. За

приклад можна взяти громадське формування з охорони громадського порядку «Спарта», створене на базі Сумського державного університету. Громадське об'єднання має власний статут та нормативні акти, на основі яких воно функціонує. Члени формування мають свій форменний одяг та посвідчення.

Юнаки та дівчата активно поповнюють лави громадського об'єднання щороку на добровільних засадах. Громадське формування «Спарта» веде активну громадську діяльність, приймає активну участь в житті університету.

За статутом громадське формування з охорони громадського порядку «Спарта» має на меті забезпечувати правопорядок під час проведення культурно-масових, спортивних, загальноуніверситетських та інших заходів, підтримувати громадський порядок на вулицях. Студентське формування активно взаємодіє з правоохоронними органами та сприяє їх діям.

Патріотичне виховання учасників загону здійснюється на прикладі Збройних Сил України та Національної гвардії України. Юнаки та дівчата отримують теоретичні та практичні навички, гарну фізичну підготовку, що сприяє їх розвитку, виховує в душі патріотизму, є взірцем для наступних поколінь.

Отже, залучення громадськості до охорони громадського порядку та взаємодії з правоохоронними органами є одним з важливих кроків, які значно впливають на розвиток злочинності в Україні, зменшення масштабів її розвитку, покращення криміногенної обстановки в цілому. Члени громадських формувань виконують низку вагомих функцій, які допомагають попередити та уникнути правопорушень. Таким чином, за допомогою створення громадських об'єднань збільшується рівень довіри населення до правоохоронних органів, що також впливає на криміногенний стан в державі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України від 22 черв.2000 р. № 1835-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2000. – № 40. – Ст. 338.
3. Небеский Ю. С. Адміністративно-правові засади охорони громадського порядку та забезпечення безпеки громадян у сучасних умовах : дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 / Небеский Юрій Сергійович. – Луганськ, 2008. – 227 с.
4. Типовий статут громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 20 груд.

2000 р. № 1872 зі змінами від 13.07.2016 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1872-2000-п>.

5. Музичук О. М. Організаційно-правові основи участі громадян в охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 “Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право» / Музичук Олександр Миколайович. – К. : Б.в., 2003 . – 20 с.

6. Про затвердження Інструкції з організації роботи органів внутрішніх справ України щодо забезпечення взаємодії з населенням та громадськими формуваннями по охороні громадського порядку: Наказ МВС України від 9 лют. 2004 р. № 133 / Відомчий документ.

7. Джафарова О. В. Роль громадських формувань у процесі взаємодії міліції та населення / О. В. Джафарова // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. - 2002. - Вип. 18. - С. 272-275. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2002_18_66.

АНАЛІЗ ОБ’ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ТРУДОВИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Полулях О. В.

Студент III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Пахомов В. В.

д.ю.н., доцент, завідувач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

У навчальній літературі зазначається, що об’єктивна сторона складу злочину – це сукупність передбачених законом про кримінальну відповідальність ознак, які характеризують зовнішній прояв суспільно-небезпечного діяння, що посягає на об’єкти кримінально-правової охорони, а також об’єктивні умови цього посягання.

Усі ознаки об’єктивної сторони складу злочину з точки зору їх описання в диспозиціях статей Особливої частини КК України прийнято підрозділяти на дві групи: обов’язкові та факультативні. До обов’язкових ознак відносять діяння у формі дії чи бездіяльності, до факультативних – суспільно небезпечні наслідки, причинний зв’язок між діянням і суспільно небезпечними наслідками, місце, час, обстановку, спосіб і засоби вчинення злочину [2, с. 89].

Поділ на обов'язкові та факультативні ознаки можливий лише тоді, коли йдеться про ознаки об'єктивної сторони складу злочину, тобто про сукупність ознак, сформульованих у законі.

Особливості будь-якого злочину знаходять своє вираження в зовнішніх проявах злочинної діяльності. Сукупність ознак, якими характеризуються ці зовнішні прояви злочинів прийнято йменувати об'єктивною стороною складу злочину [2, с. 90].

Характеристика об'єктивної сторони злочинів проти трудових прав людини передбачає суспільно небезпечні посягання на суспільні відносини, які складаються у процесі трудової діяльності людини. Саме об'єкт цих злочинів – суспільні відносини у сфері захисту трудових прав людини – і детермінує особливості їх зовнішнього прояву [3, с. 149].

Грубе порушення угоди про працю, вчинене шляхом обману чи зловживання довірою або примусом до виконання роботи, не обумовленої угодою, утворює самостійний склад злочину, передбаченого ст. 173 КК України. Порушення угоди про працю іншим, крім зазначених вище, способом, якщо воно є грубим, за наявності підстав утворює склад злочину, передбаченого ст. 172.

Об'єктивна сторона злочину, що передбачено ч. 1 ст. 172 КК проявляється у формі: а) незаконного звільнення працівника з роботи; б) іншого грубого порушення законодавства про працю [4, с. 411].

Звільнення працівника з роботи є незаконним, якщо воно здійснене без законних підстав для цього або з порушенням встановленого порядку звільнення, визначеного законом. Під законними підставами, на нашу думку, слід розуміти норми визначені ст.ст. 40, 41 Кодексу законів про працю. При цьому склад злочину, передбаченого ст.172 КК, поряд із незаконним звільненням працівника з особистих мотивів утворює також його звільнення у зв'язку з повідомленням ним про порушення вимог Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» іншою особою. Відповідно порядку звільнення, зокрема визначеного в ст. 47 КК України, порушенням будуть: неналежно оформлена трудова книжка; невчасне проведення розрахунку з працівником, якого звільняють; невідача копії наказу про звільнення тощо. Отже, незаконне звільнення працівника з роботи завжди є грубим порушенням законодавства про працю.

Під іншим грубим порушенням законодавства про працю слід розуміти будь-яке інше, крім незаконного звільнення працівника з роботи, порушення законодавства про працю, яке істотним чином порушило чи могло порушити право громадянина на працю. Це може бути: невидання наказу про звільнення та/або невідача трудової книжки особі, яка хоче звільнитися з роботи в установленому законом порядку; незаконне переведення

на іншу роботу чи істотна зміна умов праці; ненадання щорічної чи додаткової відпустки або систематичне ненадання вихідних днів або перерви для відпочинку і харчування; незаконне притягнення працівника до матеріальної відповідальності; порушення порядку розгляду трудових спорів тощо [4, с. 411].

Важливим елементом об'єктивної сторони цього складу злочину є і момент його закінчення. При незаконному звільненні працівника з роботи, ним є фактичне припинення трудових відносин з конкретним працівником. А при іншому грубому порушенні законодавства про працю – з моменту фактичного вчинення такого діяння, незалежно від його наслідків.

Аналізуючи склад злочину, передбачений ст. 172 КК України, В. І. Павліківська зазначає, що звільнення працівника з роботи є незаконним не тільки у випадку порушення законних підстав звільнення, але й внаслідок недотримання порядку звільнення (наприклад, з ігноруванням рішення профспілки). Що ж стосується «іншого грубого порушення законодавства про працю», автор визнає недоцільним відмежування злочинного порушення законодавства про працю від незлочинного за допомогою оціночної ознаки. Оціночна ознака «грубе порушення законодавства про працю», перш за все, характеризує саме діяння, а не його наслідки [5, с. 220].

Як ми вже зазначили, визнання порушення «грубим» залежить від оцінки наступних критеріїв, кожний з яких має самостійне значення: 1) характеру порушуваних трудових прав людини; 2) категорії працівника, права якого порушуються; 3) об'єктивних ознак здійснюваного порушення (систематичність, тяжкі наслідки та ін.); 4) суб'єктивних ознак здійснюваного порушення (злісність, особисті неприязненні стосунки) [6, с. 186].

Але водночас, використання в кримінально-правовій нормі оціночних критеріїв укриває в собі можливість судових помилок унаслідку наявності суб'єктивного моменту в їх застосуванні.

Як стверджує Павлівський В. І. в теорії кримінального права підтримується необхідність, там де це можливо, використовувати, на відміну від оціночних, формально-визначені критерії для встановлення кримінальної відповідальності. З огляду на аналіз кримінально-правових норм про відповідальність за порушення трудових прав людини цілком логічним є встановлення кримінальної відповідальності тільки за посягання на трудові права людини, які передбачені Конституцією [5, с. 221].

Якщо ж порушення законодавства про працю не є грубим, то воно «впливаючи» із ч.1 ст.41 КУпАП, тягне за собою адміністративну відповідальність [1].

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що об'єктивна сторона злочинів проти трудових прав людини – це процес негативного впливу на ці суспільні

відносини. Він починається дією або бездіяльністю особи, проходить у конкретних умовах місця, часу, обстановки із застосуванням певних способів, знарядь або засобів його вчинення. Закінчується цей процес настанням суспільно небезпечних наслідків, тобто шкідливих змін в об'єкті посягання, які повинні перебувати в необхідному причинному зв'язку з дією (бездіяльністю).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон від 07.12.1984 № 80731-10 / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/pag>
2. Селецький С. І. Кримінальне право України. Загальна част. 2-ге видання: навч. посібник. Київ: ЦУЛ, 2008. – 248с.
3. Павликівський В. І. Особистий мотив та його значення для кваліфікації злочинів проти трудових прав людини. *Право і безпека*. 2003. Т. 2. № 4. С. 147-151.
4. Мотлях О. І., Малярчук Н. В., Корнєєв Ю. В. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: станом на 12 березня 2014 року. Київ: ЦУЛ, 2014. – 696с.
5. Павликівський В. І. Об'єкт злочинів проти трудових прав людини. *Українське право*. 2002. № 1 (15). С. 217-221.
6. Селецький С.І. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посібник. Київ: ЦУЛ, 2008. – 496с.

ПРОФІЛАКТИКА ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Дегтяр Р. О.

*Студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Янішевська К. Д.
к.ю.н., викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Проблема зміцнення правопорядку та законності, профілактика злочинності в Збройних Силах залишається досить актуальною. Актуальність проблеми зростає також і в зв'язку із здійсненням заходів із забезпечення національної безпеки і оборони на тимчасово окупованих територіях. За останні роки в Україні прийнято низку нормативно-правових документів у яких окрема увага приділяється запобіганню та припиненню військових злочинів. Фактично боротьбу зі злочинністю серед військовослужбовців необхідно розглядати як комплекс дій щодо загального зміцнення національної безпеки України.

Як серед військовослужбовців та усіма членами суспільства діють єдині норми права, норми моралі, та інші правила соціальної поведінки. Особливим є те, що специфічний характер їх діяльності зумовлює наявність норм, які враховують специфіку військових організацій. Такі норми регулюють поведінку військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів, які характеризуються багатьма особливостями.

На Збройні Сили України покладається великий обов'язок – захист суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності України. Військові формування та правоохоронні органи відповідають за забезпечення безпеки держави, функції і порядок діяльності яких визначаються чинним законодавством України.

Збройні Сили України виконують важливі функції державної внутрішньої та зовнішньої політики. Тому актуальність порушень вимог чинного законодавства щодо проходження чи несення військової служби у встановленому порядку полягає у їх безпосередньому зв'язку із забезпеченням конституційних засад України. Військові злочини сприяють поширенню серед суспільства побоювань перед зовнішніми та внутрішніми загрозами, аморальності, зневаги до військовослужбовців [1, с. 475].

Такі злочини є небезпечним явищем у військовій сфері. Вчиняючи протиправні дії, військовослужбовці значно порушують порядок несення і проходження військової служби, утруднюють соціально-психологічну атмосферу у військових колективах та дискредитують владу.

Загальні ознаки, система й види військових злочинів передбачені у розділі XIX Особливої частини КК України. Система військових злочинів складається із 35 статей (статті 401–435) КК України. Відповідно до ч. 1 ст. 401 Кримінального кодексу України, військовими злочинами визнаються передбачені цим розділом злочини проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів [2].

Не можливо не погодитись з М.І. Пановим, який розглядає систему військових злочинів та визначив 9 груп військових злочинів. Зокрема: злочини проти порядку підлеглості та військової гідності (статті 402–406); злочини проти порядку проходження військової служби (статті 407–409); злочини проти порядку збереження та користування військовим майном (статті 410–413); злочини проти порядку експлуатації військової техніки (статті 414–417); злочини проти порядку несення бойового чергування та інших спеціальних служб (статті 418–421); злочини у сфері охорони державної таємниці (стаття 422); військові службові злочини (статті 425–426); злочини проти порядку несення

військової служби на полі бою та в районі бойових дій (статті 427–432); злочини, відповідальність за які передбачена міжнародними конвенціями та договорами (статті 433–435) [3, с. 20–21].

На думку В. І. Бакуна, основними методами індивідуальної профілактики правопорушення є переконування і правозастосування. Метод переконування передбачає: роз'яснення (особі, стосовно якої здійснюється профілактичний захід, допущених нею помилок і порушень); засудження протиправної поведінки; вплив на свідомість особи, стосовно якої здійснюється профілактичний захід (з метою формування у неї бажання відмовитись від дій, що можуть призвести до вчинення злочинів). Метод правозастосування передбачає можливість застосування до особи, стосовно якої здійснюється профілактика правопорушення, дисциплінарних або громадських заходів впливу, а в окремих випадках – в ініціюванні питання щодо притягнення до інших видів відповідальності, передбачених законодавством [4, с. 40].

У Збройних Силах України заходи з профілактики правопорушень здійснюються в системі виховної та соціально-психологічної роботи, під якою розуміють систему організаційних, інформаційних, психологічних, педагогічних, правових, культурно просвітницьких і військово-соціальних заходів, спрямованих на формування і розвиток у воїнів професійно необхідних морально-бойових якостей, належного стійкого морально-психологічного стану військових колективів, що має сприяти високій бойовій та мобілізаційній готовності органів управління, з'єднань і частин, високому рівню бойової і оперативної підготовки, зміцненню військової дисципліни і правопорядку, згуртуванню військових колективів для забезпечення підготовки та виконання військами (силами) покладених на них завдань [5, с. 9].

Г. Г. Богатирьов до однієї з ланок системи превенції злочинності серед військовослужбовців відносить кримінальне покарання у вигляді тримання у дисциплінарному батальйоні. У статті він зазначає, що покарання у вигляді направлення до дисциплінарного батальйону впродовж багатьох років зарекомендувало себе як ефективний засіб виправлення військовослужбовців строкової служби, які вчинили злочини, що не являють собою великої суспільної небезпеки, а також абсолютна більшість засуджених, що відбули це покарання, не тільки не вчиняє нових злочинів, але й не допускає порушень військової дисципліни. Випадки вчинення нових злочинів особами, що відбули покарання в дисциплінарному батальйоні, дуже рідкі [6, с. 99].

З вищевикладеного можна зробити висновок, що профілактика злочинності серед військовослужбовців повинна здійснюватися у рамках заходів, що означає зростання

числа освічених і культурних людей у військах, у тому числі шляхом створення навколо себе відповідної духовно-моральної атмосфери.

Отже, військові та загальнокримінальні злочини, що вчинюються в Збройних Силах України та інших військових формуваннях, суттєвим чином погіршують здатність останніх забезпечувати національну безпеку України. Лише за допомогою високого рівня правової культури можна досягнути дисциплінованості та запобігання злочинів серед військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Голіна В.В., Головкін Б.М. Кримінологія України: Загальна та Особлива частини. Навчальний посібник / В.В. Голіна, Б.М. Головкін. – Х.: Право, 2014. – 513 с.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341–III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
3. Панов М.І. Поняття, система і види військових злочинів / М.І. Панов // Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) : [навчальний посібник] / [Г.М. Анісімов, Ю.П. Дзюба, В.І. Касинюк та ін.] ; за ред. М.І. Панова. – Х.: Право, 2011. – 184 с.
4. Бакун В. І. Проблемні питання індивідуального попередження злочинів у Збройних Силах України / І. В. Бакун // Юридична наука. – 2013. - № 7. – С. 36-44
5. Виховна робота у Збройних Силах України: Підруч. / [А.О. Кобзар, О.В. Копаниця, В.М. Грицюк та ін.]; за заг. ред. Б.П. Андрєсюка. – Чернівці : Місто, 2011. – 408 с.
6. Богатирьов Г.І. Превенція злочинності серед військовослужбовців в Україні шляхом застосування кримінального покарання / Г. Богатирьов // Збірник наукових праць Ірпінської фінансово- юридичної академії (економіка, право). – 2013. - № 2. – С. 96-100.

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

Бондаренко О. С.

*к.ю.н., викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Низова А. Р.

*Студентка I курсу ННІ права
Сумського державного університету*

За статистичними даними, щороку злочини скоєні неповнолітніми у структурі злочинності складають суттєву частку, що за останні роки збільшується. Також зростає і

рівень суспільної небезпечності вчинюваних злочинів. У цьому зв'язку питання кримінальної відповідальності таких осіб представляють неабиякий інтерес.

Кримінальна відповідальність є одним із головних заходів кримінально-правового характеру. Чинний Кримінальний Кодекс України не розкриває поняття кримінальної відповідальності, отож існує багато тверджень науковців, щодо цього питання.

Так М. Й. Коржанський доводить, що головна сутність кримінальної відповідальності полягає в тому, що вона базується лише на психофізичних і суспільних властивостях особи, здатною бути відповідальною. М. І. Панов, вважає, що кримінальна відповідальність – це обов'язок особи, яка вчинила злочин, зазнати дії кримінального закону, тобто негативної оцінки в обвинувальному вирокі суду за вчинення забороненого законом діяння [6, с. 160].

Проаналізувавши ці твердження ми дійшли до висновку, що кримінальна відповідальність – це засудження особи за вчинення нею злочину обвинувальним вирокі суду з обмеженням прав та свобод особи та її інтересів.

Згідно з ККУ кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилось 16 років (ч. 1 ст. 22 КК України), а до вчинення окремих тяжких і особливо тяжких злочинів – 14 років (ч. 2 ст. 22 КК України) [4]. Недопрацьованим, на наш погляд, є те, що КК України не дає законодавчо визначеного поняття «неповнолітнього», тобто особи, якій виповнилося 14 років, але не виповнилося 18 років.

Кримінальна відповідальність неповнолітніх відрізняється від тієї, яку понесуть особи з 18 років. Особливість цього проявляється у наступному:

позбавлення волі не може бути призначене неповнолітньому, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості;

неповнолітній, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості, може бути звільнений судом від кримінальної відповідальності, якщо його виправлення можливе без застосування покарання. У цьому разі суд застосовує до неповнолітнього інші примусові заходи виховного характеру. Такі як: обмеження дозвілля, застереження, передача неповнолітнього під нагляд батьків та інше передбачене ст.105 ККУ [4]. Якщо ж неповнолітній ухиляється від заходів примусового характеру, то його притягають до кримінальної відповідальності;

можуть бути призначені виправні роботи неповнолітньому у віці від 16 до 18 років за місцем роботи на строк від двох місяців до одного року (ст.100 ККУ). Тобто із заробітку неповнолітнього, засудженого до виправних робіт, буде здійснюватися відрахування в розмірі, який буде встановлений вирокі суду, у межах від п'яти до десяти відсотків [4];

також до неповнолітнього може застосовуватися такий вид покарання, як арешт. Суть цього покарання полягає у триманні неповнолітнього, який вже досяг шістнадцяти років, в умовах ізоляції в спеціально пристосованих установах на строк від п'ятнадцяти до сорока п'яти діб [4];

позбавлення волі на певний строк теж застосовується до неповнолітнього. Покарання у виді позбавлення волі не може бути призначене на строк більше десяти років особам, які не досягли вісімнадцятирічного віку, а за вчинення особливо тяжкого злочину, поєданого з умисним позбавленням життя людини, - більше п'ятнадцяти років [4];

Батьки не можуть ні в якому разі нести кримінальну відповідальність за злочин, який скоїв неповнолітній.

Також особа, яка не досягла вісімнадцятирічного віку може сплатити штраф. Цей вид покарання застосовується лише до тих осіб, які мають самостійний дохід, на яке може бути звернено стягнення. Якщо ж особа (неповнолітній) не працює, то до неї може бути застосоване покарання у вигляді громадських робіт (роботи у вільний від навчання чи основної роботи час) [4].

Встановлюючи ці особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх, законодавець виходить з психологічної характеристики цього віку: відсутності достатнього життєвого досвіду, знань, навичок соціальної поведінки. Така психофізична незавершеність процесу формування особи призводить до нездатності повною мірою усвідомлювати фактичні ознаки і суспільну небезпечність такого складного соціального явища, як злочин, адекватно оцінювати свої вчинки [1, с. 4].

При застосуванні до неповнолітнього міри покарання, необхідно враховувати не лише ступінь суспільно небезпечності злочину, але й обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність, а також причини, з якими пов'язаний злочин. Слід мати на увазі, що, відповідно до п.3 ст.66ККУ, вчинення злочину неповнолітнім є обставиною, яка пом'якшує відповідальність, а це впливає на міру покарання, яке буде застосоване до особи, яка не досягла 18 років [4]. Під час призначення покарання неповнолітньому згідно зі ст.103 ККУ суд враховує умови життя, виховання на особливості цієї особи. Адже саме насильство, грубість та пияцтво батьків чи інших членів родини впливають на формування особистості. І саме це може штовхнути неповнолітнього на вчинення суспільно небезпечних діянь, за які він понесе відповідальність.

Вік, з якого настає кримінальна відповідальність повинен обчислюватися з моменту вчинення злочину. Також важливим є факт встановлення віку неповнолітнього, що притягається до кримінальної відповідальності. На органи слідства і суди покладений обов'язок встановлення віку. Зазвичай вік встановлюється за документами, тобто виписці

з книги реєстрації актів цивільного стану ,паспорту та ін. Якщо ж такі документи відсутні, то призначається судово-медична експертиза, яка встановлює вік особи. Днем народження підсудного вважатиметься останній день того року, що названий експертами [5].

Таким чином, особи які не досягли 18 років, тобто неповнолітні, згідно з ККУ можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності. Своєрідність неповнолітніх, передусім, полягає в тому хронологічному віці, який зумовлює психічний та фізіологічний розвиток особистості, набуття нею певних життєвих знань, навичок та вмій, що дає змогу усвідомлювати суспільну небезпечність своїх дій та керувати ними. Кримінальне законодавство, яке регламентує особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх, потребує подальшого вдосконалення та доопрацювання. Установлюючи ці особливості, законодавець передбачив, що норми кримінального закону повинні сприяти врахуванню вікових, соціально-психологічних, психофізичних та інших особливостей розвитку неповнолітніх, які вчинили злочин. Також Кримінальний кодекс передбачає різні види покарань, які можуть бути застосовані до неповнолітніх. Таке покарання, як довічне позбавлення волі до неповнолітніх застосовуватись не може, а найбільшим строком до якого може бути притягнута особа, є строк п'ятнадцяти років.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бантишев О. Особливості звільнення від кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх // Юридичний радник. – 2007. – № 3. – С. 7.
2. Бурдін В. М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / В. М. Бурдін. – К., 2002. – 18 с.
3. Васильківська І. П. Законодавство України про кримінальну відповідальність неповнолітніх // Вісник Академії праці і соціальних відносин. – 2002. – № 2. – С. 150 – 159.
4. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України: кодекс від 05.04.2001, редакція від 07.03.2018. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
5. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України /П.С. Матишевський, Є.В. Фесенко, С.Д. Шапченко та ін.; за заг. ред. С.С. Яценка. –[4-те вид., перероб. та доп.]. – К.: А.С.К., 2011. – 848 с.
6. Ортинський В. Л., Сенько М. М. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх за кримінальним правом України. – Львів: ЛДУВС, 2006. – С.156-160.

ПОНЯТТЯ ОБСТАВИН, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ ЗЛОЧИННІСТЬ ДІЯННЯ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Бондаренко О. С.

*к.ю.н., викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Філоненко С. С.

*Студентка I курсу ННІ права
Сумського державного університету*

У кримінальному праві існує інститут обставин, що виключають злочинність діяння. Вони є одним із найголовніших елементів системи кримінально-правових інститутів, адже дають змогу чітко відрізнити злочинний прояв від злочинного діяння, мають значний вплив на правову свідомість громадян, виконують важливу роль у сфері профілактики злочинів. Існують різні погляди на визначення поняття обставин, що виключають злочинність діяння.

Так, Ю. В. Баулін, розглядаючи обставини, які виключають суспільну небезпечність, зазначав, що така обставина – це передбачений різними галузями законодавства і зовнішньо схожий зі злочином суспільно корисний і правомірний вчинок, що здійснюється за наявності певних підстав, які виключають суспільну небезпечність і протиправність діяння, а тим самим і кримінальну відповідальність особи за заподіяну шкоду [1, с. 41].

С.І. Дячук у своїх працях зазначав, що обставини, які я розглядаю, більш правильно називати обставинами, що виключають суспільну небезпечність та протиправність діяння [3].

Остаточної думки щодо визначення поняття обставин, які виключають злочинність діяння, немає. Ми до кінця не можемо бути впевнені в правильності розуміння цих обставин, бо КК України не містить визначення цього поняття.

Отже, під обставинами, що виключають злочинність діяння, потрібно розуміти передбачені КК України схожі на злочини соціально прийнятні і правомірні вчинки, які були здійснені за певних умов і вважаються не злочинами, тому що були спрямовані на захист інтересів особи, суспільства чи держави.

КК у розділі VIII Загальної частини виділяє такі обставини: необхідна оборона (ст. 36); уявна оборона (ст. 37); затримання особи, що вчинила злочин (ст. 38); крайня необхідність (ст. 39); фізичний або психічний примус (ст. 40); виконання наказу або розпорядження (ст. 41); діяння, пов'язані з ризиком (ст. 42); виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст.43) [4].

Розглядаючи поняття необхідної оборони, потрібно згадати, що право на захист є невідчужуваним правом кожної людини, яке не залежить від професійної чи фізичної підготовки. Кожен має право скористатися необхідною обороною, хоча закон нікого не зобов'язує. Стан необхідної оборони супроводжується тим, що людина з метою усунення небезпеки, яка їй загрожує, вдається до дій, які можуть завдати шкоди тому, від кого вона захищалася.

Суспільно небезпечним є посягання, яке може завдати шкоди інтересам особи, суспільства, держави. Посягання є наявним, якщо воно існує в межах від загрози посягання до його припинення. Посягання є дійсним, якщо воно реально існує, а не в уяві особи, яка здійснює необхідну оборону.

Характеризуючи уявну оборону, варто пам'ятати, що насправді посягання немає, а воно лише існує в уяві особи. Уявна оборона є тоді, коли особа неправильно оцінює дії потерпілого і цим самим завдає йому шкоди. Насправді вона зовсім не бажала цього, але через певні чинники і обставини, які вплинули на її сприйняття навколишньої ситуації, помилково припустила наявність посягання.

Визначаючи поняття і сутність затримання особи, що вчинила злочин, треба охарактеризувати правомірність таких дій. Блинська С. Г. вважає, що правові підстави застосування цієї норми вступають в дію з того моменту, коли особа ухиляється від затримання, а заходи процесуального впливу виявляються недостатніми для реалізації кримінально-правових відносин [2]. На нашу думку, правомірне затримання – це коли особа, з метою запобігання втечі правопорушника, можливими способами доставляє його до відповідних правоохоронних органів.

Такі вчені, як М. Бажанов, В. Сташис, Ю. Баулін вважають, що стан крайньої необхідності виникає за сукупності двох головних елементів: небезпеки, яка безпосередньо загрожує правоохоронюваним інтересам особи, суспільства або держави, та неможливості усунення цієї небезпеки іншими засобами, крім заподіяння шкоди іншим правоохоронюваним інтересам [5, с. 98]. Ми вважаємо, що крайня необхідність – це право кожної людини і рішення завжди залишається за нею, але виникнення якоїсь несуттєвої небезпеки не може бути підставою для стану крайньої необхідності, вона повинна супроводжуватися обстановкою, за якої особа має застосувати крайні засоби, які можуть усунути небезпеку.

Ми вважаємо, що фізичний і психічний примус – це дії, які спрямовані на насильницький вплив на людину тим чи іншим способом з метою примусити її до вчинення злочину або дій, що не відповідають волі цієї особи.

Дія особи, що завдала шкоди охоронюваним інтересам, не може визначатися як злочин, а особа не буде нести кримінальну відповідальність, якщо ця дія була вчинена згідно з наказом чи розпорядженням. У державних інституціях наказ або розпорядження є обов'язковим до виконання, тому особа яка його виконує не відповідає за наслідки тих дій, що вона вчинила виконуючи наказ або розпорядження. Тому, виконання наказу або розпорядження є обставиною, що виключає злочинність діяння, адже в результаті підлягатиме кримінальній відповідальності особа, яка видала наказ або розпорядження, а не та, що його виконувала.

Обставиною, що виключає злочинність діяння є виправданий ризик, тобто такі діяння, які завдали шкоди інтересам, і були спрямовані на задоволення поставленої цілі, яка потребувала вчинення дій лише з поєднанням ризику.

Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації вже за своїм змістом говорить про суспільно корисні дії, як сприяють ефективному запобіганню злочинам. В організовані групи можуть входити співробітники спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю з метою виявлення необхідної інформації.

Отже, поняття обставин, що виключають злочинність діяння передбачать насамперед звільнення від кримінальної відповідальності за умови дотримання правомірності таких дій, пом'якшення покарання у разі неправомірності цих дій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баулін Ю.В. Обставини, що виключають злочинність діяння. – Х. : Основа, 1991. – 360 с.
2. Блинська С.Г. Кримінально-правова природа затримання особи, що вчинила злочин, як обставини, що виключає злочинність діяння : Автореф. Дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ. нац. ун-т внутр. справ України. К., 2006. 19 с.
3. Дячук С. І. Виконання наказу чи розпорядження у кримінальному праві. (Осн. поняття, проблеми кваліфікації, удосконалення законодавства). – К.: Атіка, 2001. 176 с.
4. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України: кодекс від 05.04.2001, редакція від 01.05.2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
5. Сташис В.В. Кримінальне право України: Заг. Част.: Підручн. для студ. юрид. вузів і фак. 1997. 368 с.

ДО ПИТАННЯ ПРО НОВЕЛІЗАЦІЮ ЗГВАЛТУВАННЯ (СТ. 152 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)

Кордунян І. В.

*Студентка I курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Бондаренко О. С.
к.ю.н., викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Провівши аналіз статистичних даних про злочини щодо статевої свободи та статевої недоторканності, тобто згвалтування, можна прослідкувати тенденцію скорочення чисельності таких злочинів з кожним наступним роком. За січень-лютий 2012 року таких злочинів зареєстровано 156, за січень-лютий 2011 року – 170 і за 2010 рік – 206. За даними попередніх років можна проаналізувати кількість осіб, які все ж таки були засуджені за вироком суду, що набрав законної сили: у 2001 році було засуджено 787 осіб, у 2002 – 727, у 2003 – 695, у 2004 – 640, у 2005 – 656 осіб. [5, с. 10]

Проте, статистичні дані є не точними, тому що більшість жертв згвалтування не повідомляють про такі злочини правоохоронні органи. Це пов'язано з недовірою до поліції, страхом та моральним потрясінням після перенесеного. Цікавою є думка адвоката Тетяни Монтян: «Лише одна із десяти згвалтованих жінок скаржитися в поліцію. Люди домовляються без суду. На жаль, більшість згвалтувань відбуваються між знайомими. Тобто, жінки раніше знали своїх гвалтівників і нічого подібного від них не чекали» [4, с. 7].

Зміни, внесені до Кримінального кодексу України (далі – КК України) Законом України від 06.12.2017 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» ще не набрали законної сили, але вже мають багато критичних відгуків. Істотні зміни торкнулися найделікатнішої частини КК України, а саме злочинів проти статевої свободи.

Проаналізуємо, що ж змінилося у ст.152, яка передбачає відповідальність за згвалтування. Законодавець уточнив поняття «згвалтування». У попередній редакції статті від 23.10.2014 визначалося, що згвалтуванням є статеві зносини із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи. Нове визначення є більш деталізованим та уточнюючим і дає таке формулювання: згвалтування – це вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням

геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи. Санкція статті залишилася незмінною, покарання полягає у позбавленні волі на строк від трьох до п'яти років, тобто це є злочин середньої тяжкості, відповідно до ч. 3 ст. 12 КК України.

У новій редакції статті законодавець вилучив вказівку на фізичне чи психологічне насильство, яке може застосовуватися при вчиненні злочину. На нашу думку, це лише ускладнить визначення кваліфікації ступеня тяжкості злочину.

Частина друга ст. 152 – згвалтування, вчинене повторно або особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених статтями 153-155 КК була доповнена: або вчинення таких діянь щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, або щодо особи у зв'язку з виконанням цією особою службового, професійного чи громадського обов'язку, або щодо жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності. Така деталізація вказує на можливий зв'язок між потерпілою особою та злочинцем, що є новою кваліфікуючою ознакою злочину.

На нашу думку, важливим є доповнення ст. 152 положеннями, що стосуються статевих злочинів, вчинених щодо неповнолітніх, тобто осіб у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років, відповідно до ч. 2 ст. 6 Сімейного кодексу України. Законодавець приділив цій темі увагу, бо такі злочини є найбільш небезпечними саме для неповнолітніх осіб, так як вони впливають на нормальний статевий розвиток та можуть завдати моральну шкоду. Для дитячої, ще не сформованої та нестійкої психіки посягання на статеву недоторканність часто має тяжкі наслідки, а саме: поява глибоких душевних травм, підштовхують до аморального способу життя, навіть штовхають до спроб самогубства. Тому за злочини, потерпілими яких є неповнолітні особи передбачається більш суворе покарання у вигляді позбавлення волі на строк від семи до дванадцяти років, тобто це є особливо тяжким злочином, відповідно до ч. 5 ст. 12 КК України.

До ст. 152 додалася частина про злочини проти статевої свободи, вчинених щодо особи, яка не досягла чотирнадцяти років, незалежно від її добровільної згоди. Покаранням за такий злочин є позбавлення волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років. Для більш точної класифікації до цієї частини статті зроблено примітку, яка роз'яснює, що вважається добровільною згодою: Згода вважається добровільною, якщо вона є результатом вільного волевиявлення особи, з урахуванням супутніх обставин. Але вже навіть у цій примітці є недолік, тому що законодавець не визначив, що ж саме належить до супутніх обставин.

Цікавою є думка Віктора Маркіна, к.ю.н., доцента кафедри кримінального права і кримінології Львівського національного університету імені Івана Франка, який критикує нову редакцію статті, особливо звертаючи увагу на суб'єкт злочину: «нова конструкція ч. 1 ст. 152 КК вказує на те, що потерпілим в межах цього складу злочину є особа, яка зазнала вагінального, анального або орального проникнення. Тут одразу виникають деякі питання. Як бути у разі недобровільного природного статевого акту жінки щодо чоловіка, за якого проникнення «в тіло іншої особи» (чоловіка) не відбувається? Що робити в ситуаціях, коли проникнення відбувається в тіло суб'єкта злочину?» [1, с. 14] З цього можна зробити висновок, що суб'єктом злочину може бути особа не лише чоловічої статі, а сам злочин вважається скоєним і без проникнення в тіло потерпілої особи. Незважаючи на делікатність теми, статистика говорить, що у 2005 році за ст. 152 КК України було засуджено 3 жінки.

З огляду на викладене вище, ми вважаємо, що внесені зміни та доповнення до ст. 152 КК України носить комплексний характер та суттєво вплинуть на скорочення чисельності аналізованого злочину.

ЛІТЕРАТУРА:

1. В. Маркін. Секс за Кримінальним кодексом: нова редакція // Юридична Газета. – 2018. – 20 лютого. – с. 5.
2. Кримінальний кодекс України. Прийнятий 5 квітня 2001р. // Відомості Верховної Ради України. - 2001 - №25-26 - Ст. 131.
3. Порівняння редакцій статті 152 «Кримінальний кодекс України (ККУ)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://urist-ua.net/кодекси/кримінальний_кодекс_україни/стаття_152/зміни/?d1=23.10.2014&d2=11.01.2019
4. Лебедь Р. Згвалтування в Україні: статистика та реальність // ВВС Україна. – 2012. – 29 березня. – с.3.
5. Судова практика у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.scourt.gov.ua
6. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. - №21. – Ст. 135.

СПВУЧАСТЬ У ЗЛОЧИНІ: АНАЛІЗ ДЕЯКИХ СПІРНИХ ПИТАНЬ ДАНОГО ІНСТИТУТУ

Льїна О. В.

*к.ю.н., доцент кафедри кримінального права та кримінології юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Інститут співучасті є одним з найскладніших у теорії кримінального права. Умисна спільна участь у виконанні злочину кількох осіб, як правило, становить більшу суспільну небезпеку, ніж вчинення злочину однією особою. В ст.28 КК визначені основні різновиди співучасті у злочині, їх аналіз є предметом дискусії у вітчизняній доктрині кримінального права.

Ознака «вчинення злочину організованою групою» позначає один із різновидів співучасті особливого роду. Слід відзначити, що такий різновид співучасті особливого роду як організована група був відомий ще дореволюційному кримінальному праву. Так, М. С. Таганцев зазначав, що «попередня змова може стосуватися як одного, так і кількох злочинних діянь; останні випадки були виокремлені в особливий вид співучасті – зграю, яка і до сьогодні зберегла своє самостійне місце і в законодавстві, і в доктрині, хоча у визначенні зграї помічаються суттєві розбіжності» [1, с.580]. Пізніше він був збережений у радянському кримінальному праві (про що свідчить Указ Президії ВР СРСР від 4 липня 1947 р. «Про кримінальну відповідальність за розкрадання державного та громадського майна», у даному нормативному акті було запроваджено кримінальну відповідальність за вчинення розкрадань організованою групою (зграєю) і зараз існує в чинному кримінальному законодавстві та сучасній кримінально-правовій науці. Варто, однак, відзначити, що в кримінально-правовій теорії у різний час висловлювались погляди щодо недоцільності існування в кримінальному законі такої обтяжуючої обставини як «вчинення злочину організованою групою», зокрема, про це писали Гаскин С. С., Жаровська Г. П. [2, с. 74; 3, с. 11]. Ряд вчених, не заперечуючи проти існування ознаки «вчинення злочину організованою групою», водночас висловлювали критичні зауваження щодо формулювання ч. 3 ст. 28 КК, зокрема, Коляда П. В., Пасенюк О. М., Єфремов С. О. [4, с. 15; 5, с. 18; 6, с. 97].

Відповідно до ч. 3 ст. 28 КК 2001 р. «злочин визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи». Таким чином у ч. 3 ст. 28 КК відображені як особливості вчинення злочину організованою групою, так і особливості

самої організованої групи. Особливості вчинення злочину організованою групою полягають у тому, що: «а) злочин повинен визнаватись вчиненим організованою групою і тоді, коли діяльність такої групи була припинена (зупинена) на стадії готування до злочину; таким чином, готування до злочину, вчинене організованою групою, наявне, якщо організована група вже створена, але жодний з її учасників ще не вчинив діяння (частину діяння), яке передбачене у відповідному юридичному складі закінченого злочину як обов'язковий компонент його об'єктивної сторони; б) злочин повинен визнаватись вчиненим організованою групою і тоді, коли його готування здійснила організована група, а саме діяння, яке передбачене як обов'язковий елемент об'єктивної сторони у відповідному юридичному складі закінченого злочину, було виконано за відсутності ознак, що характеризують організовану групу (наприклад, не трьома, а одним чи двома її учасниками); в) для визнання злочину вчиненим організованою групою не має значення, яке конкретне діяння було вчинене кожним із учасників такої групи; в даному разі достатньо, щоб у готуванні, замаху на злочин чи вчиненні закінченого злочину «брали участь» не менше трьох учасників» [7, с. 56]. Що стосується ознак самої організованої групи, які визначені в ч. 3 ст. 28 КК, то, очевидно, слід погодитись з виділенням таких ознак: а) кількісний склад групи – в ній має бути не менше трьох учасників (членів); б) стійкість групи (об'єднання); перш за все ця ознака пов'язується з тривалістю існування групи, і як правило, з стабільністю її складу; в) специфічна мета групи (об'єднання) – вчинення не менше двох злочинів; г) наявність єдиного плану щодо вчинення зазначених вище злочинів; д) розподіл функцій учасників групи для досягнення (реалізації) єдиного плану вчинення злочинів; е) поінформованість усіх учасників групи про наявність єдиного плану вчинення злочинів [8, с. 121]. Варто звернути увагу, що визначення організованої групи міститься в основних правозастосовчих орієнтирах, якими є постанови Пленуму Верховного Суду.

У постанові Пленуму Верховного Суду України № 13 від 23 грудня 2005 р. «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» окремі положення даного правозастосовчого орієнтиру виглядають сумнівними, а інколи відверто некоректними. У п. 9 даної постанови зазначено, що під організованою групою належить розуміти стійке об'єднання трьох і більше осіб, яке було попередньо утворене з метою вчинення ряду злочинів або тільки одного, який потребує ретельної довготривалої підготовки (очевидно, у такому підході можна простежити зв'язок з положенням абз. 1 п. 5 постанови Пленуму Верховного Суду України від 7 липня 1995 р. № 9 «Про судову практику у справах про бандитизм», в якому

зазначалося, що банда може утворюватися з метою вчинення як кількох нападів, так і одного нападу).

Таке тлумачення прямо суперечить ч. 3 ст. 28 КК, в якій зазначено, що організована група створюється з метою вчинення «цього та іншого (інших) злочинів». Тобто, як вже відзначалося, чинний кримінальний закон прямо вказує на те, що організована група створюється з метою вчинення кількох злочинів. Таким чином, зазначений правозастосовчий орієнтир, допускаючи можливість утворення організованої групи для вчинення одного злочину, є проявом необґрунтованого розширеного тлумачення кримінального закону. На нашу думку, правозастосовчі органи повинні, в першу чергу, орієнтуватися на положення ч. 3 ст. 28 КК, а не на положення п. 9 постанови Пленуму Верховного Суду України № 13 від 23 грудня 2005 р. Висновок про те, що організована група створюється для вчинення кількох злочинів підтверджує також і друге речення п. 9 розглядуваної постанови Пленуму, в якому зазначається, що організовану групу «слід вважати утвореною з моменту досягнення її учасниками домовленості про вчинення першого злочину за наявності планів щодо подальшої спільної злочинної діяльності». Таким чином, буквальне тлумачення даного правоположення означає, що факт досягнення згоди суб'єктами щодо вчинення лише одного злочину за відсутності згоди щодо подальшої спільної діяльності не дозволяє твердити про створення організованої групи та інкримінувати таким суб'єктам ознаку «вчинення злочину організованою групою». Певні сумніви викликає, запропонований у постанові Пленуму Верховного Суду України № 13 від 23 грудня 2005 р. підхід щодо розуміння ознак організованої групи. В абз. 1 п. 11 даної постанови розкривається така ознака організованої групи, як стійкість, що тлумачиться як здатність організованої групи забезпечити стабільність і безпеку свого функціонування, тобто здатність ефективно протидіяти внутрішнім та зовнішнім факторам, що можуть її дезорганізувати. В абз. 2 цього ж пункту наводиться група ознак, які свідчать про здатність організованої групи ефективно протидіяти внутрішнім факторам. Серед них зазначаються, зокрема, наявність плану злочинної діяльності та розподіл функцій учасників щодо його досягнення. Таким чином, дані ознаки фактично розглядаються як прояви стійкості організованої групи, очевидно, підхід Пленуму Верховного Суду України, відповідно до якого стійкість організованої групи розглядається як її ключова ознака, є принциповим, оскільки навіть у назві постанови № 13 від 23 грудня 2005 р. вживається словосполучення «стійкі злочинні об'єднання». Такий підхід підтримується й окремими науковцями, наприклад, Квашою О. О. [9, с. 37]. Необхідно звернути увагу, що подібний підхід не повною мірою відповідає ч. 3 ст. 28 КК, в якій такі ознаки

організованої групи, як стійкість, наявність єдиного плану та розподіл функцій між учасниками групи розглядаються як однопорядкові.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Таганцев Н.С. Русское уголовное право. Т.1. – Тула, 2001. – С. 580.
2. Гаскин С.С. Отягчающие обстоятельства: уголовно-правовая характеристика и пути совершенствования законодательной регламентации. – Иркутск, 1984. – С.73-74.
3. Жаровська Г.П. Співучасть у злочині за кримінальним правом України. Автореферат дис...канд. юрид. наук. – К., 2004. – С. 11.
4. Коляда П.В. Окремі аспекти практичного застосування Кримінального кодексу України// Новий Кримінальний кодекс України: Питання застосування і вивчення: Матер. міжнар. наук.-практич. конф. [Харків] 25-26 жовт. 2001 р. – К.-Х., 2002. – С. 15.
5. Пасенюк О.М. Деякі проблемні питання нового Кримінального кодексу України// Новий Кримінальний кодекс України: Питання застосування і вивчення: Матер. міжнар. наук.-практич. конф. [Харків] 25-26 жовт. 2001 р. – К.-Х., 2002. – С. 18
6. Єфремов С. Криміналізація організованої злочинної діяльності у чинному Кримінальному кодексі України// Право України. – 2003. - № 9. – С.97.
7. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України – 4-те вид., переробл. та доповн./ Відп. ред. С.С. Яценко. – К., 2005. – С. 56.
8. Шапченко С.Д. Деякі питання тлумачення та застосування ст. 28 КК України// Законодавство України. Науково-практичні коментарі. - № 3. – 2002. – С. 121.
9. Кваша О.О. Організатор злочину кримінально-правове та кримінологічне дослідження: Монографія. – К., 2003. – С. 37.

КРИПТОВАЛЮТА ЯК ЗАСІБ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Божко Є. І.

Студент III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Ільченко О. В.

к.ю.н., доцент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Технологічний прогрес сприяє потужному розвитку всіх сфер людської діяльності, не виключенням стала і сфера обігу грошей. Однією з ознак, яка характеризує модерне суспільство, є інтернет-орієнтована економіка. Для того, щоб цей сектор належним чином

функціонував, необхідна система незалежних платіжних засобів. Уже створені методи розрахунків все частіше піддаються незаконному втручанню кіберзлочинців, боротьба з якими не завжди може гарантувати права особи. Тому, завдяки своїй простоті, доступності, анонімності і, що дуже важливо, безпеці, великого поширення набули віртуальні або криптовалюти.

Як зазначається в доповіді Європейського центрального банку «Virtual currency schemes – a further analysis» віртуальна валюта визначається як цифрове відображення цінності, що не випускається центральним банком, кредитною установою або установою електронних грошей, яка, у деяких випадках, може використовуватися як альтернатива грошам [1, с. 25].

Правила FinCEN, які стосуються операцій пов'язаних з віртуальними валютами, встановлюють, що «на відміну від реальної валюти «віртуальна» валюта є засобом обміну який діє як валюта у певному середовищі, однак не має всіх атрибутів реальної валюти» [2].

На даний час однією з найбільш розвинених віртуальних валют є Bitcoin, який стрімко розвивається і поступово виміщає інші віртуальні валюти.

Bitcoin – це перша децентралізована P2P (від клієнта до клієнта) платіжна мережа, яка обслуговується її користувачами без центральних керівних органів та агентів. З точки зору користувачів, Bitcoin є аналогом готівки однак тільки для Інтернету [3].

Виникнення такого платіжного засобу пов'язують із ім'ям Сатоши Накамото, який 3 січня 2009 року опублікував у мережі Інтернет статтю під назвою «Біткоіни: система цифрової пирингової готівки» [4], де чітко прописав методи і принципи роботи даної платіжної мережі. Головною відмінністю Bitcoin від інших віртуальних валют є те, що він не є борговим зобов'язанням емітента.

Користувачем Bitcoin може стати будь яка особа, яка має для цього належні засоби, а саме: достатній обсяг пам'яті на персональному комп'ютері та доступ до мережі інтернет. Щоб отримати Bitcoin потрібно обов'язково обрати «гаманець» та встановити його на комп'ютер або телефон який має доступ до мережі Інтернет. Слід зазначити, що обирається «гаманець» тільки на офіційному сайті Bitcoin, де йому присвоюється конкретний адрес. Цей «гаманець» зберігає в собі інформацію про закриті ключі від Bitcoin, якими володіє особа. Тільки маючи доступ до «гаманця» власник зможе здійснити операції з належними йому Bitcoin.

Якщо не вдаватися в термінологію програмування, то всі власники Bitcoin рахунків, «гаманців», є держателями просто окремих, випадково згенерованих чисел, які стають ключем або «паролем» для цього елемента. Кожен ключ або «пароль» вважається

абсолютно унікальним. Також діяльність власників Bitcoin є абсолютно анонімною, бо будь-які дії з ним не потребують персональних даних користувачів.

Система peer-to-peer яка лежить в основі Bitcoin надає можливість користувачам здійснювати транзакції між собою без втручання будь-якого посередника. Операції перевіряються мережевими вузлами і записуються до розподіленої бази даних blockchain.

Blockchain автоматично надає інформацію одній стороні, що інша сторона угоди легально сплатила за товар або послугу. У вказаній транзакції немає третьої сторони. Система у буквальному сенсі контролюється всіма її учасниками. Кожна особа, яка бере участь в криптовалютній комерції має таку ж здатність контролювати переміщення криптовалюти. Всі підтвержені операції включаються в blockchain.

Транзакція представляє собою передачу вартості, між Bitcoin «гаманцями», які включені в blockchain. Bitcoin «гаманці» використовують ключі, для підписання транзакції. Ключ забезпечує математичний доказ того, що Bitcoin надійшли від власника «гаманця». Усі транзакції передаються між користувачами і зазвичай починають підтверджуватися мережею протягом наступних 10 хвилин, через відповідний процес «mining».

«Mining» – процес видобування електронних грошей за допомогою вирішення комп'ютером визначених криптографічних алгоритмів [5].

На сьогодні, уряди різних держав світу по різному відносяться до легалізації використання Bitcoin у державі. Так наприклад, новий закон, прийнятий в Японії, дозволяє використовувати Bitcoin як законний платіжний засіб. В Німеччині Bitcoin визнані розрахунковою одиницею. В Китаї операції з Bitcoin заборонені для банків, але дозволені для фізичних осіб. У Канаді Bitcoin є засобом розрахунку. В Іспанії система Bitcoin визнана офіційною платіжною системою. Прямі заборони на використання криптовалюти існують у Болівії, Еквадорі, Тайланді та В'єтнамі.

Щодо режиму використання Bitcoin та інших віртуальних валют в Україні є роз'яснення Національного банку України, який визначає валюти/крипто валюти як грошовий сурогат, що не має реальної вартості та не може бути використаний фізичними чи юридичними особами, так як це прямо суперечить нормам законодавства України [6].

Вказана позиція обумовлена тим, що оскільки транзакції із Bitcoin не дають можливість ідентифікувати осіб, які їх здійснили, це відкриває значні можливості для реалізації кримінальних правопорушень, пов'язаних, зокрема, із легалізацією доходів отриманих злочинним шляхом.

Можна говорити про те, що сучасні технології сприяють використанню Bitcoin для реалізації відмивання грошей. Це передусім обумовлено тим, що дана технічна розробка

надає можливість: бути непоміченим для зацікавлених осіб з точки зору ідентифікації клієнта, бо протоколи Bitcoin не вимагають внесення персональних даних в систему; конвертувати Bitcoin у звичайну валюту дуже швидко, бо це не вимагає персоналізації клієнта, та не зобов'язує формувати та зберігати належну документацію відносно здійсненої операції; створити необмежену кількість рахунків, що об'єктивно унеможлиблює здійснення відповідного контролю за транзакціями; залишатися не поміченим за допомогою інструментів що унеможлиблюють відстеження дій кожного клієнта, в основному це реалізується за допомогою анімайзерів.

Отже, умови, в яких здійснюють свою діяльність працівники Bitcoin, надає безліч можливостей для незаконних операцій із відмивання коштів.

Основними суб'єктами реалізації відмивання грошей шляхом використання криптовалюти можуть бути учасники так званого віртуального підприємництва [7, с. 24].

Приклад найбільш розповсюдженого процесу легалізації доходів отриманих злочинним шляхом з Bitcoin може виглядати наступним чином: обмін доходів отриманих злочинним шляхом на Bitcoin; створення віртуальної юридичної особи, яка у якості оплати за товари та послуги приймає Bitcoin; купівля продуктів або послуг у власній юридичній особі, шляхом анонімного переказу Bitcoin; конвертація Bitcoin у національну валюту.

Таким чином, власник юридичної особи отримує легальний дохід використовуючи віртуальне платіжний засіб у формі криптовалюти Bitcoin.

Віртуальна валюта може використовуватись і для вчинення інших кримінальних правопорушень, наприклад фінансування тероризму і тд. І взагалі, майже кожного дня суспільство зустрічається з новими викликами, які йому кидає технічний прогрес у формі нових видів та способів вчинення кримінальних правопорушень. Держава повинна стежити за цими новаціями, та впливати на них таким чином, щоб вони приносили позитивні зміни та не порушували права та свободи інших осіб.

Створення криптовалюти є тією позитивною зміною, яку викликало модерне суспільство. Ми вважаємо, що наразі кожній країні потрібно «іти в ногу з часом», та врегулювати питання використання віртуальної валюти на законодавчому рівні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. European Central Bank «Virtual currency schemes – a further analysis» URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemesen.pdf>.

2. Application of FinCEN's Regulations to Persons Administering, Exchanging, or Using Virtual Currencies URL: <https://www.fincen.gov/resources/statutes-regulations/guidance/application-fincens-regulationspersons-administering>.
3. Карчева Г. Т., Нікітчук С. М. Віртуальні інноваційні валюти як валюти майбутнього. Фінансовий простір. 2015. № 2 (18). URL: <http://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1502/15kgtviv.pdf>.
4. Satoshi Nakamoto. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. URL: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>.
5. Любшина Д. С. Криптовалюта как инновационный инструмент мировой торговли / Д. С. Любшина, А. В. Золотарюк. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/kriptovalyuta-kak-innovatsionnyy-instrumentmirovoy-torgovli>.
6. Роз'яснення щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти»: лист Національного банку України від 10.11.2014 р. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=1187960.
7. Подчасова П. Т. Віртуальні підприємства як сучасна форма організації виробництва // Збірник наукових праць МННЦ ІТІС. 2009. Вип. 14. С. 24–45.

СІМ'Я ЯК СУБ'ЄКТ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Янішевська К. Д.

*к.ю.н., викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Запорожець О. Є.

*Студент III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Боротьба із проявами злочинності є одним з основних завдань держави. Але спроби вирішення цієї проблеми на загальнодержавному рівні не матимуть істотного значення і результатів, адже безпосередній центр проблеми знаходиться на нижчому рівні. Тому для зниження рівня злочинності в країні велике значення має діяльність таких суб'єктів запобігання злочинів, як різного роду громадські організації, інші об'єднання громадян, а також сім'я, як первинний та основний осередок суспільства.

Як зазначає О. М. Литвинова, злочинність неповнолітніх – це сукупність злочинів, вчинених особами у віці з 14 до досягнення 18 років та офіційно зареєстрованих органами статистичного обліку за певний період часу на певній території, є частиною злочинності в цілому, розвивається під впливом тих же факторів, має з нею інші спільні риси. Проте злочини неповнолітніх мають певні особливості, що дозволяє виділити їх в окремий вид злочинності [1].

За даними статистики сьогодні в Україні в 11 виховних колоніях утримується близько трьох тисяч неповнолітніх. Більше 50% засуджені за грабежі й крадіжки, 25% – за розбій, 10% – за нанесення тяжких тілесних ушкоджень чи вбивство. Майже кожний третій засуджений підліток відбуває строк від 1 року до 3 років, половина – до 5 і приблизно 18% – більше 5 років позбавлення волі [2].

Зазначені дані свідчать, що проблема неповнолітньої злочинності набуває доволі серйозного поширення в Україні і потребує негайного вирішення з боку держави. Але, перш ніж приймати певні міри, необхідно визначити основні причини, які провокують і спонукають неповнолітніх до вчинення неправомірних діянь.

Коли мова іде про сім'ю, як суб'єкт запобігання злочинам, то перш за все мається на увазі її роль та вплив на неповнолітніх суб'єктів злочинної діяльності. А беручи до уваги той факт, що на сьогоднішній день велика кількість злочинів вчиняється саме особами віком до 18 років (тобто дітьми), то вплив сім'ї на подолання даної ситуації має велике значення.

Як зазначає Голіна В. В., повсякденна життєва практика індивіда, весь досвід його існування безпосередньо формується в малих соціальних групах, зокрема в сім'ї. Якщо в умовах життя підлітка в сім'ї не створюється ніяких інформаційних перешкод, то особа засвоює вимоги суспільства, виконує їх, утілює у своїх особистісних якостях, цілях і вчинках. Якщо цього не відбувається, вона формує риси особистості, що не відповідають суспільним ідеалам [3, с. 82].

По даним статистики майже половина дітей, які вчинили злочини, зростали в проблемних сім'ях, кожний третій неповнолітній – з неповної сім'ї, у 14% – батьки є алкоголіками, у 10% – родичі відбувають кримінальне покарання, у 4% – рідні ведуть аморальний спосіб життя [4].

Дана статистика підтверджує той факт, що стан відносин у сім'ї, рівень виховання дітей, благополучність сімейного життя у великій кількості випадків має безпосереднє відношення до формування у неповнолітньої особи певної спрямованості до вчинення злочинів, а також особистості злочинця.

У науковій літературі виділяють два види впливу сімейного неблагополуччя на формування злочинної поведінки у неповнолітніх. У першому випадку – це ситуації, коли з боку членів сім'ї здійснюється активне залучення підлітка до вчинення злочину. У свою чергу до другого належать випадки, коли зі сторони членів сім'ї здійснюється пасивний приклад антигромадської поведінки, створення об'єктивних умов для самостійної злочинної діяльності неповнолітніх. І якщо перший вид великого поширення не має, то другий, навпаки, зустрічається у переважній більшості випадків.

Пасивна антигромадська поведінка проявляється не в прямих спонуканнях неповнолітньої особи до вчинення певних злочинів, а в наявності відповідних умов, які можуть стати головними спонукаючими факторами у формуванні стійкої антигромадської поведінки у неповнолітнього. Такі умови можна класифікувати на два окремі види – загальні та специфічні. До загальних можна віднести такі негативні чинники сімейного життя, як порушення цілісності сімейного колективу, алкоголізація членів сім'ї, низький культурний рівень, тобто такі, які не є прямою передумовою до формування конкретного злочинного типу у неповнолітньої особи. На відміну від загальних умов, до специфічних належать ті, наявність яких може стати умовою формування конкретної асоціальної спрямованості. Так, наприклад, у сім'ях, в яких спостерігаються часті конфлікти, наявна взаємна агресія членів сім'ї підвищується ймовірність формування у дітей стійкої антисуспільної спрямованості, направленої на здійснення насильницьких злочинів. У свою чергу в сім'ях, в яких процвітає користолюбство, заздрість до матеріального успіху інших, переважання матеріальних запитів над духовними у дітей можливе виникнення тяжіння до вчинення корисливих злочинів.

Як зазначає Михальська С. А., основну роль у розвитку особистості дитини відіграють люди, що її оточують, передусім батьки. Дитина стає самостійнішою, більш незалежною від дорослих, розширюються та ускладнюються її взаємини з оточенням, а це відкриває їй значні можливості для глибшого самоусвідомлення, оцінювання себе та інших. Отже, для того, щоб у процесі цього розвитку підлітка у нього не формувалася поведінка, яка має антисуспільний характер, батькам необхідно приділяти значний рівень уваги правильному вихованню дитини, що і є запорукою виникнення у неповнолітнього високого рівня правосвідомості [5, с. 23].

Таким чином із вищезазначеного випливає, що сім'я, як суб'єкт запобігання злочинності, відіграє велику роль у процесі розвитку спрямованості неповнолітньої особи і формуванню у неї поведінки, яка не суперечить ані суспільній моралі, ані законам. Незалежно від достатку родини, існує як мінімум два основних фактори, які спонукають неповнолітніх осіб до протиправних діянь. Це, по-перше, бажання самоствердження, отримання матеріальних благ для забезпечення своїх власних потреб, а по-друге, особливості психологічного розвитку неповнолітніх, адже психіка підлітка лише формується, і на фоні цього дані особи можуть, не задумуючись про наслідки, вчинити певні злочини. Тому держава повинна забезпечити умови для всебічного розвитку сім'ї, сприяти їй у реалізації своїх функцій, поліпшення життєвого рівня, а також підвищення ролі сім'ї як основи суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Литвинова О. М. Кримінологія: питання та відповіді. URL: http://pidruchniki.com/81598/pravo/ponyattya_zlochinnosti_nepovnlitnih
2. Неповнолітні Злочинці. Deliberating in a Democracy. URL: http://www.did.deliberating.org/languages/documents/Lessons_UKR_Juvenile_Offenders.pdf
3. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навчальний посібник / В. В. Голіна – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2011 – 120 с.
4. Градецька Н. М. Сім'я як суб'єкт запобігання злочинності неповнолітніх. URL: https://revolution.allbest.ru/law/00581289_0.html
5. Михальська С. А. Вплив сім'ї на формування особистості дитини «Вісник», №121. Том 11. 2014 р. с. 23-28.

КІБЕР-БУЛІНГ, ЯК ОДИН З ПРОЯВІВ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Янішевська К. Д.

*к.ю.н., викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Головач А. І.

*Студентка I курсу ННІ права
Сумського державного університету*

На даний момент, люди, а особливо діти, проводять велику частку свого вільного часу на просторах Інтернету. Одним із серйозних наслідків цього є зменшення часу на спілкування з рідними, друзями. Чим більше часу дитина витрачає на використання комп'ютеру, тим більше ризик стати жертвою такого явища, як кібер-булінгу. Такий вид переслідування останнім часом стає все більш популярним.

Декілька років тому, люди навіть не здогадувались про таке поняття як кібер-булінг. Завдяки входженню суспільства в еру інформаційних технологій, сьогодні цей термін стає терміном повсякденного вжитку.

Кібер-булінг – це новітня форма агресії, що передбачає жорстокі дії з метою дошкулити, нашкодити, принизити людину з використанням інформаційно-комунікаційних засобів: мобільних телефонів, електронної пошти, соціальних мереж тощо.

А.Кравчук, зазначає, що виходячи з визначення кібербулінгу, можна виділити його основну відмінність від традиційного булінгу: всі дії, спрямовані проти особистості, відбуваються у віртуальному просторі. Звідси випливають інші особливості цього явища: відсутність відповідальності за свої вчинки та анонімність образника (саме цей аспект потребує негайного правового втручання: лише шляхом прийняття законів можна

встановити реальний механізм притягнення до відповідальності за приниження в інтернет-мережі та закріпити можливість правоохоронних органів відслідковувати агресорів); відсутність повного контролю над ситуацією як з боку жертви, так і з боку образника (можливість численного копіювання різними сайтами викладених фото та відео призводять до того, що навіть за бажання агресор вже не зможе зупинити процес поширення неправдивої або образливої інформації); віртуальний простір може сприйматися агресором як щось «несправжнє», де все відбувається «не по-справжньому», на відміну від наслідків, які є цілком реальними; відсутність часових і просторових меж (якщо під час звичайного буллінгу можна змінити оточення, яке негативно впливає на жертву (наприклад, переїхати до іншого міста, змінити школу/роботу), то кібербуллінг позбавляє вас цієї можливості) [1].

Поки що, майже не звертається увага на даний вид насильства, як нову форму агресивного нападу на дитину. На ряду з проблемами більш масштабного ураження населення (комп'ютерна залежність, час витрачений у віртуальному середовищі тощо), ми не звертаємо увагу на реальну загрозу кібербуллінгу, бо знаємо про це мінімум змістовної інформації. Проте, через збільшення кількості злочинів у даній сфері, в усьому світі це питання стає більш гострим та актуальним, оскільки в першу чергу, потрібно забезпечити дітей інформаційною базою стосовно цього питання.

В Україні це явище також стає більш поширеним, більше того – це найрозповсюдженіша форма насильства, що дає підставу називати його кібертероризмом.

Американки Робін Ковальські, С'юзан Лімбер і Патріція Агатстон, одні з небагатьох, хто досліджує кібер-буллінг, виділяють вісім типів поведінки, характерні для цього явища:

1) Перепалки, або флеймінг (від англ. flaming – пекучий, гарячий, полум'яний) – взаємообмін гнівними репліками, коментарями між двома, чи більше учасниками, з використанням комунікаційних технологій. Характерні для чатів, форумів. За певних умов може перетворитись на психологічний терор. Так, неочікуваний випад може привести опонента до сильних емоційних переживань.

2) Нападки, постійні виснажливі атаки (англ. harassment) – частоповторювані образливі повідомлення на адресу жертви через персональні канали комунікацій (часті СМС-повідомлення, телефонні дзвінки). Відзначаються своєю тривалістю та односторонністю.

3) Обмовлення, зведення наклепів (denigration) – розміщення та розповсюдження принизливої неправдивої інформації за допомогою комп'ютерних технологій. Зазвичай це підроблені переписки переписки, фальшиві фото та відео.

4) Самозванство, втілення в певну особу (impersonation) – переслідувач видає себе за жертву, через використання її аккаунту в соціальних мережах, і здійснює негативну комунікацію. З адреси жертви надсилаються ганебні листи її контактам за адресною книгою, після чого жертва отримує гнівні відповіді в свою адресу.

5) Ошуканство, видурювання конфіденційної інформації та її розповсюдження (outing&trickery)- здобування особистої інформації жертви (персональні дані, фото, відео) в міжособовій переписці і висвітлення її в зоні Інтернету або передача її третім особам, яким вона не призначалась.

6) Відчуження (остракізм), ізоляція – виключення особи з певної групи спілкування. Онлайн відчуження найчастіше реалізується в середовищах, де використовується захист пароллями або формується список небажаної пошти, список друзів. Відсутність відповідей на повідомлення також є проявом кібер-остракізму. Чим більше людина почуває себе ізольованою від віртуального соціуму, тим більше пригнічується її емоційний стан, падає самооцінка.

7) Кіберпереслідування – приховане вистежування дій особи в Інтернеті. Здійснюється з метою організації злочину (побиття, насильство, зґвалтування, грабежу). Таким чином, злочинець отримує інформацію про особу, її персональні дані, що допомагають спланувати час, місце та всі інші умови для здійснення злочину.

8) Хепіслепінг(від *англ.* Happy slapping –щасливе ляскання) – відеоролики на яких зафіксовані реальні напади на людей з метою вчинення фізичного насилля. Однією із форм хепіслепінгу є хопінг–відеофіксація нападів з метою зґвалтування, чи його імітації. Відеоролики, без згоди жертви розміщуються в інтернеті в публічному доступі для інших користувачів) [2].

Опитування українських підлітків, проведені волонтерами Київського психологічного центру «Територія психотерапії та тренінгу «Психолог», підтверджують наявність вищезазначених типів поведінки в їхньому досвіді, чи уявленнях.

Таким чином, небезпека кібербулінгу вкрай висока, так як на відміну від традиційних знущань, він не потребує використання фізичної сили або безпосереднього контакту з жертвою. Проте, навіть без фізичних ушкоджень, такі знущання спричиняють набагато гнітючішу дію на жертву, оскільки за цим процесом спостерігають не лише безпосереднє оточення, як в звичайному булінгу, а й чисельна кількість користувачів Інтернету.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кравчук А. Кібербулінг: та право на безпеку. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/insh/kiberbulling-ta-pravo-na-bezpeku-.html>

2. Найдьонова Л.А. Кібербулінг: новітні небезпеки в інтернет-просторі. URL: <https://glavcom.ua/specprojects/stopbullying/kiberbuling-novitni-nebezpeki-v-internet-prostori-460488.html>

СПІВІДНОШЕННЯ ФАЛЬСИФІКАЦІЇ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ТА ПРИХОВУВАННЯ ЗЛОЧИНУ

Опанасенко В. І.

*здобувач кафедри кримінального права та кримінології
КНУ імені Тараса Шевченка*

Науковий керівник: Андрушко П. П.

*к.ю.н., проф., в.о. завідувача кафедри кримінального права
та кримінології КНУ імені Тараса Шевченка*

Даючи кримінально-правову оцінку діям особи, яка в той чи інший спосіб здійснює фальсифікацію доказів у кримінальному провадженні, не будучи при цьому підозрюваним, обвинуваченим (підсудним) у злочині, слід виходити з того, що відповідна поведінка може визнаватись проявом приховування «чужого» злочину. Зокрема, таке приховування наявне, коли встановлений зв'язок суб'єкта фальсифікації доказів з іншою особою, яка вчинила конкретний злочин. При цьому не обов'язково, щоб така особа була учасником кримінального провадження, в межах якого має місце фальсифікація доказів (наприклад, суб'єкт фальсифікації надає завідомо неправдиві показання, звинувачуючи у злочині невинну особу, і тим самим вчинює дії по приховуванню реального злочинця). Залежно від того, чи було таке приховування заздалегідь обіцяним, чи ні, його можна визначити як: а) співучасть у злочині; б) заздалегідь не обіцяне приховування злочину. Питання про кримінальну відповідальність для таких ситуацій має вирішуватись по-різному. Пояснімо свою думку.

Відповідно до ч. 5 ст. 27 КК, пособником є особа, яка порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь або усуненням перешкод сприяла вчиненню злочину іншими співучасниками, а також особа, яка заздалегідь обіцяла переховати злочинця, знаряддя чи засоби вчинення злочину, сліди злочину чи предмети, здобуті злочинним шляхом, придбати чи збути такі предмети, або іншим чином сприяти приховуванню злочину. Ми погоджуємось з висловленою у наукових джерелах, присвячених інституту співучасті, думкою про те, що пособник може розглядатись як окремий вид співучасників злочину в межах двох відносно самостійних формах такого різновиду спільної злочинної діяльності. Один різновид передбачає «конкретну» участь пособника у вчиненні злочину іншими співучасниками і ця участь може бути як «інтелектуальною», так і «матеріальною»; другий різновид пособницьких дій полягає лише у заздалегідь даній обіцянці переховати

злочин, що вчиняється іншим співучасником, і самі по собі дії по приховуванню такого злочину не є обов'язковими для складу пособництва [1, с. 51]. Враховуючи викладене, вчинення дій з фальсифікації доказів перебуває поза межами складу співучасті у злочині, і потребує самостійної кваліфікації, за умови, якщо воно, у поєднанні з іншими фактичними обставинами, відповідає ознакам окремого юридичного складу злочину (зокрема, передбачених ч. 2 ст. 372, ст. 384, ст. 386 КК). Якщо ж дія по фальсифікації доказів сама по собі не становить окремого злочину, вчинене кваліфікується лише як співучасть у злочині у формі заздалегідь наданої обіцянки сприяти приховуванню злочину.

Приклад 1: Особа 1, будучи свідком у кримінальній справі по звинуваченню Особа 2 у вчиненні крадіжки з проникненням (ч. 3 ст. 185 КК), надав суду завідомо неправдиві показання про відсутність Особа 2 на місці вчинення крадіжки; при цьому відповідна поведінка Особи 1 була заздалегідь обіцяна нею Особі 2.

Кваліфікація дій Особи 1: Дії Особа 1 слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ч. 5 ст. 27, ч. 3 ст. 185; ч. 1 ст. 384 КК України.

Приклад 2: Особа 1 виклала у соціальній мережі фото, яке має підтверджувати відсутність Особи 2, що підозрюється у вчиненні крадіжки з проникненням (ч. 3 ст. 185 КК), на місці вчинення злочину; при цьому відповідна поведінка Особи 1 була заздалегідь обіцяна нею Особі 2.

Кваліфікація дій Особи 1: Дії Особа 1 слід кваліфікувати за ч. 5 ст. 27, ч. 3 ст. 185 КК України.

По-іншому має вирішуватись питання про заздалегідь не обіцяне приховування. В Особливій частині КК приховування злочину – як окремий вид злочину – передбачене ч. 1 ст. 396 КК. Крім того приховування злочинів може бути конкретним проявом (різновидом) або компонентом (складовою) інших видів злочинів (зокрема, передбачених статтями 198, 209, 256, 306 КК та іншими). У науковій літературі висловлюється думка про те, що приховування може бути компонентом злочинів у сфері службової діяльності або їх спеціальних різновидів – передбачених статтями 364, 364¹, 365, 365², 372, 375, 426 КК. На наш погляд, дії з фальсифікації доказів у кримінальному провадженні, які вчинюються не підозрюваним чи обвинуваченим (підсудним), і мають на меті приховування «чужого» злочину, також мають визнаватись проявом (різновидом) заздалегідь не обіцяного приховування.

Приховування злочину може кваліфікуватися за ч. 1 ст. 396 КК з урахуванням відповідних ознак складу злочину (зокрема, щодо категорії злочину, що приховується – тяжкий чи особливо тяжкий злочин, а також тих обмежень, які встановлені щодо суб'єкта

злочину, – див ч. 2 ст. 396 КК). При цьому, за загальним правилом, приховування злочину кваліфікується за ч. 1 ст. 396 КК у разі, якщо воно не є конкретним різновидом чи компонентом злочину іншого виду, передбаченого однією з наведених вище статей. Якщо приховування злочину є конкретним різновидом чи компонентом злочину іншого виду, передбаченого однією з наведених вище статей Особливої частини КК, воно, за загальним правилом, кваліфікується за відповідною статтею (частиною статті) Особливої частини і додаткової кваліфікації за ч. 1 ст. 396 КК не потребує. В цьому разі має місце окремий різновид так званої конкуренції «загальної та спеціальної норм», і пріоритет при остаточній кваліфікації має віддаватись останній. На наш погляд, саме такий підхід закладений Пленумом ВСУ відносно ситуацій, коли приховування злочину здійснюється шляхом умисного вбивства: відповідно до абзацу 2 п. 13 ППВСУ від 07.02.2003 р. № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» така ситуація кваліфікується лише за п. 9 ч. 2 ст. 115 КК і додаткової кваліфікації за ч. 1 ст. 396 КК не потребує.

Останнє положення актуальне для нас: якщо дії з фальсифікації доказів, будучи проявом заздалегідь не обіцяного приховування «чужого злочину», у поєднанні з іншими фактичними обставинами відповідають ознакам окремого злочину (зокрема, передбаченого ч. 2 ст. 372, ч. ст. 384, ст. 386 КК чи статтями про службові злочини), кваліфікація має відбуватись лише за цими нормами. Якщо ж дія по фальсифікації доказів сама по собі не становить окремого злочину, вчинене може кваліфікуватись лише за ч. 1 ст. 396 КК як заздалегідь не обіцяне приховування тяжкого чи особливо тяжкого злочину.

Приклад 1: Особа 1, будучи свідком у кримінальній справі по звинуваченню Особа 2 у вчиненні крадіжки з проникненням (ч. 3 ст. 185 КК), надав суду завідомо неправдиві показання про відсутність Особа 2 на місці вчинення крадіжки; при цьому відповідна поведінка Особи 1 не була заздалегідь обіцяна нею Особі 2.

Кваліфікація дій Особи 1: Дії Особа 1 слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 384 КК України.

Приклад 2: Особа 1 виклала у соціальній мережі фото, яке має підтверджувати відсутність Особи 2, що підозрюється у вчиненні крадіжки з проникненням (ч. 3 ст. 185 КК), на місці вчинення злочину; при цьому відповідна поведінка Особи 1 не була заздалегідь обіцяна нею Особі 2.

Кваліфікація дій Особи 1: Дії Особа 1 слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 396 КК України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. – 4-те вид., переробл. та доповн. / Відпов. ред. С.С. Яценко. – К. : А.С.К., 2010. – 848 с.

СЕКЦІЯ 8

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Ільченко О. В.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Принципи правової держави і демократичного суспільства, міжнародно – правові стандарти захисту прав людини однозначно передбачають можливість судового захисту на всіх етапах кримінального судочинства. Запобіжні заходи це особливий вид інституту Кримінально – процесуального права. Вони виконують важливу роль у перешкодженні вчинення правопорушень та дають змогу уникнути ризиків, що негативно впливають на швидкість та повноту розслідування кримінальних правопорушень. Запобіжні заходи є найбільш суворим видом кримінально-процесуального примусу і застосовуються для забезпечення успішного здійснення досудового провадження та судового розгляду кримінальних правопорушень.

Використання запобіжних заходів завжди пов'язане з обмеженням певних прав громадян, хоча і мають на меті досягнення належної поведінки обвинуваченого (підозрюваного). Ось чому велике значення має правомірність обмеження прав особи при застосуванні зазначених заходів. У зв'язку з цим більш широке застосування запобіжних заходів, не пов'язаних з ув'язненням під варту, може виконати завданнями, поставлені перед кримінально-процесуальною діяльністю з мінімальним обмеженням прав і свобод особи.

Запобіжні заходи є найбільш суворим видом кримінально-процесуального примусу і застосовуються для забезпечення успішного здійснення досудового провадження та судового розгляду кримінальних правопорушень. Важливого значення набуває вивчення та аналіз міжнародного досвіду щодо застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування. Запобіжні заходи країн СНД досить однотипні – це тримання під вартою та арешт. Навіть порядок їх обрання якщо не однаковий, то дуже схожий між країнами. Отже, проведемо порівняльно-правовий аналіз застосування запобіжних заходів у деяких країнах ЄС.

У Австрії до заходів, що обмежують волю належать: тимчасове затримання та попереднє тримання під вартою (арешт). Ці заходи застосовують тоді, коли мета арешту не може бути досягнута за допомогою інших більш м'яких заходів. У Австрійському кримінально процесуальному праві є інститут перевірки судом обґрунтованості тримання обвинуваченого під вартою. Це забезпечує можливість перевірити не лише обґрунтованість арешту, але й захистити інтереси обвинуваченого від незаконного тримання під вартою [1, с. 64].

В Угорщині кримінальне законодавство базується на подвійній системі санкцій: штрафи та запобіжні заходи встановлюються в ЦК. А на досудовому слідстві поліція може тримати підозрюваного під вартою 72 години, поки проводиться слідство. Суд може прийняти рішення про попереднє ув'язнення (повернення під варту) на вимогу прокурора. Закон передбачає автоматичний перегляд судом тримання під вартою. Попереднє ув'язнення не може продовжуватися більше трьох років, а підстави й необхідність попереднього ув'язнення мають переглядатися не рідше одного разу на шість місяців. Існує два різновиди домашнього арешту. Перший може призначатися у формі заборони залишати місце проживання за певною адресою; другий - більш сувора форма домашнього арешту, яка передбачає, що особі не дозволяється залишати будинок, і при цьому поліція може постійно контролювати таку особу.

У Румунії поліція має право затримати особу для проведення слідства не більше ніж на 24 години. Після закінчення цих 24 годин поліція може звернутися до прокуратури або суду за ордером на повернення під варту (попередній арешт). Попередній етап закінчується тим, що поліція завершує проведення попередніх допитів, доходять висновку про наявність підстав до порушення кримінальної справи та передає її до прокуратури. Із цього моменту починається етап слідства, на якому прокуратура переймає відповідальність за підозрюваного та може застосувати до нього такі запобіжні заходи: підписка про невиїзд і попередній арешт [1, с. 65].

Аналізуючи країни Європи неможливо залишити поза увагою Англію. В Англійському процесуальному праві, зважаючи на особливості історичного розвитку інституту заходів кримінально-процесуального примусу, не проводиться чіткого розмежування запобіжних заходів та інших заходів процесуального примусу. Зокрема, не розмежовується поліцейський арешт (затримання) та попереднє взяття під варту. До запобіжних заходів, що пов'язані із обмеженням волі в Англії, належить арешт (затримання). Тривалість такого заходу не більше 24 години. За серйозними злочинами (наприклад, вбивства, нанесення тяжких тілесних ушкоджень тощо) строк затримання

може бути продовжено до 36 годин. Однак, максимальний термін затримання становить 72 та 96 годин [1, с. 68].

У Данії застосування найбільш важливих запобіжних заходів тягне за собою обмеження волі особи, щодо якої вони застосовуються. Оскільки злочинці (підозрювані) часто бачать свій інтерес в перешкоджанні здійсненню правосуддя, запобіжні заходи покликані сприяти збереженню доказового матеріалу і забезпечити явку підозрюваного (обвинуваченого) в суди, в кінцевому рахунку, виконання покарання. Ці заходи повинні бути засновані на законі, принцип пропорційності, а також фундаментальні права людини.

У Німеччині багато засобів спеціального примусу, але немає системи запобіжних заходів. Взяття під варту застосовується тільки до обвинуваченого і є виключною компетенцією дільничного судді або колегії суду. За кримінально-процесуальним законодавством Федеративної Республіки Німеччини суддя має виключно важливі повноваження при застосуванні під час попереднього розслідування примусових заходів, що обмежують волю особи. Лише за наказом судді про арешт обвинувачений може бути взятий під варту. Прокурор може лише клопотати перед судом щодо видання наказу про арешт.

Арешт як запобіжний захід може бути обраний на термін до шести місяців, у виняткових випадках до одного року. Заарештований має право оскаржити арешт у вищому суді, вимагати скасування наказу про арешт або зупинення його виконання. Застосування інших заходів процесуального примусу також віднесено до компетенції судді.

У Бельгії нічого особливого в застосуванні слідчим суддею запобіжних заходів немає - діють ті ж правила, що і в системі загального права. Однак важливо те, що слідчий суддя приймає рішення не тільки з приводу запобіжних заходів, а й усього розслідування. Слідчий суддя розглядає питання не тільки про законність та обґрунтованість запобіжних заходів, які хочуть обрати поліція або прокуратура, а й про відповідність обраного запобіжного обставинам справи: Крім того, слідчий суддя в силу займаної посади стає керівником розслідування (за умови, що до нього із запитом звернувся прокурор [1, с. 68]).

Отже, розглянуті вище запобіжні заходи різних країн світу дуже схожі між собою. Це затримання, домашній арешт, тримання під вартою тощо. Однак, порядок їх застосування може значно відрізнятись, тому використання такого зарубіжного досвіду для вдосконалення КПК України є безперечно необхідним та цінним.

Для зміни запобіжного заходу, такому як взяття під варту, у країнах Європи запроваджено низку альтернатив. Вивчаючи практику ЄСПЛ, можна проаналізувати, що умови, у яких утримують осіб під вартою, є, суворими, і це суперечить міжнародним

стандартам поведінки із затриманими особами, які очікують судового процесу, відповідно до яких тримання під вартою до суду має носити гуманний характер і виявляти повагу до гідності людини.

Аналізуючи практику ЄСПЛ, робимо висновок, що Україна має багато справ з порушенням прав людини під час застосування запобіжних заходів у вигляді арешту. Міжнародні правові акти передбачають механізми захисту від свавільного позбавлення громадян волі й зловживань щодо підозрюваних після їхнього затримання. Розглядаючи справи про законність затримання, ЄСПЛ з'ясовує чи відповідає воно вимогам процесуальних норм національного законодавства чи було результатом свавілля [2].

У Європейській конвенції з прав людини (ЄКПЛ) сказано, що кожна особа, яку було позбавлено волі в вигляді арешту або тримання під вартою може ініціювати розгляд законності затримання. Особа може бути затримана за наявності обґрунтованої підозри щодо вчинення нею правопорушення (п. «с» ч. 1 ст. 5 ЄКПЛ). Вимога щодо обґрунтованої підозри у сукупності з одним чи кількома із розглянутих вище ризиків може стати підставою для позбавлення особи волі до суду [3].

Зробимо висновок, що у країнах Європи на практиці ЄСПЛ спостерігається застосування найбільш м'якіших запобіжних заходів, окрім звичайно випадків вчинення особливо тяжких злочинів. Тобто найпоширенішими видами запобіжних заходів є такі, що не обмежують волю особи.

Як щодо застосування запобіжних заходів до неповнолітніх, то це регулюється деякими нормами Конвенції про права дитини. Відповідно до ст. 37 Конвенції «арешт, затримання чи тюремне ув'язнення дитини здійснюється згідно із законом та використовується лише як винятковий захід і протягом якомога більш короткого відповідного періоду часу».

ЄКПЛ у своїх нормах радить країнам-членам накласти заборону тримати неповнолітніх під вартою, окрім особливих ситуацій здійснення найбільш серйозних кримінальних правопорушень. У цих варіантах необхідно обмежувати тривалість тримання під вартою для неповнолітніх і тримати їх окремо від дорослих.

Згідно з Законом «Про охорону дитинства» [5] затримання та арешт неповнолітніх застосовується як винятковий захід і тільки у випадках встановлених законом. Забороняється утримання дитини у одному приміщенні з дорослими затриманими, арештованими чи засудженими особами. Про затримання дитини негайно інформують батьків або осіб, які їх замінюють, а крім того службу обвинувачення.

Також одним із важливих прав неповнолітнього, що у свою чергу є суттєвою ознакою справедливого кримінального процесу щодо неповнолітнього, є право на

конфіденційність, гарантоване у міжнародних правових документах. ЄСПЛ передбачає, що преса і відвідувачі можуть не допускатися до зали судових засідань протягом усього судового розгляду або якоїсь його частини з метою дотримання моральних засад, коли того вимагають інтереси неповнолітніх (ч. 1 ст. 6) [6].

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що все ж таки практика ЄСПЛ надає перевагу обираючи більш м'які запобіжні заходи, такі що не обмежують волю особи. Питання застосування запобіжних заходів до неповнолітніх регулюється Конвенцією про права дитини. Згідно із Конвенцією «арешт, затримання чи тюремне ув'язнення дитини здійснюється згідно із законом та використовується лише як крайній захід».

Отже, розглядаючи такий процесуальний інститут, як запобіжні заходи, ми виходимо, по-перше, з того, що вони на досить тривалий період обмежують права і свободи особи (свободу пересування, спілкування, здійснення певних дій), причому ще не визнаної судом винною в скоєнні злочину. Вже сьогодні ми спостерігаємо позитивний вплив європейського досвіду та практики ЄСПЛ щодо застосування запобіжних заходів в національному провадженні, адже суттєво зменшилась практика обрання такого запобіжного заходу, як взяття під варту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дрозд В. Г. Міжнародний досвід використання запобіжних заходів, що не пов'язані з обмеженням волі за кримінальним процесуальним законодавством країн дальнього зарубіжжя. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2016. – Вип. 1. – С. 61-72. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2016_1_9.
2. Справа Kemmache v. France, [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://www.internationalhumanrightslexicon.org/hrdoc/docs/echrkemmachecase.html>
3. Справа John Murray v. The United Kingdom, [Електронний ресурс] – Режим доступу - <http://freecases.eu/Doc/CourtAct/4545634>
4. Про охорону дитинства: Закон України №2402 від 26 квітня 2001 р. – Редакція від 30.11.2017, [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/page>
5. Європейська Конвенція з прав людини, з поправками, внесеними відповідно до положень Протоколів № 11 та 14 з Протоколами № 1, 4, 6, 7, 12 та 13 // [Електронний ресурс] - Режим доступу: - http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf

ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Ільченко О. В.

*к.ю.н., доцент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Канівець А. М.

*студентка IV курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Запобіжні заходи це особливий вид інституту Кримінально-процесуального права. Вони виконують важливу роль у перешкоджанні здійсненню правопорушення, його повторенні. Якщо взяти до уваги юридичну літературу то запобіжні заходи визначаються по різному.

Запобіжні заходи є найбільш суворим видом кримінально-процесуального примусу і застосовуються для забезпечення успішного здійснення досудового провадження та судового розгляду кримінальних правопорушень. Важливого значення набуває вивчення та аналіз міжнародного досвіду щодо застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування. Запобіжні заходи країн СНД досить однотипні - це тримання під вартою та арешт. Навіть порядок їх обрання якщо не однаковий, то дуже схожий між країнами.

У Австрії до заходів, що обмежують волю належать: тимчасове затримання та попереднє тримання під вартою (арешт). Ці заходи застосовують тоді, коли мета арешту не може бути досягнута за допомогою інших більш м'яких заходів.

В Угорщині кримінальне законодавство базується на подвійній системі санкцій: штрафи та запобіжні заходи встановлюються в ЦК.

У Болгарії застосовуються основні та додаткові запобіжні заходи, однак до тих, що обмежують волю особи належать домашній арешт та взяття під варту [1, с. 63].

У Румунії поліція має право затримати особу для проведення слідства не більше ніж на 24 години. Попередній етап закінчується тим, що поліція завершує проведення попередніх допитів, доходить висновку про наявність підстав до порушення кримінальної справи та передає її до прокуратури. Із цього моменту починається етап слідства, на якому прокуратура переймає відповідальність за підозрюваного та може застосувати до нього такі запобіжні заходи: підписка про невиїзд і попередній арешт [1, с. 66].

В Англійському процесуальному праві, зважаючи на особливості історичного розвитку інституту заходів кримінально-процесуального примусу, не проводиться чіткого розмежування запобіжних заходів та інших заходів процесуального примусу. Зокрема, не розмежовується поліцейський арешт (затримання) та попереднє взяття під варту.

У Данії застосування найбільш важливих запобіжних заходів тягне за собою обмеження волі особи, щодо якої вони застосовуються. Запобіжні заходи повинні бути засновані на законі, принцип пропорційності, а також фундаментальні права людини.

У Німеччині багато засобів спеціального примусу, але немає системи запобіжних заходів. Взяття під варту застосовується тільки до обвинуваченого і є виключною компетенцією дільничного судді або колегії суду. Лише за наказом судді про арешт обвинувачений може бути взятий під варту. Прокурор може лише клопотати перед судом щодо видання наказу про арешт.

У Бельгії нічого особливого в застосуванні слідчим суддею запобіжних заходів немає - діють ті ж правила, що і в системі загального права. Однак важливо те, що слідчий суддя приймає рішення не тільки з приводу запобіжних заходів, а й усього розслідування. Слідчий суддя розглядає питання не тільки про законність та обґрунтованість запобіжних заходів, а й про відповідність обраного запобіжного обставинам справи.

У Сполучених Штатах Америки Кримінально-процесуальне законодавство не регламентує заходи процесуального примусу, крім арешту та обшуку. Усі інші заходи процесуального примусу пов'язані з арештом і обшуком.

Отже, розглянуті вище запобіжні заходи різних країн світу дуже схожі між собою. Це затримання, домашній арешт, тримання під вартою тощо. Однак, порядок їх застосування може значно відрізнятись, тому використання такого зарубіжного досвіду для вдосконалення КПК України є безперечно необхідним та цінним.

У Болгарії, Литві, Естонії, Латвії та Словенії свободу обвинувачуваного може бути обмежено на досудовому етапі наказом регулярно відмічатися в поліційній дільниці. Невиконання цього наказу призводить до арешту та взяття під варту.

Аналізуючи практику ЄСПЛ, зробимо висновок, що Україна має багато справ з порушенням прав людини під час застосування запобіжних заходів у вигляді арешту. Міжнародні правові акти передбачають механізми захисту від свавільного позбавлення громадян волі й зловживань щодо підозрюваних після їхнього затримання [1, с. 67].

У ЄСПЛ сказано, що кожна особа, яку було позбавлено волі в вигляді арешту або тримання під вартою може ініціювати розгляд законності затримання [3].

У країнах Європи на практиці ЄСПЛ спостерігається застосування найбільш м'якіших запобіжних заходів, окрім звичайно тяжких злочинів. Тобто найпоширенішими видами запобіжних заходів є такі, що не обмежують волю особи.

Що стосується застосування запобіжних заходів до неповнолітніх то згідно з Законом «Про охорону дитинства» затримання та арешт неповнолітніх застосовується як винятковий захід і тільки у випадках встановлених законом. Забороняється утримання

дитини у одному приміщенні з дорослими затриманими, арештованими чи засудженими особами. Про затримання дитини негайно інформують батьків або осіб, які їх замінюють, а крім того службу обвинувачення [2].

ВСУ роз'яснив, що суд приймаючи рішення про обрання запобіжного заходу щодо неповнолітнього, вони повинні дослідити стан здоров'я неповнолітнього, сімейний і матеріальний стан, стосунки з батьками, дієвість існуючого контролю за його поведінкою, вид діяльності, місце проживання, дані про попередні судимості, соціальні зв'язки, схильності, спосіб життя (п. 3 постанови Пленуму ВСУ від 16 квітня 2004 р. № 5).

Практика ЄСПЛ показує нам проблемні питання під час застосування запобіжних заходів. На практиці ЄСПЛ України є багато справ з порушенням прав людини під час застосування запобіжних заходів у вигляді арешту.

Отже, зробимо висновок, що все ж таки практика ЄСПЛ надає перевагу обираючи більш м'які запобіжні заходи, такі що не обмежують волю особи. Питання застосування запобіжних заходів до неповнолітніх регулюється Конвенцією про права дитини. Згідно із Конвенцією «арешт, затримання чи тюремне ув'язнення дитини здійснюється згідно із законом та використовується лише як крайній захід».

Отже, розглядаючи такий процесуальний інститут, як запобіжні заходи, ми виходимо, по-перше, з того, що вони на досить тривалий період обмежують права і свободи особи (свободу пересування, спілкування, здійснення певних дій), причому ще не визнаної судом винною в скоєнні злочину. Але вже сьогодні ми простежуємо зменшення практики обрання такого запобіжного заходу, як взяття під варту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дрозд В. Г. Міжнародний досвід використання запобіжних заходів, що не пов'язані з обмеженням волі за кримінальним процесуальним законодавством країн дальнього зарубіжжя. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, 2016. – Вип. 1. – С. 61-72.
2. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/page>
3. Європейська Конвенція з прав людини. Міжнародний документ від 04.11.1950. Рада Європи. URL: - http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Кондєєв Є. С.

Студент III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Ільченко О. В.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

13 квітня 2012 р. був прийнятий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України), який запровадив низку інститутів, серед яких є заходи забезпечення кримінального провадження (до яких належать запобіжні заходи). Аналізуючи новації, можна зазначити, що законодавець здійснив докорінні зміни підходів до розуміння засадничих положень.

Тому, питання про застосування запобіжних заходів потребує детального розгляду. Зазначене питання ми будемо розглядати в контексті процесуальної діяльності слідчого судді.

Реалізація слідчим суддею своїх повноважень під час розгляду клопотання про застосування запобіжних заходів є важливим елементом дослідження якісних показників і правильності застосування правообмежувальних заходів у кримінальному провадженні.

Зазначені проблеми, а саме в сфері застосування запобіжних заходів у своїх дослідженнях вивчали такі науковці, як К. Г. Горелкіна, О. М. Гумін, І. В. Гловюк, Ю. М. Грошевий, Л. М. Лобойко, В. О. Попелюшко, С. М. Смоков, О. І. Тіщенко, О. Ю. Хабло, О. Г. Шило та інші відомі науковці.

Незважаючи на значну кількість наукових праць в даній сфері, існує необхідність розглянути дане питання в контексті діяльності слідчого судді. Ми вважаємо, що потрібно загострити увагу на вивченні підстав та умов, якими має керуватись слідчий суддя, приймаючи рішення на основі поданого слідчим/прокурором клопотання про застосування запобіжного заходу [1, с. 166-167].

Перед початком розгляду питання про процесуальну діяльність слідчого судді в наведеній вище сфері, необхідно зазначити, що ж належить до заходів забезпечення кримінального провадження. Відповідно до ч. 2 ст. 131 КПК України до зазначених заходів відносять такі: виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід; накладення грошового стягнення; тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом; відсторонення від посади; тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя;

тимчасовий доступ до речей і документів; тимчасове вилучення майна; арешт майна; затримання особи; запобіжні заходи.

Відповідно до ст. 132 КПК України застосування заходів забезпечення кримінального провадження можливо тільки за ухвалою слідчого судді або суду та у виняткових випадках передбачених зазначеним вище кодексом.

Застосування запобіжних заходів можна вважати правообмеженням особи. Обмеження права, полягає в забороні здійснювати певний об'єм правореалізуючих дій відповідно до ступеня тяжкості вчиненого злочину та передбаченої за нього санкції. Отже, призначення даних заходів, що обмежують конституційні права особи можливо тільки достатніх підстав, які передбачені законом.

Розглядаючи клопотання прокурора чи слідчого, погодженим з прокурором про застосування, продовження, зміну чи скасування запобіжного заходу слідчий суддею, суд в будь-якому випадку зобов'язаний: дотримуватися та діяти відповідно до вимог кримінального процесуального закону, а також здійснювати повноваження із судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні під час досудового розслідування й судового розгляду; дотримуватися підстав призначення заходів забезпечення кримінального провадження передбачених в ч. 1 ст. 194 КПК України, а тому слідчий суддя, суд вирішує питання про застосування запобіжного заходу, якщо за результатами розгляду клопотання встановить наявність обґрунтованої підозри у вчиненні підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення; наявність достатніх підстав вважати, що існує хоча б один із ризиків, передбачених ст. 177 КПК України, на які вказує слідчий, прокурор; недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні; слідчий суддя, суд зобов'язані перевірити наявність необхідних підстав і мети застосування запобіжного заходу в кримінальному провадженні, встановити обґрунтованість таких підстав з огляду на фактичні дані, встановлені конкретні обставини кримінального провадження; беручи до уваги, що запобіжні заходи обмежують права особи в кримінальному провадженні, а саме право на свободу й особисту недоторканність, гарантовані ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., тому запобіжні заходи можуть бути застосовані лише за наявності законної мети та підстав, визначених КПК України, з урахуванням відповідної практики Європейського суду з прав людини; зважаючи на те, що тримання під вартою є найбільш суворим видом запобіжного заходу та застосовується тільки в тому разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе відвернути ризики, зазначені в ст. 177 КПК України. Отже, слідчий суддя, суд розглядаючи клопотання подане прокурором, слідчим,

погодженого з прокурором про обрання або продовження застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, обов'язково розглядає будь-яку можливість застосування більш м'яких запобіжних заходів; необхідно провести ретельну перевірку дотримання уповноваженими органами вимог ст. ст. 207–213 КПК України в тому випадку коли особу затримано без ухвали слідчого судді, суду.

КПК України чітко встановлює обсяг виключних повноважень слідчого судді в питанні застосування заходів забезпечення кримінального провадження, у тому числі запобіжних заходів [2, с. 165-166].

Отже, під запобіжними заходами можна розуміти передбачені КПК України заходи примусового характеру, які застосовуються з метою подолання та запобігання негативних обставин, що перешкоджають або можуть перешкоджати вирішенню завдань кримінального провадження, забезпеченню його дієвості, які можуть бути використані тільки за наявності підстав і в порядку, встановленому законом.

Потрібно зазначити, що на слідчого суддю покладається контроль за дотриманням прав і свобод учасників кримінального провадження, саме цей суб'єкт спрямовує свою роботу на дотримання меж справедливості, законності й співмірності застосування відповідних запобіжних заходів. Беручи до уваги те, що зазначені заходи мають примусовий характер і правообмежувальну дію, рішення про їх застосування має бути обґрунтованим та повно й об'єктивно оціненим слідчим суддею для недопущення незаконного застосування запобіжних заходів, що в свою чергу породжує порушення прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Копіца О. В. Проблемні питання застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Правничий часопис. 2015. №2. С. 166-168.
2. Бондюк А. Практика вирішення питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження в розрізі процесуальної функції слідчого судді. Кримінальний процес. 2017. №2. С. 265-269.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Ільченко О. В.

*к.ю.н., доцент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Проценко В. О.

*Студент III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Проблеми здійснення своїх повноважень Державним бюро розслідувань (далі ДБР) викликають велику увагу у громадських активістів, міжнародних партнерів України, прокурорів та слідчих прокуратури тощо. З першого погляду є передумови не лише для юридичного, а й для фактичного запуску ДБР, проте з прийняттям 12 листопада 2015 року ЗУ «Про Державне бюро розслідувань» вищі посадові особи та керівні органи країни не спромоглися створити повноцінний орган, який здатен би був розслідувати підслідні ДБР кримінальні провадження.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції [1].

Бусол О. Ю. у своєму науковому дослідженні звертає увагу на конституційні проблеми спеціального статусу Державного бюро розслідувань. З даного наукового дослідження, на нашу думку, одними з важливих виявлених проблем є особливі ознаки центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом, які свідчать про перехідний характер зазначених органів, про їх тимчасове перебування в системі органів виконавчої влади та необхідність їх виведення за межі виконавчої гілки влади.

Вже в самому законі «Про Державне бюро розслідувань» закладено багато ризиків для функціонування ДБР та створення сильного та ефективного органу. Така, визначена в Законі України «Про державне бюро розслідувань», складна конструкція ДБР як «центрального органу виконавчої влади + органу з правоохоронними функціями + органу зі спеціальним статусом» може призвести до його неефективного функціонування та відсутності результатів у протидії злочинам, які віднесені до компетенції ДБР. Одночасно, така сама конструкція наділяє ДБР занадто широкими повноваженнями [2].

Крім того варто звернути увагу на той факт, що процедура обрання Директора ДБР та його заступників передбачена в ЗУ «Про Державне бюро розслідувань» і відповідно до ч. 3 ст. 11 до складу Конкурсної комісії входять: 1) три особи, визначені Президентом

України; 2) три особи, визначені Верховною Радою України за поданням комітету Верховної Ради України, до предмета відання якого належать організація та діяльність органів досудового розслідування; 3) три особи, визначені Кабінетом Міністрів України [1].

З огляду на порядок формування конкурсної комісії можна зробити висновки, що такі засади функціонування ДБР як законність, справедливість, неупередженість тощо знаходяться під загрозою. Оцінюючи політичну ситуацію в Україні, заяви високопосадовців, журналістів, громадських активістів про розподіл посад між першими особами країни та фракціями у Верховній Раді України, можна припустити, що члени конкурсної комісії будуть обирати тих кандидатів, яких їм скажуть, а Директор ДБР та (або) його заступники можуть бути упередженими у виконанні своїх функцій.

На наше переконання до складу Конкурсної комісії необхідно долучати нейтральний суб'єкт, наприклад громадської ради доброчесності, яка б унеможливила політичні маніпуляції у процесі призначення вищого складу ДБР. Своєю неефективністю конкурсна комісія показала вже при першому призначенні Директора та заступників. Процес обрання зазначених осіб тривав приблизно 1.5 року, що не може не турбувати громадськість, яка зацікавлена в створенні дійсно незалежного й неупередженого органу. Виходячи з сьогоденних реалій та дослухаючись до більшості юристів та громадських експертів, які висловлюють думку з приводу того, що вище керівництво країни прямо не зацікавлене в запуску роботи ДБР, можна припускати, що запуск ДБР затягується штучно.

Відповідно до КПК України виконання своїх функцій ДБР мало б розпочати з 20 листопада 2017 року, проте конкурсна комісія спромоглася лише 16 листопада 2017 року обрати кандидата на посади Директора та заступників. Лише 20 грудня 2017 року КМУ України прийняв постанову «Про затвердження Типового порядку проведення відкритого конкурсу для призначення на посади у Державному бюро розслідувань», яка передбачає порядок формування конкурсної комісії та порядок обрання працівників ДБР.

Процес затягування фактичного запуску ДБР Кабінетом Міністрів України та членами конкурсної комісії, на нашу думку, є очевидним. Від 20 грудня 2017 року й до сьогодні Директор ДБР не прийняв рішення про створення конкурсної комісії для добору працівників, що знову і знову відтягує дату з якої ДБР почне повноцінно виконувати свої завдання.

Проаналізувавши державний бюджет України на 2018 рік, ми встановили, що загалом на ДБР спрямовано 651 567,3 тис. грн. На нашу думку це досить значна сума, враховуючи те, що цей орган не виконує своїх функцій. У порівнянні з становленням НАБУ, хотілось би звернути увагу на те, що фонд розвитку НАБУ у перший рік своєї

діяльності становив близько 17 млн. грн., а для розвитку ДБР виділено 45,6 млн. грн. Тобто суму коштів для фактичного запуску ДБР виділено достатньо.

Таким чином, з огляду на процес запуску ДБР, який проходить такими повільними кроками та триває роками, є загроза, що довгоочікуваний орган так і не почне функціонувати. Проаналізувавши процес добору Директора ДБР, заступників та інших працівників ДБР, ми дійшли висновку, що є необхідність зміни процедури добору осіб до конкурсної комісії, яка обирає Директора та заступників, збільшення членів конкурсної комісії, яка обирає інших працівників та залучення громадськості до можливості обирати та впливати на процес добору кадрів, що надасть можливість уникнути так званого «становлення своїх людей» та затягування фактичного запуску Державного бюро розслідувань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 листопада 2015 р. № 794-VIII на 05.01.2017 р. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.
2. Бусол О. Ю. Конституційні проблеми спеціального статусу Державного бюро розслідувань в Україні. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2260:konstitutsijni-problemi-spetsialnogo-statusu-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/465117/page21?text=%FF%F2%FC+%F0%EE%EA%B3%E2>.

ПРОКУРАТУРА ТА ЇЇ ПРЕДСТАВНИЦЬКА ФУНКЦІЯ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Сухонос В. В.

*д.ю.н., професор, професор кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Функціями держави, як правило, вважаються основні напрямки її діяльності, які відповідають меті, головним завданням, а також відображають її сутність і соціальне призначення. Тобто, функції – це основні напрямки діяльності, без яких держава не може обійтися на конкретному етапі свого розвитку. Таким чином, держава здійснює своє призначення за рахунок виконання своїх функцій. Основні функції держави визначені у Конституції України і закріплюються у різних розділах, але, насамперед, у розділі № 1,

який присвячений загальним засадам Конституції і конституційному ладу в Україні [1, с. 216–275].

Функції держави відрізняються від функцій державного органу, тому що вони мають соціальне призначення конкретного органу як особливої частини державного механізму.

Прокуратура як самостійний елемент в системі органів державної влади в Україні також наділений сукупністю функцій, які спрямовані на зміцнення законності і правопорядку в державі. Тому її функції органічно взаємопов'язані з функціями держави і, особисто, з функцією забезпечення законності і похідними від неї.

Що стосується представницької функції сьогодення, то вона є наступницею представницьких повноважень діяльності прокуратури на різних етапах її розвитку і відповідає вимогам європейських стандартів.

Розуміємо, що у деяких з науковців буде своя думка з цього приводу, Юридична діяльність взагалі, і прокуратури, зокрема, з'явилися у суспільстві не випадково, не на пустому місці та не самі по собі. Їх виникнення, розвиток і функціонування обумовлені усіма процесами, що відбуваються у суспільстві, його економічними і політичними системами, а також соціальною та несоціальною системами.

Юридична діяльність органів прокуратури також має свої загально-методологічні засади, окремі різновиди, кожному з яких притаманна своя низка загальних ознак, в тому числі:

1. Юридична діяльність має цілеспрямований характер;
2. Юридична діяльність прокуратури має функціональний характер: здійснюється на визначених законом засадах, тобто спрямована на реалізацію функцій згідно із принципами, визначеними у Ст. 3 Закону України «Про Прокуратуру»;
3. Юридична діяльність має конституційний характер (у кожного виконавця своя компетенція);
4. Юридична діяльність має виключний характер, тобто виконується тільки особою, яка її має (див. Ч. 1. Ст. 5 закону України «Про прокуратуру»);
5. Юридична діяльність має ознаки динамічності: початок, зміни, припинення тощо (див. Ч. 1. Ст. 2 Закону України «Про прокуратуру»);
6. Юридична діяльність має системно-структурний характер і є високоорганізованою та динамічною системою, що органічно включена до соціально-правового та політичного механізмів суспільства.

Таким чином, можна зробити висновок, що юридична діяльність взагалі, а органів прокуратури зокрема, повинна бути високоорганізованою динамічною системою, що органічно входить до правового, соціального та політичного механізмів України.

Водночас, треба зазначити, що юридична діяльність прокуратури має свою систему і способи поведінки (діяння, рішення, підпорядкованість тощо), яка обумовлена компетенцією органів прокуратури, що закріплено у нормативно-правовому полі (Ч. 2. Ст. 19 Конституції України і Ч. 1. Ст. 4 Закону України «Про прокуратуру»).

Зазначене вище, з урахуванням змісту законів та Конституції, дає можливість поділити юридичну діяльність прокуратури щонайменше на чотири види, а саме: а) діяльність зі структурування органів прокуратури; б) з організаційного забезпечення безпосередньої діяльності органів прокуратури в цілому; в) з виконання покладених на прокуратуру функцій; г) з кадрових питань (самоврядування).

Кожен з вказаних видів діяльності має свій зв'язок з розумінням юридичної діяльності та відповідне нормативне регламентування [2].

Проте діяльність прокуратури з виконання своїх функціональних обов'язків є основною, оскільки має чітку мету, чого немає в інших видів діяльності.

Необхідно також зазначити, що нормативно-правовому закріпленню підлягає не лише рівень, зміст і обсяг компетенції прокуратури, а й сукупність варіантів (способів) юридично значущої поведінки її працівників та правових засобів, які вони зобов'язані (мають право) використати для реалізації покладених на них функціональних обов'язків. І тут важливим буде те, що вони мають спеціальний статус та законодавчі гарантії від втручання в їх діяльність (Ст. 16 Закону України «Про прокуратуру»).

В процесі здійснення своїх функціональних обов'язків прокурор виконує притаманну тільки йому процедурно-процесуальну форму своєї діяльності [3].

Хотілося б відмітити також і новий від юридичної діяльності прокуратури, спрямований на розвиток демократичних засад в їх діяльності та посилення ролі професійного самоврядування, під яким, відповідно до змісту змін, внесених в закон України «Про прокуратуру», розуміють самостійне колективне рішення прокурорами кадрових та інших внутрішніх питань діяльності органів прокуратури (Ч. 1. Ст. 65 Закону України «Про прокуратуру»).

Особливістю тут є те, що вона спрямована на вирішення внутрішніх питань як організації, так і самої діяльності органів прокуратури у структурі її нормативного забезпечення, де спостерігається найбільша кількість локальних (самоврядних) процесів.

Слід також зазначити, що юридична діяльність суб'єктів носить радикальний, ефективний, результативний та відкритий, тобто чесний, характер (Ст. 6 Закону України

«Про прокуратуру»). Проведений аналіз дає право запропонувати своє бачення визначення юридичної діяльності органів прокуратури і, в головному, її представницької функції.

Вважаємо, що тут слід врахувати впорядкований у джерелах права системно-структурований різновид юридичної діяльності працівників органів прокуратури, спрямований на захист інтересів людини, громадянина, держави при виконанні ними представницької функції.

Враховуючи, що представницька функція прокуратури своє закріплення отримала пізніше інших, заглянемо в історичну скарбничку давнини, тобто застосуємо історичний метод дослідження і з'ясування правових передумов для її становлення.

Свого часу автор ретельно досліджував виникнення органів прокуратури взагалі та її функціональні обов'язки зокрема [4, с. 68–54]. Результати дослідження показали, що представництво прокурором інтересів в суді хоча й не має прямої вказівки на це, проте, дає право припустити, що ця функція не виникла на пустому місці, а сформувалася (була сформована) у наслідок певних історичних змін державного розвитку Російської Імперії, куди входила і Україна.

Тому представницька функція хоча й не була прямо вказана у законі, проте, практично увесь час, у тій чи іншій мірі, була властива прокуратурі.

На території України прокуратура виникла у складі Російської Імперії, тобто 16 травня 1722 року іменним Указом Петра I. Є й інші думки науковців про час створення прокуратури в Україні, проте, суперечити нема сенсу, тому що, з одного боку, досліджувати структуру, функції та правовий статус будь якого органу державної влади можна лише тоді, відколи цей орган було створено та відколи він почав діяти, з іншого – запровадження нових державних органів означає, по-перше, що на момент створення потреба в їх існуванні вже знайшла відображення в тогочасній правосвідомості, а по-друге, що функції, які покладаються на новостворену систему органів, вже сформувалися у відносно самостійну групу функцій державного механізму, і не могли ефективно виконуватись жодним з існуючих у той час органів держави.

В цілому, процеси створення та функціонування органів прокуратури на землях, які нині становлять територію України, хоча й мають істотну специфіку, але так чи інакше відображають і загальноєвропейські тенденції її розвитку.

Після смерті Петра I для прокуратури настали не найкращі часи. Майже п'ять років посада генерал-прокурора була вакантною, що сприяло занепаду органів прокуратури на місцях. Лише у 1740 р. імператриця Єлизавета Петрівна поновила функції генерал-

прокурора. Потім знов прокуратура стала занепадати. Тобто, все залежало від того, хто її очолював.

Судова реформа 1864 р. істотно скоротила функції прокуратури, зате більш ретельно стала визначатись функція представництва інтересів громадян та держави в суді у деяких категоріях справ відповідно до Статуту цивільного судочинства 1864 р. та Збірнику судових уставів [6, с. 39–61].

Утім, значна кількість юристів, правників і науковців не погоджувались з наслідками судової реформи 1864 р. і, особливо, зі змінами функцій прокуратури. Так, О. Коні писав; «гаряче бажаючи швидше розчистити для нових насаджень місце, що заросло бур'янами та напівживими деревами, зрубали дуб, що охороняв ліс» [5, с. 7].

За радянських часів прокуратура УССР, а потім і УРСР, представницькі функції майже не виконувала, а сам інститут прокурорського представництва зазнав найбільшої руйнації, оскільки законодавство того часу не передбачало навіть правозахисної діяльності. А сама участь прокурора у цивільному процесі у зазначений період розглядалася як одна з форм виконання ним обов'язків по нагляду за додержанням і застосуванням законів (за дотриманням букви закону) на всіх стадіях цивільного процесу.

Після проголошення незалежності Україна намагалася відійти від тоталітарного минулого та шляхом «спроб і помилок» спрямувала діяльність прокуратури відповідно до європейських стандартів. Законом України «Про прокуратуру» (1991 р.) було визначено її завдання, функції та повноваження. Проте, про представницьку функцію мови не йшло. Крім того, Верховна Рада України 15 грудня 1992 р. своїм рішенням фактично скасувала прокурорський нагляд у цивільному судочинстві. Передбачалося, що прокурор мав право брати участь у розгляді цивільних справ за його заявою про захист інтересів держави або прав і законних інтересів громадян, які за станом здоров'я чи з інших причин не могли захищати свої права [7]. Проте, Конституція України 1996 р. у п. 2 Ст. 121 закріпила представницьку функцію прокуратури, вказавши, що вона здійснюється у випадках передбачених законом. Таким чином, функція представництва має якби (ніби) свої етапи, які пов'язані з особливостями державотворення, змінами соціально-економічних формацій, та, як наслідок, певними змінами мети і завдань, які ставилися перед органами прокуратури у конкретний історичний час.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність / [упоряд. І. О. Кресіна ; ред. Ю. С. Шемшученко]. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – 400 с.

2. Стефанчук М. М. Діяльність прокуратури щодо реалізації представницької функції в суді як різновид юридичної діяльності / М. М. Стефанчук // Право України. – 2016. – № 9. С. 138–148.
3. Осипов М. Ю. Теория правовых процессов и её место в системе юридической науки / М. Ю. Осипов // Государство и право. – 2015. – № 6. – С. 71–75.
4. Сухонос В. В. Правові та організаційні аспекти розвитку прокуратури України в сучасних умовах : [монографія] / Віктор Володимирович Сухонос ; [наук. ред. Ю. С. Шемшученко]. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2010. – 328 с.
5. Кони А. Ф. Дмитрий Александрович Ровинский / Анатолий Федорович Кони // Кони А. Ф. Собрание сочинений : в 8 т. / А. Ф. Кони ; [под общ. ред. В. Г. Базанова, Л. Н. Смирнова и К. И. Чуковского]. – М. : Юридическая литература, 1966–1969. – Т. 5: Очерки биографического характера. – 1968. – С. 5–110.
6. Сухонос В. В. Прокуратура в державному механізмі російської імперії після судової реформи 1864 року : [монографія] / Віктор Володимирович Сухонос ; [наук. ред. Ю. С. Шемшученко]. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2012. – 104 с.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України. Закон України від 15 грудня 1992 р. № 32857-ХІІ // Відомості ВРУ. – 1992. № 34. – Ст. 336.

ОБОВ'ЯЗКОВІСТЬ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЯК ПРИНЦИП СУДОЧИНСТВА

Кучерява К. О.

*Студентка ІІІ курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Щербак С. В.
*к.ю.н., доцент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Обов'язковість виконання рішення суду виступає невід'ємним елементом сучасної демократичної держави. Виконання судового рішення проявляє рівень захисту прав, свобод та інтересів особи, які надані громадянам, і які повинна забезпечувати держава. Саме тому до цього питання і приділяється велика увага як науковців, так і звичайних громадян, які потребують захисту своїх порушених прав.

Законодавство України закріплює цілу низку нормативно-правових актів щодо обов'язковості виконання судових рішень. Наприклад, у ст. 129¹ Конституції вказано, що «Суд ухвалює рішення іменем України. Судове рішення є обов'язковим до виконання».

Обов'язковість виконання судового рішення також проголошено у ст.ст. 326, 327 Господарського процесуального кодексу України, ч.2 ст.3 Закон України «Про судоустрій і статус суддів», ст. 533 Кримінального процесуального кодексу України. Дане питання теж регулює Закон України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень».

На законодавчому рівні визначення терміну «рішення суду» міститься лише у Законі України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» і включає в себе рішення, постанову, ухвалу суду, господарського суду, третейського суду, іноземного суду або арбітражу.

Виконання судових рішень становить зміст виконавчого провадження. Як зазначає професор С. Я. Фурса, виконавчі процесуальні правовідносини – це суспільні відносини, які потенційно існують та забезпечуються державою через спеціальну процедуру, що передбачає примусовий характер виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів [2, с. 14].

Виконання судового рішення є невід'ємною частиною судового розгляду та елементом принципу правової визначеності.

Можна встановити лінію взаємозв'язку правової визначеності та обов'язковості виконання судового рішення. На думку В. С. Смородинського, згідно з принципом правової певності громадянин, звертаючись до суду, повинен бути заздалегідь упевнений як в справедливості судового розгляду, так і у виконанні судового рішення. Невиконання рішень суду суперечить владній природі судової системи, дестабілізує її, знижує рівень довіри громадян до судових органів [1].

Реалізація судових рішень можлива шляхом їх добровільного виконання. Останнє може полягати у активній поведінці суб'єкта або в утриманні від вчинення певних дій (бездіяльності).

Іншою формою реалізації судових рішень виступає примусове виконання, яке застосовується в тому випадку, якщо зобов'язаний суб'єкт ухиляється від добровільного виконання рішення.

Як зазначає Ю. І. Гринько, мета судочинства буде досягнута лише тоді, коли судові рішення буде виконано, причому виконання буде вчинено у строгій відповідності з законом і змістом рішення. В свою чергу Д. Притика вказує, що «ефективність діяльності судової системи визначається за умови, коли рішення суду виконане» [3].

Стаття 3 Закону України «Про виконавче провадження» містить перелік виконавчих документів, які підлягають виконанню державною виконавчою службою і є підставами для відкриття виконавчого провадження. Проте законодавчого визначення поняття «виконавчий документ» немає. У літературі виконавчий документ тлумачать як

винесений судом чи іншим, передбаченим законодавством, органом юрисдикційний акт, який відповідає обов'язковим вимогам, містить відомості про присудження, підтверджує наявність передбачених законом підстав і умов для відкриття виконавчого провадження і обов'язковий для всіх органів, організацій, посадових осіб, громадян на всій території країни.

Виконавчими документами, які видаються на підставі судових рішень, є виконавчі листи, що видаються судами, накази господарських судів, крім того, ухвали, постанови судів у цивільних, господарських, адміністративних та кримінальних справах у випадках, передбачених законом, а також судовий наказ як особлива форма судового рішення у цивільному процесі. Саме видачу виконавчого листа А. К. Сергун називає процесуальним засобом забезпечення обов'язковості судових рішень [3].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що сутність принципу обов'язковості судових рішень розкривається через характерні властивості судового рішення як акта реалізації судової влади і нерозривно пов'язана з його законною силою. Судове рішення є загальнообов'язковим. Тому принцип обов'язковості судових рішень містить дві складові: загальнообов'язковість як властивість судового рішення та обов'язковість виконання як гарантію його реалізації. Остання, в свою чергу, є невід'ємною стадією захисту прав та інтересів осіб, які звертаються до суду.

Суттєвий аргумент на користь необхідної участі у виконанні судових рішень обох гілок влади, а саме, виконавчої і судової навів російський вчений Д. Я. Малешин, розглянувши ефективність виконання з позиції наявності двох критеріїв: якості та оперативності. Він зазначив, що, якщо оперативність забезпечується дотриманням строків, то якість передбачає неухильне дотримання прав сторін, тобто існування системи гарантій. На його думку, оперативність виконання може бути найкраще забезпечена органами виконавчої влади. Що ж стосується забезпечення системи гарантій в процесі виконання судових рішень, то при аналізі правової природи системи гарантій, він приходить до висновку, що в процесі виконання судових рішень повинна бути встановлена система гарантій, характерна для цивільного судочинства [3].

Існуюча на сьогоднішній день система виконання може в певній мірі забезпечити оперативність виконання. В той же час роль суду невиправдано урізана, що негативно відображається на багатьох аспектах виконання, у тому числі і на системі гарантій, тобто (слідуючи концепції Д. Я. Малешина) з двох елементів ефективності ми маємо на сучасному етапі лише один – оперативність виконання. Що стосується другого елемента – гарантованості прав сторін, то органи виконавчої влади не можуть в повній мірі забезпечити таку систему гарантій. Саме тому виникає необхідність у розробці та

впровадженні такої системи гарантій. Для того щоб впровадити систему гарантій, необхідно посилити роль суду в процесі виконання судових рішень. Іншими словами, необхідно забезпечити цілісне існування обох елементів ефективності: і системи гарантій, і оперативності. Посилення ролі суду буде мати позитивний ефект лише в тому випадку, коли суддя самостійно буде брати участь в процесі виконання судових рішень, а не просто здійснювати контроль за діяльністю органів виконання [3].

Враховуючи все вищезазначене можна сказати, що виконавчість судового рішення є самостійною властивістю судового рішення, а не складовою його законної сили, в той час як загальнообов'язковість залежить від вступу рішення в законну силу. В той же час загальнообов'язковість судового рішення нерозривно пов'язана з його виконавчістю, адже лише з виконанням судового рішення досягається мета правосуддя.

Обов'язковість входить в зміст законної сили судового рішення і одночасно є його самостійною властивістю, яка виявляється у всіх властивостях законної сили рішення суду. Обов'язковість судового рішення забезпечує його виключність, незаперечність, преюдиціальність, незмінність та виконавчість.

Обґрунтовується необхідність здійснення судового контролю за виконанням судових рішень тим судом, який розглядав справу та видав виконавчий документ, незалежно від того, в якій сфері – публічній чи приватній, виникли спірні правовідносини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Смородинський В. С. Судова влада в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. : спец. 12.00.01 / В. С. Смородинський. – Х., 2001. – 20 с. – С. 11.
2. Фурса С. Формування теоретичних основ виконавчих процесуальних правовідносин: сутність, система, ознаки, та класифікація / С. Я. Фурса // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2013. – Вип. 95. – С. 12.
3. Хотинська, О. З. Обов'язковість судових рішень як конституційна засада судочинства України [Текст] : автореферат... канд. юрид. наук, спец.: 12.00.10 - судоустрій; прокуратура та адвокатура / Хотинська О. З. – К. : Акад. адвокатури Укр., 2006. – 20 с.

ФУНДАМЕНТАЛЬНІСТЬ ПРАВА НА ВИКОНАННЯ ЯК ВИМОГА НА МАЙБУТНЄ У ВИКОНАВЧОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Щербак С. В.

*к.ю.н., доцент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Забезпечення захисту прав та інтересів стягувачів у виконавчому процесі України потребує застосування дієвих, досконалих механізмів та процесуальних інструментів, здатних на належному рівні гарантувати дотримання їх процесуальних прав у виконавчому процесі. Право на ефективне виконання виконавчих документів розглядається Європейським Союзом у більш розширеному масштабі, ніж на національному рівні, зокрема, як чинник розвитку соціально відповідальної економіки та як ключовий інструмент економічного розвитку.

Одним з важливих напрямів в світлі інтеграційних процесів виступає вироблення загальних стандартів примусового виконання в рамках Європейського Союзу, універсалізація положень стосовно виконання судових актів країн Європейського Союзу, гармонізації національних систем виконавчого провадження. Яскравим прикладом зводу принципів примусового виконання виконавчих документів, спільних для всіх систем виконання, є проект Глобального кодекса примусового виконання, розроблений Міжнародним союзом судових виконавців, фінальна версія якого була викладена на XXII Всесвітньому конгресі Міжнародного союзу судових виконавців в Мадриді, що проходив з 2 по 5 червня 2015 року.

З аналізу положень проекту Глобальному кодексі примусового виконання вбачається, що одним з основних принципів чи стандартів примусового виконання є фундаментальне право на виконання, яке структурно міститься у статті 1 даного проекта та полягає в тому, що будь-який стягувач, що має судовий чи інший виконавчий документ, має право на ефективний доступ до примусового виконання щодо несумлінного боржника у суворій відповідності до умов, встановлених в законі та залежно від наявності імунітету від примусового виконання, передбаченого національним та міжнародним правом. Дане право гарантується без будь-якої дискримінації і незалежно від суми вимоги.

Підкреслимо, що право на виконання позиціонується у Глобальному кодексу примусового виконання як фундаментальне, що потребує додаткового наукового осмислення розуміння змісту права на виконання виконавчого документа. При цьому структурні принципи виконання мають гарантувати задоволення вимог стягувача, водночас захищаючи фундаментальні права боржника, що створює новий баланс між інтересами стягувача та захистом фундаментальних прав боржника.

Фундаментальність права на виконання в даному контексті означає, що для всіх країн право на виконання виконавчих документів має кваліфікуватися як таке, що належить до числа основних прав людини з огляду на його тісний взаємозв'язок з такими правами, як право власності та право на отримання відшкодування шкоди, захист яких прямо передбачено в Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та конституціях багатьох країн..

Відповідні підходи зумовлюють необхідність законодавчого закріплення права на виконання як фундаментального в національному законодавстві та у міжнародних актах. При цьому право на виконання розглядається Європейським Союзом як суттєвий елемент функціонування держави, заснований на верховенстві права. Як зазначено в окремі думці судді Зупансис (до якої приєдналися судді Пантиру та Тюрмон) у справі Нуутнен проти Фінляндії від 27 червня 2000 року, «забезпечення виконання судових рішень, в свою чергу, є центральним піатнням забезпечення принципу верховенства права. Принцип верховенства права передбачає заміну індивідуальної влади, зокрема подолання пасивного опору з боку «щасливо володіючих» публічною владою. Виконання судових рішень іншими словами є суттєвим і незмінним елементом верховенства права

Подальший розвиток ідей верховенства права в Україні має на меті й поступове їх впровадження у виконавчий процес. Заокондавче закріплення принципу верховенства права у галузевому законодавстві, зокрема, в Законі України «Про виконавче провадження» передбачає й приведення національного законодавства у відповідність до європейських стандартів виконання. При цьому право на виконання є багатоаспктним та має включати не лише можливість звернення потенційного стягувача до органів державної виконавчої служби чи приватного виконавця з відповідною заявою, але й весь комплекс процесуальних заходів, переданих чинним законодавством про виконавче провадження, тобто здійснення ефективного та якісного виконавчого процесу за пред'явленим виконавчим документом.

Відповідні еволюційні завдання ще стоять перед сучасною Україною і щодо спірних положень оплатності звернення до органів та осіб, які здійснюють примусове виконання рішень судів і рішень інших органів, що наразі потребує вивчення реалізації даного положення в законодавстві європейських країн та узгодження визначених розмірів авансового внеску в бік їх зменшення (особливо для фізичних осіб), і щодо подальшої модернізації процесуальних заходів, спрямованих на стимулювання боржника до виконання судового рішення та інших заходів впливу на боржника.

Однак не виникає сумнівів перспектива визнання права на виконання виконавчого документа як фундаментального як у правосвідомості українського суспільства, так і в

національному законодавстві, чим одночасно будуть досягнені ідеї верховенства права у виконавчому процесі України.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Пономарьова А. В.

*Студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Пахомов В. В.

*д.ю.н., завідувач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Понад 85% тяжких та особливо тяжких злочинів розслідуються і розкриваються за допомогою негласних слідчих розшукових дій. Результати більшості негласних засобів досудового розслідування визнаються судами західних країн судовими доказами (у США, наприклад, до 95%). Завдяки негласним засобам розслідування досягається мета та вирішуються завдання кримінального провадження. Проте, як свідчить понад 5-ти річна практика застосування норм чинного КПК України, результати негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД) лише до 5% визнаються доказами у суді [1].

Не дивлячись на те що питання правомірності застосування провокації при проведенні окремих НСРД та оперативно-розшукових заходів (ОРЗ) вирішено у чинному законодавстві України та у практиці Європейського суду з прав людини, це питання породжує дискусії серед науковців, правозастосовців та політиків. У зв'язку із зростанням в Україні корупційних злочинів та злочинів у сфері обігу наркотичних засобів і зброї тощо постало питання посилення заходів протидії цим злочинам.

Європейський суд з прав людини зайняв позицію правомірності застосування провокації у протидії злочинності, але все частіше висловлюються думки серед вищого керівництва України щодо доцільності застосування провокації у протидії корупційним злочинам [1].

С. В. Позднішев вважав, що «поліція повинна попереджати і припиняти злочини, а не створювати їх сама; провокація суперечить меті поліцейської діяльності, і як засіб брудна і така, що не відповідає закону, не повинна бути допущеною і дозволеною. Таким чином, якщо метою діяльності підбурювача є викриття підбурюваного у скоєнні злочину або спробі його вчинення, то подібна «благородна» мета не виключає притягнення його до кримінальної відповідальності за провокацію злочину» [5].

У діяльності поліції та спецслужб зарубіжних країн широко застосовується в їх професійній сфері, проте з певними обмеженнями. Під провокацією у ФРН розуміється не схилення законослухняного громадянина до скоєння злочину, а прагнення змусити особу, яка готується до вчинення злочину діяти в не вигідних для себе умовах і тим самим полегшити задачу затримання і викриття правопорушника. Німецькі юристи виходять з того, що агент за вчинення провокаційних дій не підлягає покаранню, так як він прагне не до кінцевого результату злочину, а лише до його спроби та з метою запобігання більш небезпечним наслідкам [4].

Як метод діяльності правоохоронних органів провокація широко використовується у правозастосовній діяльності США. Вона ділиться на правомірну і неправомірну.

Досить вдало визначив суспільну небезпечність провокації Ю. В. Гродецький, а саме: суспільна небезпечність провокації злочину – це реальна можливість заподіяти істотну шкоду фізичній або юридичній особі, суспільству чи державі шляхом створення особою обставин та умов, що зумовлюють учинення злочину [1].

Питання застосування провокації у протидії злочинності регламентуються й у Міжнародних правових актах [24 та ін.], у яких піддається критиці діяльність поліції з тривалих провокаційних заходів з метою виявлення корупційних та інших злочинів й зазначається, що «хоча існує мало згоди щодо того, як в процедурному плані повинні встановлюватися ці обмеження або навіть як їх слід визначати, широко визнається, що така тактика повинна регламентуватися чіткими директивами» [6].

Проаналізувавши вітчизняну практику застосування кримінально-процесуального законодавства можна зробити висновок, що правоохоронні органи України допускають провокації вчинення злочинів [1].

Особливо правоохоронні органи України допускають провокації вчинення злочинів у ході такої НСРД, як контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України) та при проведенні таких ОРЗ як контрольованої поставки, контрольованої та оперативної закупки товарів, предметів та речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форми власності з метою виявлення та документування фактів протиправних діянь [1].

В. В. Навроцька висловила своє неоднозначне ставлення до положення статті 271 КПК. З одного боку в даній нормі виправдано і відображено негативний підхід вітчизняного законодавця до провокативної діяльності. На думку Навроцької В.В розробники КПК сподівалися, що унеможливлення використання як доказів даних, здобутих в результаті провокації, призведе до того, що працівники правоохоронних

органів (яких погоня за відомчими показниками спонукає не тільки до фальсифікації статистичних даних, але і до порушення прав осіб, прийняття необґрунтованих рішень), втраять інтерес до подібної протиправної діяльності. З іншого – заперечення викликають наступні моменти: а саме це за такого підходу законодавця до використання у кримінальному провадженні даних, здобутих в результаті провокації, фактично залишаються поза увагою інтереси потерпілого. Адже «схиляти» можна не лише до провокації неправомірної вигоди чи комерційного підкупу (ст. 370 КК України), але й до вчинення будь-якого іншого злочину: крадіжки, зґвалтування, умисного знищення чи пошкодження чужого майна тощо (де шкода заподіюється не стільки публічним, як приватним інтересам). А яка за великим рахунком, потерпілому різниця: злочин щодо нього вчинено через злий умисел винного або ж у зв'язку із підбурюванням з боку правоохоронних органів? [2].

Як зазначає І. І. Бранчель (даючи відповідь на питання про те, як впливає провокація на суспільну небезпеку злочину, вчиненого в результаті такої провокації, а також на суспільну небезпеку особи, яка вчинила цей злочин), встановлений факт провокації злочину повинен знижувати ступінь суспільної небезпеки злочинного діяння, вчиненого в результаті цієї провокації: а) адже вчинення злочину в умовах провокації є не стільки результатом умислу та дій самої особи, яка вчинює злочин, а в значній мірі результатом дій самого провокатора; б) при провокації злочину великою є ймовірність того, що без вжитих провокатором дій спровокований навряд чи колись вчинив би самостійно даний злочин [3].

Із результатів аналізу рішень ЄСПЛ, щодо провокації злочинів, можна зробити такі висновки:

1. ЄСПЛ не вбачає порушень у використанні у кримінальному провадженні доказів, отриманих в результаті проведення негласних слідчих дій, наприклад, операцій під прикриттям. Проте ЄСПЛ вважає таким, що не відповідає Конвенції використання судами доказів, отриманих в результаті провокації, здійсненої правоохоронцями. Тому проведення заходів, пов'язаних, наприклад, із використанням негласних агентів, має супроводжуватися відповідними гарантіями. У цій частині ЄСПЛ виділяє дві групи гарантій. Перша стосується заходів, що вживаються безпосередньо на етапі здійснення контролю за вчиненням злочину. Друга – це процесуальні гарантії на стадії судового розгляду кримінального провадження.

Провокація (підбурювання) до вчинення злочину з боку правоохоронців, виходячи з рішень ЄСПЛ, є порушенням п. 1 ст. 6 Конвенції [3].

ЄСПЛ чітко розмежував межі дозволеного під час проведення правоохоронними органами негласних слідчих дій. Тобто якщо вказані працівники, з метою штучного збільшення показників боротьби зі злочинністю, спеціально залучають для цього підготовлену особу, яка в подальшому під їхнім контолем активними діями провокує «злочинця» до вчинення кримінального правопорушення, то докази на підтвердження винуватості, здобуті в ході такої провокації, суд зобов'язаний визнати як недопустимі, а особу обвинуваченого – виправдати.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що провокація (підбурювання) до вчинення злочину з боку правоохоронців є порушенням п. 1 ст. 6 Конвенції й не може застосовуватися у діяльності правоохоронних органів правової держави. У правозастосовній діяльності правоохоронних органів слід відрізнити правомірний контроль за вчиненням злочину як ефективний негласний засіб негласного розслідування від провокації – незаконної дії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Погорецький М.А. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні. Юридичний часопис. 2013. – №1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [/// C:/Users / Admin / Downloads / aumvs _ 2013 _ 1_48.pdf](http://C:/Users/Admin/Downloads/aumvs_2013_1_48.pdf)
2. Навроцька В.В. Доказове значення даних, здобутих в результаті. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2013. – №4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://files.visnikkau.org/200001170-0aee90be82/Visnyk4_28.pdf
3. Бранчель И. И. Провокация и инсценировка преступлений при осуществлении оперативно-розыскной деятельности / редкол. : В. М. Хомич [и др.]. – Минск .
4. Гайдук А.П. Зарубежный опыт расследования и раскрытия преступлений в сфере коррупции. – 1996. – № 4. – С. 168–174.
5. Познышев С.В. Основные начала науки уголовного права. Общая часть уголовного права . 1912. – 664 с.
6. Керівні принципи, що стосуються ролі осіб, які здійснюють судові переслідування 07.09.1990 р. // Прийняті восьмим Конгресом Організації Об'єднаних Націй з профілактики злочинності і поводження з правопорушниками, Гавана, Куба, 27 серпня – 7 вересня 1990 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_859

ПРОЦЕСУАЛЬНІ КОЛІЗІЇ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Тимошенко О. О.

*Студент III курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Ільченко О. В.
к.ю.н., доцент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

У процесі модернізації національної правової реформи значних змін зазнало проведення досудового розслідування щодо взаємодії слідчого з оперативними працівниками. Ця новела суттєво розширила компетенції слідчого, обмеживши при цьому значною мірою повноваження та можливості оперативного співробітника, фактично позбавивши його права на проведення самостійних оперативно-розшукових дій, які за нових обставин можуть проводитися винятково за дорученням слідчого. Без сумніву, дуже актуальним є змішування кримінально-процесуальної діяльності та оперативно-розшукової роботи, однак існує певна небезпека не дотримання гарантій прав і свобод людини та забезпеченні належної оцінки доказів.

Необхідно зауважити, що закріплення у КПК України статус слідчого як організатора розкриття та розслідування кримінальних правопорушень можна вважати позитивним кроком, хоча до 2012 року провідна роль у розкритті злочинів належала оперативним працівникам, діяльність яких при цьому носила негласний характер згідно ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1]. За такого підходу можна говорити про відновлення справедливості щодо визначення акцентів у пріоритетності функціонального спрямування діяльності слідчого та оперативних співробітників у розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень як у теоретичній, так і у практичній площині.

Положення Глави 21 КПК України дійсно є надзвичайно дискусійними та потребують глибинного осмислення та опрацювання. Проте аналіз практики застосування зазначених нормативних приписів дав можливість окреслити низку проблем, які виникають у процесі проведення негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД), а також сформулювати певні пропозиції щодо підвищення ефективності їх проведення.

Велике навантаження на слідчих, прокурорів, а також відсутність у них необхідного досвіду проведення НСРД зумовлює неспроможність органів досудового слідства у повному обсязі виконувати покладені на них завдання, оскільки переважна більшість їхнього робочого часу витрачається на внесення до Єдиного реєстру досудових

розслідувань інформації про кримінальні правопорушення, а також проведення гласних слідчих (розшукових) дій. Водночас робота з проведенням НСРД з огляду на специфіку процедури та тактичних прийомів їх здійснення майже не ведеться. Крім того, співробітники оперативних підрозділів позбавлені права самостійно проводити будь-які дії у кримінальному провадженні, а їхній функціонал обмежується виконанням доручень слідчого, прокурора.

У цьому сенсі влучно формулює базові концептуальні положення зазначеної вище взаємодії С. Тагієв, говорячи, що про НСРД, що вони повинні розглядатися як різновид слідчих (розшукових) дій, їхніми сутнісними ознаками є негласність, наявність тісного взаємозв'язку із оперативно-розшуковою діяльністю, структурно-логічна побудова системи залежно від тяжкості вчиненого злочину та факту втручання у приватне спілкування; полісуб'єктність проведення НСРД, в основу якої покладено здійснення тісної взаємодії між співробітниками оперативних підрозділів та учасниками кримінального провадження; проведення зазначених заходів переважно тяжких та особливо тяжких злочинів [2]. Дійсно, практика реалізації нормативних положень Глави 21 КПК України висуває проблематику організації ефективної взаємодії слідчого із працівниками оперативних підрозділів, що має стати фактором забезпечення високого рівня розслідування та розкриття злочинів.

З прийняттям нового КПК України виникла досить проблемна ситуація з визначення меж втручання правоохоронних органів в приватне життя. Пікантність ситуації полягає не стільки в наявності конкуренції нового КПК України та законодавства про оперативно-розшукову діяльність. Новий КПК України, в протиріччя ст. 22 Конституції України, звужуючи існуючі гарантії прав і свобод людини, надає правоохоронним органам на стадії досудового розслідування практично необмежені можливості для повного контролю особистого (приватного) життя людини, без створення достатніх гарантій захисту його прав і свобод.

Стаття 267 КПК України щодо норми обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, де зазначені негласні (розвідувальні або контррозвідувальні) заходи фактично перетворила в нову слідчу дію, яка проводиться для збирання доказів слідчим при розслідуванні кримінальних правопорушень в кримінальному провадженні. У цій статті зазначається, що слідчий має право обстежити публічно недоступні місця, житло чи інше володіння особи шляхом таємного проникнення в них, в тому числі з використанням технічних засобів, з метою: 1) виявлення і фіксації слідів тяжкого або особливо тяжкого злочину, предметів і документів, які мають значення для досудового розслідування; 2) виготовлення копій чи

зразків цих речей і документів; 3) виявлення та вилучення зразків для дослідження під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжкого злочину; 4) виявити осіб, які розшуковуються; 5) встановлення технічних засобів аудіо-, відео спостереження [3].

На нашу думку, впровадження такого оперативного заходу в кримінальному процесі не відповідає конституційним принципам правосуддя, вимогам європейських стандартів і принципу верховенства права. У справі «Фуке проти Франції» (10828/87, рішення від 25 лютого 1993 г.) ЄСПЛ зауважує про необхідність того, щоб втручання в права людини можна було б визнати пропорційним поставленій в законі мети, а закон і практика забезпечували б достатні та ефективні гарантії проти зловживань. Щодо справи «Биков проти Росії» (4422/02, рішення від 10 березня 2009 року) ЄСПЛ зазначає про те, що наявність справедливих процедур для розгляду питання про правомірність доказів, стає ще більш важливою, коли предметом спору є достовірність доказів. Незважаючи на те, що зазначені дії проводяться тільки на підставі рішення слідчого судді гарантії достовірності одержуваних при цьому доказів явно недостатньо.

Вважаємо, що статтю 267 КПК України, щодо обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, слід повністю виключити з Кримінально-процесуального кодексу України, як норму, яка не відповідає вимогам прогностичності і не створює належні механізми противаг проти можливих помилок, зловживання і свавілля.

Відповідно, до ст. 225 КПК України передбачені також такі процесуальні форми, які претендують на статус слідчих дій: 1) контрольовані поставки; 2) контрольована і оперативна закупівля; 3) спеціальний слідчий експеримент; 4) імітація обстановки злочину [3]. Із зазначених слідчих дій можна розглянути тільки контрольовані поставки та закупівлі товарів, та й то лише за умови в певному законі процесуальної форми їх виробництва, що забезпечує належний захист прав людини, а тим самим допустимість і достовірність доказової інформації.

Проте, в законі фактично відсутнє регулювання цих процесів, як зазначає М. Е. Шумило, що без чітко визначених механізмів мета втрачає свою реальність [4].

Таким чином, можна сказати, що необхідно створити у складі оперативних підрозділів, які здійснюють НСРД, інститут оперуповноважених – слідчих, до повноважень яких належатиме підготовка клопотання про проведення НСРД. Позитивним нововведенням було б внесення до статті 40 КПК України, норми яка б включала доручення проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, а також тимчасовий доступ до речей та документів відповідним оперативним підрозділам. Необхідно зазначити, що самодостатність процедурних стримувань і противаг, явно

недостатньо для формування інституту негласних слідчих (розшукових) дій, що передбачаються новим КПК України, який підлягає вдосконаленню з урахуванням принципу верховенства права і прецедентної практики Європейського Суду з прав людини. Перспективи подальшого дослідження проблеми полягають в розробці пропозицій щодо поліпшення системи і процесуальної форми слідчих дій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22.
2. Тагиров С. Перспективы развития института негласных следственных (розыскных) действий в уголовном производстве Украины. URL : <http://www.legeasviata.in.ua/archive/2015/10-2/19.pdf> (дата звернення: 12.04.2018).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI// Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 88.
4. Шумило М. Оперативно-розшукові заходи у структурі досудового розслідування в проекті КПК України (проблеми унормування і правозастосування). *Право України*. 2012. № 3-4. С. 452-462.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ГАРАНТІЇ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ

Чернадчук О. В.

*к.ю.н., ст.. викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Однією з основних ознак правової держави є наявність ефективно діючого інституту адвокатури, покликаною на захист та відновлення порушуваних законних прав та інтересів, недопущення таких порушень в тому числі під час здійснення державою, в особі її уповноважених органів кримінально-процесуальної діяльності. Так у відповідності до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше право використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або – за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя [1].

Важлива роль адвокатури в процесі забезпечення та гарантування державою основоположних прав та свобод зумовлює особливу увагу держави в процесі створення та дотримання гарантій її діяльності. Держава створює належні умови для діяльності

адвокатури та забезпечує дотримання гарантій адвокатської діяльності які встановлено статтею 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» серед яких особливу увагу привертають гарантії забезпечення та дотримання збереження адвокатської таємниці, яка є важливим інструментом в процесі реалізації адвокатурою покладених на неї завдань та функцій.

Визначення адвокатської таємниці міститься в ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», згідно якої адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених цим Законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності [2]. Аналіз зазначених статей закону дозволяє зробити висновки про важливу роль адвокатської таємниці як гарантії забезпечення дотримання законних прав та інтересів громадянина. На важливість гарантії адвокатської таємниці звернуто увагу в Основних положеннях про роль адвокатів прийнятих VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 року, так згідно п. 22 розділу «Гарантії діяльності адвокатів» уряди повинні визнавати і додержувати конфіденційності комунікацій і консультацій між адвокатом і клієнтом в рамках відносин, пов'язаних з виконанням адвокатом своїх професійних обов'язків [4]. Реалізація цього положення, в контексті забезпечення державою дотримання адвокатської таємниці, знайшла своє відображення в національному законодавстві України, зокрема згідно ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»:

1) забороняється вимагати від адвоката, його помічника, стажиста, особи, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також від особи, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю, надання відомостей, що є адвокатською таємницею. З цих питань зазначені особи не можуть бути допитані, крім випадків, якщо особа, яка довірила відповідні відомості, звільнила цих осіб від обов'язку зберігати таємницю в порядку, передбаченому законом;

2) проведення стосовно адвоката оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, що можуть проводитися виключно з дозволу суду, здійснюється на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора, його заступників, прокурора Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя;

3) забороняється проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності;

4) забороняється втручання у приватне спілкування адвоката з клієнтом [2].

Втім, аналіз правозастосовної діяльності, дає підстави стверджувати про неналежну якість правових механізмів захисту адвокатської таємниці з боку держави та необхідність їх подальшого удосконалення. Зокрема за результатами проведеного Національною асоціацією адвокатів України аналізу дотримання міжнародних та національних стандартів дотримання гарантій адвокатської діяльності в Україні за 2013-2016 роки, можна зробити висновки про чисельні порушення з боку держави в тому числі в аспекті забезпечення гарантій збереження адвокатської таємниці [4]. В цей період було зафіксовано проведення 23 обшуків у приміщеннях адвокатів, 4 випадки проведення негласних слідчих дій відносно адвокатів, 16 випадків допитів адвокатів у якості свідків по справам де останні є захисниками. Прикладом порушення гарантій забезпечення адвокатської таємниці є випадок, зафіксований у звіті щодо факту проведення в офісі адвоката незаконного обшуку з порушенням прав та гарантій адвокатської діяльності. Під час обшуку було вилучено інформацію, яка зберігається на електронних носіях та становить адвокатську таємницю. Порушення під час обшуку призвели до відкриття адвокатської таємниці по всіх клієнтах адвоката, що є грубим порушенням закону та гарантій адвокатської діяльності. Ані слідчі, ані прокурори в своїх діях не помітили порушення закону, а скарги самого адвоката та Національної асоціації адвокатів України до відповідних керівників правоохоронної системи залишились без відповіді [4]. Тим самим, треті особи отримали повний доступ до інформації, що становить адвокатську таємницю по всіх клієнтах адвоката, правовими наслідками такого грубого порушення гарантій адвокатської діяльності в сфері забезпечення збереження адвокатської таємниці можуть бути порушення прав та законних інтересів осіб яких така інформація стосується, неможливість ефективного захисту прав цих осіб та інші негативні наслідки.

Вищезазначене свідчить про необхідність удосконалення системи гарантій захисту адвокатської таємниці в Україні та посилення рівня відповідальності за порушення цих гарантій з боку службових осіб правоохоронних органів України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 // База даних «Законодавство України». URL: [http:// zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_004](http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_004) (дата звернення: 16.04.2018)

2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI / Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення: 16.04.2018).
3. Основні положення про роль адвокатів прийнятих VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 року // База даних «Законодавство України». URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_835 (дата звернення: 16.04.2018).
4. Звіт про порушення прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності в Україні 2013-2016. Національна асоціація адвокатів України URL: <http://unba.org.ua/assets/uploads/news/publikacii/buklet-zvit-porushennya.pdf> (дата звернення: 16.04.2018)

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСТАВИ ЯК ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Ільченко О. В.

*к. ю. н., доцент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Малій Б. А.

*Студент II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Одним із основоположних принципів міжнародного права, зафіксованих в Європейській Конвенції про права людини, Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою, Керівних принципах стосовно ролі осіб, які здійснюють судове переслідування, є принцип обов'язкового звільнення підсудного, звинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, з-під варти на час розслідування та розгляду його справи судом, якщо не існує державних інтересів, які б вимагали тримання такої особи під вартою. Гарантією і підставою реалізації цього принципу в національному законодавстві України є запровадження Законом України «Про внесення змін і доповнень до Кримінального процесуального кодексу України» від 20.11.1996 р., ст. 154-1 (нині – ст. 182) КПК України – «Застава» [1, с. 121].

Відповідно до КПК України, застава - це вид запобіжного заходу, що полягає у внесенні коштів у грошовій одиниці України на спеціальний рахунок, визначений в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з метою забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків, під умовою звернення внесених коштів у доход держави в разі невиконання цих обов'язків. Можливість застосування застави щодо особи, стосовно якої застосовано запобіжний захід у вигляді

тримання під вартою, може бути визначена в ухвалі слідчого судді, суду у випадках, передбачених частинами третьою або четвертою статті 183 Кримінального процесуального кодексу України.

Відповідно до ст. 182 Кримінального процесуального Кодексу України, застава може бути внесена як самим підозрюваним, обвинуваченим, так і іншою фізичною або юридичною особою, тобто заставодавцем. Заставодавцем не може бути юридична особа державної або комунальної власності або така, що фінансується з місцевого, державного бюджету, бюджету Автономної Республіки Крим, або у статутному капіталі якої є частка державної, комунальної власності, або яка належить суб'єкту господарювання, що є у державній або комунальній власності [4].

При застосуванні запобіжного заходу у вигляді застави підозрюваному, обвинуваченому роз'яснюються його обов'язки і наслідки їх невиконання, а заставодавцю – у вчиненні якого кримінального правопорушення підозрюється чи обвинувачується особа, передбачене законом покарання за його вчинення, обов'язки із забезпечення належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого та його явки за викликом, а також наслідки невиконання цих обов'язків.

У разі внесення застави згідно з ухвалою слідчого судді, суду щодо особи, стосовно якої раніше було обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, роз'яснення здійснюються уповноваженою службовою особою місця ув'язнення .

Розмір застави визначається слідчим суддею, судом з урахуванням обставин кримінального правопорушення, майнового та сімейного стану підозрюваного, обвинуваченого, інших даних про його особу та ризиків, передбачених статтею 177 Кодексу. Розмір застави повинен достатньою мірою гарантувати виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків та не може бути завідомо непомірним для нього.

Застава як запобіжний захід у кримінальному провадженні застосовується досить рідко, основною причиною цього є недосконалість національного законодавства. Хоча в багатьох країнах світу застосування застави як способу забезпечення виконання обов'язків підозрюваним чи обвинуваченим швидше є нормою, ніж винятком.

Порівнюючи застосування даного запобіжного заходу із законодавством України, Чехії, Англії, можна зауважити на те, що вона є одним із «м'яких» і ефективних запобіжних заходів у кримінальному провадженні і розглядається з позиції гарантії прав людини, з урахуванням норм міжнародного права.

За законодавством Чехії, альтернативами тримання під вартою на стадії досудового розслідування є: заміна досудового тримання під вартою заставою, заміна досудового

тримання під вартою обіцянкою, заміна досудового тримання під вартою наглядом, грошова застава.

Внесення грошової застави – це гроші або цінності, які передаються слідчому, прокуророві або суду з метою забезпечити явку підозрюваного або обвинувачуваного в разі виклику відповідно до слідчого, прокурора або суду; а також гарантувати, що він не буде перешкоджати розслідуванню справи та чинити подальші правопорушення. Величину застави встановлює слідчий орган, прокурор, суддя або суд, приймаючи до уваги серйозність правопорушення, завдані матеріальні збитки тощо [2, с. 64-65].

В Англії також існують такі запобіжні заходи, що можуть застосовуватися до підозрюваного на стадії досудового розслідування. Це арешт (пов'язаний із обмеженням волі), застава (не пов'язана з обмеженням волі) та особиста порука. Позитивним, на нашу думку, є те, що серед двох запобіжних заходів передбачених законодавством Англії, перевагу надають заставі, яка не обмежує волю підозрюваного [2, с. 67].

Доктор Штефан Гасс, віце-президент Апеляційного суду кантону Базель-Ландшафт (Швейцарія) наголошував, що у випадку тривалого утримання під вартою, компетентний орган може застосувати умовне звільнення під заставу. Така можливість повинна бути щонайменше перевірена. При цьому орган має широке поле для розсуду [3, с. 20].

Тепер щодо застосування даного запобіжного заходу в Україні. Для того, щоб роз'яснити деякі питання з практики застосування застави як запобіжного заходу, було прийнято Постанову Пленуму Верховного Суду України від 26 березня 1999 р. №6 «Про практику застосування судами застави як запобіжного заходу» внесено відповідні зміни та доповнення постановою Пленуму Верховного Суду України від 6 червня 2003 року № 5.

Застосування КПК України виявило ряд проблемних питань у виконанні окремих його положень і процедур. Деякі з них сприяють ухиленню від кримінальної відповідальності особами, які вчинили корупційні злочини, зумовлюють затягування ними досудового розслідування та судового розгляду, а також породжують зловживання на етапі досудового розслідування.

Гуманність норм КПК України про застосування запобіжних заходів замість гарантії забезпечення прав людини та презумпції невинуватості, засудження винуватців та виправдання невинуватих осіб, в окремих випадках, відкриває ймовірним корупціонерам можливість уникнути правосуддя, наприклад, призначення особам, яких застали під час вчинення злочину:

- 1) застави в розмірі, еквівалентному сумі неправомірної вигоди;
- 2) запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою, навіть після попередньої втечі;

3) запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою, без забезпечення контролю місце перебування корупціонера тощо.

Ці та інші епізоди зумовлюють тривожно низькі результати роботи судів та правоохоронних органів.

З метою припинення такого необґрунтованого ставлення суддів до осіб, підозрюваних у вчиненні тяжких та особливо тяжких корупційних злочинів, вдосконалення механізму застосування застави та інших запобіжних заходів, відмінних від тримання під вартою, у Верховній Раді України VIII скликання було зареєстровано низку законодавчих ініціатив.

Переважною більшістю вказаних законопроектів пропонується значно розширити перелік злочинів, підозра (обвинувачення) у вчиненні яких виключає можливість застосування до підозрюваних (обвинувачених) будь-яких інших видів запобіжних заходів, окрім тримання під вартою, за рахунок доповнення його окремими корупційними злочинами

Отже, реформування кримінального процесу взагалі й інституту запобіжних заходів зокрема має відбуватись із застосуванням загальноновизнаних норм і принципів, викладених у міжнародних правових актах та прецедентних рішеннях Європейського Суду з прав людини, з беззаперечним дотриманням принципу верховенства права, пропорційності і справедливості, без будь-якого обмеження уже проголошених і гарантованих законом прав і свобод людини і проваджуватись у першу чергу в напрямку гуманізації і демократизації інституту запобіжних заходів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Данченко Т.В. Міжнародний досвід застосування застави. Сучасні питання економіки і права. 2011. Вип. 2. С. 121-127.
2. Дрозд В.Г. Міжнародний досвід використання запобіжних заходів, що не пов'язані з обмеженням волі за кримінальним процесуальним законодавством країн дальнього зарубіжжя. Проблеми теорії та практики застосування законодавств. 2016. № 1-9. С. 61-71.
3. Штефан Гасс. Взяття під варту у світлі практики Європейського Суду з прав людини. Вісник Центру суддівських студій. 2005. №4-5. С. 16-21.
4. Кримінально-процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 3651-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

Фурс С. І.

Студент I курсу магістратури ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Завгородня В. М.

к. ю. н., доцент, завідувач кафедри МСЄП ННІ права

Сумського державного університету

На сьогоднішньому етапі розвитку суспільних відносин в Україні та світі гостро стоїть питання боротьби з організованою злочинністю, тероризмом та корупційними злочинами. В рамках відповідних кримінальних проваджень проводяться слідчі-розшукові дії, мета яких – отримання достовірних відомостей та фактів про обставини злочину. Найбільшу користь для слідства в цьому випадку приносить свідок, який безпосередньо сприймав обставини злочину. Це призводить до того, що відповідні злочинні угруповання вчиняють тиск на свідків, погрожуючи їм чи їх близьким. Зважаючи на ці факти, а також інтереси слідства, необхідним є впровадження комплексного інституту забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, який би охоплював норми різних галузей права. Наявна в Україні сукупність норм щодо забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства є недостатньо ефективною, тож необхідним є використання зарубіжного досвіду, рекомендацій міжнародних організацій, які дозволять вичленити наявні проблеми та розробити шляхи їх подолання.

Згідно із матеріалами опитування прокурорів та слідчих у 40% проваджень по злочинах проти життя і здоров'я особи мав місце протиправний вплив на свідків. За формами впливу перше місце посідає насильство – 43% випадків, на другому місці підкуп – 23%. В результаті таких дій близько третини осіб, що брали участь у кримінальному судочинстві, змінювали свідчення, ще третина – ухилялися від кримінального провадження [3, с. 208]. Такий стан речей викликає недовіру до органів правопорядку та правосуддя. Особливо гостро ця проблема відчувається на фоні вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів (резонансних та корупційних злочинів, військових злочинів), коли залякування свідків та потерпілих пов'язано з практично необмеженими можливостями організованої злочинності.

Вітчизняні та російські науковці оперують поняттям «забезпечення безпеки» щодо захисту свідків та потерпілих у кримінальному судочинстві. До цієї правової категорії вони включають забезпечення фізичної, психологічної та матеріальної безпеки, а також сукупність правових, організаційних та інших заходів, спрямованих на захист життя,

здоров'я, житла, майна, честі та гідності осіб від протиправних посягань з метою створення необхідних умов для належного здійснення правосуддя [2, с. 107].

Законодавство України також оперує поняттям «забезпечення безпеки». В ст. 1 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [1] зазначено, що під забезпеченням безпеки слід розуміти здійснення правоохоронними органами правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, житла, здоров'я, майна осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, тобто у виявленні, попередженні, припиненні, розкритті або розслідуванні злочинів, а також у судовому розгляді кримінальних справ від протиправних посягань.

Важливо зауважити, що використовується саме термін «забезпечення безпеки», а не «захист», останнє вважається наданням правової допомоги захисником, відповідно до норм КПК України. Однак, з огляду на міжнародно-правове регулювання в цій сфері, традиційно склалося, що захист свідків частіше пов'язують саме із забезпеченням їхньої безпеки в рамках відповідних програм захисту свідків – ПЗС. Такі програми діють у більшості країн світу, являють собою комплексний інститут, що передбачає систему процесуальних гарантій, засобів та заходів, які у сукупності перешкоджають будь якому протиправному посяганню на життя та здоров'я, майно зазначених осіб та їх близьких.

Історично найбільший досвід у встановленні та розвитку відповідного інституту мають США, де нині функціонує ефективна й надійна система підтримки жертв злочинів та громадян, які добровільно співпрацюють із правоохоронними органами та ризикують зазнати посягань злочинців [5, с. 90]. Передумовою створення програми захисту свідків (ПЗС) стала наполеглива боротьба з американо-італійською мафією у 1960-х роках. В подальшому законодавство США пройшло еволюційний шлях, розширювало перелік засобів та заходів, що убезпечують свідків, а також створило комплексну систему норм, що дозволяє говорити про міжгалузевий характер цього інституту. Наразі у США діють комплексні закони «Про контроль над злочинністю» та «Про реформу системи забезпечення безпеки свідків», а також Програма захисту свідків (1982) [5; 6]. Дане законодавство чітко визначає категорії кримінальних проваджень та свідків, щодо яких доцільно застосувати ПЗС, права та обов'язки осіб, що отримали захист. Нині Федеральна програма безпеки свідків (WITSEC) є найтривалішою програмою у світі. Протягом 30 років вона підпорядковується Службі судових приставів, за цей час жодного свідка не було вбито чи поранено. Основним елементом її роботи є секретність і постійне переміщення. Також практикується зміна особистих даних свідків та членів їх сімей. Зважаючи на високу затратність, Програма діє лише на незначну кількість осіб. Це особи,

які знаходяться в особливо небезпечному стані та свідчать проти організованої злочинності [4, с. 124; 5; 6]. Якісною характеристикою цієї програми є: залучення до співпраці як органів штатів, так і федеральних структур, що посилює довіру; використання гнучких засобів (спеціальна телефонна лінія для жертв злочинів, тимчасове переселення, психологічна реабілітація та фінансова підтримка); оформлення відповідних відносин в рамках меморандуму (договору).

Міжнародна спільнота наприкінці ХХ століття підхопила курс на розробку та впровадження інституту захисту учасників кримінального провадження, почалося активне обговорення набутого досвіду та створення загальних принципів та рекомендацій. Важливим є вклад регіональних міжнародних організацій, значну кількість стандартів та рекомендацій розробила Рада Європи. Основні європейські стандарти у сфері забезпечення безпеки осіб у кримінальному провадженні зосереджені у Рекомендаціях Rec (97) 13 та Rec (2005) 9 Комітету міністрів Ради Європи (Рекомендації РЄ), а також у Європейській конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року та Другому додатковому протоколі до неї 2001 року, Директиві Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу щодо встановлення мінімальних стандартів забезпечення прав, підтримання та захисту жертв злочинів від 25 жовтня 2012 року та у практиці Європейського Суду з прав людини.

На основі аналізу підходу США та рекомендацій РЄ можна зробити наступні висновки щодо перспективи впровадження в Україні інституту забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства.

Найявні в Україні інструменти для забезпечення безпеки осіб у кримінальному судочинстві мають спільні риси з європейською практикою, вбачається закріплення в законодавстві найбільш суттєвих європейських стандартів, що дає широкі перспективи до подальшої гармонізації та зближення законодавства. Проте, відсутній комплексний характер правового регулювання, що слід вважати головною проблемою на шляху до ефективного захисту. Необхідним кроком є уніфікація, зближення законодавства України та ЄС шляхом розроблення концепції перетворення поточного інституту захисту свідків на аналог програми, що діє в США та країнах Європи. Необхідний перелік рекомендацій наданий Радою Європи. При цьому, перенесення досвіду необхідно проводити з урахуванням відмінності правових систем та традицій, зокрема, це стосується неможливості втілення в українському законодавству принципу «пріоритету свідка» та використання окремих засобів захисту.

Концепція повинна містити наступні положення: перелік (категорії) осіб, придатних до участі в ПЗС; критерії злочинів, за якими можлива ПЗС; система органів, які

приймають рішення та реалізують їх; перелік прав та обов'язків учасників ПЗС; перелік заходів забезпечення безпеки з критеріями їх застосування; психологічна допомога та фінансові гарантії учасникам ПЗС; тимчасові заходи захисту до включення особи до ПЗС; договір про співпрацю зі слідством; прийняття єдиного НПА з даних питань;

Наразі органи, що приймають рішення про застосування заходів захисту мають суттєву кількість дискреційних повноважень. Слід виправити це, ввівши систему критеріїв для оцінки: рівня важливості свідка для слідства; рівня небезпеки, що йому загрожує; пропорційності та доцільності прийнятих заходів. Одночасно слід створити новий, самостійний орган, який буде приймати рішення про включення осіб до ПЗС, його склад повинен формуватися різними гілками влади та включати осіб з відповідним життєвим та професійним досвідом. Цей орган стане центром координації та взаємодії слідчих органів. Також слід виділити осіб, що реалізують заходи безпеки, в окремий самостійний підрозділ/орган, автономія та спеціалізація довозлять їм ефективно виконувати завдання.

Необхідним кроком до вдосконалення діючого інституту вбачається розробка договору (меморандуму), що укладатиметься з особою, до якої будуть застосовуватися заходи захисту. В ньому слід викласти умови перебування під захистом (не з'являтися у людних місцях; не спілкуватися з деякими особами; слідкування за житлом тощо); в разі порушення умов договору особа повинна притягатися до відповідальності (штраф, арешт тощо). Необхідним також є розширення переліку засобів (заходів) забезпечення більш гнучкими методами роботи, як от допомога психолога, повідомлення про місцеперебування підозрюваного (обвинуваченого, засудженого, звільненого), соціальне забезпечення особи на час її переміщення/переховування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3782-XII / Верховна Рада України // База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3782-12> (дата звернення 17.04.2018).
2. Гриньків О.О., Ляш А.О. Заходи забезпечення безпеки у кримінальному судочинстві: монографія. Тернопіль: Астон, 2012. 260 с.
3. Блажівський Є. М., Якимчук М. К., Козьяков І. М., Туркот М. С. Підтримання прокурором державного обвинувачення: підручн для студентів вищих юридичних навчальних закладів. К. : Національна академія прокуратури України, 2014. 512 с.

4. Семків Т. Удосконалення забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 3(15). С. 119-128.
5. Victim and Witness Protection Act of 1982. Public Law. 97-291. Oct.12/1982. URL: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-96/pdf/STATUTE-96-Pg1248.pdf>
6. Witness Security Program. U.S. Marshals Service. URL: <https://www.usmarshals.gov/witsec/> (дата звернення 17.04.2018).

Наукове видання

РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

МАТЕРІАЛИ

**II Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 18–19 травня 2018 року)**

У двох частинах

Частина 2

Відповідальний за випуск О. М. Резнік

Комп'ютерне верстання А. В. Семенова

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 22,32. Обл.-вид. арк. 26,81. Тираж 110 пр. Зам. №

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.